5
CLADE

PIECI GADI

1934. — 15. V. — 1939.

REDAKTORI:

R. BĒRZIŅŠ-VALDESS, S. VIDBERGS

Īpaša pateicība Latvijas patriotam Inesim Deksnim kas šo grāmatu saglabājis nākamajām paaudzēm.
skat arī: http://www.tautasgramatuplaukts.lv/gramata/4617
Noskanējis grāmatu un failu izveidojis Imants Ločmelis imantslochmelis@inbox.lv

RĪGA ✣ PAGALMS ✣ 1939

Rigā, Latgales ielā 11.

Latvija, tu būsi daiļa, spēcīga, nacionala. Es redzu jau gaismu austam, es redzu jau jaunu rītu nākam. Es redzu tautu vienotu cerībā, apņēmībā uz vienu vienīgu mērķi, vienu uzdevumu par laimi, par labklājību, par tēviju, par Latviju — tagad un gadu simtos un tūkstošos.

KĀRLIS ULMANIS.

I E V A D A M

Šī gada 15. maijā paiet 5 gadi no dienas, kura apzīmējama par lielu vēsturisku dienu. 1934. gadā, naktī no 15. uz 16. maiju, Ministru Prezidents Kārlis Ulmanis un kara ministrs ģen. J. Balodis manifestā paziņoja tautai par notikušajām pārvērtībām, kas lika pamatus jaunam, lielam laikmetam latviešu tautas dzīvē. Šis manifests, kā arī vēlākās Prezidenta Kārļa Ulmaņa deklaracijas nosprauda jaunu, plašu un dziļi tverošu programu dzīves tālākai veidošanai uz jauniem pamatiem.

Šīs grāmatas uzdevums ir lielos vilcienos rādīt piecos gados nostaigāto ceļu un dzīves jauno strukturu, rādīt šī laikmeta dinamisku attīstību un plašā vērienā tverta darba sasniegumus — netikvien materialas dabas, bet arī kulturas dzīves sasniegumus.

Nav iespējams vienā grāmatā aptvert visu dzīvi tās daudzpusīgajās parādībās, — jāpaiet garām pat daudzām nozīmīgām lietām. Tādēļ grāmata nepretendē rādīt pārvērtības un sasniegumus visā pilnībā.

Grāmata būs savu mērķi sasniegusi, ja palīdzēs lasītājam izprast jaunā laikmeta būtību, izprast sakarību starp cēloņiem un sasniegumiem, palīdzēs gūt lasītājam pārskatu par parādību kopsakarību.

Grāmatā sakopota materialu izlase, pieturoties pie vienas vadītājas līnijas, kura nosprausta Prezidenta Kārļa Ulmaņa deklaracijā par 15. maiju:

„Tikai vienota tauta savā brīvā un neatkarīgā valstī var droši iet ceļu, kas ved uz priekšu, kas ved uz augšu, iet ceļu, pa kuru staigājot dienas darbi savijas ar mūžības darbiem.“

AR BAŽĀM VISA TAUTA VĒRO JAU ILGĀKU LAIKU IEKŠPOLITISKĀ STĀVOKĻA PIEAUGOŠO SASPRINDZINĀJUMU, KAS UZTRAUC MIERĪGOS IEDZĪVOTĀJUS, RADĪDAMS NEDROŠĪBAS SAJŪTU UN DRAUDĒDAMS IZVĒRSTIES NEJAUŠĀS AVANTURĀS;

POLITISKO PARTIJU NEMITĪGĀS ĶILDAS UN VISĀDA VEIDA PATVAĻĪBAS LAUPIJA TAUTAI NE TIKAI UZTICĪBU PRET SAVIEM VĒLĒTIEM PĀRSTĀVJIEM;

PLAŠOS SLĀŅOS IESTĀJĀS BĪSTAMA VIENALDZĪBA PRET VALSTS LIKTEŅIEM, RADĀS NEDROŠĪBAS SAJŪTA PAR NĀKOTNI UN PAGURUMS DARBA PRIEKĀ UN DARBA GRIBĀ;

PLAŠĀS APRINDĀS UN IT SEVIŠĶI JAUNATNĒ AUGA IGNUMS UN SAŠUTUMS PRET TAUTAS VĒLĒTO SAEIMU, PRET POLITISKĀM PARTIJĀM. RADĀS JAU ŠAUBAS PAR VALSTS DROŠĪBU UN PASTĀVĒŠANU;

PĀRSPĪLĒTIE VALSTS UN PAŠVALDĪBU BUDŽETI, IZSĪKUŠIE VALSTS LĪDZEKĻI, SABRUKUŠAIS EKSPORTS UN NIECĪGAS VALUTAS REZERVES, KATASTROFALS SABRUKUMS SAIMNIECISKOS APGROZIJUMOS — VISAS ŠĪS PARĀDĪBAS IR LABOJAMAS TIKAI AR STIPRU, VIENOTU GRIBU UN SAVSTARPĒJU UZTICĪBU DARBĀ.

TĀDOS APSTĀKĻOS VALDĪBA, KAS APZINAS SAVU ATBILDĪBU TAUTAS PRIEKŠĀ, NEVAR VIENALDZĪGI NOSKATĪTIES IEKŠPOLITISKO NOTIKUMU TĀLĀKĀ NORISĒ LĪDZŠINĒJĀ VIRZIENĀ. VALDĪBA UZSKATA PAR SAVU PIENĀKUMU SPERT NEPIECIEŠAMOS DROŠĪBAS SOĻUS, PIRMS IEKŠĒJAIS SASPĪLĒJUMS IR IZLAUZIES UZ ĀRU UN PĀRVĒRTIES PILSOŅU SAVSTARPĒJĀS CĪŅĀS.

MŪSU RĪCĪBA GRIB PANĀKT, LAI PARTIJU CĪŅAS NENOMĀKTU TAUTAS VESELĪGO GARU UN TAUTAS GRIBU.

VALDĪBA VĒLAS RADĪT APSTĀKĻUS, KUROS ŠIS GARS UN ŠĪ GRIBA VAR BRĪVI IZPAUSTIES, UN ĻAUT ATDZIMT VIENPRĀTĪBAI UN NACIONALAI APZIŅAI, KAS BEZ KĻŪDĪŠANĀS MŪS ATKAL ATGRIEZĪS UZ PAREIZA CEĻA UN ATKAL DOS MUMS VIENOTU, STIPRU UN LAIMĪGU LATVIJU; DOS MUMS LATVIJAS SAULI, KAS NEATKARĪBAS CĪŅĀS UN UZVARĀS MIRDZĒJA MŪSU DĒLU UN BRĀĻU PIERĒS, KAS DEDZA VIŅU SIRDĪS; LATVĪJU, KUR PACELSIES VISPĀRĒJA LABKLĀJĪBA UN UZZIEDĒS MŪSU NACIONALĀ, PATSTĀVĪGĀ, LATVISKĀ KULTURA; LATVIJU, KUR UZGAVILĒS LATVISKAIS UN ZUDIS BŪS SVEŠAIS.

DOS MUMS LATVIJU, KURĀ NEBŪS VIETAS NE ŠĶIRU, NE NAIDA POLITIKAI, KUR VIENĀDI BŪS VISI LATVIJAS DARBĪGIE TAUTAS DĒLI — ZEMNIEKS UN PILSĒTNIEKS, STRĀDNIEKS UN IERĒDNIS; KUR NEBŪS PLAISU STARP PAŠU TAUTU UN VIŅAS IZAUDZĒTO INTELIĢENCI, ZEMNIEKU UN STRĀDNIEKU DĒLIEM; LATVIJU, KUR BEIDZOT BŪS RADĪTI DROŠI PAMATI ĪSTAI TAUTVALDĪBAI; LATVIJU, KUR KOPŠANU UN AIZSARDZĪBU BAUDĪS VISAS DZĪVES SPĒJĪGĀS SAIMNIECISKĀS NOZARES, BET KUR PEĻŅAS KĀRI NOGRUPĒJUMI NEVARĒS NEPIELAIŽAMĀ KĀRTĀ IZMANTOT SAVU SAIMNIECISKO VARU UZ IEDZĪVOTĀJU PLAŠO SLĀŅU RĒĶINA;

LATVIJU, KURĀ APVIENOSIES KRIETNAM UN GODĪGAM DARBAM VISI TAUTAS SLĀŅI UN VISI ZEMES NOVADI STINGRAS BEZPARTEJISKAS VALDĪBAS VADĪBĀ.

LAI STIPRA PALIEK TAUTAS GRIBA, TAUTAS TICĪBA UN PAĻĀVĪBA LATVIJAS NĀKOTNEI!

NO MINISTRU PREZIDENTA K. ULMAŅA
UN KARA MINISTRA ĢENERAĻA J. BALOŽA
PARAKSTĪTĀ VALDĪBAS MANIFESTA, RĪGA, 1934. G. 16. MAIJA.

Tauta noklausas Vadoņa runā.

15. MAIJS

Mana tauta, tautieši, tautietes! Jau šodien mēs varam teikt, ka 15. maijs ievada svarīgu posmu Latvijas neatkarības vēsturē. Šī diena apzīmē lielāko lūzumu latvju tautas gaitās kopš 1918. gada 18. novembra, kad tauta ieguva pati sevi.

Mēs atkal esam vienoti vienas zemes dēli un meitas.

Vai 15. maijā noticis kāds brīnums? Vai realā dzīve pazīst brīnumus? Katrā ziņā šī diena ir nesusi vislielāko un viskrāšņāko — atausis jauns gars, modies atkal tas gars, kas savā laikā palīdzēja likt mūsu valsts pamatus un kas palīdzēs tagad celt mūsu valsts ēku tā, kā tas atbilst šī jaunā un tomēr vecā gara gribai. Latvju tautas gars ir atmodies. Latvju tautas griba ir izpaususies, latvju tautas gribai turpmāk jānotiek.

Lai stipra paliek tautas griba, tautas ticība un paļāvība Latvijas nākotnei!

15. maijs bija tautas diena. Kad pēc liktenīgās nakts agrā rītā jauna saule atkal atspīdēja pār Latviju, tauta bija atmodusies kā no smaga sapņa un, aptvērusi notikušo, tā uzgavilēja, uzgavilēja sev, bez traucējumiem viss bija noritējis, un ikdienišķā dzīve turpinājās. Un tomēr visos bija jauns noskaņojums, jauna sajūta, svētku sajūta un prieks, kas auga un pieņēmās stiprumā un plašumā. Karogota bija visa Latvija. Spārnoti bija visi, līksmīgas bija sirdis, un tautas dēli mirdzošām acīm un lepnumu sirdī sargāja atgūto, sargāja mieru un kārtību.

Mēs esam kungi paši savā dzimtā zemē un nesam arī visu atbildību paši!

(No PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas radiofonā 1934. g. 18. maijā.)

Tautieši un tautietes! Mīļie draugi! Vakar un šodien, man braucot cauri plašiem Vidzemes apgabaliem, nācās pieredzēt to, ko valdības pārstāvji mūsu zemē nekad vēl nebija pieredzējuši — bieži ceļā bija jāapstājas, lai mēs varētu būt liecinieki nepieredzētai sajūsmai. Katrā vietā mums pateica, ko visi jūt: ka mēs pārdzīvojam lielas dienas. Tāpat kā šodien še atskanēja jūsu pilnvaroto apsveicēju vārdos: jauna saule pār Latviju uzlēkusi, jaunas sirdis ir cilvēkiem, kas pilnas ticības, cerības

Mēs sākam staigāt pa labākiem, gaišākiem ceļiem, un no tiem mēs vairs nost neiesim.

Par ko šis prieks un šīs gaviles? Šodien mēs kopā atceramies to dienu, kas bija lielākā diena, kādu mēs esam 15 gadu laikā piedzīvojuši, un tāda liela diena būs katra diena, kas liks mums atcerēties, ka mēs nedzīvojam vairs vecu, bet jaunu dzīvi.

15. maijā pie mums notikušas lielas pārmaiņas un pārgrozības mūsu politiskā dzīvē, un līdz ar tām, kā visi saprot un liecina, ir nākušas un nāks vēl pārmaiņas mūsu saimnieciskā dzīvē, mūsu garīgā un kulturas dzīvē.

Mēs esam kungi mūsu dzimtajā zemē, un mēs varam paši sev likumus lemt.

Mēs esam kungi mūsu dzimtajā zemē, un šai MŪSU VALSTIJ, LATVIJAI, VAJAGA BŪT LATVIEŠU VALSTIJ!

(No PREZIDENTA KĀRLA ULMANA runas [illegible]

Ministru prezidenta biedrs un kara ministrs GENERALIS J. BALODIS karaspēka parādē.

15. MAIJS UN ARMIJA

Tēvzemes mīlestības, vienprātības un varoņa gars izvadijis mūs cauri visām grūtībām brīvības cīņu dienās, tas darijis mūs stiprus vienmēr un visur, un vienīgi tas mums var palīdzēt stāties pretim visām grūtībām arī nākotnē, jo šis gars ir katra krietna pasākuma izdošanās drošākā ķīla.

Mēs, karavīri, nekad neesam pazinuši skaldīšanos savās rindās. Mēs esam turējušies pie viena principa kā grūtās dienās, tā arī miera laikos, ka vienota saprašanās ir visa dzīves gudrība. Vienoti mēs esam gājuši brīvības cīņās, vienoti mēs ejam savās miera laika gaitās,

VIENOTI MĒS IESIM ARĪ TURPMĀK LĪDZ AR SAVU VIENOTO TAUTU.

Tikai šai zemē — mūsu pašu izcīnītā un atjaunotā latviskā Latvijā, mūsu mīļajā un dārgajā tēvu zemē, mēs spēsim dzīvot tā, kā uz to tiecas mūsu sirdis un mūsu gars. Tikai te var piepildīties tie sapņi, ko kopš gadu simteņiem lolojuši mūsu tēvi un mūsu tēvu tēvi. Ja tagad mums ir bijis lemts tos piepildīt, tad mums un arī visiem tiem, kas nāks pēc mums, ir svēts, apzināts uzdevums un pienākums — glabāt un sargāt ar visu savu gara un roku spēku to, kas mums ir svētākais un dārgākais: mūsu tēvzemes neatkarību un tautas brīvību.

(No kara ministra ĢENERAĻA J. BALOŽA runas.)

Armijai spēku ir devis tas vienības gars, kas viņā mājoja astoņpadsmitā un deviņpadsmitā gada cīņu dienās. Šo spēku jūs arī tagad vēl uzturat. Jūs katrs ar vislabāko apziņu varat teikt, ka par to darbu, kas padarīts deviņpadsmitā gadā, nevienam nebūs jāsarkst. Tad nāca grūtais parlamenta laiks. Tas bija tāds laikmets, kad mēs visi gan arī zinājām, kas un kā jādara, bet izvest visu to mēs nevarējām. To mēs spējam tikai tagad. Ja mēs tagad dzīvojam pēc 15. maija, tad man ir liels gandarijums, ka armija grib tāpat kā brīvības cīņu varoņdienās ar pieaugošu pienākuma apziņu turpināt savu darbu

PAR VIENOTU, DAIĻU UN DIŽENU LATVIJU.

JO ARĪ 15. MAIJS NEBIJA BEZ JŪSU LĪDZDALĪBAS.

(No kara ministra ĢENERAĻA J. BALOŽA uzrunas varoņu piemiņas dienā.)

LATVISKĀ LATVIJA

Mūsu skats ir vērsts nākotnē, uz nākotnes darbiem, kas tiks strādāti jaunā garā.

Jaunā laika saturs ir vislielākais, viscildenākais visdziļākā un vispatiesākā nozīmē: latviska Latvija.

Tauta — tā ir ideja par kopējām asinīm, par kopēju zemi, par kopējām parašām, par kopēju vēsturi, par kopēju godu.

Lai tauta varētu piedzīvot to, ka viņas sirds ilgas un dvēseles lūgšanas piepildas, lai mēs taptu par stipru un spēcīgu tautu, lai mēs piedzīvotu labākas, gaišākas dienas kā tauta un kā valsts, kas ir mūsu latviešu valsts, — tad arī priekš tam ir vajadzīgs, lai tauta būtu brīva un lai tautas gods būtu spožs un gaišs.

Mēs esam sapratuši savu pienākumu un daram visu, ko varam, lai taptu stipra mūsu tauta un pastāvētu mūsu valsts.

Nekad nebūs par velti atkārtot, lai Latvija būtu

Lai mēs visi prastu pārveidot savu domu gaitu, lai mēs visi pārbaudam sevi uz katra soļa, vai mūsu domās un rīcībā nav vēl atliekas no vakardienas!

Jaunajā Latvijā jāvalda tiem, kas nesaraujamām saitēm ar šo zemi saistīti, jāvalda latviešiem. Latviešu Latvija, pašu valdīta! Mums jārada jauns gars, tad patiesi piepildīsies tas, ko gaidam no jaunajiem laikiem. Klausīsim savai sirdsapziņai, ieliksim darbā visas savas spējas atbildības sajūtā visas tautas priekšā, strādāsim mūsu tautai, valstij.

Un valsts — valsts ideja ir tautas pilngadības zīme un liecība, kad sajūta par kopējām saitēm ir palikusi jau tik stipra, ka viņa noved pie nojaustas un vēlāk arī pie apzinātas gribas uzturēt, nodrošināt, aizsargāt tautas kopsajūtu, padarīt to mūžīgu.

Katrs savā darbā, bet visi valsts darbā! Visi palīgā valdībai! Tāds ir mūsu aicinājums. Ne neauglīgu noliegšanu, bet padomu; ne uzbrukumus, bet apzinīgu līdzdarbību; ne ārēju skaļumu, bet neatlaidību; ne savstarpēju apkarošanos, bet vienotu domu!

VIENOTA TAUTA

Tūkstošiem gadu tautas ideja saturēja kopā latviešus, deva tiem spēku, veda tos uz priekšu, līdz kamēr mums bija lemts pārkāpt slieksni no tautas kopdzīves uz patstāvīgas, neatkarīgas valsts dzīvi.

Bez valsts mēs neesam nekas. Savā latvju valstī mēs augsim un iesim pretim pilnībai. Tādēļ valdībai jānostāda pirmā vietā rūpes par tautu un valsti, par valsts saimniecību, par valsts drošību un par kārtību valstī.

To nopelns, kas izveda 15. maija darbus, vispirmā kārtā ir tas, ka viņi ne tikai uzminēja tautas apzinīgo gribu, ne tikai uzminēja, ka pienācis likteņa brīdis, kad jāsākas jaunam posmam mūsu tautas augšanā un attīstībā, bet ka viņi uzņēmās atbildību, ka viņiem bija drosme un arī prasme izdarīt nepieciešamo, kas par ilgiem gadiem bija izaudzis tautas apziņā un pārvērties stiprā, karstā gribā — atjaunot valsti, atjaunot tautas vienību.

Mūsu laiks tagad prasa vienotu domu, vienotus, viengabalainus mērķus. Valdībai tādi ir, un arī tautai tie ir.

Brīva tauta nekad nedrīkst būt šķirta no tiem, kam tā uzticējusi savu lietu pārstāvēšanu un pārvaldīšanu, un ja es šodien jūsu priekšā stāvu kā mūsu tautas un valsts varas pilnvarnieks, tad tai pašā laikā es apzinos, ka varēšu būt tāds vienīgi tad, ja pastāvēs tās dvēseles saites, kas šai brīdī mūs vieno.

15. maija gars, latviskais gars, nesalauztais, mūžam nesalaužamais latviskais gars, un šis gars vada mūs mūsu darbā pa labāku, taisnāku un drošāku ceļu un aizved mūs pie skaistāka gala mērķa.

Vienota tauta bez grūtībām atrod kopēju valodu, un šai valodā pirmie trīs vārdi ir: dzimtā zeme, kopējais darbs un tautas gods.

Mūsu tautas visplašākie slāņi — lauki un pilsētas, roku un gara darbinieki, pie arkla, pie mašīnas un pie grāmatas, visa tauta, jaunākie un vecākie īsā laikā ir atguvuši sava goda un spēka apziņu.

Mēs esam izvēlējušies kārtību, ka mūsu pašu ļaudis, šīs zemes ļaudis no mūsu pašu celma un asins, mūsu valodas runātāji, paši būs atradēji, lēmēji, rīkotāji, izdarītāji. Un tad, tad mēs varēsim droši arī ar prieku teikt un liecināt, ka patiesi mūsu valsts Latvija arvienu vairāk varēs piepildīt mūsu sirds prasību, proti: lai viņa taptu varena, daiļa un nacionala.

(No PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runām

VIENS LIKUMS — VIENA TAISNĪBA VISIEM

1938. gada 1. janvarī savu spēku ieguva jaunais Latvijas civillikums,

PREZIDENTA ULMAŅA CIVILLIKUMS.

*

Mūsu jaunais civillikums ir vēsturisks nacionals darbs, kura avoti ir tautas dvēselē un kura piepildījumu deva tie, kas prata atrast izteiksmi tautas tiesisko centienu un moraliskās attīstības noteiktiem jēdzieniem.

Jaunais civillikums spēkā visai Latvijas valstij, un līdz ar to tas ir ārkārtīgi svarīgs akts, kas nojauc pēdējo šķērsli starp Latgali un pārējo Latviju, kas saplūst tagad arī vienā tiesību vienībā pēc tam, kad teritoriali, nacionali, saimnieciski un garīgi tās jau sen bija apvienotas un vienotas.

Jaunais, latviskais ceļš, pa kuru mēs šai ziņā esam gājuši, mūs uzreiz nostāda priekšā dažai labai valstij, kas vēl līdz šai dienai ar savām civiltiesībām nav pieskaņojusies savas tautas nacionali politiskai vienībai.

Līdzšinējo civillikumu latviešiem bija devuši nelatvieši, un tas pamatojās uz nelatvisku sabiedrisko iekārtu — tas bija, juristu valodā runājot, kārtu likums. Šo veco likumu nodevām archivam un vēsturei. Nodevām galīgi, uz nekad atpakaļ neatgriešanos. Ir radīta vienota privattiesību sistema ne tikai visai valstij, bet latviskai valstij un visiem tās pilsoņiem. Kārtu vietā ir stājusies vienota tauta, kas

spriedīs tiesu pēc pašas dota likuma,
pašas garam un sabiedriskai iekārtai
atbilstoša likuma.

Mēs varam teikt, ka ar civillikumu pilsoņu un tiesnešu rokās ir ielikts jauns ierocis, kas nodrošina taisnību pēc mūsu labākās ticības. Un vienosimies visi, lai tā piemērošanā mēs visi, ir tie, kurus sargā likums, ir tie, kuriem jāsargā likums, neaizmirstu klasisko norādījumu tiesiskai un taisnīgai sabiedriskai sadzīvei:

„Nepieciešamās lietās — vienība, apstrīdamās lietās — brīvība, visās lietās — saderība."

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas Civillikuma spēka stāšanās aktā.)

VALSTS AIZSARDZĪBA

VALSTS UN ARMIJA

Valsti — mūsu nākotnes augšanas un zelšanas pamatu, ķīlu un iespēju — neviens mums nav devis, nedz dāvājis. Bet šīs valsts iegūšana un šīs valsts sargāšana prasija no mums smagus jo smagus upurus. Bet ne jau no visiem no mums. Tiem, kam šie upuri bija vissmagāki, tiem lai šinī vietā un brīdī atskan mūsu pateicība. Lai šo pateicību dzird mūsu brīvības cīnītāji, — tie, kas vēl ir mūsu vidū. Lai dzird arī tie, kas ne tikai gājuši cīņās, bet arī savu veselību zaudējuši šinīs cīņās piedalīdamies, un lai no sirds dziļumiem šī pateicība nāk tiem, kas savu dzīvību atdevuši, lai mēs, — mēs varētu mierā savu darbu strādāt un laimē svētkus svinēt.

Šinī brīdī šo pateicību izsakot, klusumā atjaunosim apņemšanos un savu sirdssolijumu, ka ļausim degt mūsu sirdīs atkal vecai ticībai uz Latviju, tai ticībai, kas devusi mums iespēju izturēt un panest visus pārbaudijumus, — šai vecai ticībai uz Latviju, kas iedegās kaujas dienās Tīreļa purvos, Ventas krastos, Cēsu kauju lejās un Latgales ezeru krastos.

(No PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas radiofonā 1934. g. 18. novembrī.)

Apsveikdams 5. Cēsu kājnieku pulka virsniekus, instruktorus un kareivjus pulka 20 gadu pastāvēšanas svētku dienā, sūtu tā brašajai saimei vislabākos novēlējumus, palikdams ciešā pārliecībā, ka griba būt jo stipriem un kļūt vēl stiprākiem tēvzemes mīlestībā un degt apņēmībā

neatdot ne pēdu no tā, kas ir mūsu senču mantojums un mūsu brīvības cīņu iegūvums,

arvienu kvēlos varonīgā pulka karavīru sirdīs, dodot latvju tautai drošu paļāvību uz savas neatkarīgās darba un kulturas dzīves spožāku nākotni.

PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA apsveikums 5. Cēsu kājn. pulkam 20. gadasvētkos.

Šogad mūsu armijas pulki atskatīsies uz 20 gadu pastāvēšanu, un tad arī nāksies atcerēties toreizējos notikumus, cīņas un uzvaras. Šodien mums vispirmā kārtā jāpatur prātā šo notikumu garīgais saturs. Mums jāatceras un nav jābeidz daudzināt to garu, bez kā mēs kā tauta nebūtu ne brīvību sev izkarojuši, ne arī jaunu valsti sev uzcēluši. Šis gars ir tēvzemes mīlestības, varonības un vienprātības gars.

Tēvijas mīlestības, varonības apgaroti, vienprātīgi mūsu brīvības cīnītāji gāja kaujā par Latviju, kādas tobrīd vēl nebija, bet kādai tai bija jākļūst un kāda tā ir šodien. Viņu cīņu dienu doma bija tā, kuru piepildija 15. maijs. Tagad mūsu zeme visās dzīves nozarēs veidojas tāda, par kādu cīnijāmies un upurus nesām brīvības cīņās.

Kopš dažiem mēnešiem nenoiet no avīžu slejām jautājums, kas nodarbina katra apzinīga pilsoņa domas: vai izdosies novērst Eiropā bruņotu konfliktu? Ko darīs Latvija, ja mūsu robežu tuvumā sāktu skanēt lielgabalu dunoņa?

Vispirms katram saprātīgi domājošam cilvēkam būtu skaidrs, ka neviena maza valsts neuzsāks karu pirmā, jo mazo valstu un Latvijas interesēs, bez šaubām, ir izvairīties no konfliktiem, un tādēļ tām jādara iespējamais miera uzturēšanai. Šī pārliecība mūs tomēr nedrīkst atsvabināt no pienākuma būt uzmanīgiem un modriem un nenogurstoši strādāt pie savu spēku vairošanas un stiprināšanas. Ja kādreiz tomēr izceltos Eiropā karš un tas pārsviestos arī mūsu robežu tuvumā, mēs darīsim visu, kas būs mūsu spēkos, lai netiktu šai strīdū iejaukti, lai paliktu sānis, lai ieturētu pilnīgu neitralitati. Bet arī tādos apstākļos mums jābūt iespējami stipriem un materiali gataviem, jo

karojošās puses ievēro tikai tādas valsts neitralitati, kas būs ar mieru un spēs to aizstāvēt ieročiem rokās.

(No kara ministra ĢENERAĻA J. BALOŽA runas Ziemeļlatvijas karaspēka dibināšanas atceres svinībās, Valkā.)

*

Man jāsaka, ka redzētais mūs varēja tikai iepriecināt un patiesi arī iepriecināja. Mēs noskatījāmies savos karavīros un varējām vērot, ka viņi ir kļuvuši stājīgāki, labāki apgādāti un apbruņoti. Lai sasniegtu šādu uzlabošanos militarā ziņā, mēs esam pagājušā gadā bez mitēšanās strādājuši.

Runājot par armijas apgādāšanu un stiprināšanu man ir jāsaka, ka šis darbs nekad neapstāsies

VALSTS PREZIDENT
KĀRLIS ULMANIS
un kara ministrs
ĢENERALIS J. BALOD
noskatas armijas mane

Pa labi — armijas kor
dieris ģenerālis K. BĒR

un nevar apstāties. Šim darbam jāiet uz priekšu gadu pēc gada. Par mūsu rīcību šajā ziņā varam liecināt, ka ciktālu tas zīmējas uz valdību, ciktālu tas zīmējas uz mūsu valsts budžetu, tad tā iespējamību robežās līdzekļu armijas vajadzībām nav trūcis, un es gribu pateikt, arī netrūks. Un kas mūs še lielā mērā atbalsta, ir viena parādība mūsu valstī, mūsu pilsoņos: šo pavasari mēs izdevām likumu par valsts aizsardzības fondu un šajā fondā neienāk tikai simttūkstoši, bet miljoni. Kad šis likums bija izdots, mūsu valsts iedzīvotāji, mūsu pilsoņi uzņēma to bez kādām ierunām. Tas pierāda, ka arī viņi saprot, ka militarais spēks ir vajadzīgs, neskatoties uz visu miermīlību. Šī pilsoņu atsaucība ir liels atbalsts armijas apbruņošanas darbā, un es droši varu teikt, ka šie miljoni būs arī uz priekšu. Un ne tikai vien armijas apbruņošanas jautājumā, bet arī visos pārējos, kas zīmējas uz armijas apgādi, uz pārtiku un citām lietām, varu pateikt, ka arī še tiek strādāts, un strādāts ar panākumiem.

(No PREZIDENTA KARĻA ULMAŅA runas

Valsts aizsardzības spējas ceļ moderni ieroči un prasme tos pielietot dažādos kaujas apstākļos. Valdība un tauta rūpējas par līdzekļu sagādāšanu jaunu ieroču iegādei un karavīru apmācību modernizēšanai.

Gādību par valsts drošību raksturo apstāklis, ka pēdējos 5 gados Kara ministrijas budžets palielināts par 64,5%.

Bez tā 1938. gada 28. maijā valsts aizsardzības spēju stiprināšanai nodibināts specials Valsts aizsardzības fonds, kurā dalību ņem ļoti plašas iedzīvotāju grupas.

Valsts aizsardzības fonda līdzekļi sastādas no valsts, nekustamas mantas īpašnieku, darba devēju, importieru un dzelzceļu iemaksām, fonda mantas ienākumiem un labprātīgām iemaksām.

Cīņas līdzekļi kā dažādības, tā spēju ziņā pastāvīgi pieaug, un mainas to pielietošanas paņēmieni. Armija vērīgi seko visiem jauninājumiem karaspēka apbruņojumā un sagatavošanā.

Armijas sagatavošanas darba pamatos izvirzītas praktiskās metodes. Ar praktiskām metodēm tiek veikts kā kareivju, tā arī instruktoru un virsnieku apmācību un audzināšanas darbs.

Jaunais laikmets ir nostiprinājis armijas un tautas ciešu sadarbību. Pēdējos gados atdzimst no jauna atbrīvošanas kara laikmeta tikums: visas tautas gādība par savu armiju. Pilsoņu ziedojumi Kara aviacijas fondam sagādāja to vērtīgo balvu —

29 kaujas lidmašīnas, kuras nodeva armijas rīcībā pag. gada aviacijas svētkos.

Kara aviacijas fondā līdz 1939. gada 1. februarim iemaksāts lab-

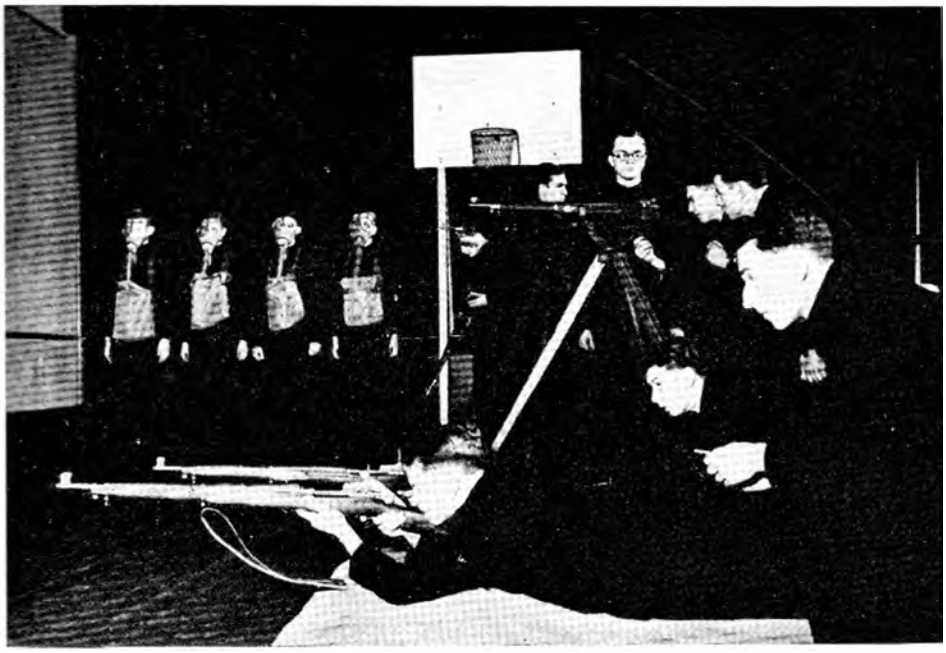

Mērķešanas un šaušanas apmācības skolā.

Sākot ar 1938. gadu, militarās apmācības ieveda arī visās augstākās mācību iestādēs, un šais mācību iestādēs tiks veikts kā priekšmilitarās, tā pēcmilitarās sagatavošanas darbs. Šis darbs pelna sevišķu ievērību valsts aizsardzības spēju stiprināšanā, jo ar katru augstskolu beigušo armijas komandējošā sastāva rezerve top spēcīgāka. Augstskolu beigušie būs arī jaunie vadītāju papildinājumi visās valsts darba nozarēs un, kā militari sagatavoti pilsoņi, spēs savā nozarē strādāt tā, lai katra darba lauks dotu visu iespējamo valsts aizsardzības spēju stiprināšanai.

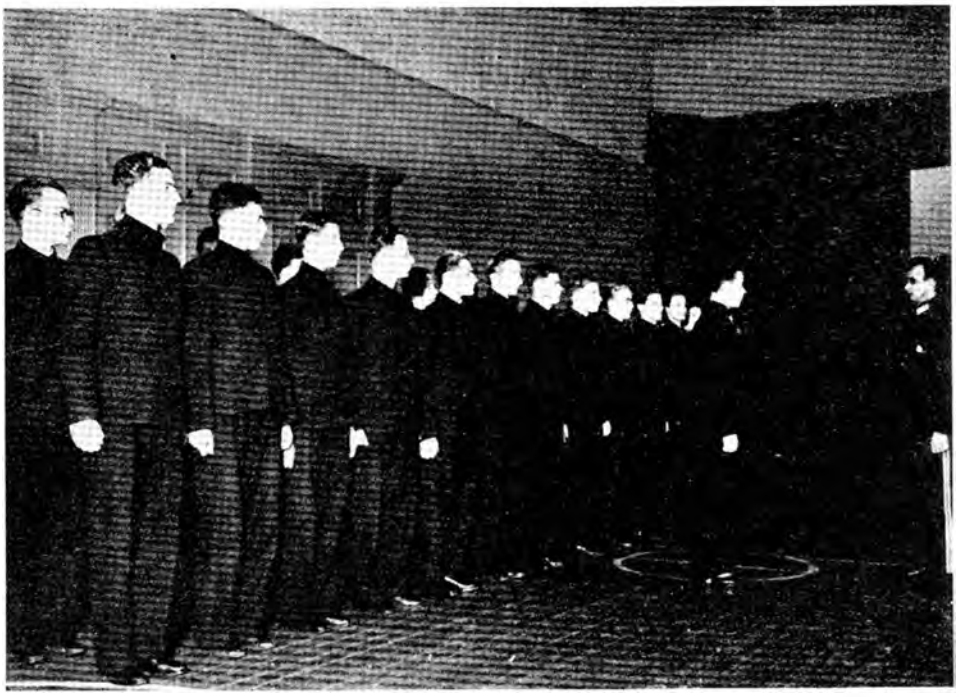

Ierindas apmācība skolā.

Militaras apmācības lekcija universi-

Pilsoņu apmācības aizsardzībai pret gazu uzbrukumiem.

Moderna pretgāzu patvertne

Jaunajā laikmetā ievērojami paplašināta armijas līdzdarbība citās valsts darba nozarēs ārpus kara resora, nolūkā stiprināt visu valsts pilsoņu drošību un valsts aizsardzības spējas. Līdztekus jaunatnes militarai sagatavošanai, kadra un rezerves karavīri darbojas daudzās iestādēs un organizacijās ar uzdevumu stiprināt ārpus armijas rindām esošo pilsoņu gribu un spējas valsts aizsardzības darbam, kā arī sagatavot visus aizsardzībai pret varbūtēja ienaidnieka gaisa uzbrukumiem.

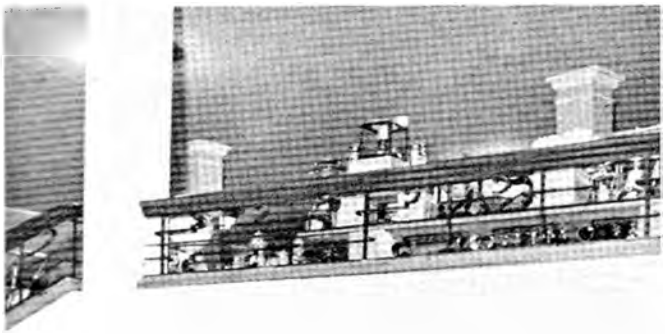

ARMIJAS EKONOMISKA VEIKALA iekšējais iekartojums galvas pilsētā Rīgā.

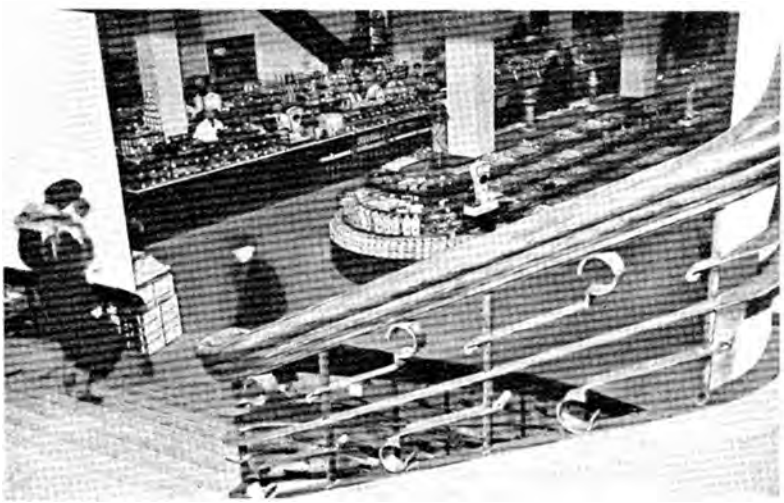

Jau sākot ar brīvības cīņām, pateicoties armijas virspavēlnieka ģeneraļa J. B a l o ž a ierosinājumiem un gādībai, kulturalam darbam armijā piegriezta nopietna vērība. Šis darbs, neiespaidots ar nevēlamiem traucējumiem, ar jo lielāku sparu turpinas atjaunotās Latvijas laikmetā.

Bez budžetā paredzētām sumām kulturalā darba atbalstītāji ir Armijas ekonomiskais veikals — visas armijas apjomā un pulku veikali — savu pulku apjomos. Šie veikali dod līdzekļus priekšlasijumu, koncertu un teatra izrāžu sarīkošanai karavīriem, grāmatu iegādei, sacīkšu balvām, karavīru mītņu izdaiļošanai u. t. t.

Tautas atzinība visai armijai, daudzas balvas atsevišķām karaspēka daļām (sidraba taures, grāmatas, sacīkšu balvas, radio iekārtas, gleznas un citas vērtīgas balvas), kā arī mūsu pilsoņu lielā atsaucība un pretimnākšana karavīriem dienesta gaitās, jaunatnes lielā interese par karavīru darbu un dzīvi,

suminājumi, atgriežoties pēc ilgākas prombūtnes pastāvīgās dzīves vietās,

— viss tas liecina, ka jaunais laikmets nostiprinājis

KARA MINISTRIJAS BUDŽETS.

1933. 34. b. g.	Ls	27.892.660.
1934. 35. b. g.	„	30.349.600
1938. 39. b. g.	„	45.888.507

Pieaudzis Kara ministrijas budžets. Un tas arī ir pilnīgi pamatoti. Kara ministrijai vairākus gadus nācies piedzīvot to, ka viņai atrauj naudu, jo viņai visvieglāk varēja paņemt. Tagad mēs to gribam izlīdzināt, lai mēs varētu justies arvien no- tie, kuriem mēs liekam stāvēt sargu vietās p mūsu drošību, nestu ieročus, kas viņiem piln apmēros var palīdzēt pie viņu pienākumu pil šanas.

(No PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA radiorunas

AIZSARGI

PĒC 1934. GADA 15. MAIJA AIZSARGU ORGANIZACIJAS ATTĪSTĪBA GĀJUSI STRAUJI UZ PRIEKŠU.

Automatisko ieroču skaits palielinājies par 143% .

Lidmašīnu skaits palielinājies par 500%.

Automobiļu skaits palielinājies par 500%.

Motocikletu skaits palielinājies par 333%.

Noteikumus par aizsargu nodaļu dibināšanu pagastos mūsu valsts dibinātājs un pirmais Ministru Prezidents Kārlis Ulmanis parakstija 1919. gada 20. martā. Pirmo aizsargu pienākumi izpaudās miera, drošības un kārtības uzturēšanā ienaidniekiem atņemtos novados. Dažās vietās aizsargi, blakus karavīriem, piedalījās arī cīņās frontē.

Būtu tomēr nepareizi, ja mēs zem „miera, drošības un kārtības uzturēšanas" censtos saprast vienīgi militari-policejisku darbību. Miera traucējumus valstī var ne tikai atsevišķā gadījumā likvidēt ar ieroču spēku, bet miera, kārtības un drošības panākšanai ir arī otrs, pie tam daudz teicamāks ceļš — pilsoņu valstiskā audzināšana un tāda stāvokļa radīšana, kad pati tauta aktivi uzstājas pret katru viņas drošības un kārtības apdraudējumu. Šo otro ceļu, blakus pirmajam, ir gājusi aizsargu organizacija, galvenā uzdevuma pildīšanai savā darbības lokā ietverdama dažādus atsevišķus mērķus un nodarbību veidus.

Svarīgs faktors aizsargu organizacijas attīstībā ir bijusi viņas militarā iekārta, pēc kuras visā organizacijā ir stingra subordinacija, un visas amatpersonas, izņemot revizijas komisijas locekļus, tiek ieceltas, nevis izvēlētas.

Kad 1934. gada 15. maijā Prezidents Kārlis Ulmanis ar ģenerali Jāni Balodi aicināja aizsargus, blakus armijai un kārtības sargiem, piedalīties pamatu likšanā atjaunotai Latvijai un to sargāt, aizsargu saime ar lielu gandarijumu un sajūsmu uzņēma šo aicinājumu. Tautas atbalsts pēc 15. maija notikumiem aizsargiem kļuva lielāks kā jebkad agrāk. Ļoti iespaidīgi kļuvuši sabiedrības ziedojumi aizsargu apbruņojumam. Šo ziedojumu lielos apmērus uzskatami izteic, piemēram, aizsargu aviacijai pasniegtās lidmašīnas, kuru vērtība sniedzas simtos tūkstošos. Atbalsts, ko visā valsts pastāvēšanas laikā, bet it sevišķi pēdējos gados gan materiali, gan moraliski sabiedrība sniegusi aizsargiem, jūtami sekmējis aizsargu darbu.

Ar 15. maija pārvērtībām jauns lūzums nāca aizsargu organizacijas stāvoklī un arī pašu organizacijas locekļu domāšanā.

Jauni aizsargiem ir Prezidenta norādītie saimnieciskie pienākumi, kas jāsaprot kā aizsargu aktiva līdzdarbošanās svarīgākos lauku saimnieciskos uzņēmumos un organizacijās, kā pienotavās, krājkasēs, kooperativos, ugunsapdrošināšanas sabiedrībās un citur.

Visur tur, kur aizsargu saimes locekļi uzņēmušies zinamus pienākumus šo uzņēmumu vadībā, no aizsargiem prasama arī lielāka atbildība un pašierosme.

Aizsargu nams Madon

Aizsargu nams Jekabpī

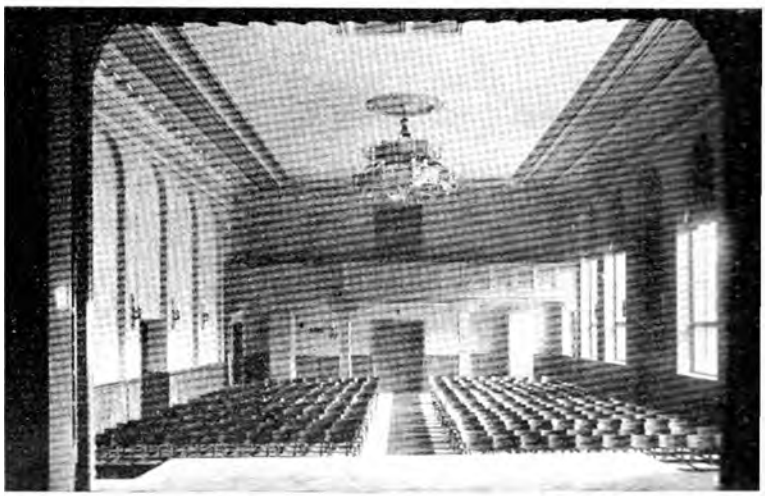

Bauskas aizsargu nama izrīkojumu zā

AIZSARGU ORGANIZACIJAS VISPĀRĒJĀ ATTĪSTĪBA PĒC 1934. G. 15. MAIJA

	1. I 1934. g.	1. I 1939. g.	Pieaugums skaitļos	%
Sastāvs:				
Organizacijas dalībnieku skaits	—	—	—	25
Līdzekļi:	1933./34. g.	1938./39. g.		
a) Valsts budžeta kārtībā:		—	—	235
b) Štaba organizacijas līdzekļi	—	—		460
Īpašumi:	1. I 1934. g.	1. I 1939. g.		
a) Aizsargu nami	8	43	35	437
b) Aizsargu mītnes	4	25	21	525
c) Zemes gabali	9	32	23	256
Apbruņojums:				
a) Šautenes	—	—	—	16
b) Automatiskie ieroči	—	—	—	143
c) Lidmašīnas	—	—	—	500
Satiksmes līdzekļi:				
a) Automobiļi	—	—	—	500
b) Motocikli	—	—	—	333
Sanitārā nozare:				
a) Pirmās palīdzības un veselīb. kop. kursus beigušo kopskaits	3 000	10.000	7.000	233
b) Sanitaros kursus beigušo kopskaits	—	1.300	1 300	—
c) Mācītu sanitaru un samariešu kursus beig. kopskaits	68	250	182	268
d) Armijas mācītu sanitaru kursus beig. kopskaits	—	121	121	—

Uz šosejām noorganizēti 36 pirmās palīdzības punkti, kas sākot ar 1935. g. snieguši palīdzību 679 cietušiem.

	1933./34. g.	1937./38. g.		
Kulturālā nozare:				
a) Priekšlasījumi	1.025	1.771	746	73
b) Kursi: mājsaimniecības, dramatiskie, vispārizglītojošie	232	483 (ar 13.850 dalībn.)	251	108
c) Teatra izrādes	614	1.241	627	102
d) Koncerti	315	567	252	80
e) Kori	87	183	96	110
f) Orķestri	68	120	52	76
g) Uzcelti varoņu pieminekļi un piemiņas zīmes	—	78	78	—
h) Žurnala „Aizsargs" eks. skaits	1. I 1934. g. 8.200	1. I 1939. g. 36.000	27.800	339
Fiziskā audzināšana un sports:				
a) Sporta pulciņu skaits	141	532	391	277
b) Sporta pulc. dalībnieki	2.700	14.411	11.711	434

NO VALSTS PREZIDENTA PAVĒLES UN APSVEIKUMA AIZSARGU ORGANIZACIJAI 1937. GADA 19. MARTĀ

Dibinot 1919. gadā aizsargu organizaciju, vadijos no uzskata, ka pašiem pilsoņiem no naidnieka atbrīvotos novados ir jābūt piepalīdzīgiem administratīvām iestādēm uzturēt mieru un kārtību. Tas bija liels ieguvums, jo ar aizsargu aktivu līdzdalību uzturētā kārtība aizmugurē ne tikai atvieglo valdībai viņas uzdevuma veikšanu, bet atvieglo arī mūsu varonīgās armijas uzvarām vainagotās cīņas frontē.

Laikiem ejot, aizsargu organizacija ir pārveidojusies, pieskaņojot savu darbību jaunās valsts nacionalās uzbūves vajadzībām, paturot acīs Latvijas valsts tapšanas laika tautas vienības idealus un kopējos mērķus. Ar prieku varu konstatēt, ka aizsargu saimes locekļi nekad nav novirzijušies no sākumā spraustā mērķa, un savās gaitās ir vadijušies no augstākā pilsoņa pienākuma — kalpošanas valstij un sabiedrībai. Tāpēc katrs aizsargu darbības pasākums gan militaro apmācību, nacionalās kulturas, disciplinas un citos jautājumos ir bijis sekmēm bagāts, valdības un visplašāko ie-

Aizsargu organizacija, iedama roku rokā ar armiju, ir kļuvusi par stipru apvienotās Latvijas nacionalās vienības un drošības sargu, un kopā ar pārējiem drošības sargiem garantē ne tikai drošību un mieru zemē, bet arī Latvijas mūžīgu neatkarību.

Uzņemoties aizsargu organizacijas virsvadību, esmu vēlējies redzēt aizsargu organizacijas vēl tālāku uzplaukumu, pārliecībā, ka arī Latvijas valsts nākotnes izbūvē aizsargiem piekritīs ievērojama loma.

Mans sirsnīgākais vēlējums aizsargu komandieriem, aizsargiem un aizsardzēm ir — lai arī nākamie gadi būtu sekmēm bagāti, kā organizacijas, tā personīgā dzīvē, un lai katrs aizsargu saimes loceklis ar tādu pat dedzību pilda savus pienākumus, kā iepriekšējos gados, par svētību un godu mūsu Latvijai!

VALSTS PREZIDENTS KĀRLIS ULMANIS.

VALDĪBAS ATZINUMI TURPMĀKAI DARBĪBAI

SAKARĀ AR 1935. 36. GADA BUDŽETU MINISTRU KABINETS 30. APRILĪ PIEŅĒMA SEKOJOŠUS UZDEVUMUS UN ATZINUMUS TURPMĀKAI VALDĪBAS DARBĪBAI:

Finansu ministrijai uzdod:

1) Izstrādāt projektu par valsts autonomo uzņēmumu kopējas centralas pārvaldes dibināšanu.

2) Izstrādāt noteikumus par monumentalo būvju fondu, saziņā ar ieinteresētiem resoriem un Kulturas fondu.

3) Izstrādāt pašvaldību parādu kārtošanas noteikumu projektu attiecībā uz valsts aizdevumiem un pabalstiem pašvaldībām.

4) Izstrādāt noteikumus par spirta dedzinātavu racionalizēšanu, nolūkā salētināt spirta ražošanas pašizmaksu, tāpat pastiprināt alkoholisku dzērienu nelegalās ražošanas un kontrabandas apkarošanu.

5) Izstrādāt valsts uzņēmumu normalstatutus.

6) Izstrādāt valsts rūpniecības plānu, piegriežot sevišķu vērību tām rūpniecības nozarēm, kuras strādā ar vietējām izejvielām, un izpētīt iespējamības un atrast ceļu cenu izlīdzināšanai rūpniecības un lauksaimniecības ražojumiem.

Bez tam Finansu ministrijai uzdod izstrādāt noteikumus par kuģniecības veicināšanu, pārstrādāt kreditlikumu, piemērojot to Latvijas apstākļiem, pārstrādāt rēķinvedības nolikumu, izstrādāt jaunu valsts likumu un budžeta nomenklaturu un pārstrādāt nodokļu nolikumu, pārstrādāt konkursu likumu, paredzot priekšrocības nodokļu parādu prasībām, izstrādāt instrukcijas pie akcizes nolikuma un pārstrādāt muitas likumu, piemērojot to pastāvošo Latvijas likumu prasībām, vajadzībām un apstākļiem.

Ministru kabinets atgādina visiem resoriem, ka izpildot budžetu viscaur ievērojama vislielākā taupība un saimnieciskums, uzdodot par mērķi ne tikai izbeigt deficitu, bet arī rūpēties, lai rastos pārpalikums valsts rezerves fonda uzkrāšanai.

Bez tam Finansu ministrijai un pārējiem resoriem, rīkojot budžetu, arvien jāpatur prātā robežas, kas novilktas mūsu pilsoņu un saimniecisko uzņēmumu nodokļu maksāšanas spējām. Tai pašā laikā Ministru kabinets atgādina pilsoņiem būt apzinīgiem un kārtīgiem nodokļu maksātājiem, lai ar to no savas puses atbalstītu valdības iestāžu augstāk minēto uzdevumu.

Visām iestādēm jārūpējas par iekšzemes tirgus paplašināšanu, ievērojot šādus galvenos noteikumus: ierobežot ievedumus, pacelt ražojumu labumu un uzlabot piegādi tirgiem, pacelt pilsētu pirktspējas, veicināt rosību rūpniecībā, tirdzniecībā, būvniecībā, paceļot pie katras izdevības strādnieku un algoto darbinieku izpeļņas kopsumu, nodrošinot darba iespējamību lielam skaitam darba roku, kā arī veicinot iedzīvotāju skaita pieaugumu.

Uzdod Finansu ministrijai kopā ar Tirdzniecības un rūpniecības kameru uz līdzšinējo piedzīvojumu, novērojumu un sasniegumu pamata pārbaudīt un noskaidrot rūpniecības un tirdzniecības veicināšanas un pabalstīšanas līdzšinējo veidu un paņēmienu lietderību un vēlamību, lai vēlākais nākošo budžetu sastādot tā pamatā varētu likt uz gūtajiem atzinumiem balstītu, kopīgi saskaņotu un izlīdzinātu saimniecības plānu.

Eksporta jautājumā, ievērojot to, ka eksports visās nozarēs tagadējā laikā visur uzduras uz ļoti lieliem šķēršļiem, lielāka vērība piegriežama [illegible] šanai un jaunu tirgu atrašanai, laižot tirgū tikai augstākā labuma ražojumus.

Zemkopības ministrijai uzdod gādāt, lai visās lauksaimniecības skolās un visā agronomiskā palīdzībā lielāku kā līdz šim vērību piegriežot pareizas saimniekošanas mācībai, kas līdz šim atstāta gandrīz vai novārtā, lai gan taisni pareiza saimniekošanas kārtība un iekārta ir svarīgs līdzeklis ražošanas salētināšanai, ienākumu vairošanai un mājas miera un saticības veicināšanai. Mūsu gruntniecība nav un nedrīkst būt kapitalistisks uzņēmums. Lauku mājas ir zemturu ģimenes mūža un paaudžu mītnes un tautas dzīvā spēka mūžīgais avots. Tāpēc jāaizkavē gruntniecības zemes un māju pataisīšana par tirgus preci un spekulacijas priekšmetu, jānovelk saprātīgas un veselīgas robežas zemes apgrūtināšanā ar nodokļiem un parādiem, jāsaskaņo un piemērotā kārtā jāpārveido pastāvošie gruntniecības mantošanas likumi.

Ministru kabinets uzdod visām iestādēm, kurām tas piekrīt, saskaņotā kopdarbībā gādāt, lai lauksaimnieku ienākumi turpmāk pieaugtu iespējamības robežās vai vismaz paliktu 1934. gada augstumā.

Zemkopības ministrijai lauksaimniecības veicināšanā galvenā vērība jāpiegriež izdevīgākām un ienesīgākām nozarēm, ar noteiktu vispārēju lauksaimniecības plānu palīdzību, vienmēr izlīdzinot un līdzsvarojot atsevišķās nozares.

Lauksaimniecības ražojumu cenu nodrošināšanā pēc iespējas drīzāk jāpanāk vienlīdzība pabalstu izsniegšanā. Tas vislabāk panākams, viscaur pārejot uz cietām cenām, arī tur, kur vēl pastāv piemaksu kārtība (sviests, olas, āboliņa sēklas), kā arī pārkārtojot avansu izsniegšanu cukurbiešu audzētājiem.

Valdības garantētās cietās cenas jānoteic tā, lai iegūtie labumi sadalītos pēc iespējas vienlīdzīgi, tiklab rēķinot uz hektara, kā arī pēc apgabaliem un novadiem. Jāņem vērā valutas ieguvumi, atvietojot ārzemes ražojumus ar iekšzemes ražojumiem, jāveicina sevišķi tās kulturas, kuras palīdz taupīt darba rokas, palīdz samazināt ārzemes laukstrādnieku ievešanas vajadzību, kā arī tās, kuras palīdz salētināt ražošanu citās nozarēs, vai arī palīdz uzturēt zemes auglību.

Atgādināt visiem lauksaimniekiem, ka, ja valdība maksā vai garantē par ražojumiem cietas cenas, kas prasa līdzekļus no valsts budžeta, tad zemturiem jāapzinas, ka uz viņiem gulstas pienākums visu savu ražošanu pieskaņot vispārējās tautsaimniecības vajadzībām un prasībām.

Kas to neievēro — tas kaitē tūliņ visiem citiem, bet vēlāk arī pats sev.

Zemturiem aizrādams, ka reizē ar cieto cenu piemaksu noteikšanu, tāpat ar iekšzemes tirgus un eksporta kārtošanu pieaug piedāvājumi, un lai izsargātos no tirgus pārpildīšanas un no pēkšņas cenu krišanas, jāpiegriež vērība, blakus ražošanas pārkārtošanas soļiem, ražošanas uzraudzībai un vajadzības gadijumos arī ražošanas regulēšanai vai pat ierobežošanai. Vajadzības gadijumā Zemkopības ministrija izdod attiecīgus noteikumus.

Uzdod Zemkopības ministrijai, pieaicinot pārstāvjus no pārējiem piekritības resoriem, uz līdzšinējo piedzīvojumu un novērojumu pamata pilnīgāk noskaidrot un no-

žošanas pārkārtošanā un regulēšanā, kā arī lauksaimnieku ieņēmumu pacelšanā valsts līdzdalībai labības, sviesta, gaļas, linu, cukurbiešu, kartupeļu un zivju tirdzniecībā.

Uzdod Zemkopības ministrijai kopā ar Lauksaimniecības kameru uz līdzšinējo piedzīvojumu, novērojumu un sasniegumu pamata pārbaudīt un noskaidrot — pa apgabaliem un visā valstī — lauksaimniecības veicināšanas un pabalstīšanas līdzšinējo veidu un paņēmienu lietderību un ieteicamību, lai vēlākais pie nākošā budžeta sastādīšanas pamatā varētu likt uz iegūtiem atzinumiem balstītu, kopīgu, saskaņotu un izlīdzinātu plānu.

Mūsu lauksaimniecības ražošanas noteikumu un apstākļu pētīšanai un skaidrošanai jātop neatkarīgākai no ārzemju ietekmes, mācībām mūsu lauksaimniecības skolās — zemākās, vidējās un augstākās — jātop patstāvīgākām un neatkarīgākām no mums bieži nepielietojamām ārzemju mācībām, mūsu agronomu un visu pārējo lauksaimniecības darbinieku rīcībai vispirms jāmeklē un jāatrod pamatojums mūsu pašu zemes apstākļos, stāvoklī, vajadzībās, prasībās un iespējās.

Lauksaimniecības pētīšanas un lauksaimnieku pamācīšanas darbā ārzemju zinātne un atradumi var noderēt vispirms tikai kā ceļa rādītājs un pašķīrējs.

Uzdod nodibināt pie Lauksaimniecības kameras jauno zemturu stipendiju fondu. No šī fonda izmaksājamas stipendijas tiem zemturu jauniešiem, kuri mācīšanās nolūkā strādā vienu gadu kā praktikanti svešā saimniecībā. Sīkākus fonda noteikumus un praktikantu darba līgumu izstrādā Lauksaimniecības kamera, sastādot arī sarakstu par saimniecībām, kuras ieteicamas praktikantiem.

Mazpulku dalībniekiem, 18 gadu veciem un vecākiem, tāpat arī tiem, kas no mazpulkiem izstājušies, sasniedzot 21 gada vecumu — stipendijas palielinamas par 20%.

Lauku būvniecībai, kurā pagājušos 15 gados no jauna ieguldīti pāri par 700 miljoniem latu (uzceltas 357.000 jaunas ēkas), uz priekšu piegriežama lielāka uzmanība un vērība, ievērojot arī lauku iedzīvotāju skaita pacelšanas momentus. Pie tiem piederas, pirmkārt, latviskā stila izkopšana, otrkārt — plašākas, ar lielāku istabu skaitu dzīvojamās ēkas (lai arī jaunajai paaudzei būtu savas telpas), tāpat arī strādnieku dzīvojamās telpas, sevišķi precēto strādnieku dzīvokļi.

Uzdod Zemkopības ministrijai, ievērojot lauku mājas saimnieces kā pastāvīgas un arvien klātesošas mājas pavarda sargātājas (pretēji pilsētas darba sievietei, kuras darbs viņu atrauj no ģimenes un bērniem) lielo lomu un nozīmi, vislielāko vērību (ar Lauksaimniecības kameras palīdzību) piegriezt mājsaimniecības un mājturības izkopšanai un pacelšanai (pamācības, sacensības, godalgošanas).

Atzīmējot mūsu valsts pierobežas novadu (tālumnieku), sevišķi Latgales, iedzīvotāju lielo saimniecisko un kulturalo progresu mūsu valsts pastāvēšanas laikā, Ministru kabinets uzdod visām valsts un pašvaldību iestādēm, kā arī kamerām arvien vēl darīt visu iespējamo šīs karsti apsveicamās attīstības nostiprināšanai un paplašināšanai.

Zīmējoties tieši uz Latgali — drīzā laikā noskaidrot, kādas lauksaimniecības kulturas uzskatamas tai par piemērotākām, un tās tad vispirmā kārtā pastiprināti veicināt (lopkopībā, laukkopībā un putnkopībā).

Pastiprinātā kārtā Latgales zemturi viņu saimniecības toņu sugām, augu šķirnēm, tāpat arī piemērotākiem saimniekošanas un darba paņēmieniem un jaunlaiku rīkiem un mašīnām (pēdējo iegādāšana atvieglojama). Kreditu lietas iespējami labāki un izdevīgāki pārkārtot.

Laukstrādnieku jautājumā: ievērojot to, ka laukstrādnieku trūkums atkal palielinas un šis trūkums apdraud mūsu tautsaimniecību pašos pamatos, bet ievērojot arī to, ka ārzemju laukstrādnieku pastāvīga ievešana nav uzskatama par lietderīgāko laukstrādnieku trūkuma jautājuma atrisinājumu, Ministru kabinets uzdod Zemkopības ministrijai, izejot no līdz šim darītā, kopā ar Lauksaimniecības kameru izstrādāt viegli pārredzamu, bet arī viegli izvedamu praktisku plānu laukstrādnieku jautājuma atrisināšanai, uzrādot paņēmienus un līdzekļus, kas pielietojami tūliņ, kā arī tādus, kuru pielietošana prasītu dažus gadus laika.

Bet starplaikā un jau tūliņ piepaturama un atvieglojama laukstrādnieku ievešana. Pastiprinātā kārtā jāveicina pašu zemes brīvo darba roku pārvietošana pie lauksaimniecības darba, sevišķi gādājot, lai nobīdītu pie malas šķēršļus un kavēkļus, kas traucē Latgales brīvajam darba spēkam atrast novietošanos lauksaimniecībā. Praktiski veicinama laukstrādnieku dzīvokļu ierīkošana un jauncelšana, jāsagādā līdzekļi aizdevumiem un pabalstiem šīm vajadzībām.

Jānoskaidro un jānovērš šķēršļi, kas līdz šim mazinājuši dzīvokļu uzlabošanas labvēlīgo iespaidu lauksaimnieku jautājuma kārtošanā. Jāpaplašina laukstrādnieku apmācīšana darbam, sevišķi praktisku specialistu-lopkopju sagatavošanai.

Gādāt par mašīnu plašāku pielietošanu lauksaimniecībā, par derīgu, bet vēl maz pazītu vai pavisam nepazītu rīku un mašīnu parādīšanu darbā daudzajās valsts saimniecībās, par piemērotu un izturīgu rīku un mašīnu piegādāšanu lauksaimniekiem.

Melioracijas jautājumā ministru kabinets nosaka, ka melioracijas darbi, kas katru gadu prasa miljonus, jāsaskaņo, jāracionalizē, jāpiemēro patiesām dzīves vajadzībām un arī budžeta līdzekļiem.

Jāgādā par pastāvošo un nākamo atūdeņošanas sistemu kārtībā uzturēšanu, lai ieguldītā valsts un privatā nauda neietu zudumā.

Par visiem līdzšinējiem melioracijas darbiem jāsastāda izsmeļošs pārskats par izmaksu, par ieguvumiem un plāns par darbu drīzāku nobeigšanu.

Ievērojot pakaišu un dedzinamās kūdras lielo saimniecisko nozīmi, veicinama un paplašinama šīs kūdras iegūšana privatos un valsts uzņēmumos, bet lai panāktu šī darba patiesi racionalu nostādīšanu, tad jānoskaidro valsts kūdras ražošanas uzņēmumu apstākļi un stāvoklis, kūdras pašizmaksa, peļņa un zaudējumi, kā arī kūdras novietošanas izredzes iekšzemē un ārzemēs.

Lai pavairotu mūsu lauksaimniecībā izlietojamo zemes platību, lai paceltu ražas un lai radītu platību jaunām saimniecībām, uz kurām novietot attiecīgu daļu mūsu iedzīvotāju pieauguma nākotnē, lai arvien būtu iepriekš sagatavoti plāni produktiviem darbiem, kur nodarbināt pārejošos darba meklētāju uzplūdus, — Ministru kabinets uzdod Zemkopības ministrijai noskaidrot: kādas tagad lauksaimniecībā neizlietotās zemes platības prasa melioraciju un kur tā iespējama, kādas zemes platības varētu atgūt lauksaimnieciskai izlietošanai un cik ģimeņu varētu uz jaunatgūtām zemēm nometināt, kādas platības varētu noderēt apmežošanai, uz kādām platībām tagad

rumi, plavas, ganības, krūmāji, akmeņu pilnie lauki un pļavas), kādus līdzekļus un cik strādnieku visumā un atsevišķās pakāpēs un posmos šādi plaši zemes melioracijas plāni prasītu.

Visiem līdzekļiem sekmēt ar mežu neapklātās platības kultivēšanu uz valsts un privatām zemēm, gādājot, lai atjaunošanas paņēmieni būtu piemēroti vietējiem apstākļiem un tiktu pielietoti pēc noteiktiem pārbaudītiem principiem, gādāt un rūpēties, lai koku materialus varētu atvietot ar citiem būvmaterialiem, un veicināt ugunsdrošu ēku būvi.

Lopkopībā ražošanas salētināšanas nolūkos pastiprinātā kārtā jāturpina ražīgāko īpatņu atlase, par mērķi uzstādot uzlabotas un tīras sugas mājkustoņu ieaudzēšanu, atkarībā un saskaņā ar katra novada apstākļiem, iespējām un tirgus noteikumiem.

Jālieto tikai pašu zemē ražotā lopbarība. Zemkopības ministrija veicinās skābbarības krātuvju ierīkošanu, tāpat kopto ganību un zāļāju paplašināšanu, sevišķu vērību piegriežot agrās ganības nodrošināšanai pavasaros, lai samazinātu ziemas barošanas dienu skaitu.

Gaļas un vispār lopkopības ražojumu tirgus kārtošanā un paplašināšanā jāsasniedz redzamāki rezultati, regulējot pievedumus un propagandējot tikai pirmās šķiras gaļas lopu uzvešanu. Gaļas patērēšana plašāki propagandējama, un gaļas piedāvājumi tirgū pielaikojami patiesām prasībām un patēriņa spējām. Vajadzības gadijumos Zemkopības ministrijai ar sevišķiem likumiem regulējama ražošana, sevišķi zīmējoties uz gaļas pievedumiem. Gaļas eksportā lielāka vērība piegriežama gaļas konserviem.

Zemkopības ministrijai jāveicina piensaimniecības blakusražojumu izgatavošana un pielietošana.

Lai lauksaimnieki par pārdotām jēlādām saņemtu pienācīgu samaksu, Ministru kabinets uzdod Zemkopības ministrijai saziņā ar Finansu ministriju izstrādāt likumprojektu par jēlādu tirgus nokārtošanu.

Tāpat uzdod Zemkopības ministrijai nokārtot labības dalīšanu šķirnēs pēc labuma un piemērotības noteiktai izlietošanai, t. i. izvest labības standartizēšanu.

Ievērojot to, ka mūsu linu ražas pēc 16 gadiem linu monopola darbības ir tik zemas, ka tuvojas viszemākām pasaulē, Ministru kabinets uzdod Zemkopības ministrijai jau šopavasar stāties pie linkopības stāvokļa izpētīšanas. Galvenā vērība jāpiegriež ražu pacelšanai, šķiedras un sēklu labuma pacelšanai, piemērotāku šķirņu nozīmēšanai, linkopības rajonu izpētīšanai un noteikšanai. Jānoskaidro piemērotāki mēslošanas un apstrādāšanas paņēmieni, jāsalīdzina modernās linu apstrādāšanas ierīces un mašīnas ar agrāko laiku rīkiem.

Liniem paturama cieto cenu sistema un linkopju godalgošana. Linkopība paplašināma, reizē ar to arī kaņepāju ražošana.

Finansu ministrijai kopā ar Zemkopības ministriju jānoskaidro iespējas un izredzes linu pakulu un kaņepāju izlietošanai ievedamās kokvilnas vietā.

Jānokārto linsēklu tirdzniecība iekšzemē, kā arī eksporta tirdzniecība. Ja pavasarī jāizsniedz linsēklas ar Zemkopības ministrijas starpniecību un pabalstu, tad tikai ar noteikumu, ka piekrītošās sumas tā paša gada rudenī atvelkamas linus pieņemot, nesajaucot šos avansus ar vecajiem sēklas parādiem.

Cukurbiešu audzēšanā Ministru kabinets uzdod: nodrošinot cukurbiešu audzētājiem vajadzīgos valsts pabalstus, izdarīt pētijumus, izmēģinājumus, kuru uzdevums būtu — ierobežot ievedamo mākslīgo mēslu pielietošanu, darba roku vajadzības sašaurināšana un paplašināta mašīnu pielietošana.

Cukurbiešu audzēšanā jārada izdevība piedalīties pēc iespējas lielākam saimniecību skaitam, sevišķi tādām, kur mājās daudz darba spēka, kā arī saimniecībām, kuras ar cukurbiešu audzēšanu nodarbojušās vairāk gadu.

Uzdot Lauksaimniecības kamerai tūliņ ķerties pie cukurbiešu audzēšanas un piegādes pašizmaksas noskaidrošanas, piegriežot vairāk vērības jautājumam par cukurbiešu uzglabāšanas iespējamību saimniecībās, piegādājot tās cukurfabrikām visā pārstrādāšanas laikā. Tajā pašā laikā (kopā ar Finansu ministriju) noskaidrot cukurfabrikās biešu pārstrādāšanas apstākļus, kā arī mūsu cukura pašizmaksu noteicošos faktorus.

Zemkopības ministrijai jāsasteidz agrāk nokavētais darbs, zīmējoties uz piemērotāko tirgus kartupeļu ražošanas apvidiem, uz piemērotāko kartupeļu šķirņu noteikšanu, uz kartupeļu ražas pacelšanu (šeit mēs Eiropā atkal stāvam 18. vietā), mašīnu pielietošanu (ražošanas salētināšanas nolūkā).

Kartupeļu tirgi paplašinami: spirta dedzināšanai, ražojot tos arī eksportam stērķeļu izgatavošanai, eksportējot ēdamos un sēklas kartupeļus, palielinot patēriņu pilsētās (ar kontroles palīdzību izslēdzot no tirgus bojātus un mazvērtīgus kartupeļus).

Jāizpētī jautājums, kā pavairot kartupeļu pielietošanu mājkustoņu barošanā. Kartupeļu ražošana novirzama uz smilšainiem zemes apvidiem, prom no treknās kviešu zemes, kā arī uz turieni, kur visvieglāk atrodams darba spēks.

Āboliņa sēklas pilnīga standartizēšana izdarama vēl šogad. Āboliņa sēklas tirdzniecība stingrāki uzraugama un kontrolējama. Stingri jāatšķir transita tirdzniecība no mūsu zemē ražoto sēklu eksporta. Ievērojot līdzšinējās grūtības un neapmierinošos panākumus āboliņa sēklu tirdzniecības kontrolē, āboliņsēklu eksports ciešāk apvienojams, izdodot atļauju tikai nedaudz firmām vai arī pārejot uz eksporta monopolu, nosakot cietas cenas līdzšinējo piemaksu vietā.

Dārzkopībā Ministru kabinets uzdod Zemkopības ministrijai: vadoties no tagadnes un nākotnes izredzēm, pasteidzināt dārzaugļu šķirņu jautājumu izlemšanu un ražošanai nospraust stingras stigas šajā virzienā. Nodrošināt dārzaugļu izdevīgu izmantošanu dažādos veidos iekšzemē un nokārtot eksportu, piegriežot vērību pirmklasīgu augļu ražošanai, arī augļu uzglabāšanai, iesaiņošanai, izlaišanai tirgū un augļu pārstrādāšanai. Dārzāju un sakņu ražošana regulējama pēc vajadzības, to sašaurinot vai paplašinot. Jāveicina konservu izgatavošana un patērēšana, kā arī augļu pārpalikuma izlietošana spirta iegūšanai.

Putnkopībā jāpaceļ ienākumi sevišķi mazākās saimniecībās un putnkopībās, labi nokārtojot iekšzemes tirgu apgādāšanu un paplašinot eksportu. Jāpārkārto tagadējā olu savākšanas sistema, pārejot uz tiešu uzpirkšanu par noteiktu cenu. Sapirktās olas jāeksportē ar „Bekona eksporta" vai Centralās sav-bas eksportbiroja palīdzību. Peļņa paliek šiem uzņēmumiem, turpretī varbūtējos zaudējumus gada caurmērā sedz valsts budžeta kārtībā.

Līdzīgi jānokārto kautu putnu eksports. Lai piegrieztu patērētāju lielāku vērību olām un putniem, sarīkojama olu patēriņa propagandas nedēļa. Uzlabojama putnkopības ražojumu nogādāšana tirgū, sadalot to piedāvājumus vienlīdzīgus visā gadā. Paceļams šo ražojumu labums un izskats, padarot arī iesaiņošanu pievilcīgāku.

Zemkopības ministrijai tālāk uzdod arī 1935. gadā, tāpat kā 1934. gadā, gādāt par jūras zvejnieku darba apstākļu atvieglošanu un ieņēmumu pacelšanu, par pirmo uzdevumu šovasar uzskatot kuģu iegādāšanu tālzvejai jūrā, izstrādāt likumprojektu par jūras zvejnieku zvejas rīku un piederumu apdrošināšanu.

Zvejnieku ģimeņu ieņēmumu pavairošanai zvejnieku ciemos jāizplata dažādas mājrūpniecības nozares, piem., aušana, grīdsegu, paklāju izgatavošana, koka izgriezumu izgatavošana. Zvejnieku ciemu skolās jāpastiprina rokdarbu mācība, zēniem un meitenēm jādibina mazpulki. Saražoto priekšmetu pārdošanu uzņemas Zemkopības ministrija.

Ievērojot, ka iekšzemē sviesta patēriņš ceļas gausi, bet ārzemju tirgos jārēķinas ar pieaugošiem ierobežojumiem un cenu krišanos, jāpiegriež piensaimniecībai vislielākā vērība. Sviesta labuma pacelšanai, sūtot uz ārzemēm, bet arī piedāvājot vietējā tirgū tikai vislabāko sviestu, sviesta ražošanas salētināšanai abos gadijumos uzmanība jāpiegriež tiklab piena iegūšanas, kā arī piena pārstrādāšanas apstākļiem. Jāveicina saimniecību pievienošanās pienotavām, sevišķi to saimniecību atgriešanās, kas agrāk pienu vedušas uz pienotavu, bet tagad aizgājušas. Ar šo un citiem līdzekļiem jāveicina katrā pienotavā pārstrādājamā piena daudzuma palielināšana. Tai pašā nolūkā jāsteidzina pienotavu apvienošana. Ievērojot, ka pie mums ir liela nevienlīdzība sviesta ražā vasarā un ziemā, jāatrod ceļi šīs nevienlīdzības nolīdzināšanai. Jāpaceļ piena pārstrādāšana sierā. Jāpropagandē piena un piena ražojumu patēriņš.

Ministru kabinets uzdod Zemkopības ministrijai kopā ar Finansu ministriju izstrādāt likumu projektu par vilnas uzpirkšanu par cietām cenām, vai nu nosakot, ka vilnas vērptuvēm un austuvēm ārzemju vilnai jāpiejauc noteikts procents iekšzemes vilnas, vai arī valdība par cietām cenām uzpērk vilnu iekšzemē ar „Bekona eksporta", Linu monopola un Labības biroja palīdzību. Uzpirktā vilna tad būtu zinamā samērā ar ievesto vilnu jāizlieto. Pastiprināta vērība jāpiegriež aitkopības pacelšanai.

Jāpropagandē lauksaimnieku vidū pašu austas vadmalas lietošana vai vismaz vilnas apmaiņa pret vadmalu austuvēs.

Lauksaimniecības pārkārtošanas paņēmieniem vajaga būt vijīgiem un piekļāvīgiem. Visās lopkopības saimniecībās ieteicams vienu lauku izņemt no kārtības, pārvēršot to ilggadīgā koptā ganībā, lai taupītu darba spēku un radītu iespēju piena lētākai ražošanai. Jāpiegriež vērība tām kulturām, kuras prasa mazāk cilvēka roku un atļauj pielietot mašīnas, piemēram, labības, mēslots divgadu āboliņš un koptas ganības.

Pārbaudīt un noskaidrot jautājumu, ar kādām sekām būtu saistīti noteikumi:

1) ka lauksaimniecības skolās audzēkņi uzņemami ne agrāk kā otrā gadā pēc pamatskolas beigšanas, bet arī ne vēlāk kā trešajā. Starplaikam jābūt prakses laikam lauksaimniecībā;

2) ka Latvijas universitates lauksaimniecības fakultatē uzņem tikai pēc viena gada lauksaimniecības prakses, vislabāk svešā saimniecībā tūliņ pēc vidusskolas beigšanas. Noskaidrot arī jautājumu — kopā ar Izglītības ministriju — par to, ka viens gads lauksaimniecības prakses būtu prasams pie iestāšanās skolotāju institutos.

Tautas labklājības ministrijai uzdod:

projektu par slimību, nelaimes gadijumu un bezdarba ap
drošināšanas pastāvošās sistemas un apdrošināšanas ie
stāžu reorganizaciju, nesamazinot līdzšinējos gādības ve
dus un apmērus, nostādot apdrošināšanu uz lietderīgā
kiem pamatiem, it īpaši izskaužot paralelismu un ievedc
pilnīgāku gādību par trūcīgiem pilsoņiem vecuma dienā:
kā arī par trūcīgo vecāku bērniem.

2) Pastiprināt uzraudzību par taupību un lietderīb
lauku iedzīvotāju ārstēšanā slimnīcās un sanatorijās, k
arī kontroli par zāļu parakstīšanu un izsniegšanu.

3) Pazemināt zāļu cenas, pārstrādājot aptieku medi
kamentu taksi, reorganizējot zāļu importa kārtību, ārst
niecības augu vākšanu, zāļu izgatavošanu un zāļu pārdc
šanu.

Ministru kabinets atzīst par vajadzīgu uzlabot un pa
plašināt tuberkulozes un vēža slimnieku, kā arī gar
slimo ārstēšanu, tāpat arī venerisko slimību apkarošanu
un uzdod Tautas labklājības ministrijai līdz nākošā gad
budžeta sastādīšanas iesākšanai izstrādāt attiecīgo
priekšlikumus un plānus.

Tāpat uzdod Tautas labklājības ministrijai turpinā
1934. gada 15. maijā uzsākto politiku par strādnieku darb
vietu un algu nodrošināšanu, kā arī par darba apstākļu
uzlabošanu. Tāpat turpinama darba ņēmēju noorganizē
šana arodbiedrībās, lai drīzumā varētu stāties pie Darb
kameras likuma izdošanas.

Arodbiedrības jānostāda uz plašāka pamata, lai tā
ietvertu tiklab saimnieciskās, kā kulturalās un ģimeņu no
drošināšanas jautājumus.

Iekšlietu ministrijai uzdod:

1) Nodibināt starpresoru komisiju no Iekšlietu, Fi
nansu, Tautas labklājības, Izglītības ministriju un Valst
kontroles pārstāvjiem ar uzdevumu caurskatīt jautāju
mus par pašvaldību ceļamo ēku finansēšanu.

2) Izstrādāt noteikumus pašvaldību un sabiedrisk
ēku būvēm, paredzot, ka gadijumos, kur būtu nepiecie
šams valsts pabalsts vai aizdevums, uz tādu var cerēt ti
kai tad, ja pašvaldība vai attiecīga organizacija ēka
būvē jau ieguldijusi no saviem līdzekļiem ne mazāk kā
50% no ēkas vērtības.

3) Noskaidrot pašvaldību saimniecisko uzņēmumu
stāvokli: a) ienesīgumu (peļņu vai zaudējumu), b) kapi
tala ieguldijumu, c) ekspluataciju (kas apsaimnieko)
d) dot slēdzienus par lietderību un vēlamību atkarībā nc
uzņēmumu mērķiem un sekmēm.

4) Dot pārskatu par pašvaldību parādiem un izstrādāt
plānu to kārtošanai.

5) Izstrādāt noteikumus par pašvaldību darbības vien
kāršošanu un administrativo izdevumu samazināšanu.

6) Griezties pie evaņģeliskās luteriskās baznīcas ar
chibīskapa ar norādijumu, lai prāvesti un mācītāji uztu
rētos savās draudzēs, kā arī lai pensionētu pensiju izkalpo
jušus mācītājus.

7) Pakāpeniski izvest pagastu lieluma normēšanu pēc
iedzīvotāju skaita un pagastu novadiem.

8) Izstrādāt darbu normu grāmatu.

9) Nepielaist pašvaldībām nodokļu parādu uzkrāša
nos un rūpēties par iekrājušos parādu iekasēšanu atkarībā
no apstākļiem, sadalot šos parādus uz vairākiem gadiem.

10) Sastādīt pārskatu par pašvaldību parādiem pēc
apriņķiem un pagastiem, ievācot ziņas par saimniecībām,
kurām parādi vecāki par 2—3 gadiem.

11) Neatbalstīt valsts pabalstu un aizdevumu izsnieg-

Tieslietu ministrijai uzdod:

1) Atcelt noteikumus par tēva vārda obligatorisku ierakstīšanu dokumentos.

2) Pārstrādāt kriminalprocesa likumus, pielīdzinot policijas izziņas iepriekšējam izmeklējumam.

3) Saziņā ar Iekšlietu ministriju ierīkot darba namus sodu izcietušo noziedznieku novietošanai.

Ministru kabinets atrod par vēlamu, ka Tieslietu ministrija pēc iespējas ātrāk izstrādātu civillikumu kodeku ar vienveidīgām tiesību normām visā valstī.

Izglītības ministrijai uzdod:

1) Izstrādāt noteikumus Latvijas konservatorijas un mākslas akademijas audzēkņiem par maksimalo gadu skaitu katras specialitates pilna kursa nobeigšanai līdz ar visiem nepieciešamajiem obligatoriskajiem priekšmetiem.

2) Pārstrādāt Latvijas konservatorijas un Mākslas akademijas satversmi, paredzot kārtējiem mācības spēkiem vecuma robežu līdzīgi Latvijas universitates satversmei, un paredzot izņēmuma gadijumus, kur mācību pasniegšana pielaižama svešās valodās.

3) Uzdot Latvijas universitatei, Latvijas konservatorijai un Mākslas akademijai izstrādāt noteikumus par štāta mācības spēku blakusnodarbošanos.

4) Pārstrādāt likumu par skolotāju institutiem, pieskaņojoties vispārējam likumam par tautas izglītību un nodrošinot mācības iekārtā un audzināšanā iespēju sagatavot krietnus skolotājus; jācenšas pavairot skolotājuvīriešu skaitu.

5) Noskaidrot, vai un cik drīzā laikā tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultate Latvijas universitatē būtu sadalama divi atsevišķās fakultatēs — tiesību zinātņu un tautsaimniecības.

6) Jāievada sistematiska un racionala nacionalās mākslas veicināšana ar valsts budžeta un Kulturas fonda līdzekļiem. Izstrādājams projekts par kulturas propagandu un par to, kā padarīt tautai pieejamākus un sasniedzamākus mūsu mākslas ražojumus.

7) Uz jaunā mācības gada sākumu (1935. gada rudenī) iespējami tālu uz priekšu pavirzīt skolu grāmatu revidēšanas un salētināšanas darbu.

8) Izstrādāt plānu (kopā ir Iekšlietu ministriju) skolu ēku pārbūvēm un jaunceltnēm, sevišķi Latgalē. Šī plāna izvešanai paredzami vairāki (līdz 5) gadi.

9) Izstrādājams projekts par arodizglītības paplašināšanu.

Satiksmes ministrijai, lai samazinātu valsts piemaksas dzelzceļu uzturēšanai, jācenšas palētināt dzelzceļu transporta pašizmaksa, un ar piemērotu tarifa politiku jāsamazina tie pārvadājumi, kurus dzelzceļi tagad izpilda zem pašizmaksas vai bez peļņas.

Līdzekļi lielām nepieciešamām jaunbūvēm (piem., Rīgas mezgla pārbūvei, galvenās piestātnes celšanai un iesākto līniju pabeigšanai) jāsagādā ar specialu dzelzceļu aizņēmumu, kurš dzēšams pakāpeniski no pavairotiem ekspluatacijas atlikumiem.

Valdība atzīst par vēlamu regularu gaisa satiksmes līniju ierīkošanu un uzturēšanu valstī.

Izstrādājams likums par automobiļu un autobusu satiksmes nokārtošanu un saskaņošanu ar dzelzceļu kustību. Satiksmes ministrijas autobusu līnijas jānostāda tā, ka tās varētu noderēt privatām līnijām par paraugu. Šoseju segas nostiprināt ar bitumenu, un citu ārzemju ražojumu vietā pēc iespējas lietot cementu.

Vienkāršot pasta un telefona noteikumus.

Valdības atzinumu noslēgumā Ministru kabinets deklarē:

Mūsu mērķis ir visplašākā sadarbībā, skoloto tautiešu palikšana ciešā tautas kopībā, saskaņota, līdzsvarota tautsaimniecība, tautas spēku vairošana, garīgās un materialās kulturas celšana tautā, visos tās slāņos.

Tāpēc, pretēji agrākai naida un šķiru cīņu sludināšanai, tagad vajag vispirms nevien propagandēt visu šķiru sadraudzīgas sadarbības nepieciešamību un tās svētīgās sekas, bet arī darbos spēcināt un veicināt šo sadarbību.

IZGLĪTĪBAS UN KULTURAS VEICINĀŠANAS DARBS

VALSTS PREZIDENTS KĀRLIS ULMANIS svinīgā skolas izlaiduma aktā.

TAI GRĀMATAI, KO SKOLAS BĒRNS SAŅEMS, NO SKOLAS AIZIEDAMS, IR PAVISAM CITA VĒRTĪBA UN NOZĪME NEKĀ TAI, KO VIENKĀRŠI VEIKALĀ NOPĒRK. AR ŠO MAZO NIECIŅU GRIBAM KATRU, KAS NO SAVAS SKOLAS AIZIET, PIESAISTĪT PIE SAVAS SKOLAS, JO ŠĪ SKOLA IR SVĒTA VIETA, UN VIŅAI JĀPALIEK MŪSU SIRDĪS IERAKSTĪTAI, KAMĒR VIEN MĒS ELPOJAM.

(No PREZIDENTA KARLA ULMAŅA runas skolas

DRAUDZĪGAIS AICINĀJUMS

Tauta ir modusies uz jaunu, jauku dzīvi. Atmoda aptver saimniecisko un garīgo dzīvi. Modušās ir pilsētas, modušies ir lauki. Bet vēl arvienu gaisma gaišāki plūst pilsētās. Tomēr lauki prasa savu tiesu, prasa neatvairami. Savu dziņu pēc gaismas, pēc gara un prāta izkopšanas lauki rāda un arī pierāda darbos: dibinas mazpulki, biedrības atjaunojas, apvienojas, skolas atver savus logus, skolotājs atkal iesoļo sava pagasta sabiedriskajā dzīvē.

Grāmata, cilvēka vissirsnīgākais un uzticamākais palīgs, atgūst veco cieņu, atgūst savu vietu; vairojas teatra izrādes, koncerti; iesāktās sabiedriskās ēkas steidz uzcelt, uzceltās un gatavās grib pušķot un greznot; nāk prasijumi pēc mūsu mākslinieku darbiem, gleznām u. c., bet visvairāk prasa pēc grāmatām, jaunākajām, vērtīgākām. Mūsu lauku bibliotekas skolās, biedrībās, pagastu namos ilgāku laiku nav papildinātas. Biblioteku pārzinātāji bez grāmatu lasītāju, bez kaimiņu, bez plašākas sabiedrības palīdzības nevar grāmatas atjaunot, bibliotekas papildināt.

Iesim viņiem talkā!

Atminēsimies, ka biblioteka ir mums katram savā pagastā, un ja ne savā, tad vismaz katram sava tēva pagastā. Patukši ir arī grāmatu skapji pagasta skolā, kurā mēs kādreiz esam gājuši. Kaut arī tālu projām dzīvodami, atminēsim savu pagastu, savu tēvu pagastu, kaut domās atgriezīsimies uz savu veco skolu.

Iesim viņiem talkā!

Sniegsim viņiem daļu no tā gaišuma, kas mums tomēr vieglāk sasniedzams. Dāvināsim viņiem grāmatas, gleznas, mākslas darbus, palīdzēsim katrs savai vecajai skolai tikt pie laba muzikas instrumenta. Daudzas skolas, daudzi biedrību nami ir vēl vienmēr bez sava radio. Mūsu baznīcu sienas ir kailas un aukstas, lauku baznīcu zvani savām vecā laika skaņām visai grūti spēj sirdis sasildīt un tās kopā aicināt. Tādēļ arī tik reti dzirdam tos skandinam. Kam mājās daudz grāmatu, daudz gleznu vai citu skaistu mākslas darbu, ziedosim, dāvināsim daļu no tiem katrs sava pagasta biedrībai, katrs savai pagasta skolai.

Sazināsimies, sarunāsimies viena pagasta piederīgie, kas dzīvo vēl dzimtā pagastā, un kurus dzīve aizsaukusi prom no dzimtenes.

Nebūs mums tautskolas, kas nebūtu pirmo gaišumu dzīves ceļā līdzi devusi simtiem un atkal simtiem skolnieku. Simts, divi un trīs simti tagad dzīvē savās vietās nostājušies, droši vien būs spējīgi daļu sniegtās gaismas dot atkal atpakaļ sa-tautas gaismas avotu, lai spožāk gaisma atspīdētu tiem, kas tagad mērī ceļu uz šīm skolām.

Savu atsaucību šim aicinājumam katrs, kas to vēlas, var izrādīt, tieši sazinādamies ar savas pagasta skolas skolotājiem, biedrībām, pagasta vecāko.

Ir arī otrs ceļš un otra iespēja — var ņemt palīgā šajā gaismas nešanas darbā mūsu Kulturas fonda darbvedi. Kulturas fonds labprāt saņems pretim ziedojumus naudā, grāmatās un arī citās mantās, nosūtīdams tās uz norādītām vietām. Par ziedoto naudu, saskaņā ar norādijumu, Kulturas fonds iegādāsies uzdoto. Ja lielākiem mērķiem būtu uzkrājamas lielākas sumas, Kulturas fonds labprāt uzņemsies šo sumu uzglabāšanu līdz to izlietošanai nospraustam uzdevumam.

Tāpēc atkrīt vajadzība dibināt komitejas atsevišķām skolām, biedrībām, pagastiem. Tai vietā stāsimies tūliņ pie darba un vēl šo pavasari, bet katrā ziņā pirms 15. maija, atminēsimies katrs savu pagastu, savu jaunības dienu biedrību, savas bērnības skolu.

Tā rīkodamies mēs īsā laikā brīnumus izdarīsim kulturas celšanas darbā.

KĀRLIS ULMANIS,
Ministru Prezidents.

1935. gada 28. janvarī.

Atkal pienācis 28. janvaris jau piekto reizi kā Draudzīgā aicinājuma diena.

Par visu šo Draudzīgā aicinājuma garo ceļu zelta ābele mūsu skolām bērusi klēpjiem ziedu un augļu, — grāmatu, gleznu un daudz citu skaistu un derīgu mantu. Prieks un pateicība par to.

Jūsu atsaucīgais sirds siltums sasildīs tūkstošiem jaunākās sirdis, un jūsu sirds kvēle iedegs neskaitamas jaunas karstas idealisma un sajūsmas liesmas, kas, vīdamās debesīs, apgaismos ceļus un tekas jaunībai un no turienes līdz mūža galam — visiem.

Kad šogad, Atjaunotās Latvijas piecu gadu jubilejas gadā, tu pirksi sev kādu grāmatu, kas tevi pievelk un valdzina, kuru tu ceri iemīlēt, domādams, ka tā remdēs tavas daiļuma alkas un pildīs tavu sirdi ar paliekamu prieku, — tad nopērc šo grāmatu arī savai pirmajai skolai!

Uzklausi un paklausi! Savu skolu atminējies un apdāvinājis, tu pats augsi savās acīs un vērtējumā, tu būsi pievienojies tiem daudzajiem savas dzimtenes dēliem un meitām, kas pierādījuši, ka viņu ausis dzirdējušas un viņu sirdis uzņēmušas šo aicinājumu, manu draudzīgo aicinājumu!

Pievienojies viņiem!

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA Draudzīgā

1934. gada 16. maija manifests daudzināja:

„Latviju, kur ... uzziedēs mūsu nacionalā patstāvīgā latviskā kultura; Latviju, kur uzgavilēs latviskais un zudis būs svešais."

Šais vārdos bija sprausts noteikts mērķis visai atjaunotās Latvijas izglītības un kulturas politikai. Tās pamatakmeņus lika divi svarīgi likumdošanas akti: 1) 1934. g. 12. jūlija „likums par tautas izglītību", kas stājās spēkā ar tā paša gada 18. jūliju, un 2) 24. jūlija „likums par Kulturas fondu", kas stājās spēkā ar izsludināšanas dienu. Visa attiecīgās likumdošanas celtne nostājusies tautas priekšā „Izglītības un kulturas nolikumā", ko Kodifikacijas nodaļa sastādija 1937. g. beigās.

NACIONALĀS VALDĪBAS LIKUMI NOKĀRTO IZGLĪTĪBAS LIETAS.

Likums par tautas izglītību kopā ar attiecīgajiem tai pašā dienā, 1934. g. 12. jūlijā, izlemtajiem „pārgrozijumiem Izglītības ministrijas iekārtas likumā" 1) ietvēra sevī jaunus uzdevumus skolām un nokārtoja par jaunu nacionalās skolas jautājumu, 2) ieveda svarīgus jauninājumus skolas sistemā, 3) radija vienotu un centralizētu skolu pārvaldi un vadību un 4) noteica izglītības cenzu un pedagoģisko stāžu, kā arī ievēlēšanas veidu visu tipu un pakāpju skolotājiem.

Likumu ievadija vispārīgi noteikumi, kas pirmajos punktos deklarēja latviskās izglītības politikas principus un pauda vienotās tautas kulturalas pašnoteikšanās gribu. Zīmīgi ir 3. p. vārdi par audzināšanas un izglītības mērķiem, kas stāv tuvu dažiem augšā minētā manifesta izteicieniem: „Mācības iestādēs jāizkopj jaunatnes fiziskā, intelektuālā, estetiskā un tikumiskā izglītība un jāaudzina jaunatne personiskā un sabiedriskā krietnībā, darba un tēvzemes mīlestībā un tautu un šķiru saprašanās garā." Tālākie noteikumi par bērnu tautības noteikšanu un sadalīšanu pa nacionalām skolām deva latviskās izglītības politikas prasībām noteiktu pārsvaru par iepriekšējā laikmeta parlamentariskajiem dažādu tautu interešu izlīdzināšanas centieniem. Skolas ar latviešu mācības valodu tapa par galvenajām nevien skaitā, bet arī nozīmīgumā (5. p.), bet noteicējs latviskais nacionalisms netiecās nomākt mazākuma tautību kulturalo nacionalismu: šo tautību bērniem tika garantētas obligatoriskās izglītības (pamatskolas mācības) tiesības uz valsts un pašvaldības rēķinu katram viņa tēvu valodā un dotas vēl arī izredzes dabūt valsts un pašvaldības atbalstu savām publiskajām neobligatoriskajām vispārīgās izglītības vidusskolām — ģimnazijām.

Skolu sistemā likums piešķīra pamatskolai un vidusskolai katrai savu īpašu seju. Pamatskola dos „dzīvei nepieciešamas noapaļotas zināšanas", un tai tāpēc jāstāv tuvu dzīvei. Ģimnazijas dos noslēgtu augstāku vispārīgu izglītību un sagatavos augstskolām. Arodskolas sagatavos teoretiski un praktiski dažādiem arodiem. Obligatoriskas mācības skolēnu vecuma pacelšana par vienu un vajadzības gadijumā pat diviem gadiem un jau nodibinājušās mājmācības sankcionēšana atļāva bērnu paturēt pēc iespējas ilgāk svētīgajā ģimenes un mājas klēpī. Obligatoriskās mācības trīs posmi — pirmskola (mājmācība), pamatskola un papildskola (2 gadi — tiem, kas vēlas papildināt savu izglītību) — dabūja visi kopā tautskolas nosaukumu. Ģimnaziju, technikumu un komercskolu kursa pagarināšana par 1 gadu pacēla šo vidusskolu absolventu vecumu un garīgo briedumu un atļāva labāk un pamatīgāk piesavināties zināšanu apjomu, kas visās kulturas valstīs ietelp tā saucamās gatavības jeb brieduma apliecības jeb bakalaureata pārbaudijumu standartā.

Jaunie noteikumi par skolu pārvaldi apvienoja visas Izglītības ministrijai padotās iestādes vienā Skolu departamentā, pie kam agrāko mazākuma tautību izglītības pārvalžu vietā palika tikai pa vienam referentam, kas „pārzina attiecīgās tautības ... mācības un audzināšanas iestādes, kā arī pārrauga šo izglītības nozaru iestāžu un darbinieku darbību" (1934. g. 24. jūlija instrukcija), bet iekļauti visā pilnībā vispārējā Skolu departamenta darbības gaitā. Pastiprinātā centralizacija pakļāva arī atsevišķu skolu priekšniekus un apriņķu un pilsētu skolu valdes ciešāk Izglītības ministrijai, piem.: visi skolu priekšnieki un skolu valžu priekšnieki ir ministrijas iecelti. Nevēlamo laucinieku un pilsētnieku interešu nošķiršanu skolu pārvaldē novērsa ar to, ka atsevišķas skolu valdes deva ne vairs visām pilsētām, bet tikai Rīgai, Liepājai, Daugavpilij un Jelgavai. Pilsētu un apriņķu skolu valdēs nācās saskaņot darbību Izglītības ministrijas un Iekšlietu ministrijas iecelttiem locekļiem.

Centralizēta ir arī atsevišķas skolas vadība, dodot lielākas tiesības un uzliekot arī lielāku atbildību katras skolas priekšniekam. Viņš tapa arī par priekšsēdētāju skolas padomei, kur sastapās skolotāju un vecāku pārstāvji, lai kopā apspriestu un izlemtu tos skolas dzīves jautājumus, kur svarīga ir vecāku tiešā līdzdarbība. Pie tam likums gādāja arī par to, lai šī vecāku līdzdarbība iekļautos vispārīgās izglītības politikas gultnē.

Skolotāju izglītības cenzu likums noteica tā, lai būtu garantēta nopietna zinātniska sagatavošanās: vidusskolu skolotājiem jābūt ar augstskolas, pamatskolu skolotājiem mazākais ar vidusskolas izglītību. Noteikumi par skolotāju vēlēšanām centās saskaņot atsevišķas skolas, skolas uzturētājas pašvaldības un valsts intereses, atstājot pie tam visos gadijumos Izglītības ministrijai tiesības kārtot un pārkārtot arvien par jaunu pēc savas labākās atziņas skolotāju sastāvu.

Pagājušie gadi ir atnesuši dažus sīkus pārgrozijumus un papildinājumus šim likumam par tautas izglītību (1935. g. 8. okt., 1936. g. 4. aug. un 1938. g. 20. dec.), kas pa daļai arī tikai vēl vairāk nostiprināja augšā norādītos principus. Īpašus noteikumus dabūja vēl 1935. g. 24. sept. skolotāju institutі, ar ko šie arī tika pilnā mērā pieskaņoti jaunajai izglītības politikai. — Un kad 1937. g. 1. oktobrī Kodifikacijas nodaļa noslēdza Izglītības un kulturas nolikumu, tad tur iegāja, ar augšā minētajiem nelielajiem grozijumiem, viss 1934. g. 12. jūlija likums par atjaunotās Latvijas tautas izglītību pirmskolā jeb mājmācībā, pamatskolā un vidusskolā. Un dažādi rīkojumi un lēmumi šā likuma izpildīšanai seko viens otram jau nepilnus 5 gadus.

Īpašu vērību pelna vēl jautājums par skolas attieksmi pret baznīcu. Izglītības likums nosaka ticības mācībās visām konfesijām vienādu stāvokli un mācības programas, skolotāju izvēles un viņu darba uzraudzības zinā

dara visu atkarīgu no Izglītības ministrijas vienošanās ar attiecīgās konfesijas garīgo pārvaldi. Šādā kārtā garantēta ticības mācībai konfesionala nokrāsa, bet visa mācības darba vadība paliek ministrijas rokās. Ar izglītības ministra instrukciju 1934. g. 30. jūlijā tika nodibināta katrai konfesijai sava komisija, kur ministrijas atbildīgās personas kopā ar konfesijas pārvaldes un skolotāju pārstāvjiem apsprieda attiecīgās programas un mācības grāmatas un pārcenzēja ticības mācības skolotājus. Kad galvenais darbs šai ziņā bija veikts, ministrs ar 1936. g. 1. aprili likvidēja ticības mācības komisijas un uzticēja to darbu īpašai vispārīgai ticības mācības skolotāju cenzēšanas komisijai un atsevišķām mācības grāmatu vērtēšanas komisijām.

Ticības mācība ir obligatoriska visās skolās visiem bērniem, kas pieder pie kādas konfesijas, bet skola iekārto ticības mācības tikai tad, ja sanāk pa visu skolu ne mazāk kā desmit šīs konfesijas skolēnu. Tiem, kas atsvabināti no ticības mācības, iekārto ētikas stundas, ja viņu nav mazāk par desmit.

NACIONALĀ VALDĪBA IZDOD LIKUMUS LATVISKAS KULTURAS SEKMĒŠANAI.

Savā laikā Ministru Prezidents Kārlis Ulmanis bija ierosinājis Kulturas fonda dibināšanu, un Ministru kabinets viņa vadībā bija 1920. g. 28. oktobrī pieņēmis noteikumus par šo iestādi „garīgās kulturas veicināšanai". Satversmes sapulce un Saeima vēlāk izdeva īpašu likumu par Kulturas fondu, kas sākotnējo, 3 locekļu lēmēju Padomi pārvērta par 16 vīru Domi, sastādītu pēc Saeimas politisko grupējumu atslēgas. Kulturas atbalstīšana ar fonda līdzekļiem tad arī lielāko tiesu notika saskaņā ar politisko partiju mērķiem un pamatojoties uz savstarpēju vienošanos.

Jaunais „likums par Kulturas fondu" (1934. g. 24. jūlijā) pamazināja fonda domes locekļu skaitu un nodrošināja domei tādu sastāvu, ka tā nebija vairs atkarīga no atsevišķām politiskām un sabiedriskām grupām, bet tapa par svarīgu nacionalās valdības kulturas politikas organu, kas saskaņā ar Vadoņa gribu izlēma lietderīgu līdzekļu izlietošanu latviešu kulturas veicināšanai. Domes priekšsēdētājs ir Ministru Prezidents, bet locekļi izglītības ministrs, viena Ministru Prezidenta nozīmēta persona, iekšlietu ministrs un Latvijas universitates rektors; ar 1937. g. 13. aprīļa papildinājumu arī sabiedrisko lietu ministrs. Kulturas fonda pabalstamo mērķu starpā pirmajā vietā stāv monumentalu nacionalās kulturas darbu un pieminekļu radīšana, kam seko prēmijas par izciliem darbiem kulturas laukā, pabalsti zinātnei, mākslai, rakstniecībai un šo nozaru darbiniekiem, zinātnes, mākslas un rakstniecības popularizēšana, stipendijas izglītības nobeigšanai un studiju veicināšanai, fiziskas kulturas un ārpusskolas izglītības sekmēšana. Kulturas fonda ienākumus no 3% piemaksas pie alkoholisko dzērienu cenām papildināja 1935. g. 11. jūlijā ar 3% piemaksām pie tabakas izstrādājumu akcizes bandroļu vērtības un ar īpašu piemaksu par ievedamām apgaismotām kinofilmām. Likumā paredzēto Kulturas fonda padomi sakaru nodrošināšanai ar kulturas iestādēm un organizacijām un pašvaldībām sākumā dažas reizes sasauca, bet ar 1938. g. 20. decembra pārgrozijumu tā likvidēta. Kulturas fonda techniskā komisija izglītības ministra jeb viņa pilnvarotas personas vadībā un dažādas lietpratēju komisijas ar sekmēm veic priekšlikumu sagatavošanu Kulturas fonda domei, un īpaša revizijas komisija pārbauda tā agrāku, kā arī jaunāku pabalstu izlietošanu. Kulturas fonda darbvedībai nodibināta īpaša Kulturas fonda nodaļa Izglītības ministrijas vispārīgajā daļā.

Kulturas fondam uzlika vēl īpašus pienākumus Prezidenta Kārļa Ulmaņa 1935. g. 28. janvara „Draudzīgais aicinājums" — dot ziedojumus skolām, bibliotekām, baznīcām. Ziedojumu pārbaudīšanai, šķirošanai, iesiešanai un izsūtīšanai nodibināts īpašs Draudzīgā aicinājuma birojs pie Kulturas fonda nodaļas.

Lieli kulturas veicināšanas līdzekļi, kas ar Vadoņa ierosinājumu un lēmumu radušies ārpus Kulturas fonda, ir Latvijas Vēstures instituta nodibināšana ar 1936. g. 14. janvara likumu un Tēvzemes balvas radīšana ar 1937. g. 12. maija likumu. Latvijas Vēstures instituts ir patstāvīga valsts augstākā zinātnes iestāde ar uzdevumu pētīt latviešu un vispārīgās vēstures notikumus un parādības un noskaidrot tās nacionalisma un patiesības garā. Par instituta sastāvu, iekārtu, darbību un tiesībām Ministru kabinets izdeva 1936. g. 21. janvarī īpašus statutus. Tēvzemes balva ir valsts atzinība un pateicība par izciliem nopelniem tautas un valsts labā, tiklab par atsevišķiem ievērojamiem darbiem, kā arī par nopelniem ilgākas darbības laikā zinātnes, mākslas, rakstniecības, celtniecības, saimniecības, audzināšanas, sabiedriskā darba, valsts aizsardzības un politikas laukā. Tēvzemes balvas fonda līdzekļus dod ziedojumi, valsts, pašvaldību un Kulturas fonda piešķīrumi un kārtējas iemaksas no grāmatu un laikrakstu izdevējiem un importieriem, radiofona, skaņu plašu ražotājiem un importieriem, lielāku ēku cēlējiem u. t. l. Tēvzemes balvas fondu pārvalda īpaša dome, kuras priekšsēdētājs ir Valsts Prezidents, bet locekļi izglītības ministrs, sabiedrisko lietu ministrs, Latvijas universitates, Konservatorijas un Mākslas akademijas rektori un viena Valsts Prezidenta iecelta persona. Pieskaitot vēl Kulturas fonda un Krišjāņa Barona prēmijas, tagad var teikt, ka katrs izcilāks, vērtīgāks kulturas darbs var saņemt pelnītu balvu.

Šai sakarā jāatzīmē arī Vadoņa ierosinājums uzņemt valsts, pašvaldību un Kulturas fonda budžetos sumas sabiedrisko telpu izdaiļošanai un gleznu un tēlu iepirkšanai.

Likumi par Kulturas fondu, Tēvzemes balvu, Krišjāņa Barona prēmiju un Latvijas Vēstures institutu, kā arī par literaturu un pareizrakstību, bibliotekām un lasītavām, teatri, operu, kinematografu un radiofonu, valsts archivu un muzeju, latviešu folkloras krātuvi, pieminekļu aizsardzību un beidzot fizisko kulturu un sporta organizacijām ietelp 1937. g. Izglītības un kulturas nolikuma otrā daļā ar virsrakstu Kulturas iestādes un kulturas līdzekļi.

AUGSTĀKO MĀCĪBAS IESTĀŽU IZVEIDOŠANĀS.

Atjaunotās Latvijas valdība ir centusies saņemt valdības ciešākā rīcībā visu augstākās izglītības vadību. Latvijas universitatē nodibināja ar 1937. g. 1. jūliju pareizticīgo nodaļu Teoloģijas fakultatē un ar 1938. g. 1. jūlijā Romas katoļu teoloģijas fakultati. Ar to arī Latvijas pareizticīgās baznīcas un Latvijas katoļu baznīcas provinces augstāko darbinieku sagatavošanu uzņēmās valsts universitate. Romas katoļu teoloģiskā augstskola jau izbeigusi savu darbību, pāriedama Latvijas universitates organismā un Pareizticīgo teoloģijas instituts pakāpeniski likvidēja.

Partiju laikā saradušies komercinstituti tika 1937. g. likvidēti ar īpašu likumu un pakāpeniski izbeidz savu darbību. No agrākajiem 4 komercinstitutiem 1937./38. mā

gadā darbojās tikai vairs divi, bet arī tikai līdz 1939. g. 31. jūlijam.

Trīs valsts augstskolas: Latvijas universitate, Latvijas konservatorija un Latvijas mākslas akademija — ar nacionalās valdības atbalstu stabilizējušas savus budžetus un arvien noteiktāk izveidojas par latviešu zinātnes un mākslas svētnīcām, piegriežoties noteikti pirmajā vietā latviskās Latvijas un latviešu tautas interesēm.

Latvijas universitates zinātnisko un pedagoģisko darbu lielā mērā veicina trīs īpaši nacionalās valdības likumi. Likums par „atvaļinājumiem Universitates mācības spēkiem zinātniskām studijām" (izdots 1935. g. 10. aprilī) dod iespēju mācības spēkiem ik pēc 6 gadiem izjūgties uz vienu gadu pilnīgi vai pa daļai no visiem kārtējiem Universitates darbiem un veltīties zinātnei. Likums par „Universitates zinātniskās pētniecības fondu" (izdots 1935. gada 12. sept.) nodrošina mācības spēkiem neatmaksājamus pabalstus zinātniskās pētniecības vajadzībām. Likums par „Mācības grāmatu apgādniecības fondu" (izdots 1937. g. 1. decembrī) nodrošina valdības pabalstus akademiskām mācības grāmatām latviešu valodā.

Atvaļinājumi zinātniskām studijām bijuši piešķirti laikā no 1935. g. rudens līdz 1938. g. rudenim 74 profesoriem, 104 docentiem, privatdocentiem un lektoriem (kopā) un 40 asistentiem.

No Zinātniskās pētniecības fonda līdzekļiem līdz 1939. g. 1. martam pētniecības fonda komiteja 55 gadijumos piešķīrusi pabalstus kopsumā par Ls 66.536, ko Universitates padome arī apstiprinājusi. Apm. 60% pabalstu tiek izlietoti īpašu aparatu iegādāšanai eksperimentaliem pētijumiem.

Mācības grāmatu apgādniecības fonda budžets 1938./39. budžeta gadam bija Ls 155.100 (no tiem valsts piemaksa Ls 75.000) un 1939. 40. budžeta gadam paredzēts Ls 130.800 (no tiem valsts piemaksa Ls 100.000). Līdz 1939. g. 31. martam Mācības grāmatu apgādniecības komiteja izdevusi 11 grāmatas kopā apm. 12.000 eksemplaros.

Ar 1939./40. m. g. valsts augstskolu skaits pavairosies ar Lauksaimniecības akademiju, kuras satversmi Ministru kabinets pieņēmis 1938. g. 20. decembrī.

Visu triju esošo augstskolu un arī topošās Lauksaimniecības akademijas studentiem par lielu svētību būs 1938. g. 15. novembra likums par valsts aizdevumiem normalas studiju gaitas nodrošināšanai, kura piemērošana dzīvē sākās ar 1939. gada 15. janvari. Likums grib no vienas puses izbeigt tādu stāvokli, kad augstāko mācības iestāžu audzēkņi būtu tai pašā laikā arī ierēdņi valsts, pašvaldību un vispār publisku tiesību iestādēs un uzņēmumos, bet no otras puses veicināt trūcīgu un sekmīgu audzēkņu studijas, nodrošinot viņiem valsts aizdevumus lekciju naudas samaksai un iztikai no īpaša Studiju fonda, kas atrodas Latvijas Kreditbankas pārvaldībā.

Stipendijām, aizdevumiem un pabalstiem, ko Universitates, Konservatorijas un Mākslas akademijas audzēkņi saņēma agrāk no Kulturas fonda un budžeta kārtībā, jau 1934. 35. un 1935. 36. mācības gadā bija liels atbalsts Tautas labklājības ministrijas piešķirtās stipendijas no bezdarba apkarošanas fonda (pēc Ministru kabineta 1934. g. 25. oktobrī izdotiem noteikumiem). Bet tagad visas vajadzības tiek nokārtotas jo plašos apmēros, tā ka neviens nevar vairs žēloties, ka trūcīgi apstākļi varētu būt par šķērsli viņa studijām. Mācības iestādes skata cauri iesniegtos lūgumus un virza tos tālāk īpašai koleģijai pie Latvijas Kreditbankas, kas līdz š. g. 1. martam piešķīrusi aizdevumu dzīves iztikai 2114, lekciju maksai vien 335 un iztikai vien 38); 56 Konservatorijas audzēkņiem (no tiem lekciju maksai un iztikai kopā 21 personai, lekciju maksai vien 29 personām un iztikai vien 6 personām) un 103 Mākslas akademijas audzēkņiem (no tiem lekciju maksai un iztikai 84 un lekciju maksai vien 19 personām), t. i. pavisam 2646 jaunekļiem un jaunavām. Tiem studentiem, kas vasaru strādājuši svešā lauku saimniecībā, aizdevumus nepārtrauc arī vasaras brīvlaikā un var attiecīgi paaugstināt aizdevumu normu nākamā mācības gadā. Šāda liela stila un plaša vēriena akcija studiju sekmēšanas labā ir iesākta ar Valsts un Ministru Prezidenta gādību un atver pagaidām vēl lāgā nemaz nepārredzamas izredzes centīgai un spējīgai topošai latviešu inteliģencei.

Arī agrākie stipendiju parādi un kreditiestāžu aizdevumi tiek pārvesti Studiju fondā un pārjaunoti.

Pārmērīgais studentu pieplūdums Universitatē tagad samazināts. Vidusskolu kursa pagarināšana par vienu gadu aizturēja absolventus; vidusskolām nebija izlaiduma 1935. g. pavasarī un Universitatei jaunu studentu uzņemšanas 1935. gada rudenī. Sākoties 1935./36. māc. gadam, Universitates studentu skaits tāpēc bija noslīdējis uz 7181 (iepriekšējā 1934./35. m. g. bija 8017 studentu, maksimalais skaits 1931. 32. m. g. bija 8636). Vēlāk, samazinot brīvo vietu skaitu vairākās fakultatēs un nedodot vairs tik plašos apmēros studentiem pagarinājumus iesaukšanai kara klausībā, studentu skaits noturēts vēl zemāks: 1936./37. māc. g. 6778 un 1937. 38. m. g. 6780. Studiju fonda nodibināšana atvedusi atpakaļ Universitatē vairākus simtus bijušo studentu, un 1938. 39. m. g. pavasara semestrī studentu skaits būs droši vien atkal lielāks.

Šais gados sasniegts maksimalais Universitati beigušo skaits: 1935. 36. m. g. 547, 1936. 37. m. g. 563 un 1937. 38. m. g. 538 (pāri par 500 beigušo bija agrāk tikai vienā vienīgā 1932. 33. m. g., proti 537). Studiju fonda aizdevumi droši vien pavairos ļoti jūtami beigušo skaitu jau 1938. 39. m. gada beigās.

Salīdzinot Universitatē 19 gadu laikā uzņemto studentu kopskaitu 22.313 ar tai pašā laikā beigušo kopskaitu, redzam, ka Universitati beiguši šai laikā gandrīz 30% no uzņemto kopskaita (precizi 29,36%). Pēdējos gados beigušo samērs vēl aug un sniedzas jau no 40 līdz 45% no tiem, kas 5 gadus agrāk iestājušies Universitatē.

Latvijas konservatorijas audzēkņu skaits jau stabilizējies apm. kopš 1933. 34. m. g. Toreiz bija 279 audzēkņi, 1934. 35. m. g. 283, 1935. 36. m. g. 279, 1936. 37. m. g. 277 un 1937. 38. m. g. 271. Beigušo audzēkņu skaits bija 1933. 34. m. g. 51, 1934. 35. m. g. 35, 1935. 36. m. g. 43, 1936./37. m. g. 30 un 1937./38. m. g. 32.

Mākslas akademijā audzēkņu skaits bija 1933. 34. m. g 211, 1934. 35. m. g. 194, 1935. 36. m. g. 195, 1936. 37. m. g. 191 un 1937. 38. m. g. 201. Beigušo skaits bija 1933. 34. m. g. 25, 1934. 35. m. g. 17, 1935. 36. m. g. 19, 1936. 37. m. g. 21 un 1937. 38. m. g. 15.

Visās trīs augstskolās pēdējos gados arvien pieaug jauno mācības spēku skaits, kas nāk no pašu absolventiem. Vistālāk šai ziņā laikam tikusi Latvijas universitate, kur jau no sākta gala pašu audzēkņi, ieguvuši zinātniskus gradus, virzijušies pastāvīgi augšup pa akademiskā stāža kāpnēm, iedami cauri ieejas vārtiem, uz kuriem rakstīta venia legendi. Līdz 1938. g. rudenim bija atzīmēti 163 habilitacijas gadijumi, kuru starpā no ārpuses nākošo būs diezgan niecīgs skaits, tā ka to var pat pavisam ignorēt. Tas ir diezgan daudz starp 113 profesoriem, 92 docentiem

servatorijā 1937./38. m. g. bija 38 mācības spēki, no tiem 8 pašas Konservatorijas absolventi. Mākslas akademijā 1937./38. m. g. bija 23 mācības spēki, no tiem 4 ir pašas Akadēmijas absolventi.

IZGLĪTĪBAS DARBA SASNIEGUMI PAMATSKOLĀS UN VIDUSSKOLĀS.

Nacionalās valdības izglītības politika var uzrādīt dzīvē daudz redzamu un svarīgu panākumu. Tie izauguši no vienotā vadībā mērķtiecīgi un lietpratīgi lietā liktā darba un pienācīgi atļautiem līdzekļiem.

Izglītības ministrijas rīcībā nodotās budžeta sumas pastāvīgi augušas. Tās bija šādas:

1934./35.	budžeta gadā	Ls 20.488.136	(14,41% no valsts budžeta)
1935./36.	„ „	Ls 22.232.648	(14,72% „ „ „)
1936./37.	„ „	Ls 23.126.805	(14,14% „ „ „)
1937./38.	„ „	Ls 25.399.524	(14,1% „ „ „)
1938./39.	„ „	Ls 26.612.179	(13,97% „ „ „)

Abos pirmajos budžeta gados tiešajam Izglītības ministrijas budžetam pieskaitītas arī tās sumas, kas bija formali uzņemtas Finansu un Tautas labklājības ministrijas budžetā, bet pārgāja Izglītības ministrijas rīcībā, piem., papildskolotāju (inteliģentu bezdarbnieku) algošanai, pabalstiem privatām un sabiedriskām skolām un organizacijām u. t. l. Vēlāk šīs sumas arī formali atrodamas Izglītības ministrijas budžetā.

Skolu celtniecība ir devusi pēdējos piecos gados daudz jauku jaunceltu un pamatīgi remontētu ēku valsts un pašvaldības skolām.

Līdz 1934. gada 15. maijam, t. i. 15 gados, visas Latvijas apmērā uzceltas kopā 240 jaunas skolas par Ls 12.102.609,47. Bet nākošos 5 gados šie skaitļi ir samērā daudz prāvāki. No 1934. gada 15. maija līdz

1935. g. beigām	uzceltas	34	jaunceltnes	par Ls 4.022.535,74
1936. g.	„	36	„	„ Ls 2.986.597,57
1937. g.	„	15	„	„ Ls 1.712.553,04
1938. g.	„	26	„	„ Ls 3.828.322,04
Kopā no 1934. g. 15. maija līdz 1938. gada beigām		111	jaunceltnes	par Ls 12.550.008,39

Pārbūves un kapitali remonti bija izdarīti 15 gados līdz 1934. gada 15. maijam 227 vietās par Ls 5.567.381,70.

Pēdējos 5 gados pārbūvēm un kapitaliem remontiem izdota apmēram tikpat liela suma, proti: Ls 5.540.142,10, kas sadalas pa atsevišķiem gadiem šādā kārtā:

Pārbūves un remonti no 1934. g. 15. maija līdz 1935. g. beigām	32	vietās	par Ls 1.328.273,17
Pārbūves un remonti 1936. g.	68	„	„ Ls 1.512.718,74
„ „ „ 1937. g.	75	„	„ Ls 1.372.573,83
„ „ „ 1938. g.	85	„	„ Ls 1.326.576,36
Kopā no 1934. g. 15. maija līdz 1938. g. beigām	260	vietās	par Ls 5.540.142,10

Skolu departamenta sastādītais tautskolu tīkla pārkārtošanas un jaunceltņu projekts paredz pavisam ap 400 skolu jaunceltņu, 16 skolēnu mītņu celtnes un 170 kapitalpārbūves.

Sakarā ar pastiprinātu gādību par zemkopības un dārzkopības veicināšanu skolās, pieaugusi pamatskolu apgādība ar zemi.

Mācības gads	Cik skolu pavisam*	Cik skolām ir zeme	Cik skolām nav zemes	Skolu zemes kopplatība ha	Caurmērā uz vienu skolu ha
1936./37. m. g.					
Pilsētās	293	166	127	289.8817	0,99
Laukos	1.393	1.232	161	8.281,7850	5,95
Pavisam	1.686	1.398	288	8.571,6667	5,08
1935./36. m. g.					
Pilsētās	313	106	207	292.7082	0,94
Laukos	1.419	1 195	224	7.374,2556	5,20
Pavisam	1.732	1 301	431	7 666,9638	4,43
1931./32. m. g.					
Pilsētās	368	68	300	199,49	0.54
Laukos	1.483	1.022	461	6.998,18	4.72
Pavisam	1 851	1 090	761	7 197,67	3,89

Ievērojamas pārgrozības jaunā izglītības politika ienesusi skolu skaitā un to mācības valodas noteikšanā, it īpaši attiecoties uz pamatskolām.

1933./34. m. g. bija	2057	pamatskolas,	no tām	1562 (73,01%)	latv.
1934./35. m. g. „	1951	„	„ „	1472 (75,5%)	latv.
1935./36. m. g. „	1907	„	„ „	1461 (76,6%)	latv.
1936./37. m. g. „	1929	„	„ „	1500 (77,8%)	latv.
1937./38. m. g. „	1904	„	„ „	1506 (79,10%)	latv.

Šie skaitļi rāda, ka agrāk mazās un sliktās telpās novietotās skolas tagad tiek apvienotas un latviešu skolu skaits pakāpeniski pieaudzis. Šo procesu sekmēja jauna 1934. gada rudenī izdota instrukcija par skolēnu novietošanu skolās pēc tautībām saskaņā ar jaunā izglītības likuma skolpolitiskajiem principiem. No 1934. gada 1. augusta līdz 1937. gada septembrim slēgtas 109 pamatskolas (starp tām 9 mazākuma tautību skolu komplekti); no jauna atvērta 31 skola, pārkārtotas 30 un no 220 apvienotām skolām izveidotas 107; tā tad vispār 390 obligatoriskās skolas piedzīvojušas pārkārtojumu.

Īpaši jāizceļ pilnu pamatskolu pieaugums. 1933./34. mācības gadā uz katrām 100 pirmās pakāpes pamatskolām bija 77 pilnas pamatskolas, bet 1937./38. mācības gadā jau 98. Latviešu pamatskolu starpā 1933./34. mācības gadā uz 100 pirmās pakāpes pamatskolām bija 83 pilnas pamatskolas un 1937./38. mācības gadā jau 107. Vispār pilnu pamatskolu skaits 1933./34. mācības gadā bija 804 (39,09%) un 1937./38. māc. gadā 825 (43,33%).

Skolēnu skaits pamatskolās redzams šādā tabulā:

	1933./34. m. g.	1934./35. m. g.	1935./36. m. g.	1936./37. m. g.	1937./38. m. g.
Latviešu pamatskolās	163.389	167.788	174.161	183.341	186.931
Mazākuma tautību pamatsk.	51 259	43.332	40 829	38.505	35 695
Jauktu tautību pamatskolās	4.993	7.566	8 493	9 745	8.907
Kopā	219.551	218 686	223 483	231.591	231.533

Latviešu tautības skolēnu skaits ir mazāks par latviešu skolu skolēnu skaitu, jo šīs skolas apmeklē arī cittautiešu bērni.

Pamatskolu skolēnu tautība	1933./34. m. g.		1937./38. m. g.	
Latvieši	152.547	(69,48%)	170 618	(73,69%)
Cittautieši	67 004	(30,52%)	60 915	(26.31%)
Kopā	219.551		231.533	

* Atskaitot bērnu dārzus, papildskolas, vakara skolas un blakuskomplektus.

Ieskatoties atsevišķu klasu skolēnu skaitā pēdējos gados, redzam, ka skolēnu skaits pa klasēm arvien vairāk izlīdzinas un ka vecāko klasu skolēnu un līdz ar to pamatskolu beigušo skaits jūtami aug no gada uz gadu. Tas liecina, ka sešu klasu pamatskola virs viena gada pirmskolas jeb mājmācības arvien vairāk nostiprinas. 1938. g. pavasarī bija jau sasniegts tāds stāvoklis, ka no katra simta pirmās klases skolēnu līdz sestajai (pēdējai) klasei bija aizgājuši apm. 41.

Absolventu skaitu pamatskolās pa mācības gadiem rāda tabula:

1934. 35. m. g. pavisam 10.815, latv. skolās 8.455 absolventi
1935./36. m. g. „ 12.597, „ „ 10.098 „
1936./37. m. g. „ 14.041, „ „ 11.443 „
1937./38. m. g. „ 15.074, „ „ 12.480 „

Pieskaitot viņiem vidusskolu 2. sagatavošanas klases absolventus, skaitļi vēl palielinas.

1934./35. m. g. 10.815 + 134 = 10.949
1935./36. m. g. 12.597 — 198 = 12.795
1936./37. m. g. 14.041 — 515 = 14.556
1937./38. m. g. 15.074 — 796 — 15.870

Vēl pilnīgāku ainu par pamatskolas izglītības gaitas rezultatiem dod nākošā tabula:

Pamatskolas 6. klases kursu beigušie skolēni.

Māc. gads	Cik skolās bija 6. klase	Skolēnu skaits 6. klasē mācības gada beigās			Kursu nav beiguši			Saņēmuši kursa beigšanas apliecības bez tiesībām iestāties vidusskolā			Saņēmuši kursa beigšanas apliecības ar tiesībām iestāties vidusskolā			Kursu beigušo kopskaits		
		zēni	meit.	kopā	zēni	meit.	kopā	zēni	meit.	kopā	zēni	meit.	kopā	zēni	meit.	kopā
1937./38. m. g.	834	8.988 (30[1])	8.700 (56[1])	17.688 (86[1])	1 445 (30[1])	1 169 (56[1])	2.614 (86)[1]	2 273	2.393	4.666	5.270	5 138	10.408	7 543	7 531	15 074[2]
1936./37. m. g.	828	8 586	8.063	16.649	1.424	1.184	2.608	2 018	1.907	3.925	5 144	4.972	10 116	7.162	6.879	14.041[2]
1935./36. m. g.	825	7 718	7.278	14.996	1 301	1.098	2.399	1.712	1.639	3.351	4.705	4 541	9 246	6 417	6.180	12 597[2]
1934./35. m. g.	813	6.708	6 508	13.216	1.296	1.105	2.401	1.050	1.132	2.182	4 362	4 271	8 633	5 412	5.403	10.815[2]
1933./34. m. g.	791	6.185	5.820	12 005	1.340	1.106	2 446	768	875	1 643	4.077	3.839	7 916	4.845	4 714	9 559

Lai celtu vidusskolu darba raženību un sekmes, jaunā izglītības politika cenšas radīt spējīgāko un sekmīgāko audzēkņu izlasi. Jau pamatskolu beidzot audzēkņiem jātur īpaši gala pārbaudijumi un, sākot ar 1936. gada pavasari, tikai tie, kam gada atzīmes visos priekšmetos vismaz bijušas pietiekamas un kas sekmīgi izturējuši gala pārbaudijumus trijos priekšmetos, iegūst apliecības ar tiesībām iestāties vidusskolās. Vidusskolas, uzņemot audzēkņus, arī izdara vēl īpašus pārbaudijumus priekšmetos, kuri ir īpatnēji attiecīgajam ģimnazijas tipam. Vidusskolu kursa pagarināšana par vienu mācības gadu dod iespēju vēl pašā vidusskolā vairāk pārbaudīt darbā un sijāt audzēkņus. Arī 1935. gadā iekārtotām sagatavošanas klasēm pie vidusskolām ir uzdevums pacelt vidusskolu līmeni.

Skolu darbinieki un revidenti liecina, ka vidusskolās, sākot ar 1934. gada rudenī uzņemtajiem audzēkņiem, arī jūtami uzlabojušās mācības sekmes. 1939. gada pavasarī ģimnazijas, komercskolas un technikumi pirmo reizi izlaidīs absolventus, kas būs gājuši cauri jaunajai izglītības politikai pieskaņotam mācības kursam. Taču arī jau iepriekšējos gados nevien audzis absolventu skaits, bet arī uzlaboti viņu darba apstākļi skolās.

Ģimnaziju absolventi.

1935./36. m. g. vispār 1902, no tiem latviešu ģimnazijās 1365
1936./37. m. g. „ 1949, „ „ „ „ 1414
1937. 38. m. g. „ 2197, „ „ „ „ 1641

Arodu vidusskolu un institutu absolventi.

1935./36. m. g. vispār 800, no tiem latviešu skolās 760
1936./37. m. g. „ 935, „ „ „ „ 922
1937./38. m. g. „ 762, „ „ „ „ 756

1937. 38. māc. gadā nedarbojās vairs paralelklases skolotāju institutos, kas agrāk pavairoja absolventu skaitu.

Lauksaimniecības un dārzkopības vidusskolu absolventi — latvieši.

1933./34. m. g. 137
1934./35. m. g. 117
1935./36. m. g. . . . . 16 (dārzkop. vidusskolā)
1936./37. m. g. 113
1937./38. m. g. 124

Zemāko lauksaimniecības skolu absolventi.

1933./34. m. g. 726
1934./35. m. g. 803
1935./36. m. g. 951
1936./37. m. g. 990
1937./38. m. g. 932

Zemāko arodskolu absolventi.

1934./35. m. g. vispār 481, latviešu arodskolās 386
1935./36. m. g. „ 641, „ „ 504
1936./37. m. g. „ 668, „ „ 520
1937./38. m. g. „ 948, „ „ 738

Veselīgu jaunatnes izglītības gaitu ievirzīšanos rāda pastāvīgi pieaugošais arodskolu audzēkņu skaits. Sekošajā tabulā arodskolās ieskaitītas arī lauksaimniecības skolas un jūrskolas.

Māc. gads	Ģimnazijās	Arodu vidussk.	Zemākās arodsk.
1933. 34.	13.495	5 863	4 968
1934. 35.	12.652[1]	5 837	5.480
1935. 36.	15 061[2]	6 272	6 419
1936 37.	15.881[3]	6 739	6.600
1937. 38.	16.779[4]	—	—

[1] no tiem sagatavošanas klasēs 368.
[2] „ „ „ „ 478.
[3] „ „ „ „ 1205.
[4] „ „ „ „ 1529.

Ziņas par visiem tiem skolēniem, kas iestājušies ģimnaziju un dažādu profesionala tipa skolu zemākajās klasēs, kur uzņem pamatskolu absolventus, rāda, ka procentuali aug to skolēnu skaits, kas pēc pilnas pamatskolas beigšanas tūlīt stājas dzīvē. Ziņams, aug arī to skolēnu skaits, kas turpina izglītību skolās, tomēr te pieaugums nav tik straujš.

1933. 34. m. gadā no pamatskolas pilna kursa absolventiem (ar un bez tiesībām iestāties vidusskolās) izglītību

[1] Skaitļi iekavās rāda skolēnus, kuri pamatskolas kursu beiguši jau iepriekšējā gadā, bet palikuši skolā kursa atkārtošanai. Blakusesošajos skaitļos viņi jau ieskaitīti.
[2] Nav ieskaitīti augšā minētie vidusskolu 2. sagatavošanas klases absolventi.

turpināja skolās 7018, 1934. 35. m. gadā 7643 un 1935. 36. m. gadā 7933.

Pa skolu tipiem šie augstākās izglītības meklētāji sadalas šādi:

Kadas mācibas iestadēs iestājušies	1933. 34. mācības gadā		1934. 35. macibas gadā		1935. 36. mācības gadā	
	Skaits		Skaits	%	Skaits	
Ģimnazijās	3.760	53,58	3 802	49,74	3.486	43,95
Arodu vidusskolās . . .	1.081	15,40	1.136	14,86	1.040	13,11
Lauksaimn. vidusskolās .	163	2,32	216	2,83	243	3.06
Zemākās lauksaimn. skolās	832	11,86	930	12,17	941	11,86
Zemākās arodu skolās .	1.182	16,84	1.559	20,40	2.223	28,02
Kopā . . .	7.018	100	7.643	100	7.933	100

Skolas darba un iekārtas izveidošanos raksturo šādi dati.

Izdodot jaunus mācības plānus un programas, Izglītības ministrija 1934. gadā sprauda tautskolai mērķi: jaunatnes iesakņošanos dzimtenes dabā un apzinīgu ieaugšanu tautas materialajā un garīgajā kulturā. Sakarā ar to izveidoja savas īpatnības lauku un pilsētu programu prasībās, pie kam dabas mācības programā centās grupēt vielu ap praktiskajā Latvijas lauku dzīvē vērojamām parādībām un darbiem. Tika paredzēti arī īpaši praktiski darbi skolas saimniecībā. Skolu zemes jautājuma kārtošana dod arvien lielāku iespēju iepazīstināt skolēnus ar darbiem dārzkopībā un biškopībā. Valsts un Ministru Prezidenta Kārļa Ulmaņa nodibinātās godalgas labākajiem tautskolotājiem biškopjiem, ko pirmo reizi izdalija 1938. gada rudenī, ierosina skolotājus piegriezt lielāku vērību līdz šim dažkārt novārtā atstātajai biškopībai. 1937. gada vasarā bišu dravas bija iekārtotas tikai 311 pamatskolās; 183 pārziņiem bija kopā 1205 bišu saimes, 93 skolotājiem 401 saime un 35 skolām 113 saimes, kopā 1719 bišu saimju.

Dabas mīlestību vispār veicina skolēnu piedalīšanās mežu dienu darbos. Apmērus un sekmes rāda tabula.

SKOLU UN SKOLĒNU PIEDALĪŠANĀS MEŽU DIENĀS.

Vidusskolas un pamatskolas kopā.

Gads	Skolu skaits	Iedēstīto augļu kociņu un potcelmu skaits	Iedēstīto ogulāju skaits	Agrāko stādījumu apkopšana	Dažādu citu iedēstīto koku skaits	Agrāk iedēstīto koku atjaunošana	Iedēstīto krašņuma krūmu skaits	Apmežotās platības lielums ha	Iedēstītā dzīvžoga garums m
1937.		15 128	11 444		240 438		53.864	127	40.169
1938.	1.422	25.329 koc.	16 305				68 384	76,64	29.817
		26.067 potc.	3.873 spraud.				4.652 spraud.		
Kopā		51 396	20.178	53.107	180 827	10.641	73.036		

Pēdējos gados skolēnus skubina arī dēstīt kokus savās mājās, un tā 1938. g. pamatskolēni iedēstījuši mājās 12.195 augļu kokus un 25.298 citus kokus, pa daļai ar skolas dotu materialu.

Visu skolu pakāpju un tipu skolēniem tagad ievesti formas tērpi un galvas segas. Pastiprināta vērība pievērsta arī higienas prasībām.

Lieli panākumi ir gūti skolu kopgalda un kopēdināšanas nokārtošanā pamatskolās. Pēc Valsts un Ministru Prezidenta Kārļa Ulmaņa dotiem norādijumiem 1936. gadā Izglītības ministrija noorganizēja caur apriņķu skolu valdēm īpašas kopēdināšanas veicināšanas komitejas un kopēdināšanas fonda pārvaldes, kas ar fondā savāktām valsts un pašvaldību iemaksām un privatiem ziedojumiem ievērojamā mērā sekmējušas kopēdināšanu pamatskolās. Kopēdināšanas apmēri gan dažādi un svārstas no tējas un piena glāzes līdz pilnīgām brokastīm un pusdienām.

	1934. 35. mac g.	1936. 37. māc. g.	1937. 38. māc. g.
Pamatskolas, kas kaut ko dod pie kopgalda	60,9% no pamatsk. skaita	58,63%	80.00%
Skolēni, kas kaut ko saņem no kopgalda	32,41% no skolēnu skaita	39.25%	55,82%

Šie skaitļi vēl pastāvīgi aug.

Prezidenta mājiens 1935. gada pavasarī pievērsa īpašu vērību skolu absolventu izlaiduma aktiem. Tiem bija jātop par svinīgiem brīžiem skolēnu dzīvē un par ciešas sadarbības saitēm starp skolu, bijušiem tās audzēkņiem un plašāko sabiedrību. Pirmo reizi vēl tikai neliels valdības vīru un sabiedrisku darbinieku pulciņš apmeklēja katrs savas skolas izlaiduma aktu. Bet, sākot ar 1936. gada pavasari, piedalīšanās ir kupla un labi noorganizēta. Pats Prezidents, ministri, augstākie ierēdņi un virsnieki, augstskolu mācības spēki u. t. t. ierodas kā valdības un Izglītības ministrijas pārstāvji izlaiduma aktos, uzrunā akta dalībniekus un absolventus un izdala valdības balvu — īpašu grāmatu.

Skolēnu piesaistīšana valsts svarīgajiem politikas un kulturas notikumiem top arvien vairāk par ciešu tradiciju. 18. novembris, 15. maijs, 28. janvaris, ievērojamu kulturas darbinieku piemiņas svētki u. t. l. tiek atzīmēti ar īpašiem svētku aktiem skolās, un skolēni piedalas arī lielajās svinībās ārpus skolas. 1935. gada 15. maija paradē vidusskolu un arodskolu militari apmācītie jaunekļi pirmo reizi piedalijās lielajā valsts bruņoto spēku paradē Vienības laukumā. Dažādu kulturas darbinieku vārda uzņemšana skolas nosaukumā uzsver spilgti arvien vairāk nodibinājušos ciešos sakarus starp skolu, tautu un tuvāko sabiedrību. Šādā kārtā jau 78 pamatskolas, 3 ģimnazijas un 3 arodskolas nes izcilu vispārēju un vietēju sabiedrības darbinieku vārdus.

Sākot ar 1936. gadu, visas valsts jaunatne svin savus svētkus visā valstī vienā un tai pašā dienā. Valsts un Ministru Prezidents ierodas svētku atklāšanā galvas pilsētā un viņa runu radiofons pārraida uz visām svētku dalībnieku sapulcēm pilsētās un laukos.

Šādā kārtā skolu jaunatne stājas visciešākajā idejiskā saskarsmē ar tautas Vadoni un gūst tiešus viņa norādijumus savām izglītības un dzīves gaitām.

Savu runu apvienotajos Bērnu svētkos 1937. gada 13. jūnijā Prezidents beidza vārdiem:

„Lai šo lielo vienoto Bērnu svētku vadošā sajūta, izjūta un doma būtu: saule pār mums, saule ap mums un saule iekš mums; dzidrums, gaišums, gaisma, saules spožums mūsu domās, darbos un uz mūsu ceļiem šodien un arvien visā nākotnē."

Prof. L. ADAMOVIČS.

DRAUDZĪGAIS AICINĀJUMS

1935. gada 28. janvarī Valsts Prezidents Kārlis Ulmanis draudzīgi aicināja atcerēties ar grāmatām, ar gleznām, vispār ar dažādām vērtībām savu pirmo skolu, savu pagastu, sava tēva pagastu, savu jaunības dienu biedrību. Prezidents Kārlis Ulmanis līdz ar to pats apveltija grāmatām un mācības līdzekļiem savu pirmo skolu un daudzas citas Latvijas skolas.

Latviešu tauta atsaucās dedzīgi sava Vadoņa aicinājumam un sekoja viņa cēlajam piemēram. Nepārtraukti tagad jau piekto gadu plūst Draudzīgā aicinājuma veltes skolām.

Līdz 1939. gada 1. martam Kulturas fonda nodaļā ir iemaksāti ziedojumi skolām grāmatu, mācības līdzekļu, radiouztvērēju un muzikas instrumentu iegādei Ls 501.506,—; nodota nauda tieši skolām Ls 300,576,—, bet kopā ar minētiem Ls 167.799,—, ko Kulturas fonds ir devis grāmatu iesiešanai un gleznu ierāmēšanai, — viss tas kopsumā ir Ls 966.881,—.

Sekojot Draudzīgam aicinājumam, ar Kulturas fonda nodaļas starpniecību ziedoti 1.528.345 eksemplari dažādu grāmatu.

Tieši skolām nodots bez Kulturas fonda nodaļas starpniecības 47.872 grāmatas.

Par ziedoto naudu pagaidām nopirktas 100.590 grāmatas.

Kopā līdz šim tā tad Draudzīgais aicinājums devis 1.677.167 grāmatas. Tie ir skaitļi, ar kuriem latviešu tauta var lepoties.

Bez tam ir ziedotas 4.300 gleznas, gleznu reprodukcijas un ģīmetnes, 90 krūšu tēli un skulpturas un daudzas citas vērtības.

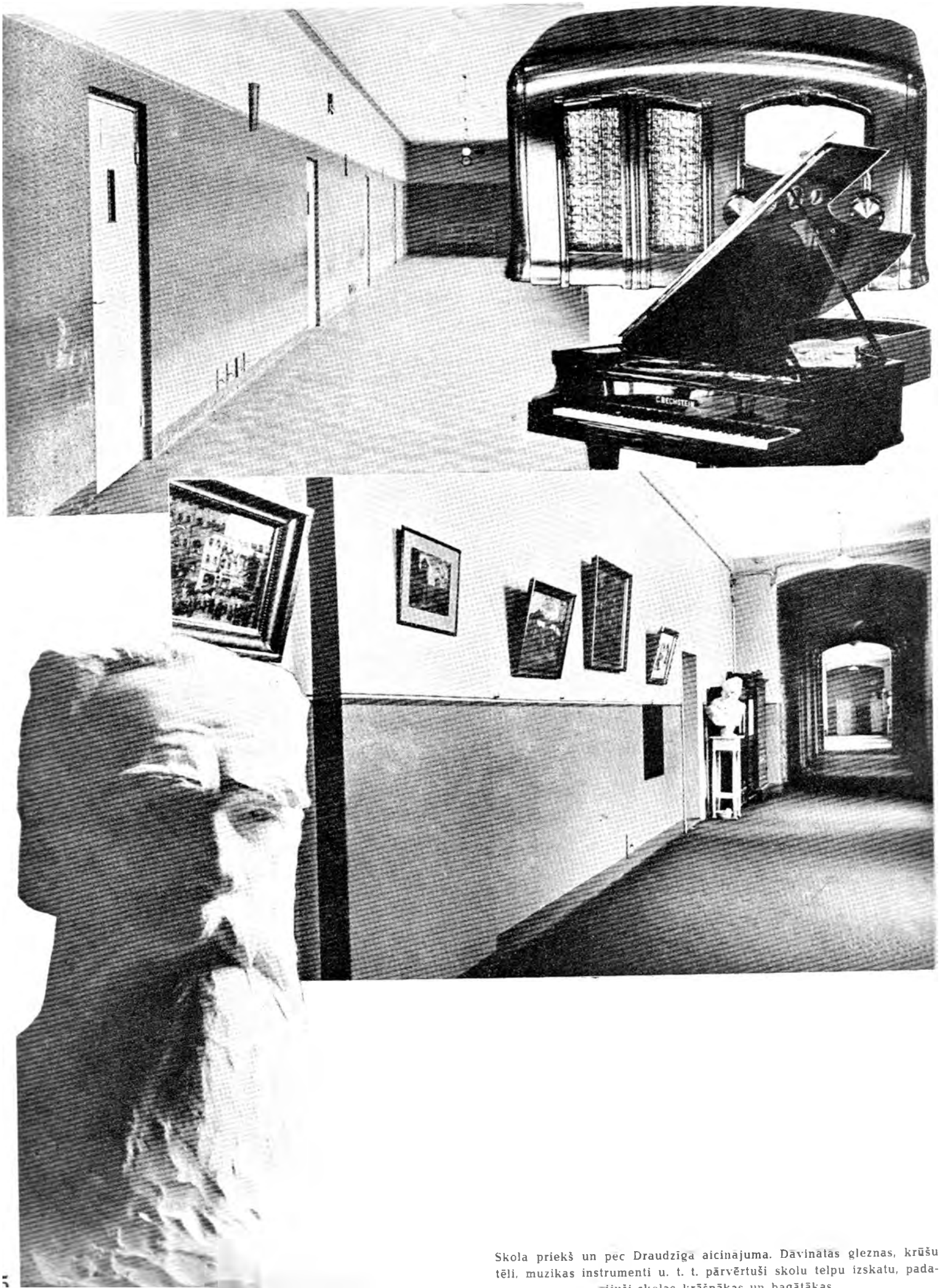

Skola priekš un pec Draudziga aicinajuma. Dāvinātas gleznas, krūšu tēli, muzikas instrumenti u. t. t. pārvērtuši skolu telpu izskatu, pada-

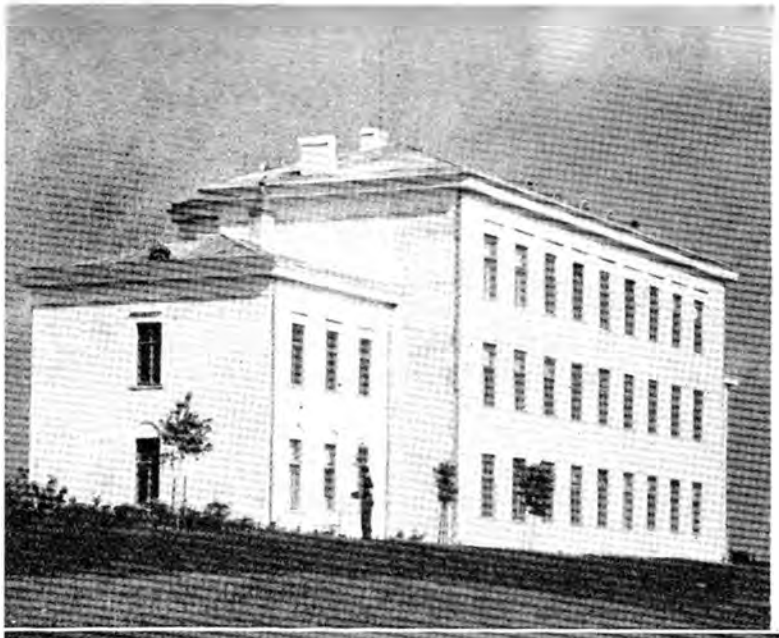

SKOLU CELTNIECĪBA.

1934. g. (no 15. V.) un
1935. gadā — 34 jaunceltnes un 32 kap. pārbūves
1936. „ — 36 „ „ 68 „ „
1937. „ — 15 „ „ 75 „ „
1938. „ — 26 „ „ 85 „ „

No 1920. līdz 1934. g. uzceltas 240 jaunas ēkas Ls 12.102.609,— vērtībā un remontētas ēkas Ls 5.567.381,— vērtībā;

no 1934. līdz 1939. g. uzceltas 111 ēkas Ls 12.550.000,— vērtībā un remontētas ēkas Ls 5.540.142,— vērtībā.

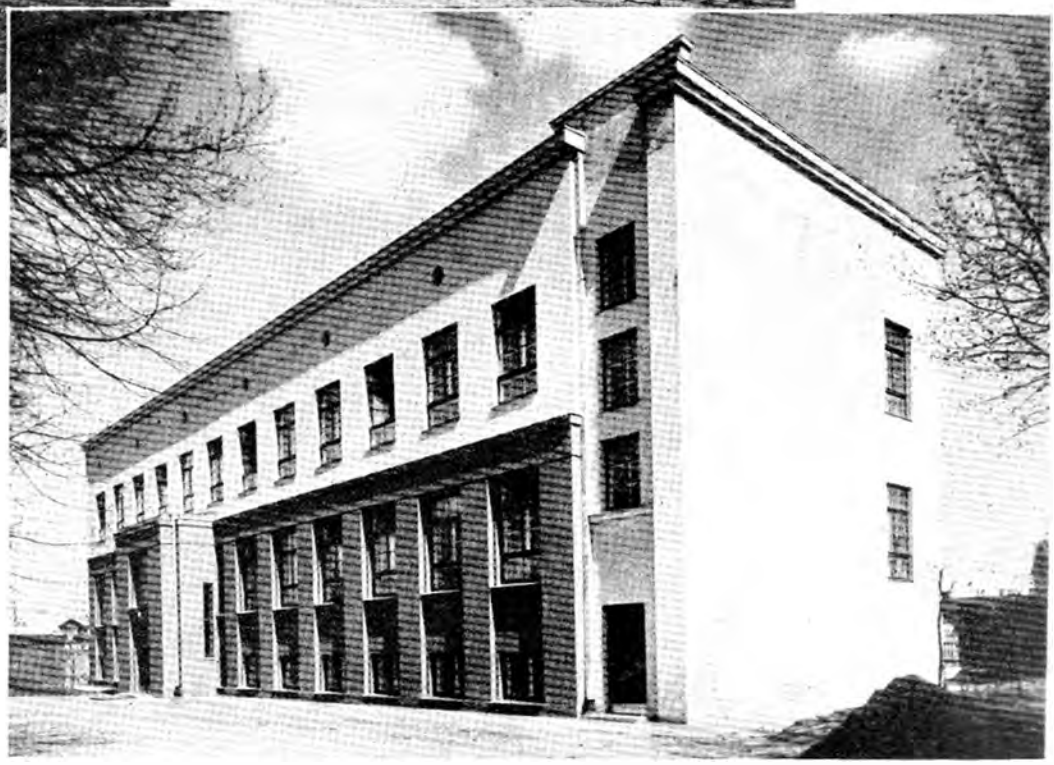

Augšā:

Mīlenbacha 6-kl. pamatskola Kandavā.

Vidū:

Galvas pilsētas Rīgas Emīļa Dārziņa (35.) pamatskola.

Apakšā:

Galvas pilsētas Rīgas Andreja Pumpura (11.) pamatskola.

Vecā Liepājas pamatskolas ēka.

28. janvara pamatskola Liepājā — jaunā ēka.

Galvas pilsētas Rīgas Ausekļa (46.) pamatskola.

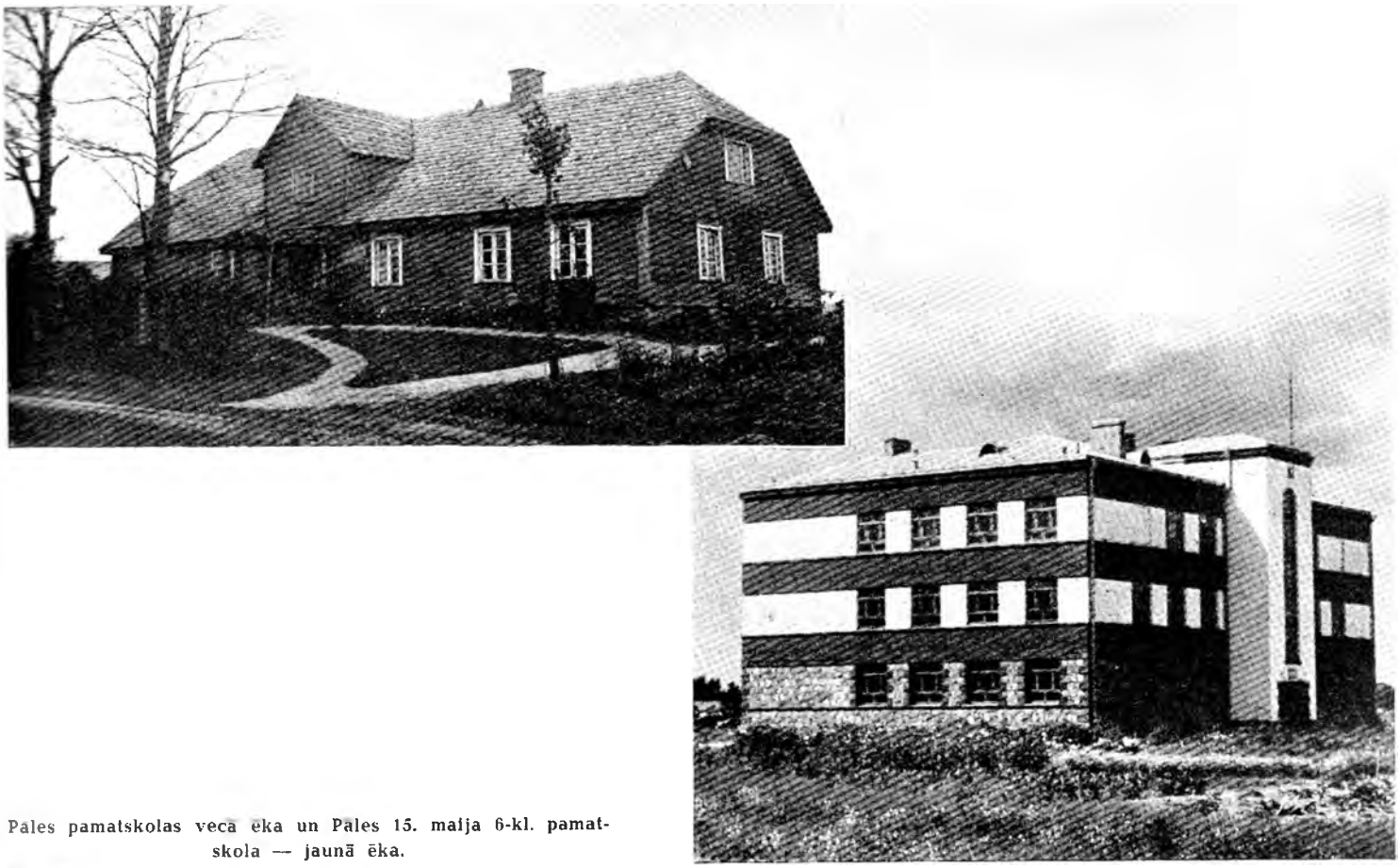

Pāles pamatskolas vecā ēka un Pāles 15. maija 6-kl. pamatskola — jaunā ēka.

Man ir izdevība un liels gandarijums atgriezties uz brīdi manā pirmā dievnamā, manā pirmā skolā un parādīt savu cieņu un pateicību šiem iestādijumiem un cilvēkiem, kas viņās strādā un kas viņām kalpo. Manas domas griežas atpakaļ dažus gadu desmitus, un garā es pārdzīvoju šos gadu desmitus. Taisni šinīs dienās visspilgtāk atmiņā es atgriežos pie pirmās skolas dienām, kuras sākās 1886. gada pavasarī. Ar skolu man saistas tikai labas, mīļas atmiņas. Atmiņas no šīm siltuma un aizrautības pilnajām pirmajām skolas dienām, kuras toreiz dažkārt likās arī savu nastu un smaguma pilnas. Man toreiz likās, ka mums par daudz liek mācīties, lai gan tagad vēl vairāk liek mācīties, un daži uzdevumi man likās ļoti grūti. Jūs atceraties, ka 1887. gadā notika mācības valodas maiņa mūsu skolās visā Latvijā, un tas stāvokli padarija vēl grūtāku. Bet skola deva lielu prieku, jo mums bija skolotāji, vīri, kas bija pieķērušies savam skolotāja uzdevumam. Ievērojat, es neteicu — amatam, es teicu — uzdevumam, un tāpēc viņiem nekad nepietrūka mīlestības un sirsnības, kad viņi ieradās klasē, vai arī, kad viņiem gadijās runāt ārpus mācības stundām. Mēs pieķērāmies mūsu skolotājiem ar cienību, un viņi patiesi to bija pelnijuši. Viņi mums bija paraugs un priekšzīme.

Ja jums, jaunie puiši un meitenes, liktu klases izslaucīt un ūdeni sanest un visus citus darpienes ūdeni, ko muti nomazgāt, vai bija kāds, kas to aiznesa. Pašiem uz dīķi bija jāiet. Tagad jau ir citi laiki, citas parašas. Bet tam bija arī savs labums. Par sliktu nebija ne tā muguras izlocīšana, ne tā roku pastaipīšana. Tā izaudzināja atziņu, ka pašam par sevi jāgādā, ka nevar gaidīt uz citiem, ne arī prasīt, lai citi tevi apkalpo. Pienāca skolas beigšanas gads, aizgājām uz Jelgavas un citām skolām. Pēc skolas nobeigšanas nāca pati dzīve. Un tad pēc dažādiem mēģinājumiem un dažādiem dzīves raibumiem toreiz dzirdēja skumjas nopūtas no draugiem un labvēļiem, kad es pabeidzu Jelgavas skolu un atgriezos atpakaļ pie vienkārša melnā darba, vai nu tēva mājās, vai arī pie svešiem ļaudīm, kaut gan šis darbs bija tas pats zemnieku darbs, vai šī darba turpinājums un papildinājums ārpus saimniecībām.

Izvēlētais darbs un darba ceļš prasa neatvairami no tā, kas šo ceļu izvēlējies, ka vēlāk nedrīkst rasties nekādi apstākļi, ne mājas, ne ģimenes dzīvē, kas varētu šī ceļa uzsācēju atturēt no iesāktā darba, atvairīt, novirzīt no izvēlētā ceļa.

Vienu nedrīkst zaudēt: savu sirds dedzību, savu sirds degsmi, šo dvēseles skatu, šo viziju par nākotnes mirdzumu un varenību; ja tā paliks dzīva, tad tauta varēs uzvarēt visās grūtībās, tauta paliks dzīva un dzīvos mūžīgi.

(No PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas svinīgajā

Stelpes pamatskola:

pa kreisi — vecā skolas ēka,
apakšā — jaunā ēka.

Gaigalavas pamatskola:

augšā — vecā ēka,
pa labi — jaunceltne.

Galvas pilsētas Rīgas 10. pamatskola.

Atbildība, kas saistas ar audzinātāja, skolotāja pienākumiem, ar viņa uzdevumiem un darbu, ir tik plaša un tik liela, ka mums ilgi būtu jāmeklē, kur ir vēl darbinieki, kas strādā zem tik lielas un smagas atbildības. Jo ir taisnība, ka jums — skolotājām, skolotājiem ir uzticēta visa mūsu tautas jaunatne, un mēs varam droši teikt, ka līdz ar to ir uzticēts arī vēl daudz vairāk, jo, ja mēs sakam, ka jaunatne ir un būs tā, kas pieaugusi veidos nākotni, tad mums jānonāk pie slēdziena, ka skolotājam viņa darbā ir uzticēta arī mūsu tautas nākotnes veidošana.

Tagad mēs jūtam, ka tuvojas atkal tā pati sajūsma, tas pats prieks, ko izjuta un pārdzīvoja mūsu tauta un sabiedriskie darbinieki tautas atmodas laikmetā un šīs atmodas ziedu laikā. Tas bija laiks, kad skolotājs bija audzinātājs savā skolā un audzinātājs arī visā sabiedrībā, gaismas un kulturas nesējs. Skolotājs ir atdots atpakaļ sabiedrībai.

Skolas uzdevums ir gādāt, lai aug jaunatne, kas spēs droši stāties vecākās paaudzes vietā un viņas darbu turpināt un kāpināt; jaunatne, kas sagatavota kulturas attīstību tālāk uz priekšu virzīt, jaunatne, kas apzinas savus pienākumus pret sevi, pret sabiedrību, pret tautu un valsti; jaunatne, izaudzēta un sagatavota kalpošanai tautai un valstij; jaunatne, kas pilnīgi apzinas

Latvijas Kreditbanka līdz š. g. 1. martam piešķīrusi aizdevumus 2487 Universitates studentiem, 56 Konservatorijas audzēkņiem un 103 Mākslas akademijas audzēkņiem — pavisam 2646 jaunekļiem un jaunavām.

Pa kreisi:

Augstāko mācības iestāžu audzēkņi un audzēknes saņem aizdevumus Latvijas Kreditbankā.

Līdz 1939. g. 31. martam L. Universitates Mācības grāmatu apgādniecības komiteja izdevusi 11 grāmatas kopā apm. 12.000 eksemplaros.

L. U. apgādātās grāmatas.

valsts, savas valsts vērtību un nozīmi; jaunatne, kas mācēs valsti cienīt un to mīlēt un arī aizstāvēt, ja vajadzētu, nesot arī upurus. Tādai jaunatnei Latvija būs rakstīta prātos, viņa to nesīs sirdīs, savās karstajās sirdīs.

Jaunās skolās mācīs un audzinās Latvijas valsts pilsoņus, vienalga, pie kādas tautības skolnieki pieder. Visās skolās mācīs uz Latviju, priekš Latvijas, iekš Latvijas. Jaunatni audzinās saticībā un saderībā kā šķiru, tā tautību starpā.

Tie, kam mums ir sirmas galvas, atminēsim, ka mēs kādreiz atstāsim savu darbu un savas ir mūsu pašu asinis un mūsu domu un darbu turpinātāji. Lai jaunatne apzinas, ka priekš viņas vecākā paaudze strādā. Bet mūsu pienākums ir ne tikai gatavot jaunatnei ceļu, bet viņu pašu labāku izaudzināt. Lai viņa stājas mūsu rindās un strādā mums līdz, — un mums atkal būs spēku avots.

Idealisms, augstais idealisms, kura pašā kalngalā būs domas par mūsu tautas vienību, par mūsu valsti, par mūsu neatkarību, — šis idealisms mums palīdzēs strādāt mūsu darba laukā, kas mums pašķirts.

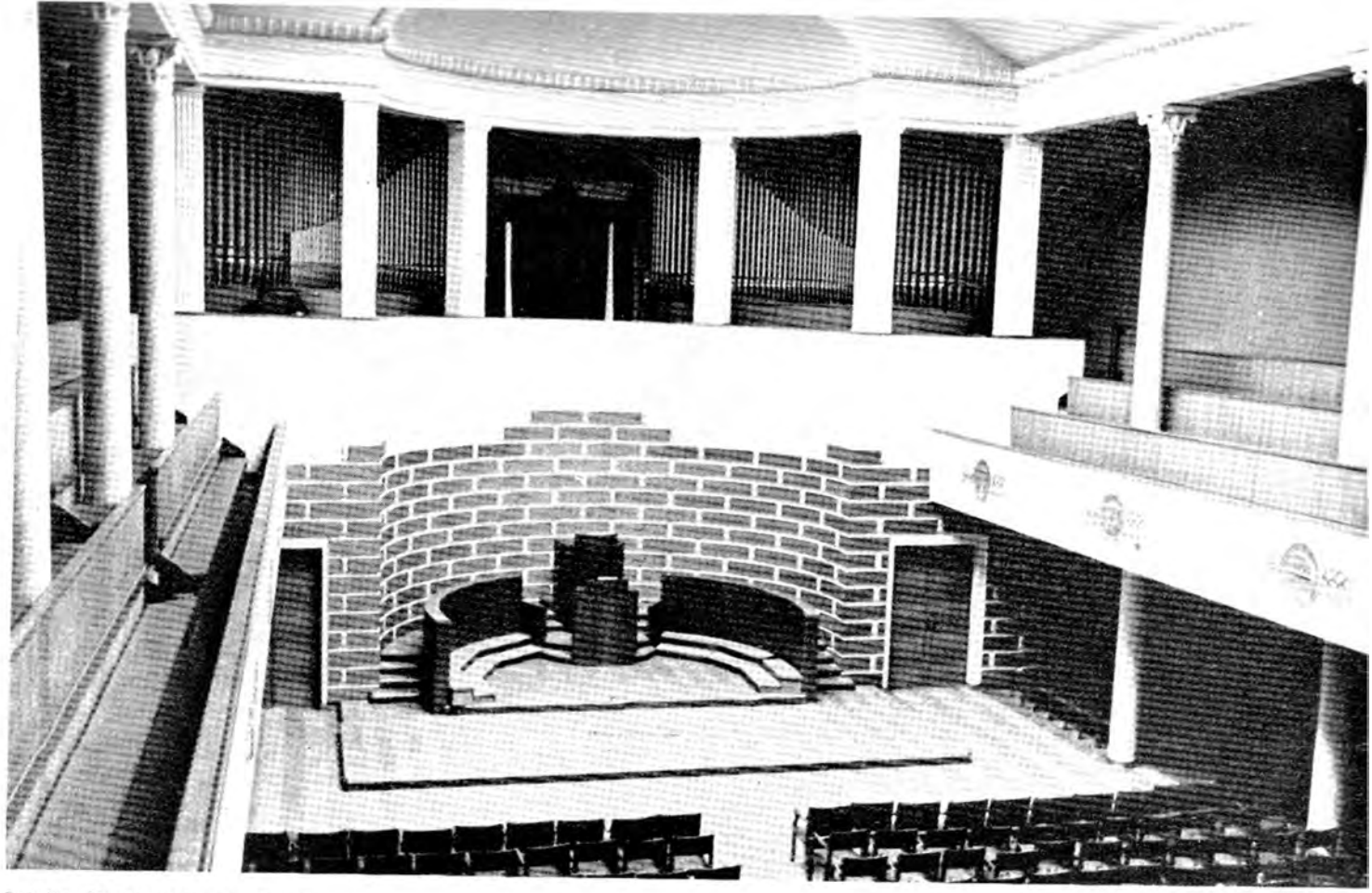

Latvijas Universitates jaunā aula.

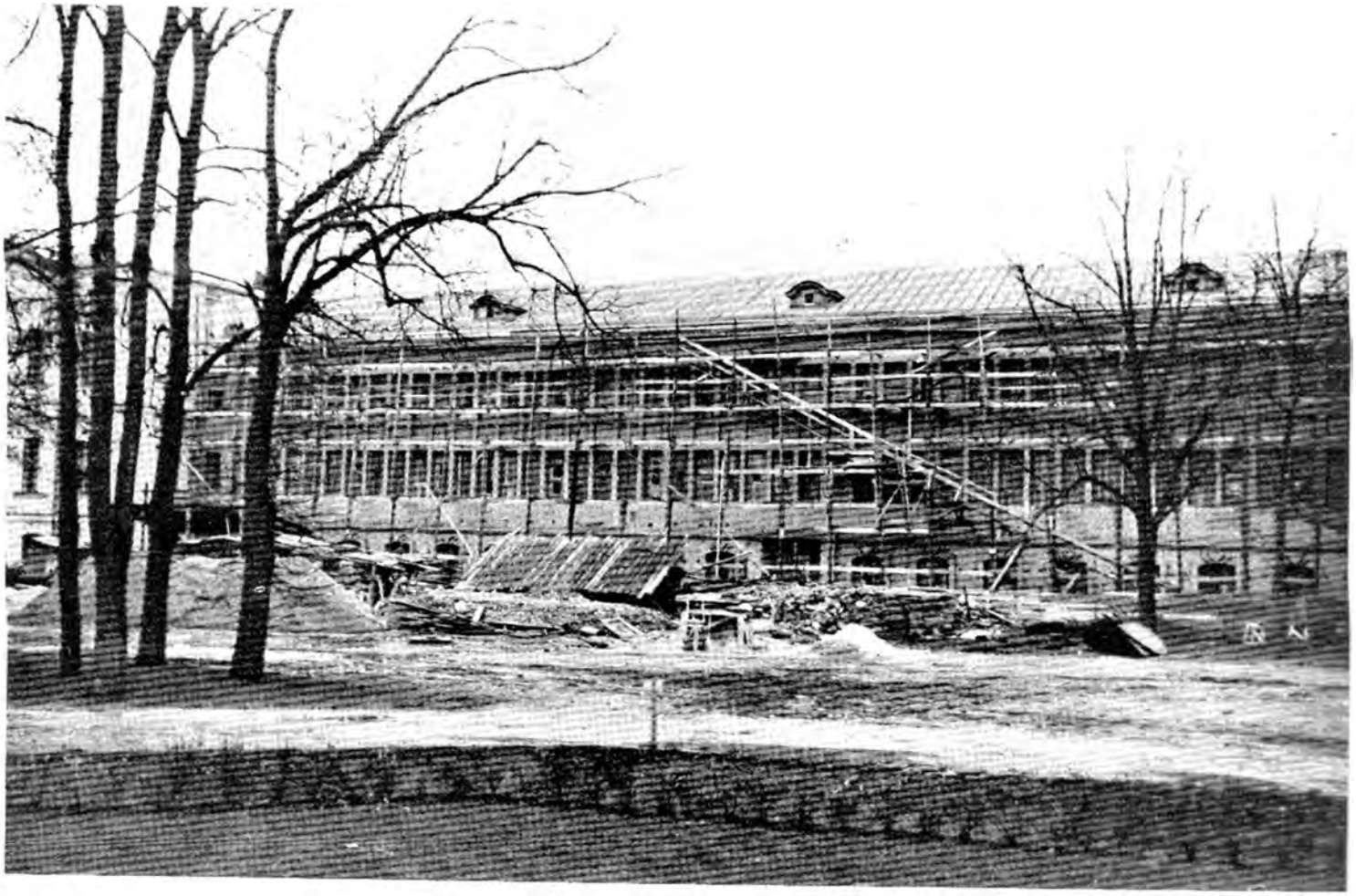

Ceļ jauno Lauksaimniecības akademijas ēku.

KULTURAS FONDS, DRAUDZĪGAIS AICINĀJUMS UN TĒVZEMES BALVA

Kulturas fonds katru gadu paredz un dod līdzekļus zinātnieku studijām ārzemēs. Šie līdzekļi paredzēti jau pašā fonda budžetā divām zinātnieku grupām: L. U. mācības spēkiem un ārpus L. U. stāvošiem zinātniekiem.

Bez šiem atsevišķiem zinātniekiem ar personalu raksturu dotiem pabalstiem, kas domāti pa daļai pētīšanai, pa daļai studijām (robežu starp šīm divām nodarbībām novilkt nav iespējams), Kulturas fonds dod līdzekļus zinātniskiem pētijumiem tieši Latvijas universitatei vai atsevišķām zinātniskām organizacijām, kur pabalsts vairs nesaistas ar attiecīgu personu, bet gan ap zinamu pētīšanas objektu.

Bez minētiem ir vēl divas specialas grupas zinātnisku pētijumu, kas Kulturas fonda budžetā paredzētas atsevišķi. Ir paredzēti

pabalsti archivu pētīšanai Latvijas lietās un Latvijas pētīšanai un pieminekļu aizsardzībai.

Viss šis darbs saistas ar mūsu zemes un latviešu tautas vēsturi. Kulturas fonds ir atbalstijis pētijumus, sākot ar senvēsturi līdz mūsu dienām, dodot pabalstus pētijumiem gan atsevišķiem zinātniekiem, gan zinātniska rakstura iestādēm.

Uz Valsts Prezidenta ierosinājumu Kulturas fonds ir piešķīris

Ls 10.000,— prof. A. Tenteļa vēstures pētīšanas fondam.

Kā atbalsts zinātnei jāuzskata arī tas līdzekļu daudzums, ko Kulturas fonds devis ikgadus

zinātnisku grāmatu izdošanai un pa daļai arī populari zinātnisku grāmatu vajadzībām.

Kulturas fonda pabalsti grāmatu izdošanai pēc 1934. gada 15. maija, salīdzinot ar agrākiem pabalstiem, ļoti pieauguši un visu laiku turpina pieaugt.

Kulturas fonds piešķīris grāmatu izdošanai 1931./32. gadā Ls 56.850,—; 1932./33. gadā — Ls 49.000,—; 1933./34. gadā — Ls 85.000,—; 1934./35. gadā — Ls 125.565,—; 1935./36. gadā — Ls 133.328,—; 1936./37. gadā — Ls 156.200,— un tekošā budžeta gadā līdz 1. janvarim vien jau piešķīris Ls 160.347,—.

Pēc 1934. gada caurmēra suma zinātnieku un zinātnes atbalstam katru gadu ir Ls 95.000,—, neskaitot klāt zinātnisko grāmatu izdošanas sumas, agrāk caurmērā Ls 50.000,— gadā.

Ne tikai zinātnieki saņem premijas, bet par labākiem darbiem tādas saņem arī tēlotājas mākslas pārstāvji, rakstnieki un skaņraži komponisti.

Jāatzīmē, ka premiju kopsuma pēc 1934. g. 15. maija ir gandrīz divkāršota un iztaisa tagad Ls 21.000,—. Šķiro tīri simfoniskos skaņdarbus un lielās kompozicijas skatuves uzvedumiem — operas un baletus. Rezultati šādai šķirošanai un premiju palielināšanai nav izpalikuši, jo gandrīz katru gadu rodas jaunas originaloperas un baleti.

Pilnīgi jaunas, ievestas pēc 1934. gada ir premijas par jautājumos un speciala premiju kategorija pedagoģiskiem rakstiem par audzināšanu skolā un mājā.

Bez premijām visi mākslas un rakstniecības veidi ir atbalstīti arī citādiem veidiem, tāpat kā zinātne un zinātnieki.

Viens no ļoti plašiem mākslas veicināšanas un popularizēšanas darbiem ir

Kulturas fonda rīkotās latviešu mākslas izstādes,

kuras arī Kulturas fonds sācis rīkot tikai atjaunotās Latvijas laikā uz Valsts Prezidenta Kārļa Ulmaņa ierosinājumu. Pavisam līdz šim sarīkotas 4 šādas izstādes.

Izstāžu tīri skaitliskie sasniegumi ir šādi: Kulturas fonda I Latvijas mākslas izstādē piedalijās 204 mākslinieki ar 415 darbiem, Kulturas fonds nopirka 153 darbus par Ls 29.370,—; II Latvijas mākslas izstādē piedalijās 193 mākslinieki ar 476 darbiem, Kulturas fonds nopirka 88 darbus par Ls 27.460,—; III Latvijas mākslas izstādē piedalijās 206 mākslinieki ar 563 darbiem, Kulturas fonds nopirka 155 darbus par Ls 43.035,—; IV Latvijas mākslas izstādē piedalijās 205 mākslinieki ar 490 darbiem, Kulturas fonds nopirka 92 darbus par Ls 29.345,—. Pavisam kopā ir izstādīti 1944 darbi un

Kulturas fonds nopircis 488 darbus par Ls 129.210,—.

Nopirktie darbi ir sadalīti skolām, valsts un pašvaldību iestādēm, galvenā kārtā laukos.

Kulturas fonds devis pabalstus arī lauku pašvaldībām gleznu iegādei. Pabalsti doti katrai pašvaldībai, kas iemaksā pati Kulturas fondam ne mazāk par Ls 80,—, 50% apmērā no iemaksātās sumas. Tādā kārtā pašvaldībām nopirkti 207 mākslas darbi.

Valsts Prezidents Kārlis Ulmanis ierosinājis katru gadu dot līdzekļus koncertu sarīkošanai provincē. Šādus koncertus ar labāko mākslinieku komandēšanu uz vietām par fonda atvēlētiem līdzekļiem agrāk rīkoja Kulturas fonda nodaļa, bet tagad, ar Sabiedrisko lietu ministrijas nodibināšanos, tos rīko pēdējā, sedzot ar Kulturas fonda līdzekļiem mākslinieku honoraru. Viss atlikums no šādiem sarīkojumiem paliek attiecīgā apvidus biedrību kulturalai darbībai.

Plašus pabalstus Kulturas fonds katru gadu dod teatriem. Tekošā 1938./39. budžeta gadā teatri saņem no Kulturas fonda Ls 380.000,—.

Kulturas fonda pabalsti celtniecībai visu laiku pieaug. 1934./35. gadā Kulturas fonds devis celtniecībai ībai Ls 133.650,—; 1935./36. gadā — Ls 328.600,—; 1936./37. g. — 358.700,—; 1937./38. g. — Ls 366.700,— un 1938./39. gadā līdz 1. janvarim vien jau Ls 364.710,—.

Kulturas fonds pēc 1934. gada katru gadu ir rezervējis Ls 200.000,— monumentalām celtnēm, un tā tagad, nodibinoties likumā paredzētam Monumentalo celtņu fondam, Kulturas fonds varēja dot šai vajadzībai, ieskaitot 1938./39. gada budžetā paredzēto Ls 200.000,— sumu, — Ls 800.000,—.

Prāvus līdzekļus Kulturas fonds ir devis arī Draudzīgā aicinājuma sekmēšanai. Grāmatu iesiešanai vien un gleznu ierāmēšanai Kulturas fonds ir samaksājis Ls 164.799,—.

Tēvzemes balva 2 gadu laikā piešķirta 11 kulturas

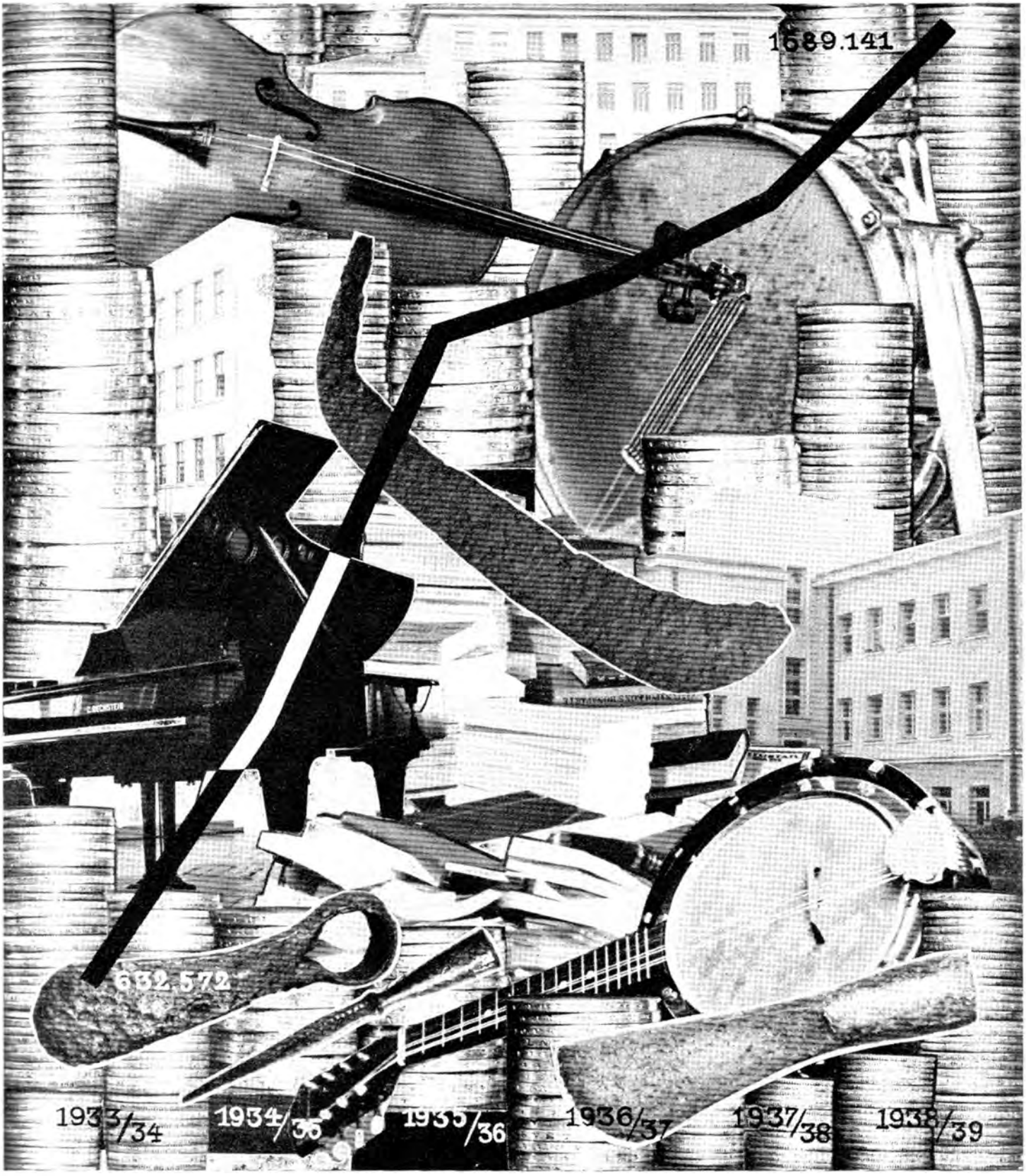

KULTURAS FONDA IZDEVUMU BUDŽETS.

Kulturas fonda izdevumu budžets, kas 1933./34. b. g. bija Ls 632.572,— liels, ar katru gadu pieaug, un 1938./39. b. g. jau parsniedza pusotra milj. latu, proti: Ls 1.689.141,—.

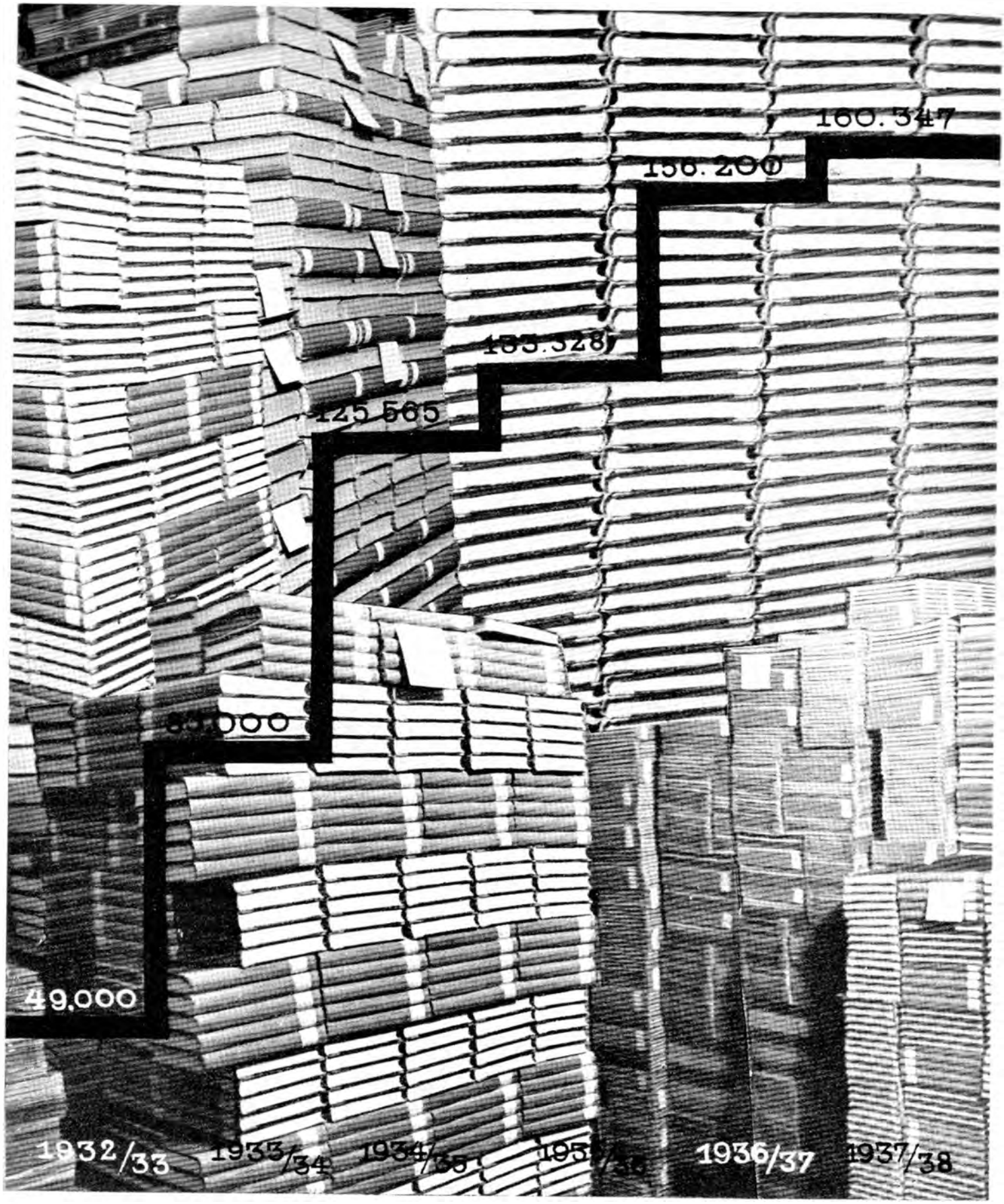

KULTŪRAS FONDA GRĀMATU IZDOŠANAI PIEŠĶIRTIE LĪDZEKĻI.

K. F. līdzekļi grāmatu izdošanai 5 gadu laikā divkāršoti. 1933. 34. b. g. bija piešķirti Ls 85.000,—, bet 1937./38. b. g. jau Ls 160.347,—

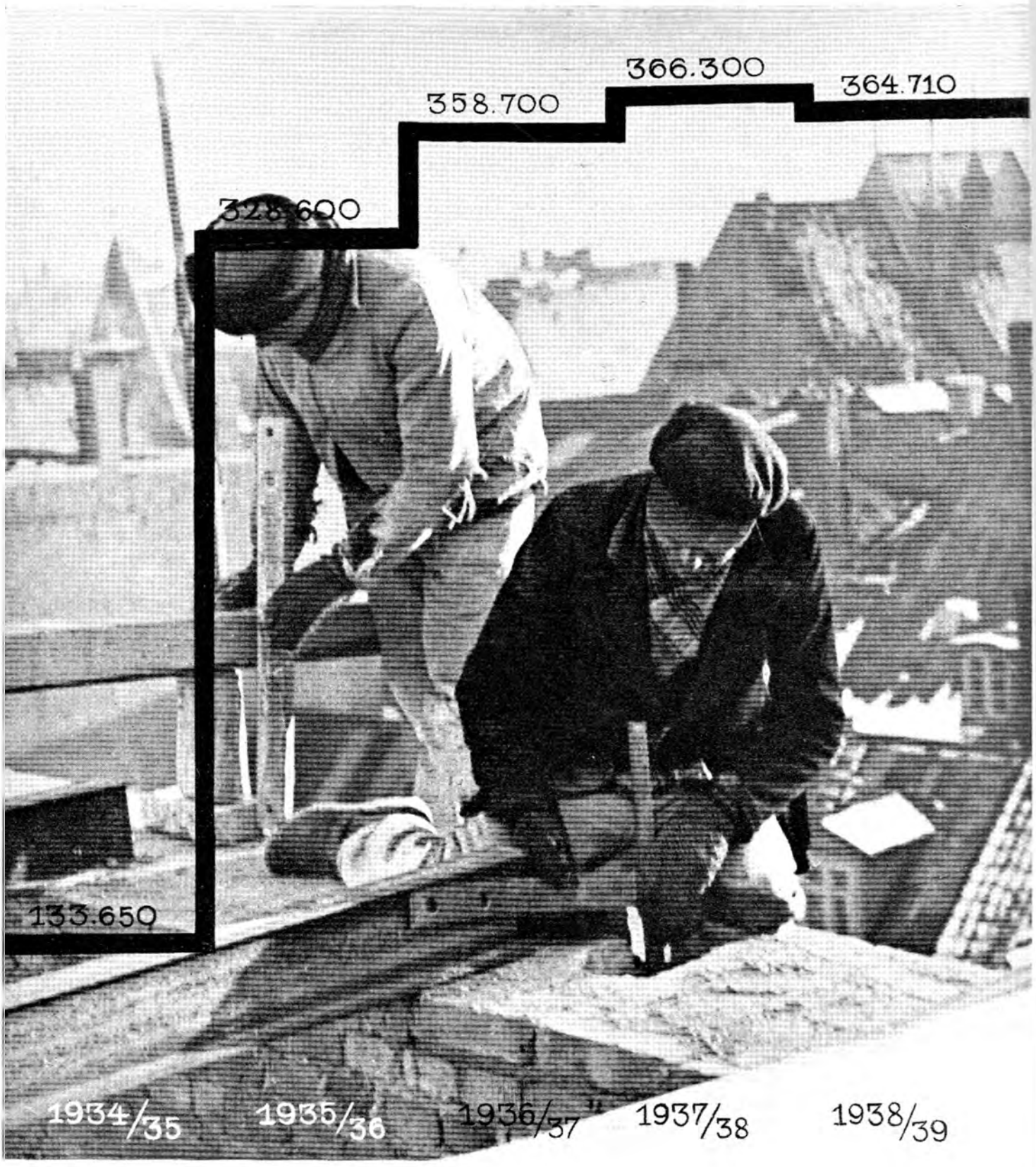

KULTURAS FONDA CELTNIECĪBAI PIEŠĶIRTIE LĪDZEKĻI.

K. F. 1934./35. b. g. piešķīris celtniecībai Ls 133.650.—: šī summa 5 gadu laikā

Parasti runājot par kulturu, mēs domājam vispirmā kārtā par grāmatām, laikrakstiem, par tēlotājiem mākslā un radniecīgām lietām. Uztversim vārdu „kultura" plašāk, un proti, ietversim visas aprindas, visus darbiniekus un darbu, kura uzdevums un mērķis ir kulturas radīšana, nostiprināšana, paplašināšana, padziļināšana — un arī uzņemšana. Tas ir darbs, kas vienā daļā griežas pie tautas ar rakstiem vai ar citiem mākslas, dailes izteiksmes paņēmieniem, bet kas tālāk cilvēkus un visu tautu sagatavo kulturas uzņemšanai, padara viņu spējīgu to arī piesavināties un tapt dalībniecei visās kulturas parādībās.

Es gribu atgriezt jums atmiņā, ka jūs no manis arī agrāk esat bieži dzirdējuši norādijumus un aizrādijumus, arī mudinājumus, pasvītrojumus un uzsvērumus tam, ka mēs nedrīkstam palikt vienpusīgi. Lai cik liels spiediens un vajadzība, mēs nedrīkstam aprobežoties ar saimniecisko uzdevumu risināšanu. Visām garīgām lietām jāpiegriež ļoti liela vērība. Es esmu bieži uzsvēris, ka patiesībā garīgais jāstāda pašā pirmajā vietā, jo garīgais beigu beigās būs galvenais izšķirējs, un nevis saimnieciskais vien. Protams, nav jānoliedz arī saimnieciskā svars, nozīme un uzdevums, jo saimnieciskais ir nepieciešams, lai visai garīgai dzīvei sagatavotu drošu pamatu. Veselīgs līdzsvars arī še ir vajadzīgs.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runām.)

K. F. MĀKSLAS IZSTĀDES.

Kulturas fonds katru gadu sarīko plašas mākslas izstādes. Sarīkotas jau 4 šādas izstādes. Pavisam izstādīti 1944 darbi. Kulturas fonds nopircis darbus Ls 129 210 — vērtībā.

SENATNES PIEMINEKĻU AIZSARDZĪBAS, VĀKŠANAS UN PĒTĪŠANAS DARBI 1934.—1939. G.

1934. gada 15. maijā latviešu nacionalai valdībai Ministru Prezidenta Kārļa Ulmaņa vadībā nodibinoties, latviešu tautas izcilā tendence — senatni mīļot un gaismā celt — ir varējusi sevišķi diženi plaukt un attīstīties, valsts attiecīgām iestādēm gūstot ievērojamus sasniegumus.

Pieminekļu valde ir varējusi sevišķi etnografisku pieminekļu vākšanas, Brīvdabas muzeja izveidošanas un arheoloģisku izrakumu noorganizēšanas darbus veikt nesalīdzināmi lielākos apmēros nekā senāk. 1936. gada 14. janvarī valdība nodibināja Latvijas Vēstures institutu Latvijas vēstures avotu vākšanas, aprakstīšanas un izdošanas darbiem, kā arī vispāri vēstures pētniecības noorganizēšanai un vadīšanai; 1936. gadā arī Latvijas Universitate pirmo reizi aizvietoja Latvijas vēstures katedru Filoloģijas un Filozofijas fakultatē; Valsts vēsturiskais archivs beidzot 1937.—38. gadā ir dabūjis moderni iekārtotu jaunceltni, savu kolekciju labākai sakārtošanai un novietošanai; Valsts vēsturiskais muzejs tikko, 1938. gada beigās, saņēma līdzekļus savu telpu pārbūvei, lai modernāki varētu sakārtot muzeja kolekciju izstādi un zinātniskāki un labāk glabātu dubletus.

Mēs apzinīgi un nemaldīgi varam apgalvot, ka gadi 1934.—1939. ir bijuši senatnes pieminekļu vākšanai, aizsardzībai un pētīšanai laimīgi gadi. Bet lai runā dati un skaitļi: viņi vislabāk mums aprādīs, cik Latvijā šai laikā daudz darīts, lai senatnes pētīšanu un mūsu senču mantojuma kopšanu „celtu saulītē". Protams, darbu sekmēšanai vislielākā nozīme ir bijusi valdības un arī sabiedrības moraliskam atbalstam, tomēr darbu labai veikšanai ir nepieciešami vispirmā kārtā līdzekļi, un jāatzīst, ka, pateicoties Valsts un Ministru Prezidenta Kārļa Ulmaņa gādībai un devīgai rokai, līdzekļi ir plūduši iestāžu rīcībā daudz lielākā vairumā, nekā senāk.

Jau apskatot valsts atvēlētos budžetus, konstatējama viņu pieaugšana, bet arī ārpus budžeta iestādēm atvēlēti vai ziedoti līdzekļi, kādi agrāk nekad nav saņemti.

Latvijas Vēstures instituts 1936. 37. budžeta gadā saņēmis Ls 15.415,—, 1937. 38. budžeta gadā — Ls 33.721,—, un 1938./39. budžeta gadā tāpat budžeta kārtībā — Ls 59.953—, bet ar Ministru kabineta 1936. gada 26. novembra lēmumu nodibinātais prof. A. Tenteļa fonds vien, līdz šai dienai skaitot, jau sasniedzis Ls 77.000,— lielu kapitalu zinātnisku pētīšanas darbu finansēšanai un Latvijas Vēstures institutam, pateicoties Valsts Prezidenta, banku un privatpersonu ziedojumiem tam pašam mērķim, vēl uzkrājušies Ls 44.417,— speciali līdzekļi. Un šais sumās nav, protams, ieskaitīti līdzekļi, kurus Latvijas Vēstures institūts saņēma, kad 1937. gadā ar plašu valdības un pašvaldību atbalstu noorganizēja Rīgā „Pirmo Baltijas vēsturnieku konferenci" un varēja izdot arī šīs konferences materialus 588 lappuses biezā sējumā.

Pieminekļu valde 1934. 35. budžeta gadā visiem tai paredzētiem izdevumiem budžeta kārtībā kopā saņēmusi Ls 35.940,—, 1935. 36. b. gadā — Ls 34.269,—, 1936. 37. b. gadā — 48.342,—, 1937. 38. b. gadā — 56.335,—, bet 1938./39. b. gadā jau Ls 66.106,—; un sevišķi zīmīgi un uzskatami šai laikā, 1934.—1939., Pieminekļu valdes budžetā pieauguši līdzekļi, kas paredzēti tieši pieminekļu aizsardzībai, kopšanai un pētīšanai, attiecīgos budžeta pantos. Pieminekļu valdes budžetā Brīvdabas muzeja senceltnēm 1934. 35. budžeta gadā bija paredzēti Ls 1.100,—, 1935. 36. b. g. — Ls 1.300,—, 1936. 37. b. g. — Ls 5.300,—, 1937. 38. b. g. — Ls 6.700,—, 1938. 39. b. g. — Ls 7.700,—;

archeoloģiskiem izrakumiem 1934./35. b. g. — Ls 1.300,—, 1935. 36. b. g. — Ls 1.600,—, 1936. 37. b. g. — Ls 2.000,—, 1937. 38. b. g. — Ls 2.600,—, 1938./39. b. g. — Ls 3.600,—;

senmantu iegūšanai 1934. 35. b. g. — Ls 300,—, 1935./36. b. g. — Ls 400,—, 1936. 37. b. g. — Ls 6.600, 1937. 38. b. g. — Ls 6.650,— un 1938. 39. b. g. — Ls 7.000,—.

Pieminekļu valde šai laikā ikgadus vēl saņēmusi no Ls 5.000,— līdz Ls 5.851,— Rundāles pils restaurēšanas darbiem un no Ls 946,— līdz Ls 1.500,— citu senu celtniecības pieminekļu kopšanas darbiem, kā arī vēl citas sīkākas sumas budžeta kārtībā līdzīgām vajadzībām. Pie tam nedrīkstam aizmirst, ka 1934. 35. b. g., salīdzinot ar 1933./34. b. g., Pieminekļu valdei atvēlētie līdzekļi bija manami sašaurinājušies, visām augšā pieminētām vajadzībām kopsumā samazinoties no Ls 12.751,— 1933. 34. b. g. līdz Ls 8.551,— 1934. 35. b. g. (1938. 39. b. g. — Ls 23.300,—).

Pieminekļu valde kopš 1935. gada, līdzīgi Latvijas Vēstures institutam, ir saņēmusi vēl ziedojumus tiem pašiem pieminētiem darbiem, sevišķi senceltņu uzstatīšanai Brīvdabas muzejā, senceltņu restaurēšanai un archeoloģiskiem izrakumiem, proti:

Brīvdabas muzejam:

	1935. 36. b. g. Ls	1936. 37. b. g. Ls	1937. 38. b. g. Ls	1938. 39. b. g. Ls
no Valsts Prezidenta . . .	—	—	5.000,—	—
no Kulturas fonda	2.400,—	7.560,	12.000, —	18.900,—
no bankām un citām naudas iestādēm	—	700,—	5.000,—	
no pils. pašvaldībām . . .	2.800,—	—	—	—
no sabiedrības	1.610.84	—	—	—

Archeoloģiskiem izrakumiem:

	1935. 36. b. g. Ls	1936. 37. b. g. Ls	1937. 38. b. g. Ls	1938. 39. b. g Ls
no Kulturas fonda	5.500,—	6 000,—	6 000,—	8 500,—
no bankām un citām naudas iestādēm	—	5.000,—	6 500,—	
no pils. pašvaldībām . . .	—	—	500,—	—

Kurzemes baznīcu restaurēšanas darbiem Pieminekļu valdei vēl ziedojuši: Valsts Prezidents Ls 6.000,— un studenšu biedrība „Ziemeļniece" Ls 851,—. Tā kopsumā Pieminekļu valde ziedojumos vien saņēmusi un attiecīgiem darbiem 1935.—1938. gadam izmantojusi Ls 94.970,84. Kopīgā tabulā Pieminekļu valdes ienākumu budžeti, kopsumā par Ls 433.721,23 minētiem gadiem [illegible]

Piemineklu valde.

	1934. 35. s. g.	1935. 36. s. g.	1936. 37. s. g.	1937. 38. s. g.	1938. 39. s. g.	K o p ā
Budžeta kārtībā	35.940,—	34.269,—	48 342,—	56.335,—	66.106,—	240.992,—
Valsts Prezidenta ziedojums	—	—	—	6 000,—	8.000,—	14.000,—
Kulturas fonda sumas		9.900,—	16 560,—	23.250,—	37.200,—	86 910,—
Ziedojumi u. citi ienāk. spec. līdzekļos . .	4.263.85	11.653,86	19 771,65	26.466,38	6 067,89	68.223,63
Spec. asignējumi daž. vajadzībām	5.000,—	9 095.60	9.500,—	—	—	23 595,60
Kopā	45.203,85	74.918,46	94 173,65	112.051,38	117.373 89	433.721,23

No pārējām Latvijas senatnes piemineklu kopšanas valsts iestādēm budžeta kārtībā līdzekļus saņēmuši: Valsts vēsturiskais muzejs 1933. 34. b. g. — Ls 37.950,—, 1934. 35. b. g. — Ls 39.545,—, 1935. 36. b. g. — Ls 40.768,—, 1936. 37. b. g. — Ls 48.479,—, 1937. 38. b. g. — Ls 57.851,—, bet 1938. 39. b. g. — Ls 78.221,—; Valsts vēsturiskais archivs 1933. 34. b. g. — Ls 53.837,—, 1934. 35. b. g. — Ls 53.294,—, 1935./36. b. g. — Ls 55.759,—, 1936./37. b. g. — Ls 181.439,—, 1937. 38. b. g. — Ls 274.899,—, bet 1938. 39. b. g. — Ls 316.584,—. Bet Rīgas Pilsētas vēsturiskais muzejs no Rīgas pilsētas savā dibināšanas gadā, 1936., budžeta kārtībā saņēmis Ls 31.488,54, 1937. g. — Ls 45.331,01, 1938. g. — Ls 52.270,94 un 1939. g. — Ls 69.640,—. Un mēs nedrīkstam aizmirst, ka Rīgas pilsēta vēl ļoti lielus līdzekļus, proti Ls 76.944,06, izdevusi muzeja jauniekārtošanas darbiem un izrakumiem Rīgas pilsētā — Ls 19.889,35. Tāpat arī valsts — Valsts vēsturiskā archiva jaunceltnei jau izdevusi Ls 550.000,— un valdība Valsts vēsturiskajam muzejam 1938. 39. b. g. telpu pārbūvei atvēlējusi Ls 10.000,—, bet Rundāles pils pārbūvei Ls 65.000,—. Tāpat Valsts Prezidents no personīgiem līdzekļiem Valsts vēsturiskajam muzejam telpu pārbūvei vēl atvēlējis Ls 8.000,—. Abas iestādes, Valsts vēsturiskais muzejs un Valsts vēsturiskais archivs, beidzot saņēmuši arī vēl citus, specialus asignējumus un ziedojumus, kādēļ Valsts vēsturiskā muzeja ienākumu budžets, kā aprāda klātpieliktās tabulas, 1934.—1939., tā tad 5 gados, kopsumā izaudzis līdz Ls 295.918,—, bet Valsts vēsturiskā archiva ienākumu budžets kopsumā līdz Ls 890.610,90.

I. M. Valsts vēsturiskais muzejs.

P i e š k i r t i e l i d z e k ļ i	1934. 35. s. g.	1935. 36. s. g.	1936. 37. s. g.	1937. 38. s. g.	1938. 39. s. g.	K o p a
Budžeta kārtībā	39.545,—	40.768,—	48.479,—	57.851,—	78.221,—	264.864,—
Kapitalremontiem	—	—	—	—	10.000,—	10 000,—
Valsts Prezidenta ziedojums	—	—	3.000,—	—	3.000,—	6.000,—
Kulturas fonda sumas	3.054,—	4.000,—	—	3.000,—	5 000,—	15.054,—
P a v i s a m k o p ā	42.599,—	44.768,—	51.479,—	60.851,—	96.221,—	295.918,—

Valsts vēsturiskais archivs.

	1934. 35. s. g.	1935. 36. s. g.	1936. 37. s. g.	1937. 38. s. g.	1938. 39. s. g.	K o p ā
Budžeta kārtībā	53.294,—	55.759,—	181.439,—	274.899,—	316 584,—	881.975,—
Spec. asignējumi jaunbūvēm, kap. remont. u. cit. vajadz.	2.800,—	—	—	—	—	2.800,—
					līdz 1939. g. 1. janv.	
Ziedojumi un citi ienāk. spec. līdz.	2.199,50			1.979,—	1.657,40	5.835,90
K o p ā	56.094,—	57.958,50	181.439,—	276.878,—	318.241,40	890.610,90

Rezultatā Valsts vēsturiskais archivs pašreiz var izmantot plauktus archiva konvolutu novietošanai 17 km garumā, bet Valsts vēsturiskais muzejs 3.200 kv. m. telpu (Rīgas Pilsētas vēsturiskais muzejs 1.644 kv. m telpu).

Apskatot iestāžu veiktos darbus, jāatzīmē ļoti lielie materialu un kolekciju kārtošanas darbi, kas izdarīti Valsts vēsturiskā archivā un Valsts vēsturiskā muzejā.

Valsts vēsturiskais archivs.
Iegūtās archivalijas līdz 1939. gada 1. janvarim.

	1934. 35. s. g.	1935. 36. s. g.	1936. 37. s. g.	1937. 38. s. g.	1938. 39. s. g.	Kopa
Saiņi . .	2 200	4.000	2.000	3.600	2.400	14.200
Akti . .	1.100	4.000	2.100	18.000	2.000	27.200
Fondi . .	14	28	33	33	12	120

Cenzdamies publicēt vismaz daļu no vērtīgākiem archivu materialiem, archivs pavisam kopā izdevis jau 11 „Valsts archiva rakstu" grāmatu, bet no tām 1934.—38. g. — 4 sējumus.

Valsts vēsturiskais muzejs, kura kolekcijas pieaugušas līdz apm. 150.000 priekšmetiem, 1937. gadā nodibinājis 3 nodaļas — Jelgavā, Daugavpilī un Cēsīs, Cēsu un sevišķi Daugavpils pilsētu pašvaldībām ievērojami veicinot šo nodaļu nodibināšanu un izveidošanu. Taču, piemēram, Daugavpils pašvaldība muzeja celtnes pārbūvē un muzeja patiesi priekšzīmīgo vitrinu pasūtīšanā ieguldijusi tuvu pie Ls 20.000,—; šai nodaļai Daugavpils, Rēzeknes un Ilūkstes apriņķu sabiedrība jau saziedojusi vairāk kā 2.000 priekšmetu. Valsts vēsturiskais muzejs tai pašā 1937. g. Piemineklu valdei palīdzējis noorganizēt vēl muzeja nodaļu arī Ludzā, kuras pašvaldība un aizsargu pulks muzeju uztur. Muzeja laboratorijā jau konservēti un restaurēti 15.739 piemineklī. Lielāko savu kolekciju daļu Valsts vēsturiskais muzejs saņem no Piemineklu valdes, bet 1938. g. muzejs lielāku devumu saņēmis arī tieši, proti — no Zviedrijas ģeneralkonsula Dānijā Christgaua — Livonijas monētu kolekciju (330 skaitā, apm. Ls 20.000,— vērtībā) un tāpat no Zemgales muzeja biedrības 4.409 muzeja pie-

minekļus, to starpā 3.300 monētas, bet 1939. gadā no Amerikas sentautu pētnieka prof. Gustava Bolindera 300 indiāņu etnogrāfiskas mantas. Vispār Valsts vēsturiskais muzejs 1934.—1938. g. kopskaitā saņēmis:

	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.
Monētas	181	8.218	112	304	4.759
Vēst. un bazn. mākslas piemineklus	199	212	37	62	45
Etnogrāfiskas senmantas	54	338	478	1.207	831
Archeoloģiskas senmantas	1.735	3.867	16.928	6.093	3.482

Sevišķi jāatzīmē arī lielie kolekciju kārtošanas un piemineklu konservēšanas darbi, kas veikti Rīgas Pilsētas vēsturiskā muzejā, kura eksponatu kopskaits 1936. gadā bija 87.312; 1937. gadā šai muzejā vēl iegūti 372 vēstures pieminekļi un 856 monētas, bet 1938. gadā — 2.605 vēstures pieminekļi un 581 monēta, tā kopskaitā palielinot muzeja kolekcijas līdz 91.726 eksponatiem. Šais skaitļos nav ieskaitīti ļoti daudzi pieminekļi, kas atrakti 1937. un 1938. gadā archeoloģiskos izrakumos senākās Rīgas teritorijā, proti, 90.798 senmantas.

Latvijas Vēstures instituts pēc pabeigtiem noorganizēšanās darbiem ir iesācis plašus pētīšanas darbus, sakopojis un rediģējis vairākus vēstures avotu un memuaru krājumus, kurus pa daļai jau publicējis. Instituts izdarijis plašākus archivu apzināšanas un archivaliju vākšanas darbus gan pilsētās, gan uz laukiem; jau apzināti 49 archivi un ziņas par archiviem ievāktas vēl 64 gadijumos. Pirkšanas un pa daļai dāvināšanas ceļā pagājušos 3 gados instituts jau ieguvis 521 XVI—XIX gadsimta senrakstu saini, kas aizņem plauktus 22,30 m garumā.

Pieminekļu valde ir 1934.—1939. g. izdarijusi plašus pieminekļu aizsardzības un arī senatnes pētīšanas darbus. Pieminekļu valdē pašreiz reģistrētas pavisam 1.864 senvietas un aprakstītas (arī nozīmētas) apm. 20.000 latviešu senlietas, kas glabājas ārzemēs; valsts aizsargājamo pieminekļu sarakstā ierakstīti pavisam 1.412 pieminekļi.

Archeoloģiskus izrakumus Pieminekļu valde ir izdarijusi pavisam kopā 158 senvietās un šais izrakumos iegūvusi 28.350 senlietas. Vēl dāvināta Pieminekļu valdei 4.681 senlieta un pirktas 1.084, bet pavisam kopā, kopš Pieminekļu valdes dibināšanas 1923. gada 1. oktobrī (ieskaitot izraktos pieminekļus), savāktas 34.115 senlietas un tai pašā laikā vēl iegūtas 48.102 monētas, kā arī 950 mākslas un vēstures priekšmeti, kas visi nodoti Valsts vēsturiskam muzejam.

No šiem pieminekļiem 1934.—1938. g. iegūti:

	Archeol. senlietas			Monētas			Vēstures un mākslas pieminekļi		
	dāvin. pirktas	atrak-tas	kopā	dāvin.	pirktas	kopā	dāvin.	pirk-tas	kopā
1934.	480	1.523	2.003	96	835	931	29	1	30
1935.	616	3.665	4 281	6.451		6 451	169	—	169
1936.	383	8.843	9.226	82	344	426	31	—	31
1937.	593	5.196	5 789	973	2 003	2 976	49	84	133
1938.	971	3.448	4 419	40	1.219	1.259	31	142	173
			25.718			12.043			536

Etnogrāfiskus pieminekļus Pieminekļu valde aprakstijusi pavisam 25.380, bet valsts īpašumā ieguvusi 6302 (no tiem 1934.—38. g. 1.419), no kuriem daļu nodevusi Valsts vēsturiskam muzejam, daļu izmantojusi viņas 1924. gadā nodibinātā Brīvdabas muzeja iekārtošanai. Minētā muzejā pašlaik ir pavisam 31 celtne, no tām 23 celtnes uzstatītas 1934.—1939. g.

Beidzot, Pieminekļu valde, darbā piedaloties vietējām pašvaldībām, 1934.—1939. g. ir restaurējusi vairākus senus celtniecības pieminekļus un, pateicoties Valsts Prezidenta ziedojumam, ir varējusi sevišķi plašus restaurēšanas darbus izdarīt Apriķu un Zlēku baznīcās. Viņa izdevusi šai laikā 8 grāmatas un kopš 1936. gada izdod kopā ar Valsts papīru spiestuvi un naudas kaltuvi žurnalu „Senatne un Māksla", no kura jau iznākuši 14 sējumi.

Tā visas minētās valsts iestādes, ar lielu darba prieku un sajūsmu Valsts Prezidenta aizrādijumiem un pamudinājumiem sekodamas, 1934.—1939. g. ir patiesi varējušas senatnes aizsardzībai un pētīšanai kalpot. Viņas to darijušas krietna patriotisma apgarotas, jo „kas senatni pētī, nākotni svētī".

Prof. F. BALODIS.

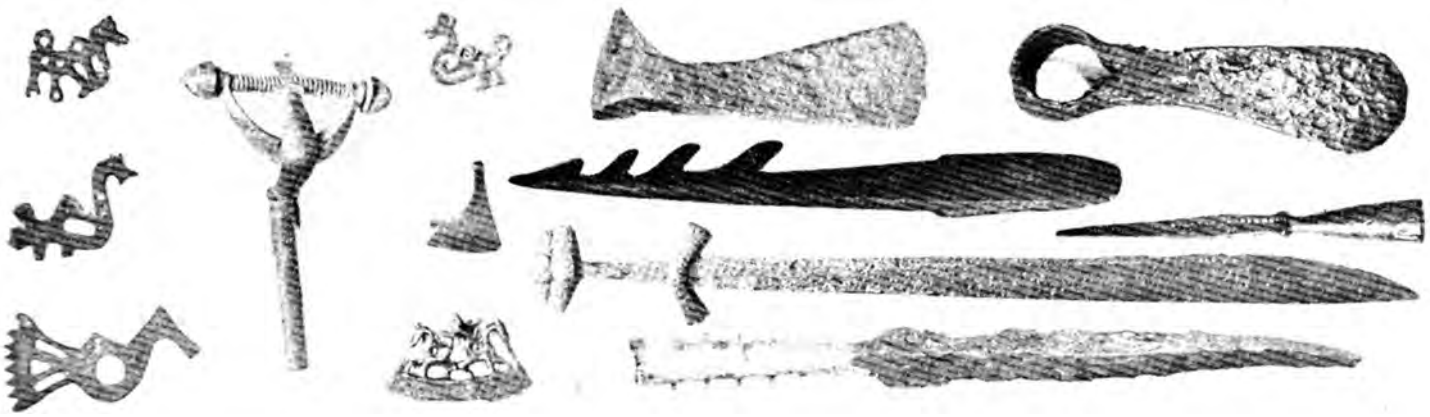

PIEMINEKĻU VALDES LĪDZEKĻI.

61 Piemineklu valdes līdzekli piemineklu aizsardzībai, kopšanai, pētīšanai u. t. t. 1934./35. b. g. bija Ls 45.203,—, bet 5 gadu laikā tie vairāk kā divkāršojušies: 19[illegible] g. tie sasniedza Ls 117.373,—.

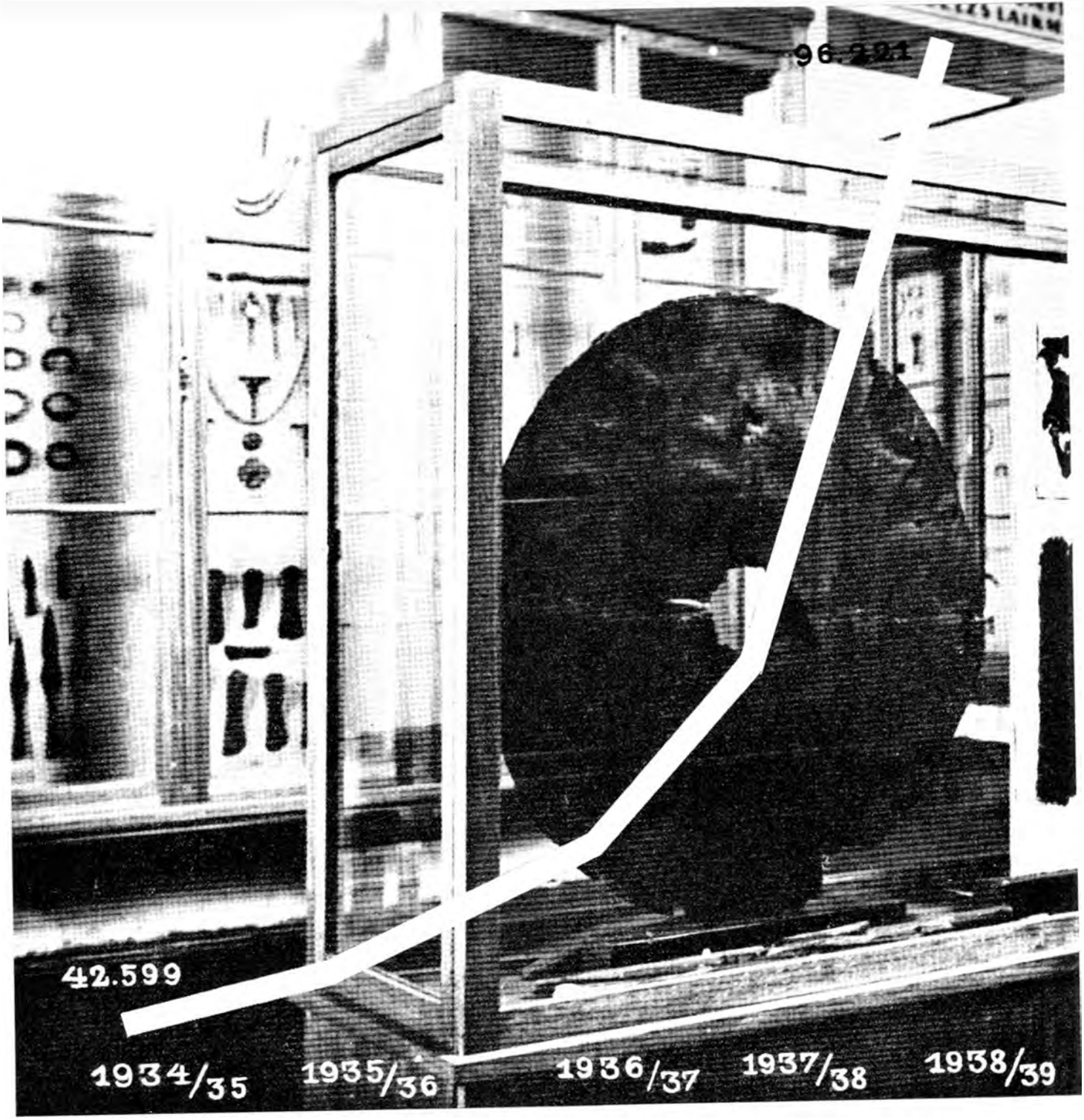

VALSTS VĒSTURISKA MUZEJA LĪDZEKĻI.

Ievērojamu pieaugumu uzrāda Valsts vēsturiskā muzeja līdzekļi: no Ls 42.599,— 1934./35. b. g. lie pieauguši līdz Ls 96.221,— 1938./39. b. g.

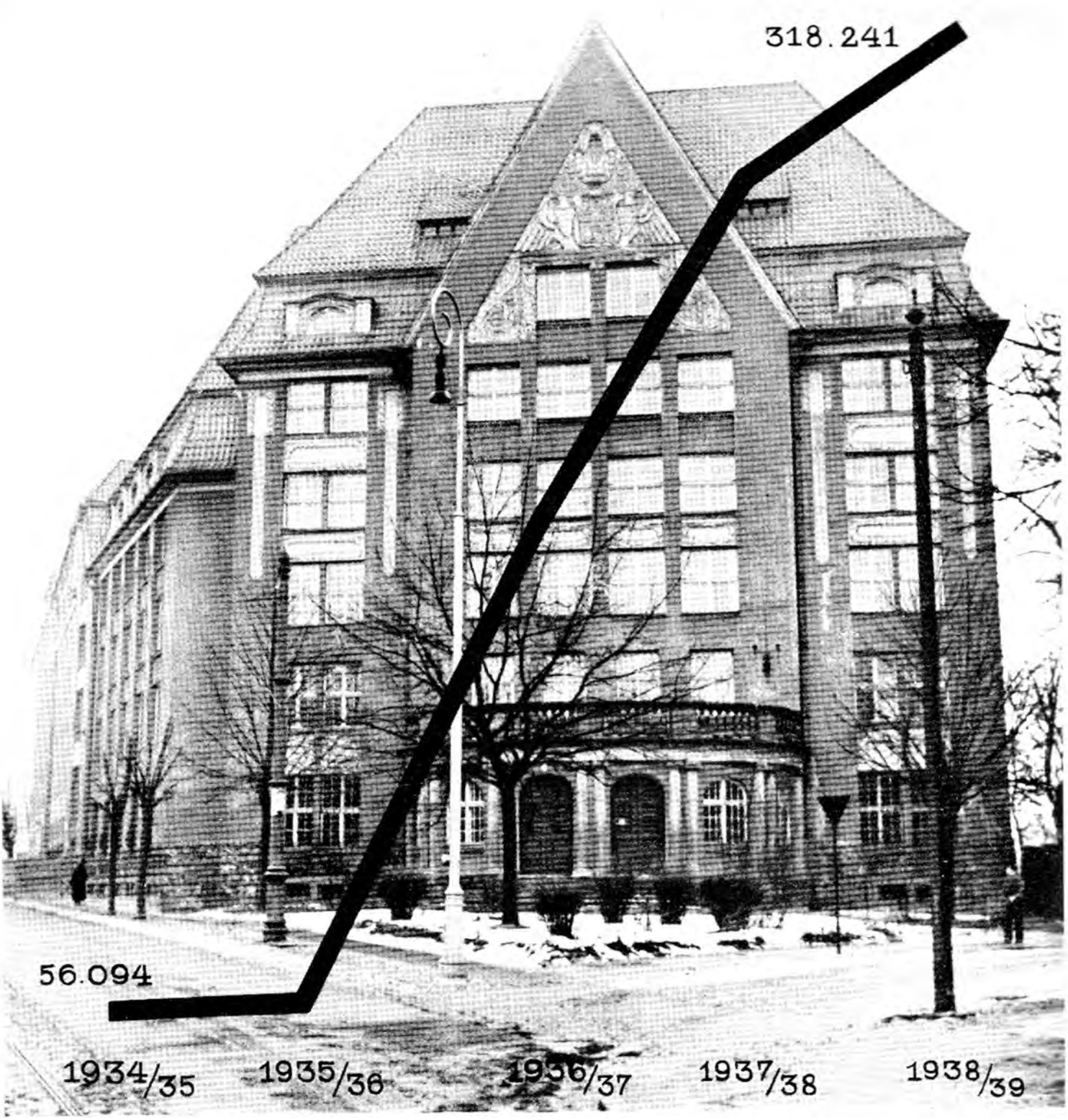

VALSTS VESTURISKĀ ARCHIVA LĪDZEK

Valsts vēsturiskā archiva līdzekļi 5 gadu laikā pieauguši gandrīz trīskārtīgi: no Ls 56.094,— 1934./35. b. g. līdz Ls 318.241,— 1938./39. b.

TAUTAS UN VALSTS VĒSTURE

Kad mūsu acu priekšā krita sega no Brīvības pieminekļa, tad mēs visi, kas tur bijām klāt, pārdzīvojām dziļu dvēseles saviļņojumu, redzēdami mūsu tautas vēstures pēdējo izšķirošo laikmetu uz mūžīgiem laikiem iemiesotu akmenī, par ceļa rādītāju paaudžu paaudzēm. Izšķirošais laikmets allaž ir cīņu laikmets, un tikai cīņa dod uzvaru, vienalga, vai tā vesta šķēpiem un šautenēm, vai idejām un garīgiem ieročiem.

Arī 15. maijs bija cīņas noslēgums, noslēgums cīņai starp tautas garu un svešo garu, kas ilgus gadus saindēja zemi, kurā bija jāaug latviešu brīvības kokam.

Runājot par kulturas dzīvi un par viņas uzplaukšanas pazīmēm, jāpiemin ļoti svarīga sastāvdaļa, kura nekad nedrīkst iztrūkt nevienas tautas un valsts garīgā kulturā, garīgā dzīvē — tautas un valsts vēsture. Un atkal mēs varam liecināt, kas zīmējas uz mūsu vēsturi, tad taisni tās pētīšanā, mūsu vēstures pamatu noskaidrošanā, šo pamatu atrašanā, mūsu tautas pamatu, pirmavotu atklāšanā ir darīts ļoti daudz. Mūsu vēsture tagad atveras mūsu acu priekšā pavisam citādā izskatā, ar citādu saturu, un nu mēs beidzot esam varējuši uzstādīt prasību, lai šī vēsture būtu arī taisnības lieciniece, — netikvien mūsu tautas spēka un varenības lieciniece no veciem laikiem, bet arī taisnības lieciniece! Un šo prasību mūsu vēsture sāk pildīt.

Jo mūsu, kā jauna spēka pilnas, pie skaidras apziņas un patiesas atziņas nākušās tautas sen uzkrātais spēks laužas uz āru ne tikai vienā vien virzienā. Mūs sauc mūsu zemes garīgā balss, un mēs dzirdam šo balsi, mēs priecīgi tajā klausamies un tai sekojam.

Mēs atrodam un izrokam šī vārda vistiešākā nozīmē no zemes apakšas un tumsas mūsu vēsturi. Un ar izbrīnu mēs vērojam, cik lielas bagātības un cik stipri pamati še redzami mūsu dienu vēsturē, mūsu patstāvībai un mūsu atjaunotai valstij. Mums top skaidrs tas, ko vēstures pētīšanas instituts mums ceļ priekšā savos pētījumos nacionalisma un patiesības vārdā. Mums ļoti skaidrs, ka šī zeme, kas šodien ir mūsu, sen, sen ir bijusi mūsu zeme, bijusi latviešu zeme, latviešu tautas apdzīvota zeme, kas, latviešu valdnieku vadīta, ir gājusi un staigājusi savas saimnieciskās un kulturalās attīstības un augšanas gaitas.

Vēsture ir tā auglīgā zeme, kurā mums jālaiž savas saknes, ja gribam stipri būt un ja gribam saprast un cienīt tagadni. Mūsu vēsture ir lielais drošais pamats, kurā jāiet un jāieaug dziļi jo dziļi un stipri jo stipri. Jo ciešāk mēs būsim saistīti ar savas tautas pagātni, jo stiprāki būsim.

Tauta nedzīvo tikai šodienai, nedzīvo vienai dienai, vienam gadam, vienai paaudzei. Tautas sākums un sakne ir senā pagātne, un jo lielāku skaitu slavenu darbu mēs varam saskatīt savā pagātnē, jo stiprāki mēs tagadnē un jo stiprāki ieiesim nākotnē.

Jau tagad mēs varam pateikt tikdaudz, ka prom ir tie laiki aizgājuši uz neatgriešanos, kad ar mums un ap mums taisija vēsturi. Vēsturi šai zemē taisam tagad mēs.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runām.)

GALVAS PILSĒTAS RĪGAS VESTURISKAIS MUZEJS
(dibināts 1936. g. 17. jūlijā).

Iegūtās senlietas:

Priekšmetu nosaukums	1936.	1937.	1938.	Kopa
Vēstures priekšmeti	apm. 60 000	372	2.605	62.977
Numismatiskie priekšmeti . .	27.312	856	581	28 749
Muzeja pētījumos (archeol. izrakumos) iegūtie priekšm. .	—	—	90.798	90.798
Kopā . . .	apm. 87.312	1.228	93 984	apm. 182.524

Naudas līdzekļi:

Sumas	1936.	1937.	1938.	Kopa
Kārtējais budžets	31.488,54	45 331,01	52.270,94	129.090 49
Ārkārt. budžets (iesk. remont.)	—	69.545,30	7.398,76	76.944.06
Archeoloģiskiem izrakumiem un pētījumiem Rīgā . . .	—	—	19.889.35	19.889.35
	31.488.54	114.876,31	79.559,05	225.923.90

NORĀDIJUMI RAKSTU UN MĀKSLAS KAMERAS LOCEKĻIEM.

Jūs, kameras piederīgie un visi kameras aktivie darbinieki, esat mūsu idealistu saimes piederīgie, un Latvijas Rakstu un mākslas kameras locekļi ir idealistu saimes pārstāvji mūsu valstī. Uzņemdamies savus darba pienākumus, jūs esat skaidrībā un esat arī to solijuši, ka būsiet īsti un patiesi cīnītāji par idealiem, par saviem idealiem, bet arī par tautas idealiem, par tautas un visas nācijas idealiem mūsu valstī. Jūs būsiet cīnītāji ne tikai par idealiem, bet arī par idealismu mūsu tautā un Latvijas nācijā. Arī jūsu dienas darbs, darbs ārpus kameras ir cīņa par idealiem, par idealismu, jo jūsu dienas darbs ir saukt un modināt tautu uz idealismu, gatavot un līdzināt ceļu idealiem un idealismam, atslēgt un atvērt sirdis idejām un idealiem, saukt un aizraut pie idealiem un idealisma apgarotiem darbiem arī citus. Jūsu darbs pats par sevi jūs nostāda tādā vietā, ka jūs pulcējat ap idealu un idealisma karogu, ko esat augstu pacēluši, visus tos, kas jūsu saucienus dzird un kas no sirds arī vēlas, jūsu saucienus sadzirdējuši, iet pie idealiem, kad jūsu vārdi atskan šo idealu un gara gaismas atspīdumā. To darīdami jūs esat tie, kas idealā kārtā kalpo nācijai un valstij.

Jūsu privileģija ir ceļus meklēt, tos atrast un arī aicināt citus pa šiem ceļiem staigāt. Jūsu privileģija ir viņus vest pa šiem ceļiem pie gaismas, pie labākām atziņām, pie skaidrības, pie drošas ticības, pie saskaņas un vienības. Jūsu privileģija ir nelokama dzīves spēka pilniem viņus vest pa gaišajiem ceļiem uz pilnīgāku dzīvi, vest pie pareizās dzīves izpratnes kulturā, saimniecībā un politikā.

(No PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas Rakstu un mākslas kameras atklāšanā 1938. gada 15. decembrī.)

NORĀDIJUMI PROFESIJU KAMERAS LOCEKĻIEM.

Laiks, kurā tagad dzīvojam atjaunotā Latvijā, izpelnijies celtniecības laikmeta apzīmējumu. Vārdu celtniecība še lieto plašākā jēdzienā, lai ar to apzīmētu jaunradīšanas un jauncelšanas darbu valsts un tautas dzīves visās nozarēs, tiklab runājot par atziņām, kā arī par atziņu izpildijumu un piepildijumu. Un šī darba darītāju, celtniecības laikmeta uzdevumu veicēju plašas un lielas aprindas ir aicinātas un apvienotas Profesiju kamerā un viņu 150 pārstāvji ir kameras locekļi.

Kameras uzdevums nu būs savas darbības lokā šo jaunradīšanas un jauncelšanas darbu virzīt uz vienu vienīgu mērķi, cēlu un augstu mērķi, cēlāko un augstāko mērķi, kā tas izteikts kameras likumā, proti: Profesiju kamera pastāv valsts un tautas garīgā un saimnieciskā spēka, daiļuma un varenuma kopšanai un stiprināšanai, garīgās un materialās kulturas celšanai, tās ieguvumu vairošanai un sargāšanai.

(No PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas Profesiju kameras atklāšanā 1939. gada 26. janvarī.)

KULTURAS PADOME.

Šīm divām kamerām tomēr vajadzēs arī saskaņoties. Tāpēc šajās kamerās, tāpat kā pārējās, ir paredzētas galvenās komisijas, kuras būs plašākas par katru sekciju, bet kurās ieies visu sekciju pārstāvji. Abas šīs komisijas varēs sanākt kopā un apspriest kameru kopīgos jautājumus. Šīs kopīgās abu galveno komisiju apspriedes mēs nosauksim par

k u l t u r a s p a d o m i,

kurā tā tad abas kameras sūtīs savus pārstāvjus, lai pārrunātu un kopīgi saskaņotu visus kulturalās dzīves jautājumus.

Abas pārrunātās kameras būs modinātājas, saucējas, bet arī piepildītājas.

(No PREZIDENTA KĀRĻA [illegible]

NACIONALĀ SAIMNIECĪBA

VALSTS PREZIDENTS KĀRLIS ULMANIS
ielikt Ķeguma spēkstacijas pamatos iemūrējamos dokumentus mākslinieciski izstrādātā cilindrī.

SAIMNIECISKĀS DZĪVES KĀRTOŠANA

Kopšanu un aizsardzību baudīs visas dzīves spējīgās saimnieciskās nozares, peļņas kāri nogrupējumi nevarēs nepielaižamā kārtā izmantot savu saimniecisko varu uz iedzīvotāju plašo slāņu rēķina; apvienosies krietnam un godīgam darbam visi tautas slāņi un visi zemes novadi.

(No valdības manifesta 1934. gada 16. maijā.)

Mūsu saimnieciskās attīstības stiprais balsts ir tas, ka mūsu saimnieciskā dzīve arvien dziļāk iesakņojas mūsu pašu zemē, arvien vairāk piemērodamās mūsu pašu zemes spējām, arvien vairāk atbrīvodamās no visa, kas gadu desmitus vai simtus atradies mūžīgā kustībā un tecējumā šurp un atpakaļ.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas radiofonā valsts svētkos, 1937. gada 18. novembrī.)

Es ar lielu gandarijumu varu apliecināt, ka mūsu valstī pēdējos gados tautas un valdības darbs ir bijis svētīgs, mēs esam neatlaidīgi strādājuši, un mūsu darbam ir bijuši redzami panākumi. Saimnieciskā rosība ir atdzīvināta, ražošana visās nozarēs ir augusi un aug, tiklab rūpniecībā un amatniecībā, kā arī lauksaimniecībā, tirdzniecības apgrozijumi pieņemas, jūras un sauszemes transports atplaucis, privato un sabiedrisko namu celšana uzrāda strauju pieaugumu, nodarbinātība pilsētās un laukos ir sasniegusi nepiedzīvotus apmērus. Un bez visa tā vēl jāatzīmē, ka paši pēdējie gadi ir nesuši piepildijumu arī tam, kas 15 gadu ilgi bija licies neiespējams, proti, saimnieciskā dzīvē ir panākta svarīga pārkārtošana un sakārtošana, tā ka tagad visas saimnieciskās nodarbības nozares ir tapušas pieejamas visiem pilsoņiem. Nav vairs vienā pusē tikai arāji, bet otrā pusē rūpnieki un tirgotāji; tas nozīmē, ka arī latviešiem Latvijā ir pašķirts ceļš, brīvs ceļš uz ienesīgākām saimnieciskām nozarēm, uz rūpniecību, tirdzniecību. Tas nozīmē, ka Valsts saimnieciskā padome sanāk laikā, kad uzvarējusi ir nacionalā un sabiedriskā taisnība un latvietis savā valstī ir beidzot tapis līdztiesīgs visiem citiem.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas Valsts saimnieciskās padomes 1. sesijas atklāšanā 1938. gada 11. janvarī.)

CENTIENI UN SASNIEGUMI NACIONALĀ SAIMNIECĪBĀ

Pēdējie pieci gadi Latvijas saimnieciskā dzīvē iezīmējas ar ievērojamām strukturalām pārgrozībām, kā arī strauju pagriezienu konjunkturalās attīstības ziņā. Ja tas vienlīdzīgi attiecinams uz visām ražošanas nozarēm un nodarbēm, tad, galvenām kārtām, tās ir nozares, ko mēdz apzīmēt ar pilsētu ražošanas un nodarbības nozarēm — rūpniecību, amatniecību, tirdzniecību, kreditsaimniecību, kuģniecību, kas aiztecējušos gados ieguvušas jaunu seju.

Tirdzniecības un rūpniecības strukturas noskaidrošanai Valsts statistiskā pārvalde jau 1929. gadā bija sagatavojusi tirdzniecības un rūpniecības skaitīšanu. Tās vajadzība bija nepārprotama, jo pasaules kara gados, pirmos valsts patstāvības gados notikušās pārgrozības, jauno rūpniecības un tirdzniecības strukturu varēja noskaidrot vienīgi skaitīšanas ceļā. Saimniecisko apstākļu dēļ 1929. g. nodomāto tirdzniecības un rūpniecības skaitīšanu sākumā pārcēla uz 1932. gadu, vēlāk atlika uz nenoteiktu laiku. Nacionalā valdība, kas 1934. g. 15. maijā bija stājusies pie darba un kuras saimnieciskās politikas nodomos bija attīstīt lielu aktivitati pilsētu ražošanas nozaru pārkārtošanā, uzskatija par nepieciešamu izdarīt pirms vispārīgo tirdzniecības un rūpniecības skaitīšanu, 1935. g. 17. aprilī atvēlēja šādai skaitīšanai vajadzīgos līdzekļus un 1935. g. pašu skaitīšanu arī izveda.

1935. g. tirdzniecības un rūpniecības skaitīšanā reģistrētais rūpniecībā un amatniecībā nodarbināto personu skaits un pašu šo uzņēmumu skaits ir sekojoši:

	Uzņēmumi		Nodarbinātās personas	
	Skaits	%	Skaits	%
Rūpniecībā	8.678	17,43	107.382	66,20
Amatniecībā	41.096	82,57	54.827	33.80
Kopā	49.774	100,00	162.209	100,00

8678 rūpniecības uzņēmumu skaitā, kādi saskaitīti 1935. g. tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumu skaitīšanā, ietilpst 5269 stacionari uzņēmumi, kurus Valsts statistiskā pārvalde skaita ik gadus un kuri sastāda tā saucamo statistiski kontrolējamo rūpniecību. Šim skaitam vēl jāpievieno 43 tīrības un higienas nozares uzņēmumi, kas tad kopsumā dod 1935. gadam 5312 kontrolējamās rūpniecības uzņēmumu skaitu. Tālākos salīdzinājumos par rūpniecības attīstību tad nu arī tiek iziets no 5312 rūpniecības uzņēmumiem 1935. gadā.

Šajā 1935. gada tirdzniecības un rūpniecības skaitīšanā par amatniecību skaitīta tā sīkrūpniecības daļa, kas saskaņā ar Baltijas valstu statistiķu konferences lēmumu izslēgta no gadskārtēji statistiski kontrolējamās rūpniecības, proti, uzņēmumi bez mechaniskā dzinējspēka ar mazāk kā 5 algotiem strādniekiem. Šādu uzņēmumu reģistrēts 41.096 ar 54.827 nodarbinātām personām.

Balstoties uz šiem skaitļiem, kādi iegūti tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumu skaitīšanā 1935. g., minēsim datus, kas raksturo rūpniecības uzņēmumu skaita un tajos nodarbināto personu skaita attīstību nākošos gados. Rūpniecības uzņēmumu skaits veidojies sekojoši:

Gads		Indeks	
		1932. g. = 100	1934. g. = 100
1932.	3.523	100	—
1933.	3.788	108	—
1934.	4.288	122	100
1935.	5.312	151	124
1936.	5.565	158	130
1937.	5.717	162	133

Rūpniecības uzņēmumu skaits pieaug sākot tūliņ pēc nacionalās saimniecības aizsardzības režima nodibināšanas — valutas tirdzniecības kontroles un importa ierobežojumu ievešanas.

Rūpniecības uzņēmumu skaita pieaugums vērojams visās nozarēs. Viena no nozarēm, kur tas attīstijies visstraujāk, ir celtniecības nozare. Salīdzinājumā ar vispārējo rūpniecības uzņēmumu skaita vairošanos, aina ir sekojoša (indekos, 1934. g. = 100):

Gads	Visas nozarēs	Celtniecība
1934.	100	100
1935.	124	281
1936.	130	294
1937.	133	309

Uzņēmumu skaita pieaugums nav noritējis vienādi visās uzņēmumu lieluma grupās, kas izskaidrojams ar ekonomiskās politikas līdzekļu iedarbību un pa daļai ar dabīgām uzņēmumu koncentracijas tendencēm. Vidējie un lielākie uzņēmumi ir auguši skaitā straujāk nekā mazie.

Rūpniecības uzņēmumu skaita vairošanās gājusi līdztekus ar tajos nodarbināto personu skaita pieaugumu:

Gads	Rūpniecības uzņēmumos nodarbināto personu skaits	Indeki	
		1932. g. = 100	1934. g. = 100
1932.	61.604	100	—
1933.	70.387	114	—
1934.	84.669	137	100
1935.	93.793	152	111
1936.	100.731	164	119
1937.	111.917	182	132

Atsevišķās lieluma grupās caurmēra uzņēmums palicis stabils mazo un vidējo uzņēmumu grupās, kamēr lielo uzņēmumu grupas caurmēra uzņēmums pēdējos gados audzis.

Rūpniecības strukturā nozīmīgas maiņas notiek enerģijas piegādes veidos un apmēros. Spēka mašīnu potencialās enerģijas apmēri pēc spēka mašīnu veidiem attīstijušies sekojoši:

Spēka mašīnas rūpniecībā (1934.—1938.).

	1931. ZS CV	1935. ZS CV	1936. ZS CV	1937. ZS CV
Ūdens rati un turbīnas	25.178	26.345	27.004	27.651
Tvaika mašīnas	41.192	47.209	44.721	45.861
Tvaika turbīnas	77.036	85.251	85.451	95.105
Petrolejas, benzīna, naftas un gāzes mašīnas	16.454	20.534	22.439	25.401
Elektromotori	79.340	91.098	98.432	107.309

Elektromotoru ražotās enerģijas daudzuma pieaugums attiecas galvenām kārtām uz Rīgas rūpniecību. No 107.309 CV elektromotoru ražotās enerģijas 1937. gadā uz Rīgu [illegible]

Rūpniecības mašīnu dzīšanai nepieciešamās enerģijas ražošanai nodarbināto dinamomašīnu skaits gads pēc gada pieaug:

Dinamomašīnas pēc primarā dzinējspēka 1934.—1937. g.
(Skaits.)

	1934.	1935.	1936.	1937.
Dzītas ar ūdensspēku . . .	176	198	231	246
„ „ tvaika turbīnām .	29	31	31	33
„ „ „ mašīnām .	164	221	219	237
„ „ petrolejas, benzīna u. c. motoriem	72	123	123	129
Kopā . .	441	573	604	645
ZS CV Kopā . .	95.036	101.280	108.180	116.814

Rūpniecības spēkmašīnu laukā vislielākās pārgrozības notikušas 1938. gadā, bet statistiski to nav še iespējams parādīt augšminētās tabulās pievestam sagrupējumam atbilstošu datu trūkuma dēļ. Katrā ziņā rūpniecības darba mechanizacijā gūtas lielas sekmes. Pēc statistiskiem datiem spriežot, veselā rindā rūpniecības nozaru mechaniskos dzinējus nodarbina gandrīz visi uzņēmumi. Tādas ir metalrūpniecības, mašīnbūvniecības, tekstilrūpniecības, kokrūpniecības, poligrafiskā, pārtikas un baudvielu nozares un gāzes, elektrības un ūdensvadu iestādes.

Jau teicām, ka rūpniecība pieskaitama pie tā sauktām pilsētu ražošanas nozarēm. No katriem 100 rūpniecības uzņēmumiem 62 ir novietojušies pilsētās. Ja spriežam pēc nodarbināto personu skaita, tad pilsētās rūpniecības pārsvars vēl lielāks, jo 86 no katriem 100 rūpniecībā nodarbinātiem cilvēkiem strādā pilsētās.

Uzņēmumu atrašanās vieta	Uzņēmumu		Nodarbin. personu skaits	
	Skaits	%	Pavisam	%
Pilsētās	3.538	61,89	96.435	86,17
Tai skaitā:				
Rīgā	2.129	37 24	72.850	65,09
Liepājā	260	4,55	7.583	6,78
Laukos	2.179	38,11	15 482	13,83
Tai skaitā:				
Vidzemē	932	16,30	7.881	7,04
Kurzemē	392	6,86	2.576	2,30
Zemgalē	466	8,15	3.276	2,93
Latgalē	389	6,80	1.749	1,56
Kopā . .	5.717	100,00	111.917	100,00

Minēsim tagad vēl dažus skaitļus par amatniecības struktūru mūsu zemē pēc 1935. gada tirdzniecības un rūpniecības skaitīšanas datiem. Kā jau sākumā bija teikts, amatniecības uzņēmumu mūsu zemē ir 41.096 ar 54.827 nodarbinātām personām. Tādā kārtā uz 1 rūpniecības uzņēmumu mūsu zemē nāk 5 amatniecības uzņēmumi; no katrām 100 amatniecībā un rūpniecībā nodarbinātām personām 34 ir nodarbinātas amatniecībā. Pašā amatniecībā savukārt pārsvarā ir sīkākie pasākumi. No 41.096 amatniecības uzņēmumiem amatnieki bez algotiem strādniekiem resp. amatniecības uzņēmumu skaits ir 35.302, kamēr amatnieki ar algotiem strādniekiem ir 5794. Vairāk kā puse no amatniecības uzņēmumiem novietojusies pilsētās, galvenā kārtā Rīgā.

Pilsētās . . . . . 23.184 uzņēm. ar 33.167 personām
Laukos . . . . . 17.912 „ „ 21.660 „

45,5% no visiem amatniecības uzņēmumiem sastāda apģērbu un apavu nozares uzņēmumi.

Līdzīgi tam, kā tas tika izdarīts rūpniecības un amatniecības nozarēs, 1935. gada skaitīšana noskaidroja arī mūsu tirdzniecības struktūru. Par tirdzniecības uzņēmumiem uzskatīti ne tikai preču tirdzniecības, bet arī tirdzniecības palīguzņēmumi un pakalpojumu tirdzniecības nozares, kā viesu uzņemšanas, satiksmes un transporta, veselības kopšanas, tīrības un higienas, izglītības un izpriecas, kredita un apdrošināšanas uzņēmumi. Visā valstī pēc 1935. gada skaitīšanas bija 46.173 tirdzniecības uzņēmumi ar 95.022 nodarbinātām personām, kas pēc dažādām nozarēm sagrupējās sekojoši:

	Uzņēmumu		Nodarbināto personu	
	skaits	%	skaits	%
Preču tirdzniecība	30.573	66,2	56 350	59,3
Tirdzn. palīguzņēmumi	849	1,8	2.185	2,3
Viesu uzņemšana	2.754	6,0	7.654	8,0
Satiksme un transports	5.391	11,7	12.167	12,8
Izglītība un izpriecas	282	0,6	1.311	1,4
Veselības kopšana un higiena . . .	4.588	9,9	10.823	11,4
Apdrošināšana un kredits	1.736	3,8	4.532	4,8
Kopā . . .	46.173	100,0	95.022	100,0

No visiem tirdzniecības uzņēmumiem 39% pēc skaita ar 49% no nodarbināto personu skaita atrodas Rīgā. Pēc uzņēmumu tiesiskā veida visi tirdzniecības uzņēmumi sagrupējas sekojoši:

	Uzņēmumu		Preču tirdzniecības uzņēmumu	
	kop-skaits	%	skaits	%
Vienpersonas	42.538	92,1	28.899	94,5
Pilnas sabiedrības	627	1,3	462	1,5
Komanditsabiedrības	128	0,3	100	0,3
Paju sabiedrības	58	0,1	43	0,2
Akciju sabiedrības	560	1,2	390	1,3
Kopdarbības sabiedrības	1.558	3,4	447	1,5
Kopdarbības savienības	47	0,1	42	0,1
Bezpeļņas biedrības	169	0,4	19	0,1
Valsts uzņēmumi	188	0,4	121	0,4
Pašvaldības uzņēmumi	80	0,2	12	—
Mantojumu masas	79	0,2	36	0,1
Pārējie veidi	141	0,3	2	—
Kopā . . .	46.173	100,0	30.573	100,0

Tie ir daži pamata skaitļi, kas raksturo rūpniecību, amatniecību un tirdzniecību kā ražošanas nozares, skaitļi, kas tika iegūti vispārējā tirdzniecības un rūpniecības skaitīšanā. Pašas šīs skaitīšanas izvešana ir viens no ievērojamākiem notikumiem tirdzniecības un rūpniecības darba laukā pēdējos 5 gados, jo tā ir devusi mums pamatīgu ieskatu par šo mūsu ražošanas nozaru struktūru. Šī mūsu rūpniecības un tirdzniecības struktūras aina ir liekama pamatos visiem pārspriedumiem par tirdzniecības un rūpniecības politiku, kāda ir tikusi vesta pēdējos 5 gados.

Mūsu rūpniecības un tirdzniecības politika pēdējos gados var uzrādīt lielu dažādību un savā attīstības gaitā tā ir skārusi visus jautājumus, kas ietilpst šo ražošanas nozaru darbā. Tas būs gan izskaidrojams ar to, ka tirdzniecības un rūpniecības darba lauks visilgāk bija padots stagnacijai un ka, rodoties labvēlīgiem apstākļiem, nācās taisni šajā laukā attīstīt vislielāko aktivitati. Nacionālās saimniecības aizsardzības režims ievērojami stimulēja visu nodarbības un ražošanas nozaru attīstību, bet sevišķi labvēlīgi to iespaidoja rūpniecības ražojumu tirgus. Ne tikai ārzemju preču konkurences izbeigšanās, bet arī palielinātās lauksaimnieku pirkšanas spējas ir ievērojami paplašinājušas rūpniecības ražošanu. Pēc fabriku ražojumu bruto

vērtības spriežot, 1937. gadā šī bruto vērtība bija pieaugusi par 71%, 1938. gadā šis pieauguma % ir vēl augstāks. Tādā kārtā taisni šie labvēlīgie tirgus apstākļi ir bijuši tie, kas sekmējuši rūpniecības attīstību un reizē arī likuši dienas kārtībā visas tās īpašās problemas, pie kuru risināšanas pēdējos gados ļoti daudz strādāts.

Tirgus apstākļi vispirms izskaidro tendenci dibināt jaunus uzņēmumus, kas visā kopsumā noveda pie ļoti daudzu sīku, normalai attīstībai nespējīgu uzņēmumu rašanās. Rūpniecības politikas uzdevums bija gādāt, lai šādā ceļā nenotiktu nelietderīga materialo spēku izšķērdēšana. Uzņēmība rūpniecības darba nozarē nedrīkstēja tikt atstāta savvaļai, bet še bija nepieciešama plānveidīga kontrole. Lai regulētu rūpniecības uzņēmumu dibināšanas gaitu, 1936. g. 10. jūlijā izdeva likumu par rūpniecības un amatniecības uzņēmumiem.

Tas noteica, ka rūpniecības un amatniecības uzņēmumu darbībai vajadzīga Finansu ministrijas atļauja, izņemot likumā īpaši paredzētus gadījumus.

Uzņēmuma paplašināšanai vai darbības pārkārtošanai, kas savienota ar dzinējspēka veida vai jaudas maiņu, jaunu darba mašīnu uzstādīšanu vai atļaujā noteiktā strādnieku skaita palielināšanu, vajadzīga jauna atļauja. Likums noteica, ka rūpniecības vai amatniecības uzņēmums ierīkojams atļaujā noteiktas pašvaldības robežās un uzņēmuma darbība uzsākama atļaujā noteiktā termiņā. Finansu ministrija var uzstādīt prasības par tā vadību, tehnisko iekārtu un ražošanu. Tāpat likums noteica, ka pastāvošiem rūpniecības vai amatniecības uzņēmumiem, kas darbojas uz valsts vai pašvaldības iestāžu atļaujas pamata vai kuriem atļauja nebija vajadzīga, jāizprasa finansu ministra atļauja noteiktā laikā un kārtībā.

Blakus šiem rūpniecības uzņēmumu dibināšanas un darbības administratīvās reglamentēšanas centieniem nacionalās valdības laikā iesākās praktisks rūpniecības jaunuzbūves un veidošanas darbs. Būtu nepareizi teikts, ka valdības nolūkos bija paplašināt rūpniecību, bet katrā ziņā bija nobriedis uzskats par nepieciešamību izdarīt dažas lielas pārkārtošanas, kas bija izaugušas no pavisam jauna Latvijas rūpniecības vēlamās strukturas uztvēruma. Visus šos gadus pēc Pasaules kara tika domāts un strādāts par rūpniecības atjaunošanu, pie kam acu priekšā tika turēta priekškara Latvijas, sevišķi Rīgas rūpniecība. Runājot par rūpniecības atjaunošanu, aizvien tika saprasts, ka atjaunojama ir tā tranzitrakstura rūpniecība, kāda še pastāvēja priekš Pasaules kara, toreizējos politiskos apstākļos. Atjaunotā valsts pēc 1934. gada 15. maija praktiski salauza šo uzskatu un nāca ar jaunu tezi par to, ka Latvijas apstākļiem ir piemērota rūpniecība, kas balstas uz iekšzemes izejvielām un iekšzemes tirgu. Taisni šīs rūpniecības nozares bija tās, kas līdz tam bija atstātas vislielākā novārtā. Un nacionalās valdības laikā jaunās kapitala emisijas, kādas tika izdarītas rūpniecības uzņēmumu dibināšanai, tad nu arī galvenām kārtām attiecas uz tām rūpniecībām, kas, kā jau teikts, ir iekšzemes rūpniecības. Kā tādas, kas balstas uz mūsu izejvielām, minamas dažādās izrakteņu rūpniecības, bet no tādām, kuru pamats ir iekšzemes tirgus, savukārt minamas lauksaimniecības mašīnu un rīku, būvvielu un būvpiederumu rūpniecības u. t. t. Šis jaunais uzskats par vēlamo Latvijas rūpniecības raksturu savukārt saistījās ar kādu citu tezi — par vēlamo rūpniecības decentralizaciju. No tiem skaitļiem par rūpniecības uzņēmumu un rūpniecībā nodarbināto personu ģeografisko sagrupējumu, kādus pievedām šā pārskata sākumā, redzams, ka joprojām mūsu rūpniecības uzņēmumu nospiedošais vairums atrodas Rīgā, kas arī saprotams, jo Rīga ir galvenā osta, un rūpniecībām, kas atrodas galvas pilsētā, ir savas priekšrocības transporta un daudzējādā citādā ziņā. Šo stāvokli radikali nevarēs pārgrozīt arī nākotnē, bet jūtamu iespaidu uz visas mūsu saimnieciskās rosības vairošanos var atstāt tās jaunās tendences, kādas ir izpaudušās pēdējos piecos gados — dibināt rūpniecības uzņēmumus atsevišķos apgabalos, izejot no tā, cik viens vai otrs apgabals var dot dibinamam uzņēmumam izejvielu vai tirgus ziņā, vai atkal otrādi — cik rūpniecības uzņēmuma nodibināšana zinamā apgabalā var celt šā apgabala dzīves līmeni. Pēdējos gados jaunos rūpniecības uzņēmumos ieguldītie kapitali vēl izskaidrojas ar dažām valsts aizsardzības interesēm, kādas bija jānodrošina. Un visubeidzot jauno rūpniecības uzņēmumu dibināšanai bija tīri komercialas dabas aprēķini — sekmēt kapitalu koncentraciju resp. veikt to darbu, ko nevarēja izdarīt administratīvās reglamentēšanas likumi, aizkavējot uzņēmības attīstību pasākumos, kas nesola panākumus. Jauno uzņēmumu dibināšanai bija arī nacionalpolitiskas dabas nolūki — stiprināt latviešu uzņēmību tirdzniecībā un rūpniecībā.

Šī lielā praktiskā darba rezultatā nodibinājušies sekojoši ievērojamāki tirdzniecības un rūpniecības pasākumi:

1936. g. 10. decembrī apstiprināja statutus tirdzniecības akciju sabiedrībai „Ogle" ar Ls 500.000,— lielu pamatkapitalu. Sabiedrības mērķis ir tirdzniecība ar oglēm, koksu, malku, kūdru etc. Pirmajā darbības gadā „Ogles" apgrozijumi sasniedza 58 milj. latu. 1936. g. 15. decembrī apstiprināti rūpniecības akciju sabiedrības „Vairogs" statuti. Sabiedrību dibināja ar 8,5 milj. latu lielu pamatkapitalu, un tās mērķis ir vagonu un citu transporta un satiksmes līdzekļu, katlu, dzelzs konstrukciju, kuģu un citu peldošu līdzekļu, lidmašīnu, lauksaimniecības un citu mašīnu būves un remonti etc. „Vairogs" ir lielākais metalurģiskais un mašīnrūpniecības uzņēmums, kuram bez tam izcila loma dažādu valsts aizsardzības jautājumu kārtošanā.

1937. g. 21. janvarī apstiprināti tirdzniecības un rūpniecības akciju sabiedrības „Ķieģeļnieks" statuti. Sabiedrībai ir $^1/_2$ milj. latu liels akciju kapitals. Sabiedrības mērķis ir zemes bagātību izmantošana, ražojot un tirgojoties ar ķieģeļiem un visādi veicinot ugunsizturīgu būvmaterialu un drenu cauruļu ražošanu un lietošanu. Tirdzniecības un rūpniecības akciju sabiedrības „Kaļķis" statuti apstiprināti 1937. g. 21. janvarī. Alus darītavu akciju sabiedrības „Aldaris" statuti apstiprināti 1937. g. 30. aprilī; sabiedrību nodibināja ar 4 milj. latu lielu pamatkapitalu. Tāpat ar 4 milj. latu lielu pamatkapitalu 1937. g. 29. jūnijā statutus apstiprināja rūpniecības akciju sabiedrībai „Degviela". Uzņēmums dibināts mineraleļļu, naftas un vispār degvielu iegūšanai un pārstrādāšanai un tirdzniecībai ar minētajiem produktiem. 1937. g. 17. septembrī apstiprināti statuti tirdzniecības un rūpniecības akciju sabiedrībai „Latvijas koks" ar 4 milj. latu lielu pamatkapitalu. A/s. „Latvijas koks" mērķi ir mežu materialu izstrādāšana, pārstrādāšana un pārdošana iekšzemē un ārējos tirgos. 1938. g. 3. martā dibināta tirdzniecības un rūpniecības akciju sabiedrība „Kūdra" ar 3,5 milj. latu lielu pamatkapitalu kūdras purvu bagātību izmantošanai, kūdras un tās izstrādājumu eksportam, kā arī piegādei lauksaimniecībai, rūpniecībai un celtniecībai. 1938. g. 3. martā tāpat apstiprināti tirdzniecības un rūpniecības a/s. „Šīfers" statuti; sabiedrība dibināta ar 1,5 milj. latu lielu pamatkapitalu būvniecībai un citām vajadzībām lietojamā mākslīgā šīfera ražošanai, kā arī tirdzniecībai ar saviem ražojumiem. 1938. g.

vasarā dibināta a/s. „Rīgas ģipss", Latvijas ģipsa bagātību izmantošanai, ražojot būvniecībā lietojamās ģipsa plates un vieglbetonu „sipporeksu". Ģipsa plates ražos eksportam. Sabiedrības pamatkapitala sastādīšanā piedalas arī ārzemnieki. Kā kopdarbības sabiedrību centrale tīri tirdzniecīskā laukā darbojas Centralā savienība „Turība". Lauksaimniecības ražojumu pārstrādāšanas un izvērtēšanas nozarē darbojas tādi ievērojami uzņēmumi, kā Latvijas piensaimnieku centralā savienība, a/s. „Bekona Eksports", „Latvijas centralais sēklu eksports" un a/s. „Ādu un vilnas centrale". Lauksaimniecības ražošanas veicināšanas uzņēmumu grupā ieskaitama rūpniecības akciju sab-ba Mašīnu fabrika un kuģu būvētava „Tosmare", kurai būs liela nozīme lauksaimniecības mechanizacijas izvešanā. Sabiedrības statuti apstiprināti 1938. g. 22. jūnijā, un tā dibināta ar 4 milj. latu lielu pamatkapitalu. No visjaunākiem uzņēmumiem minama a/s. „Tabaka", kas pārņem lielu akcizes rūpniecības nozari savā pārziņā.

Viens no ievērojamākiem rūpniecības kapitala koncentracijas nolūkiem ir — racionalizēt ražošanu. Saimnieciskās dzīves, bet sevišķi rūpniecības racionalizacijas laikmets ir jaunākais posms nacionalās valdības ekonomiskā politikā. Kā stingri apzināta ekonomiskās politikas darbība, racionalizacija ir likta dienas kārtībā sākot ar 1938. g. novembra sākumu. Ja tikko nosaukto jauno uzņēmumu dibināšana lika pamatus racionalizacijas izvešanai, ja kapitala koncentracija rādija ceļu, pa kādu jāiet šo uzdevumu veikšanai, tad kopš atzīmētā 1938. g. novembra racionalizacija ir pacelta visā plašumā ar sistematiski izvestu ideoloģisku pamatojumu. Racionalizacijas mērķis ir tīri tautsaimnieciskas dabas — ražot vairāk, ražot lētāk, uzlabot ražojumus, atvieglot darbu, saīsināt darba stundas, uzlabot sanitaros un higieniskos apstākļus darba vietās un samazināt darba roku pieprasijumu. Blakus tautsaimnieciskiem motiviem šis pēdējais — darba roku pieprasijuma samazināšana rūpniecībā — ir viens no lielākiem stimulējošiem motiviem un viena no lielākām cerībām, ar kādu tiek saistīta racionalizacija. Pateicoties tai ekonomiskai rosībai, kas pēdējo piecu gadu laikā ir attīstijusies mūsu zemē, agrākos gados sastopamā bezdarba vietā tagad ir novērojama pretēja parādība — liels darba roku trūkums. Sākumā darba roku trūkumu mēģināja izskaidrot vienīgi ar darba roku pārkārtošanos starp atsevišķām ražošanas nozarēm, ar to, ka pilsētu ražošanas nozares, it īpaši celtniecība, atņēmušas darba rokas lauksaimniecībai. Lielais laukstrādnieku trūkums uz šādu slēdzienu vedināja, kaut gan šis slēdziens nav pareizs, jo laukstrādnieku trūkuma izskaidrojums ir meklējams socialo apstākļu pārkārtošanā pašā lauksaimniecībā. Šis izskaidrojums, ka rūpniecība ir atņēmusi strādniekus lauksaimniecībai, ir mitējies, un jauni slēdzieni ir taisīti šajā jautājumā. Vērojot saimnieciskās rosības attīstību un to apstākli, ka visas ražošanas nozares pieprasa brīvas darba rokas, ir nākts pie slēdziena, ka pie darba roku trūkuma vainojams vispārējais rosības pieaugums un ka tāpēc 1) cilvēka darbs lielākā mērā kā līdz šim atvietojams ar mašīnām un 2) kur tas maz vien iespējams, uzlabojama uzņēmumu un iestāžu komercialā un administrativā iekārta, atbrīvojot brīvas darba rokas tiem darbiem, kas šīs rokas visvairāk gaida. Praktiski šai racionalizacijas kustībā nozīmīgi ir divi likumi, kas iznāca 1938. gada 12. decembrī un kas abi attiecas uz racionalizaciju: 1) Likums par saimnieciskās racionalizacijas institutu un 2) Likums par tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumu kopām.

īstenībā attiecas tikai uz t e c h n i s k o r a c i o n a l i z a c i j u un aptver divējādas dabas uzdevumus — darba pētīšanu un pašu ražotspēju pacelšanu. Techniskā racionalizacija pie tam nezīmējas tikai uz rūpniecību, kur tas ir parastāk, bet arī uz lauksaimniecību, amatniecību, tirdzniecību un celtniecību. Saimnieciskās racionalizacijas instituts pastāvēs pie Finansu ministrijas.

Likumā par tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumu kopām, turpretim, spilgti saskatamas administrativās un komercialās racionalizacijas tendences. Šādas kopas pastāvētu uz l ī g u m a pamata, un šo līgumiskā ceļā nodibināto kopu uzdevums būtu koordinēt, padarīt realu to plānsaimniecību, kāda tagadējā tāli ejošās valsts iejaukšanās laikā prasās. Likums nosaka, ka tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumu darbības saskaņošanai un tās pieskaņošanai Latvijas tautsaimniecības vajadzībām un iespējām; tirdzniecības un rūpniecības tautsaimnieciskai un privatsaimnieciskai nostiprināšanai un nodrošināšanai; atsevišķās nozarēs darba un ražošanas apjoma izlīdzināšanai; preču un ražojumu labuma standarta pacelšanai; izejmaterialu, preču un ražojumu iepirkšanas un pārdošanas, cenu kustības, kā arī veikaldarījumu noteikumu kārtošanai finansu ministrs var uzdot Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kamerai noteiktā laikā apvienot tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumus atsevišķo nozaru kopās. Šādu apvienošanu kamera izdara ar finansu ministra piekrišanu arī uz pašu tirgotāju vai rūpnieku ierosinājumu.

Likums par tirdzniecības un rūpniecības uzņēmumu kopām savos nolūkos iziet uz pašu privatsaimniecisko aprindu iedarbināšanu ekonomiskās strukturas sanacijas un organiskās pārkārtošanas darbā.

Viena no nopietnākām problemām, pie kādas nācies pieskarties, kārtojot rūpniecības un tirdzniecības politikas jautājumus, ir socialā problema, kas, tiešāk runājot, aptver strādnieku darba un dzīves apstākļu uzlabošanu. Valsts vara daudz lielākos apmēros kā līdz šim atjaunotās valsts apstākļos ir ņēmusi dalību šo jautājumu kārtošanā. Pieejot pie socialo problemu kārtošanas, izveidoti jauni uzskati uz algotā darba spēka lomu ražošanā, sabiedriskā un saimnieciskā organizacijā vispār. Praktiski socialo problemu kārtošanai, sākot ar 1937. g. 1. aprili, pastāv Sabiedrisko lietu ministrija. Socialo problemu kārtošana Sabiedrisko lietu ministrijai uzticēta ar specialiem likumiem, kamēr šās ministrijas uzdevumos vispār ietelp jautājumi, kas saistas ar pilsoņu valstisko audzināšanu un dažiem specifiskiem jautājumiem, kādi izriet no autoritarās valsts režima.

Atjaunojoties un izdarot lielākas pārkārtošanas rūpniecības organizacijā, aizvien lielāka vērība ir piegriezta strādnieku un darbinieku veselības aizsardzībai uzņēmumos. 1938. gada sākumā izdots likums par strādnieku un darbinieku veselības aizsardzību uzņēmumos, kas stājās spēkā 1938. gada 15. maijā. Šā likuma pamatnoteikums ir, ka katram uzņēmumam jāiekārto strādnieku un darbinieku darba un citas telpas saskaņā ar vispārējām sanitarām un higieniskām prasībām. Pēdējā laikā notikušas plašas apspriedes šā likuma izvešanai dzīvē. Šajās apspriedēs izrādīta cenšanās un nopietna griba saskaņot veselības aizsardzības prasību noteikumu ievērošanu ar mūsu ekonomiskām iespējām.

Pie rūpniecības politikas problemām, kādas pacēlušās atjaunotās valsts laikā, pieskaitami centieni un panākumi amatniecības uzņēmuma noskaidrošanai, amatnieku specialās izglītības jautājumu kārtošanā un amatnieku socialā

attīstību, kas izskaidrojama ar technikas izgudrojumu aizvien plašāku pielietošanu rūpniecībā, amatnieku darbam ražošanā un amatniekiem sabiedriskā dzīvē līdz pat pēdējam laikam pierakstama izcila nozīme. Kārtojot rūpniecības atjaunošanas jautājumus, amatnieku izglītošanas darbs bija palicis pavisam novārtā, un tikai atjaunotās valsts laikā, gandrīz 12. stundā, bija iespējams atgriezties pie šī svarīgā jautājuma. Lielas grūtības te sagādāja neskaidrības amatniecības uzņēmuma definicijā un gandrīz pilnīga neiespēja brīžam atdalīt amatniecības uzņēmumu no rūpniecības uzņēmuma. Ar uzmanīgu pieeju šajā laukā ir pārvarētas neiedomājamas grūtības.

Saskaņotā rūpniecības un tirdzniecības politika, ko Latvijas apstākļos dibināti var saukt par plānveidīgu rūpniecības un tirdzniecības politiku, kā jau sākumā teikts, ir ievērojami nostiprinājusi pašas tirdzniecības un rūpniecības iekšējo strukturu un pacēlusi produkciju. Rūpniecības produkcijas apmēru paplašināšanās blakus lauksaimniecības ražošanas pieaugumam ir atstājusi labvēlīgu un stimulējošu iespaidu uz kreditiestāžu darbību, visdažādākām satiksmes nozarēm, iespaidojusi valsts finansu saimniecību, un visu beigās šī produkcijas paplašināšanās izpaužas jo sevišķi spilgti mūsu ārējās tirdzniecības skaitļu pieaugumā.

Skaitļi par preču pārvadājumiem pa valsts dzelzceļiem (tabula 1), par pasažieru kustību pa valsts dzelzceļiem (tabula 2), pa iekšējiem ūdensceļiem pārvadātās preces (tabula 3) raksturo iekšzemes saimniecības rosību, ciktāl tā atspoguļojas mūsu sauszemes un ūdensceļu transporta apstākļos.

Rosība saimnieciskā dzīvē resp. ražošanā rod savu atspoguļojumu banku iestāžu kontos un to apgrozijumos: akciju, komercbanku, savstarpīgo kreditbiedrību un komunalo kreditiestāžu aktivs (tabula 4), akciju, komercbanku, savstarpīgo kreditbiedrību un komunalo kreditiestāžu pasivs (tabula 5), pasta tekošu rēķinu apgrozijumi (tabula 6), pasta krājkases noguldijumi (tabula 7).

Tāpat gadu no gada ir auguši ārējās tirdzniecības apgrozijumi (tabula 8) resp. mūsu līdzdalība starptautiskā saimniecībā. Īpašā tabulā še sakopotas ziņas par galveno preču eksportu pēdējos 5 gados un par to attīstību gadu pēc gada (tabula 9). Šajā tabulā minētās 9 preces sastāda ap $^4/_5$ no visa Latvijas eksporta vērtības.

Rosība ražošanā un tirdzniecībā ir veselīgas finansu saimniecības pamats. Mūsu budžets pēdējos 5 gados apmēru ziņā ir gadu no gada audzis (tabula 10) un balstijies uz realiem pamatiem. Ieņēmumu budžeta galvenā sastāvdaļa ir pieaugošās nodokļu sumas (tabula 11).

A. ZALTS.

1) Preču pārvadājumi pa valsts dzelzceļiem no 1934./35. līdz 1938./39. s. g.

	1934./35.	1935./36.	1936./37.	1937./38.	1938./39.
	Tonnās				
1. Pavisam kopā 8 mēn. (IV—XI)	3 173 374	3 142.584	3.405.139	4 973.775 (3 703.400)	2.499.600)
No tā:					
2. a) iekšzemes satiksmē: 8 mēn. (IV—XI)	2.824.938	2.814.947	3.155.241	4 592 313 (3.428 300)	(2 322.500)
3. b) tiešā ārzemju un transita satiksmē 8 mēn. (IV—XI) . . .	348.436	327.637	249.898	381.462 (275.100)	(177.100)
	Tonnu-kilometros (miljonos)				
1. Pavisam kopā 8 mēn. (IV—XI)	368,7	357,2	377,9	573,1 (426,3)	(273,8)
No tā:					
2. a) iekšzemes satiksmē: 8 mēn. (IV—XI)	323,9	315,6	342,5	517,2 (385,9)	(246,5)
3. b) tiešā ārzemju un transita satiksmē 8 mēn. (IV—XI) . . .	44,8	41,6	35,4	53,9	

2) Pasažieru kustība pa valsts dzelzceļiem.

	1934./35.	1935./36.	1936./37.	1937./38.	1938./39.
1. Pārvadāto pasažieru skaits (tūkstošos) . . .	13 762	14.076	14.789	16.107	
8 pirmos budžeta gada mēnešos				(12.251)	(12 812)
2. Pasažieru-kilometri (miljonos)	584,0	624,7	659,4	729,8	
8 pirmos budžeta gada mēnešos				(536,6)	(558,2)

3) Pa iekšējiem ūdensceļiem pārvadātās preces.

Ievests (tonnās).

	Rīgā	Jelgavā	Ventspilī	Liepājā	Pārējos punktos	Kopā
1934. g. .	896.007	96.940	143.948	25.094	237.142	1.399.131
1935. g. .	724.394	103.529	104 185	20.227	196.805	1.149.140
1936. g. .	831.727	99 166	126.587	27.110	224.774	1.309.364

4) Akciju, komercbanku, savstarpīgo kreditbiedrību un komunalo kreditiestāžu aktivs 1934.—1938. g. 1. janv.

(1000 Ls).

	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.
Kase	2.893	3.537	3.718	5.143	6.240
Tekoši rēķini (L. B.)	4.638	8.479	11.008	11.861	16.022
Tekoši rēķini citās kreditiestādēs	962	1.661	3.452	5.257	5.071
Kopā	5.600	10.140	14.460	17.118	21.093
Aizdevumi	80.232	79 840	80.003	119.127	174.104
Korespondenti	5.268	3.327	5.398	15.475	15.657
Protestēti vekseļi	644	775	24	16	10
Bilance	128.144	134.544	141.316	196.002	296.175

P. S. Akciju, komercbankas, savstarpīgās kreditbiedrības, Rīgas Biržas banka, pilsētu bankas, pilsētu krājkases.

5) Akciju, komercbanku, savstarpīgo kreditbiedrību un komunalo kreditiestāžu pasivs 1934.—1938. g. 1. I.

(1000 Ls).

	1934. g.	1935 g.	1936 g.	1937. g.	1938. g.
Pamata kapitali	29.945	29.931	39.846	40.110	62.964
Rezerves kapitali	1.097	886	930	1.090	1.234
Specialie rezerves kapitali	2.733	2.473	2.355	2.346	2.995
Pārējie	2.250	2.147	1.305	2.496	1.528
Kopā	36.025	35.437	44.436	46 042	68.721
Noguldījumi (termiņa, beztermiņa, tek. rēķini)	50.964	62 681	68 734	113.081	171.024
Aizņēmumi (vekseļi, spec. tek. rēķini, aizņēmumi, krediti ārzemēs)	26.096	23.526	11.613	14.037	13.877
No aizņēmumiem:					
Krediti ārzemēs	2 912	2 489	1.664	2.175	1.980

6) Pasta tekošu rēķinu apgrozijumi 1934.—1938. g.

(1000 Ls).

	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.
Tekošu rēķinu skaits	6.200	6.688	7.105	7.727	8.439
Naudas iemaksu suma	112.282	128.706	134.341	211.462	227.708
Naudas izmaksu suma	108.733	127.224	136.351	200.071	229.337
Atlikums gada beigās	10.685	12.167	10.157	22.062	20.433

7) Pasta krājkases noguldijumi 1934.—1938. g.

(1000 Ls).

	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.
Grāmatiņu skaits gada beigās	67.435	93.673	123.559	159.695	189.216
Noguldijumu iemaksas	47.227	64.781	77 753	100.831	108.084
„ izmaksas	35.033	48.497	65.947	82.599	103.687
atlikums	32.708	48.992	60.798	81.441	83.426

8) Ārējā tirdzniecība 1934.—1938. g.

	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.
Vērtība 1000 Ls:					
Imports	94 895	100.980	121.867	231.200	227.231
Eksports	85.267	98.747	138.347	260.735	227.152
Apgrozijumi	180.162	199.727	260.214	491.935	454.383
Bilance	—9.628	—2.233	+16.480	+29.535	—0.079
Indeki (1934. g. = 100):					
Imports	100	106,4	128,4	243,6	239,4
Eksports	100	115,8	162,2	305,8	266,4
Apgrozijumi	100	110,85	144,4	273,0	252,2

9) Galveno preču eksports 1934.—1938. g.

(1000 Ls).

	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.
Sviests	14 390	18.505	25.321	45.364	54.153
Koku materiali	30.532	25.225	37.074	117.884	70.923
Lini	4.709	8.668	16.757	12.741	16.741
Finieri	8.289	9 662	12.995	22.343	20.296
Linu diegi un diedziņi	1.448	2.683	3.400	6.829	5.499
Sēklas, āboliņa un timoteja	4.331	2.697	4.628	5.546	4.640
Gaļa, visādā veidā	2.493	2.288	2.808	4 539	4.151
Papīrs un pape	1.469	2.173	2.962	5 616	5.549

10) Ieņēmumu budžets 1934./35. g. un nodokļu loma (skat. nodokļu tabulu)

(1000 Ls).

	1934. 35.	1935. 36.	1936. 37.	1937. 38.	1938. 39.
Budžets	139 075	150.882	163.427	180.092	190.878
Nodokļi	77.237	80.746	90.465	90 818	99 045
Nodokļi %-os	55,5	53,5	55,4	50,4	51,9

11) Nodokļi

(1000 Ls).

	1934./35.	1935./36.	1936. 37.	1937./39.	1938. 39.
Progresivais ienākuma nodoklis	6.283	7.231	9.999	10.000	11.000
Lauku un pilsētu nekustamas mantas nodoklis	5.952	6.311	7.658	6.600	5.700
Tirdzniecības un rūpniecības nodoklis	4.208	6.036	7.852	7.250	7.600
Naudas kapitalu un augļu nodoklis	367	439	460	403	450
Atsav. un mantas bezatlīdzības pārejas nodokļi	2.246	2.489	2.870	2.200	2.540
Apdrošināšanas nodokļi	579	982	984	1.180	950
Pārējie apgrozības nodokļi	389	396	376	340	370
Zīmognodoklis	10.698	11.637	12.485	12.000	13.000
Patentu nodoklis	678	709	747	685	695
Akcizes nodoklis	18.856	19.901	19.525	18.860	21.140
Muitas nodokļi	26.981	24.615	27.509	31.300	35.600
Kopā	77.237	80.746	90.465	90.818	99.045

ĀRĒJĀ TIRDZNIECĪBA 1934.—1938. G. (1000 latos).
1934. g. ievestas preces apm. 95 milj. latu

ĀRĒJĀ TIRDZNIECĪBA 1934.—1938. G. (1000 latos).

1934. g. izvestas preces apm. 85 milj. latu vērtībā, bet 1938. g. apm. 227 milj. latu vērtībā. Imports un eksports 1938. g. līdzsvarots.

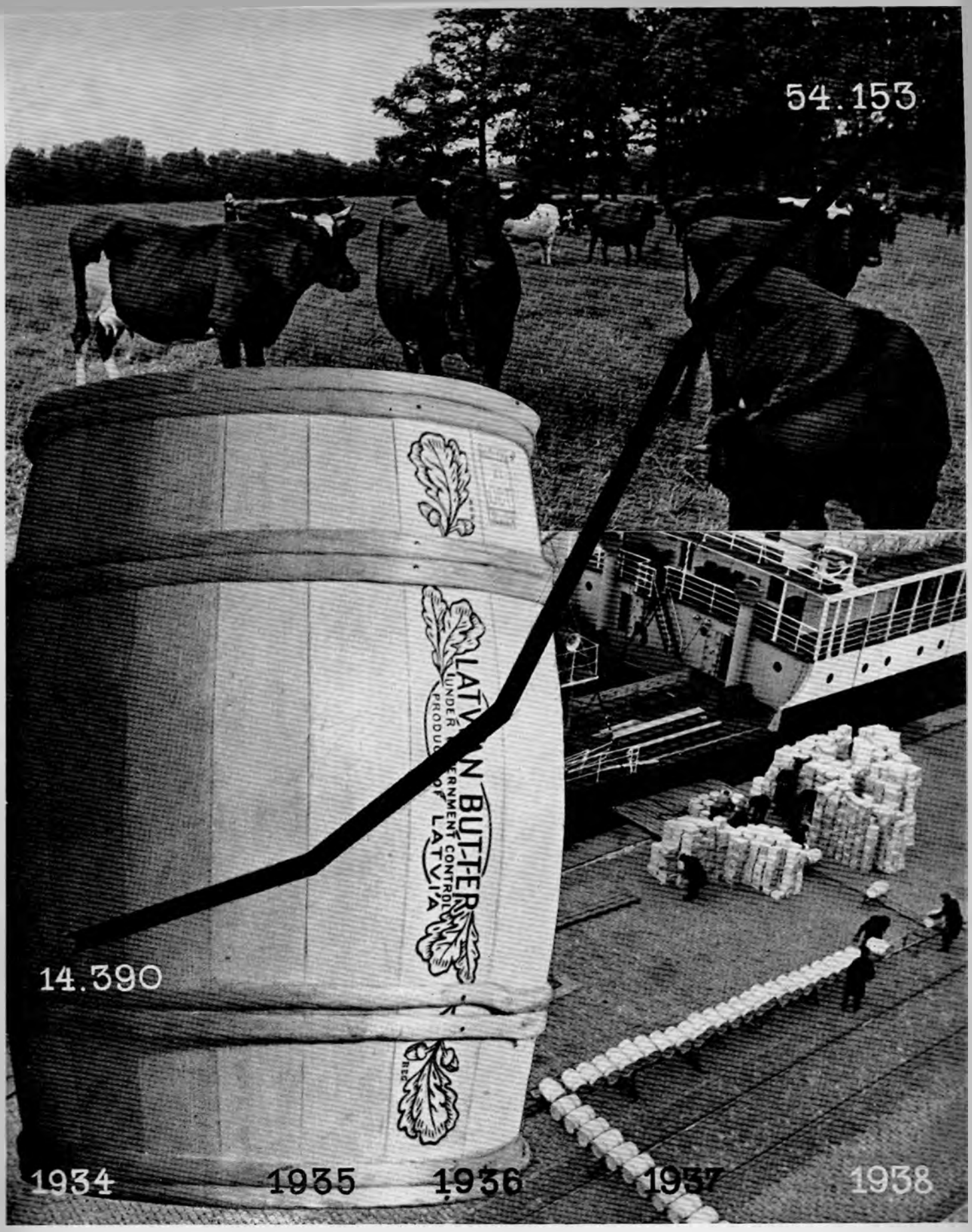

SVIESTA EKSPORTS 1934.—1938. G. (1000 latos).

1934. g. sviests eksportēts 14 milj. latu vērtībā, bet 1938. g. 54 milj. latu vērtībā. 1938. g. no sviesta eksporta ieņemts gandrīz 4 reizes vairāk nekā 1934. gadā.

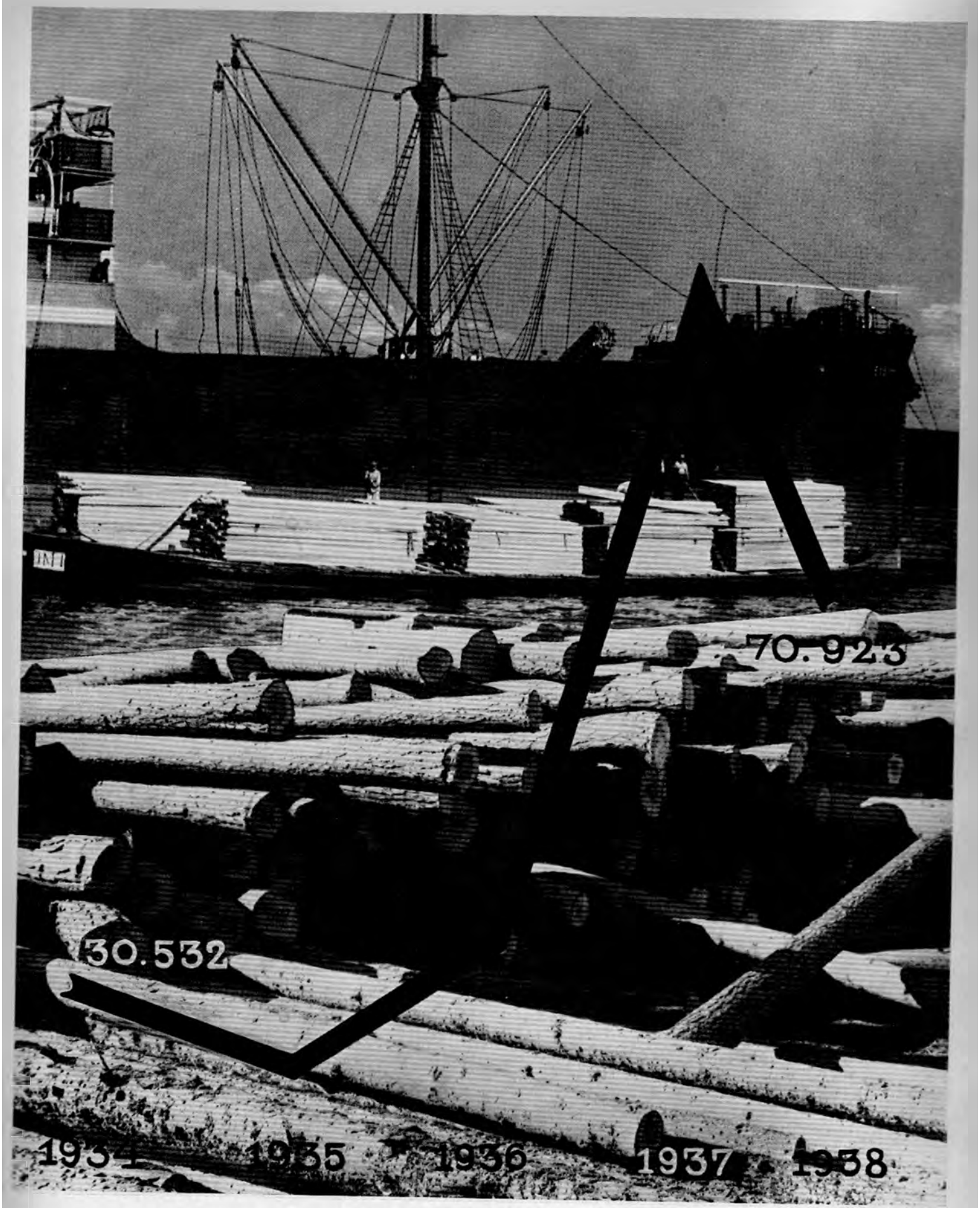

KOKU MATERIALU EKSPORTS 1934.—1938. G. (1000 latos).

No koku materialu — mūsu „zaļā zelta" — eksporta 1934. g. ienemts 30½ milj. latu, bet 1938. g. ienemts 71 milj. lats.

LINU EKSPORTS 1934.—1938. G. (1000 latos).
No linu eksporta 1934. g. ieņēma apm. 5 milj. latu, bet 1938. g. šie ieņēmumi pieauguši gandrīz četrkārtīgi un sasniedza 17 milj. latu.

FINIERA EKSPORTS 1934.—1938. G. (1000 latos).

Nacionalā valdība lielu vērību piegriež koka materialu apstrādāšanai. Apstrādātie koka materiali — finieris — eksportēts 1934. g. par 8 milj. latu, bet 1938. g. jau par 20 milj. latu.

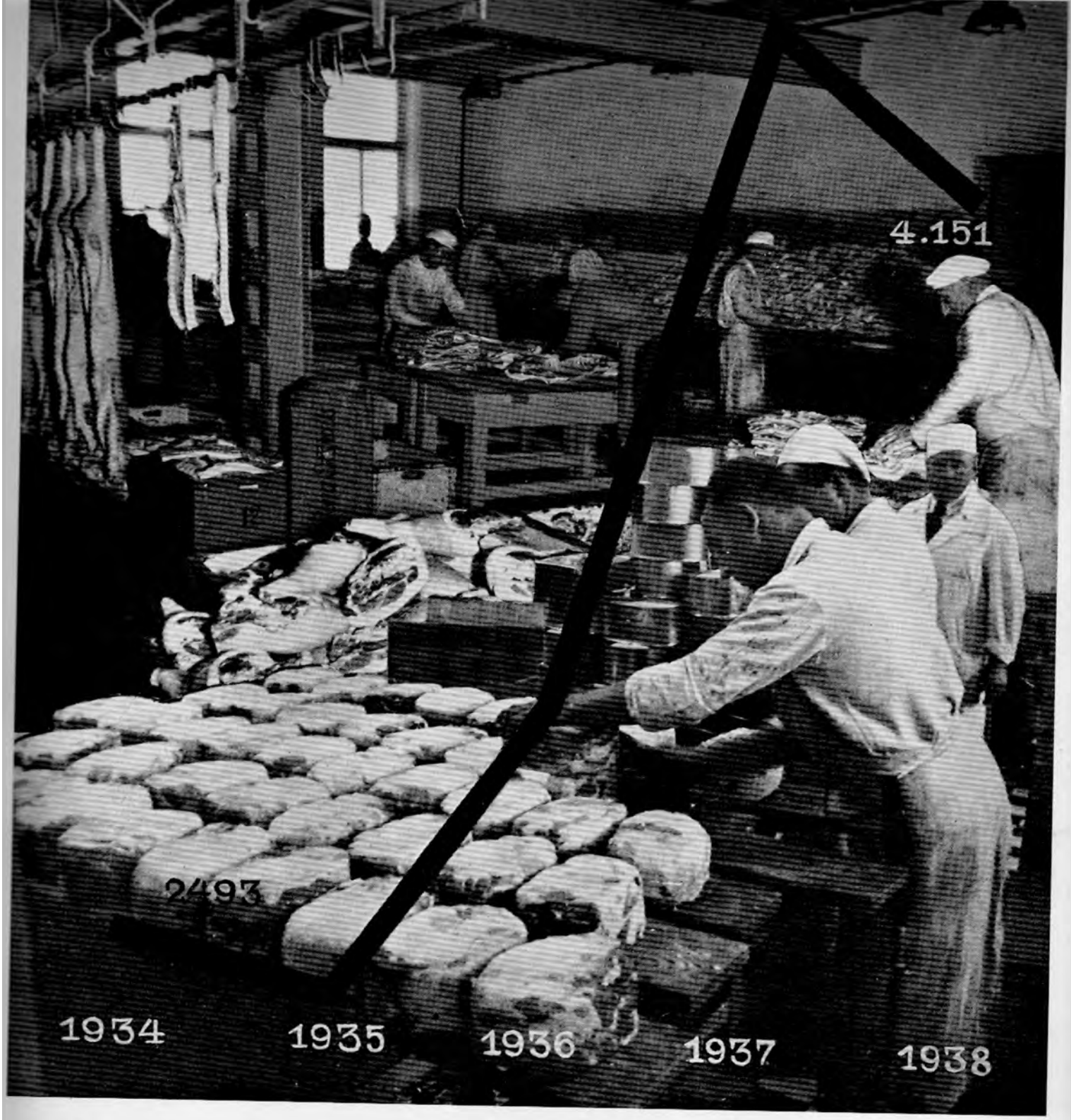

GAĻAS EKSPORTS (VISĀDĀ VEIDĀ) 1934.—1938. G. (1000 latos).
Gaļas produkti 1934. g. eksportēti $2^1/_2$ milj. latu vērtībā, bet 1938. g. 4 milj. latu vērtībā.

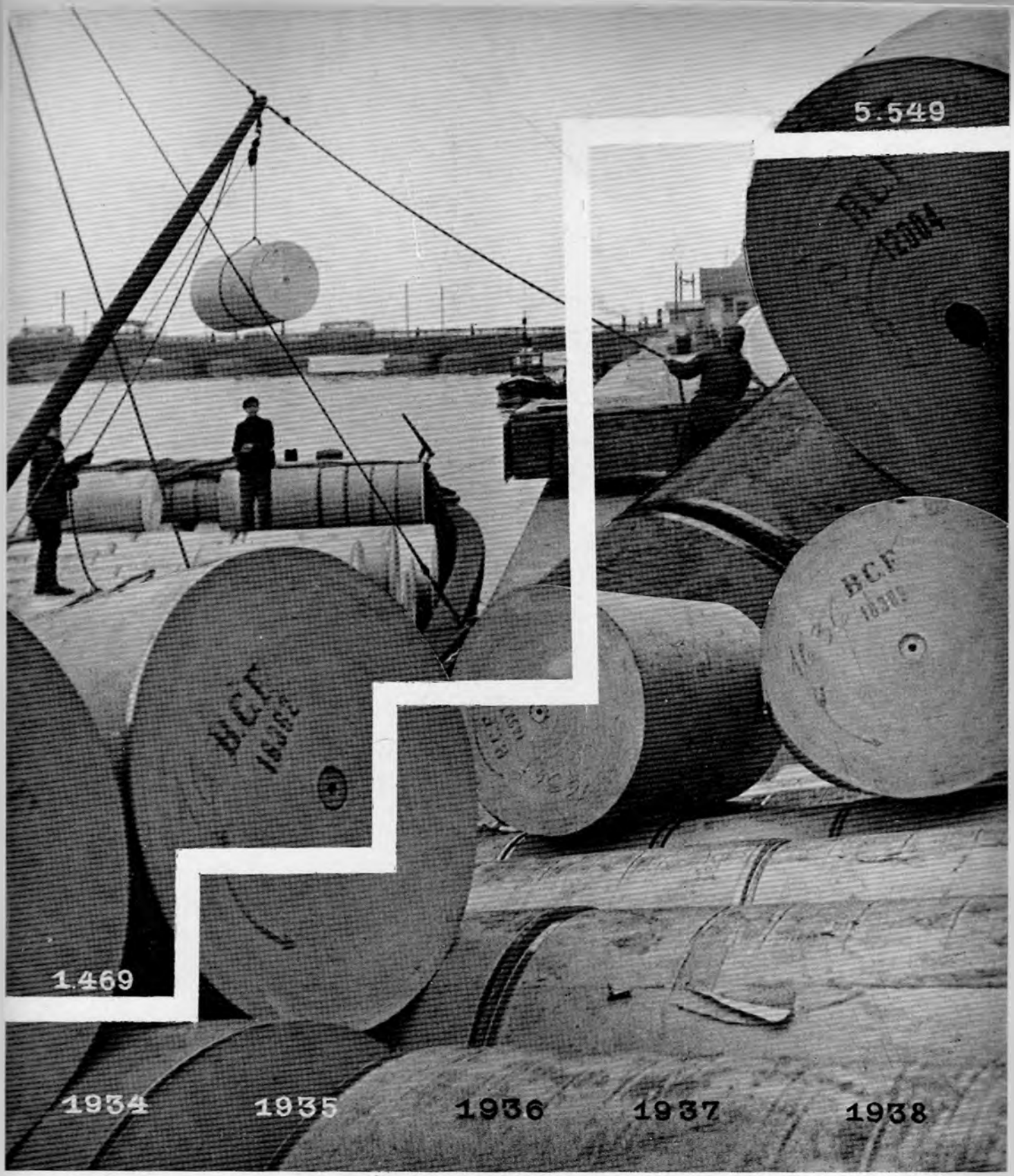

PAPĪRA UN PAPES EKSPORTS 1934.—1938. G. (1000 latos).

Papīrs un pape 1934. gadā eksportēti 1½ milj. latu vērtībā, bet 1938. g. 5½ milj. latu vērtībā; ieņēmumi pieauguši četrkārtīgi.

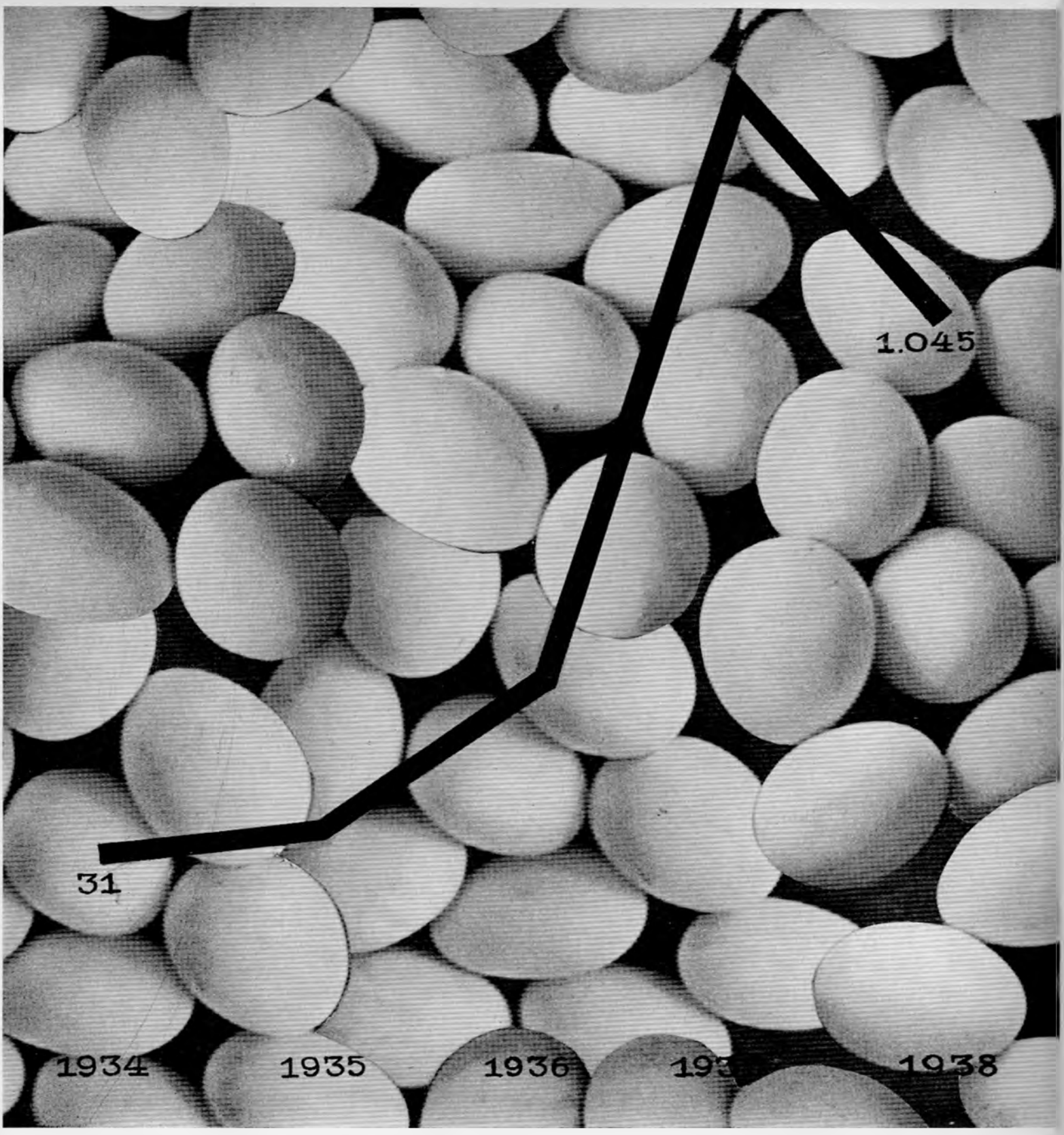

OLU EKSPORTS 1934.—1938. G. (1000 latos).

Pēdējo 5 gadu laikā noorganizēts olu tirgus eksportam. 1934. g. olas uz ārzemēm izvestas tikai 31 tūkst. latu vērtībā, bet 1938. g. jau 1 milj.

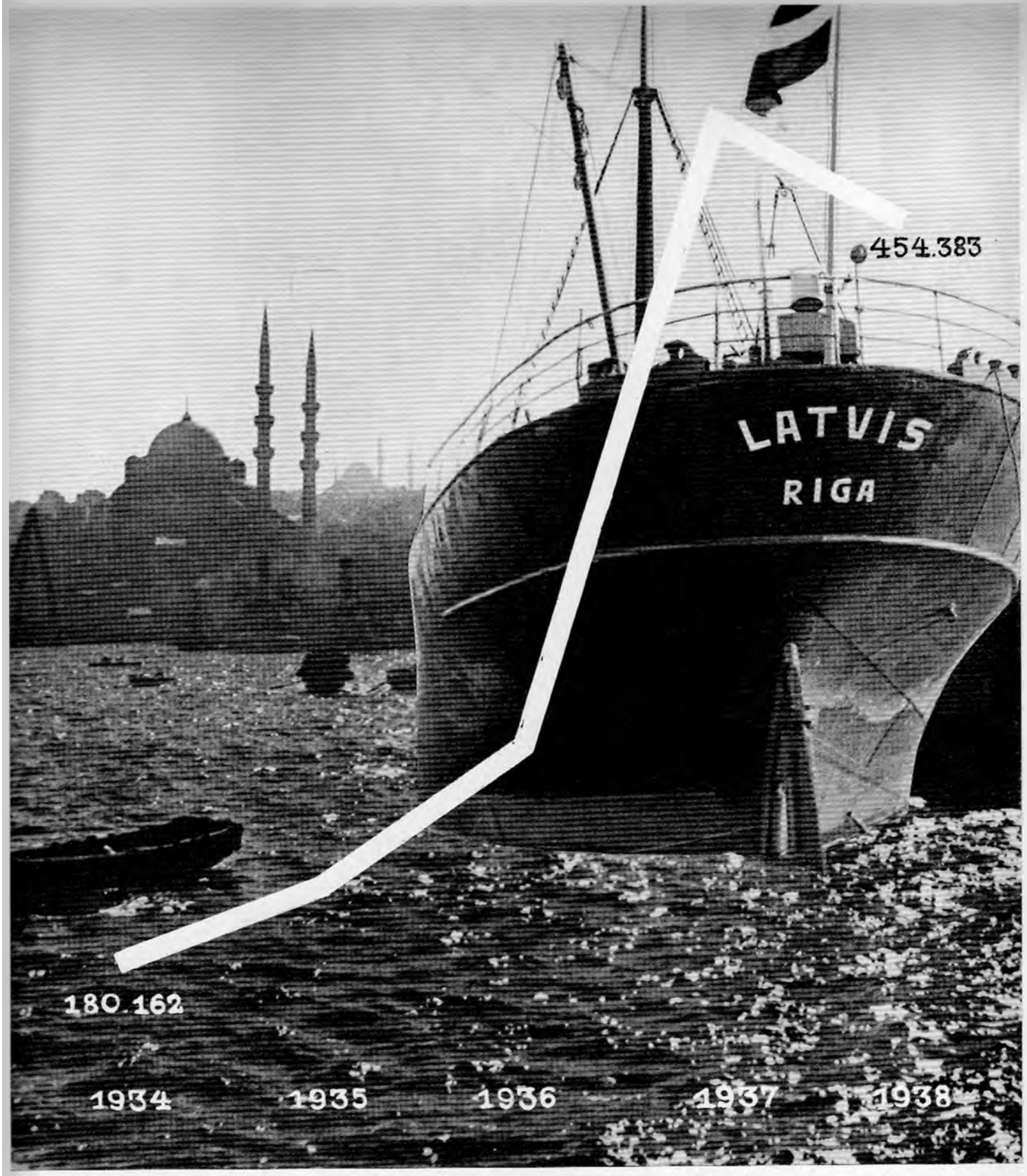

ĀRĒJĀ TIRDZNIECĪBA 1934.—1938. G. (1000 latos).

Gadu no gada ievērojami auguši ārējās tirdzniecības apgrozijumi. 1934. g. tie bija apm. 180 milj. latu, bet 1938. g. pārsniedza 454 milj. latu.

NOGULDIJUMI AKCIJU, KOMERCBANKĀS, SAVSTARPĒJĀS KREDITBIEDRĪBĀS UN KOMUNALĀS KREDITIESTĀDĒS (1000 latos). Minētās kreditiestādēs noguldīts 1934. g. 51 milj. latu, 1938. g. 171 milj. latu — noguldījumi pieauguši vairāk kā trīskārtīgi.

NOGULDIJUMU IEMAKSAS PASTA KRĀJKASĒ 1934.—1938. G. (1000 latos

Pasta krājkasē noguldīts 1934. g. 47 milj. latu, 1938. g. apm. 108 milj. latu — noguldījumu kopsuma vairāk kā divkāršojusies.

PASTA KRĀJKASES NOGULDIJUMU GRĀMATIŅU SKAITS 1934.—1938. G.
Noguldijumu grāmatiņu skaits no 67½ tūkstošiem 1934. g. pieaudzis līdz 189 tūkstošiem 1938. g. — pieaugums 2½-kārtīgs.

NOGULDIJUMI KREDITIESTĀDĒS (miljonos latu).
Noguldijumu kopsuma 1934. g. bija 216 milj. latu liela, bet 1938. g. tā divkāršojusies, 1938. gada oktobrī sasniedzot 430 milj. latu.

Priedaines jaunā dzelzceļa stacijas ēka.

SATIKSME UN TRANSPORTS 1934. — 1938. G.

Spēcīgais uzplaukums, ko Latvijas saimnieciskai dzīvei deva nacionalās valdības plānveidīgā darbība mūsu zemes ražojošo spēku kāpināšanai, nesa sev līdz ļoti prāvu satiksmes pieaugumu.

Laikā no 1934./35. saimn. gada uzbūvētas un nodotas vispārējā lietošanā jaunas dzelzceļu līnijas 398 km kopgarumā. Par darba spraigumu, kāds valdijis dzelzceļu izbūvē, liecina tas, ka pēdējos 5 gados nodots vispārības lietošanā tikpat daudz jaunu dzelzceļu, cik iepriekšējos 15 gados. Starp veiktajām dzelzceļu jaunbūvēm ir tādas ievērojamas līnijas kā Rīga-Rūjiena, Rīga-Ērgļi, Madona-Lubāna, Alsunga-Kuldīga un Krustpils-Jēkabpils ar jauno Daugavas tiltu. Pateicoties lētajiem dzelzceļu tarifiem un lielām pārvadāšanas spējām, jaunie dzelzceļi ir neatvietojams faktors iedzīvotāju labklājības celšanā un zemes materialās kulturas uzplaukuma sekmēšanā šo līniju šķērsojamos apvidos. Kopējais dzelzceļu tīkla garums mūsu zemē pieaudzis no 2957 km 1934. g. līdz 3350 km 1939. g.

Reizē ar jaunu līniju būvi svarīgi paplašinājumi un pārkārtojumi veikti arī vecajās līnijās, galvenā kārtā piemērojot šeit staciju ceļus pieaugošās kustības sekmīgākai veikšanai. Sakarā ar jauno Rīgas-Rūjienas un Rīgas-Ērgļu līnijas izbūvi Rīgas pasažieru stacijā izveidots jauns sliežu ceļu tīkls vilcienu pieņemšanai.

Ir domāts arī par dzelzceļu tīkla tālāku papildināšanu ar jaunām līnijām, veicot priekšdarbus apm. 43 km garas Madonas-Ērgļu un apm. 71 km garas Kuldīgas-Tukuma līnijas būvei.

Dzelzceļu satiksmes lietošana iedzīvotājiem ir jo pieejamāka, jo ērtāk un tuvāk sasniedzamas stacijas. Mūsu dzelzceļu tīklā 1934. g. darbojās 401 stacija un pietura. Tagad, 1939. g., šis skaits pieaudzis līdz 514, pie kam prāvs skaits jaunu staciju un pieturu atvērts arī vecajās līnijās, tā kā vidējais attālums starp divi stacijām, resp. pieturām samazinājies no 6,9 km 1934. g. līdz 6,3 km 1939. g. Arī jaunu staciju ēku celtniecībā pēdējie 5 gadi ar uzceltām 44 jaunām, staltām staciju ēkām tālu pārspēj iepriekšējo 5 gadu posmu starp 1929./30. s. g. un 1933./34. s. g., kad uzceltas tikai 24 staciju ēkas.

Vēl nesen pasažieru vilcienu ātruma ziņā Latvijas dzelzceļi bij palikuši diezgan tālu iepakaļ, salīdzinot ar Vakareiropu. Toties kopš 1934. gada ir jau ļoti daudz panākts dzelzceļu satiksmes paātrināšanā, un mēs lieliem soļiem tuvojamies tām pasažieru vilcienu kustības ātruma normām, kādas parastas daudzos Vakareiropas dzelzceļos. Līniju garums, kurās vilcieni apgrozas 80 km/st. vai vēl lielākiem ātrumiem, 5 gadu laikā palielināts no 162,9 km līdz 602,2 km vai gandrīz 4-kārtīgi. Dažus gadus atpakaļ

mums vēl nebij tādu līniju, kur vilcieni ietu ar 90 km st., bet tagad šādu līniju kopgarums jau sastāda 317,2 km, tāpat Latvijas dzelzceļu tīklā jau ir 66,1 km tādu līniju, kur vilcieni attīsta 100 km/st. maksimalo ātrumu.

Kādus laika ietaupijumus ar vilcienu kustības paātrināšanu guvuši ceļotāji svarīgākos tālsatiksmes vilcienos kopš 1934. g., to rāda šie skaitļi:

	km	Atrākā vilciena ilgums ceļā st. un min.		Ceļošanas ātrums km/st.	
		1934. g.	1938. g.	1934. g.	1938. g.
Rīga-Meitene	71	1 18	0 55	54,4	77,1
Rīga-Daugavpils	217	4 17	3 03	50,7	71,2
Rīga-Valka	167	3 50	2 45	43,6	60,8
Rīga-Rēzekne	225	5 11	4 22	43,8	51,4
Rīga-Liepāja	223	4 47	4 26	46,6	50,3

Mūsu lokomotivju parkā pārsvarā bija vecas, priekš Pasaules kara būvētas un neekonomiski strādājošas mašīnas. No 1934./35. s. g. līdz 1938./39. s. g. iegādātas 39 jaunas modernas, mūsu kustības apstākļiem speciali konstruētas lokomotives, bet 20 lokomotives pasūtītas, kamēr iepriekšējos 15 Dzelzceļu virsvaldes darbības gados nopirktas tikai 30 jaunas lokomotives. Jaunās, pēdējos gados iegādātās lokomotives ir darbā ļoti ekonomiskas. Uz 1000 brutto t km tās patērē tikai 42 kg akmeņogļu, salīdzinot ar 55 kg akmeņogļu, ko līdzīga darba veikšanai prasa vecās.

Pasažieru vagonu inventars kopš 1934./35. g. papildināts ar 34 jauniem vagoniem, to starpā 23 vagoni, kas iegādāti pēc 1936. gada, ir tērauda konstrukcijas un tādējādi kustības drošības ziņā daudz pārāki par vecas konstrukcijas vagoniem. Pēdējos 5 gados uzbūvēti 202 jauni preču vagoni, starp kuriem lielākā daļa ir jauna tipa tērauda pusvagoni.

1939. g. iegādāti 2 motorvagoni platceļu līnijām, bet 1 motorvagons un 2 piekabinamie vagoni vēl atrodas būvē. Tāpat būves stadijā vēl ir 3 motorvilcieni šaurceļu līnijām.

Pārvadāto pasažieru skaits dzelzceļos 5 gadu laikā pieaudzis par vairāk kā 4,5 milj.: no 12 milj. 1933. g. līdz 16,7 milj. 1938. g. Ja 1933./34. g. dzelzceļi ieņēma no pasažieriem 12 milj. latu, bet 1938./39. g. 17,7 milj. latu, tad tas nozīmē, ka mūsu zemes iedzīvotājiem tagad ir iespējams izdot savu satiksmes vajadzību apmierināšanai dzelzceļos 5,7 milj. latu gadā vairāk nekā 5 gadus atpakaļ. Par iedzīvotāju turības celšanos ļoti labi liecina arī II klases braucēju skaita strauja pieņemšanās: no pusmiljona pasažieru 1933. g. līdz 1,2 milj. 1938. gadā.

Pa dzelzceļiem pārvadāto preču daudzums palielinājies no 2,6 milj. tonnu 1933. g. līdz 3,6 milj. tonnu 1938. g. Atskaitot kokmaterialu un malkas pārvadājumus, kuru daudzums ir atkarīgs no cenu svārstībām ārzemju tirgos, mēs redzam, ka pārējo preču pārvadājumi pieauguši no 1,0 milj. tonnu 1933. g. līdz 2,4 milj. tonnu 1938. g., t. i. 2,5-kārtīgi.

Pārvadāts vagonsūtījumos	1933./34. g.	1938. g.	Vairāk %
	tonnas		
Mākslīgie mēsli	112.400	187.200	67
Cukurbiešu graizījumi	54.400	75.200	38
Lopbarības rauši	7.800	23.100	196
Lauksaimniecības mašīnas	1.600	2 400	50
Cukurbietes	142.800	185.600	30
Labība	116.600	147.600	27
Piens	33.400	46.800	40
Jēlspirts	8.700	14.900	71
Lini	4.800	13.800	188
Cūkas (gabalu skaits)	113.300	253.800	124
Liellopi „ „	38.400	44.700	16

Nebijusē rosība, kāda tagad valda celtniecībā, atspo guļojas cementa un ķiegeļu pārvadājumos, kas pieaugu no 34.400 t, resp. 33.600 t 1933./34. g. līdz attiecīgi 115.50 t un 119.200 t 1938. g., t. i. vairāk kā trīskārtīgi.

Arī mūsu zemes bagātību izmantošanas panākumi a rod sev atspoguļojumu dzelzceļu preču pārvadājum skaitļos:

Pārvadāts vagonsūtījumos	1933./34. g.	1938. g.	Vairāk %
	Tonnās		
Ģipšakmeņi	64.800	203.100	213
Kalķakmeņi	82.300	142.400	73
Māls	25.800	54.000	109
Kūdra un kūdras pakaiši	5.200	33.100	537

Latvijas dzelzceļi strādā ar lētiem tarifiem. Zemāk dotais salīdzinājums rāda, cik caurmērā jāmaksā par 1 pa sažiera un 1 tonnas preču transportu 1 km attālumā pi mums un kaimiņzemēs.

	Vidējais ieņēmums santīmos	
	par 1 pas. km	par 1 tonnu km
Latvijā 1929./30. g.	2,5	4.4
Latvijā 1937./38. g.	2,3	3,8
Igaunijā 1937./38. g.	2,4	4,5
Somijā 1937. g.	2,6	4,5
Lietuvā 1937. g.	4,0	5,6
Dānijā 1936./37. g.	4,4	8,2
Vācijā 1937. g.	4,7	7,8
Zviedrijā 1937. g.	4,8	4,6
Norveģijā 1936./37. g.	6,1	7,6

Pēdējos gados dzelzceļu saimniecība ir paplašinājusies ar pilnīgi jaunām nozarēm — autobusu satiksmi un preču autotransportu. Pirmo autobusu līniju (starp Rīgu un Jelgavu) Dzelzceļu virsvalde uzsāka ekspluatēt 1935. gadā, un no tā laika dzelzceļu autobusu līniju tīkls ir nepārtraukti paplašinājies, gan pārņemot no privatiem uzņēmējiem ar dzelzceļiem konkurējošas līnijas, gan nodibinot jaunas autobusu līnijas paraleli dzelzceļiem tur, kur autosatiksme spēj sagādāt iedzīvotājiem lielākas ērtības nekā satiksme pa sliežu ceļu. 1939. g. sākumā dzelzceļu autobusu līniju garums jau bija sasniedzis 522 km. Dzelzceļu autobusi 1938. g. pārvadāja pavisam 1,5 milj. pasažieru, tā tad apm. 40% visu braucēju autobusos mūsu zemē ārpus pilsētu administratīvām robežām.

Arī dzelzceļu preču autotransports plašāk izveidots pašos pēdējos gados. Tā noorganizēšanu izsauca preču automobiļu pastāvīgi pieaugoša konkurence. Izmantojot tarifu tautsaimniecisko uzbūvi — augsti tarifi vērtīgām precēm, lēti mazvērtīgām masu precēm, privatais preču autotransports pievilka sev augstāk tarifētos sūtījumus, kam savā laikā bij liela nozīme dzelzceļu ieņēmumos.

Piegādājot preces no nosūtītāja mājām uz staciju, vai arī otrādi no stacijas uz saņēmēja mājām, dzelzceļš izlīdzina vienu no konkurējošā autotransporta priekšrocībām — pārvadāt preci no sliekšņa līdz slieksnim.

Preču piegādes labākai izveidošanai pilsētās un citos centros, kas atrodas attālāk no dzelzceļa, nodibināti dzelzceļu transporta kantori, kas ir tās pašas dzelzceļa stacijas, tikai ārpus dzelzceļu teritorijas. Preču piegāde sekmīgi attīstas, un 1938. g. no un uz stacijām piegādāti 247.000 sū-

KSPLUATĒJAMO DZELZCEĻU LĪNIJU KOPGARUMS 1930.—1939. G.

934. g. ekspluatējamo dzelzceļu līniju garums bija 2957 km, bet 1939. g. jau 3350 km. Pēdējos 5 gados nodots vispārības lietošanā tikpat audz jaunu dzelzceļu, cik iepriekšējos 15 gados.

PA DZELZCEĻIEM PĀRVADĀTO PASAŽIERU SKAITS 1933.—1938. G. (miljonos).

1933. g. pa dzelzceļiem pārvadāti 12 milj. pasažieru, bet 1938. g. jau 16 milj. 700 tūkst. — 5 gadu laikā pārvadāto pasažieru skaits gadā pieaudzis par vairāk kā 4½ milj.

PA DZELZCEĻIEM PĀRVADĀTO PREČU DAUDZUMS, BEZ KOKMATERIALIEM UN MALKAS (tonnās).
1933. g. pa dzelzceļiem pārvadāts 1 milj. 13 tūkst. tonnu dažādu preču, bet 1938. g. — gandrīz $2^1/_2$ milj. tonnu. Ievērojamais pieaugums raksturo lielo saimniecisko rosību.

PREČU PĀRVADĀJUMI PA IEKŠĒJIEM ŪDENSCEĻIEM 1934.—1937. G. (1000 tonnās).

1934. g. pa iekšējiem ūdensceļiem pārvadāts 1 milj. 399 tūkst. tonnu dažādu preču, bet 1937. g. pārvadāts 1 milj. 756 tūkst. tonnu preču, ieskaitot nopludinātos koka materialus.

REGULARĀ AUTOBUSU SATIKSME UZ LAUKIEM 1933.—1938. G. PĀRVADĀTO PASAŽIERU SKAITS.
1933. g. autobusi pārvadājuši 1 milj. 433 tūkst. pasažieru, bet 1938. g. 3 milj. 895 tūkst. — autobusu pasažieru skaits pieaudzis gandrīz trīskārtīgi. No 1938. gadā pārvadāto pasažieru skaita dzelzceļu autobusi pārvadājuši $1^1/_2$ milj. pasažieru, modernizējot autobusu satiksmi uz laukiem.

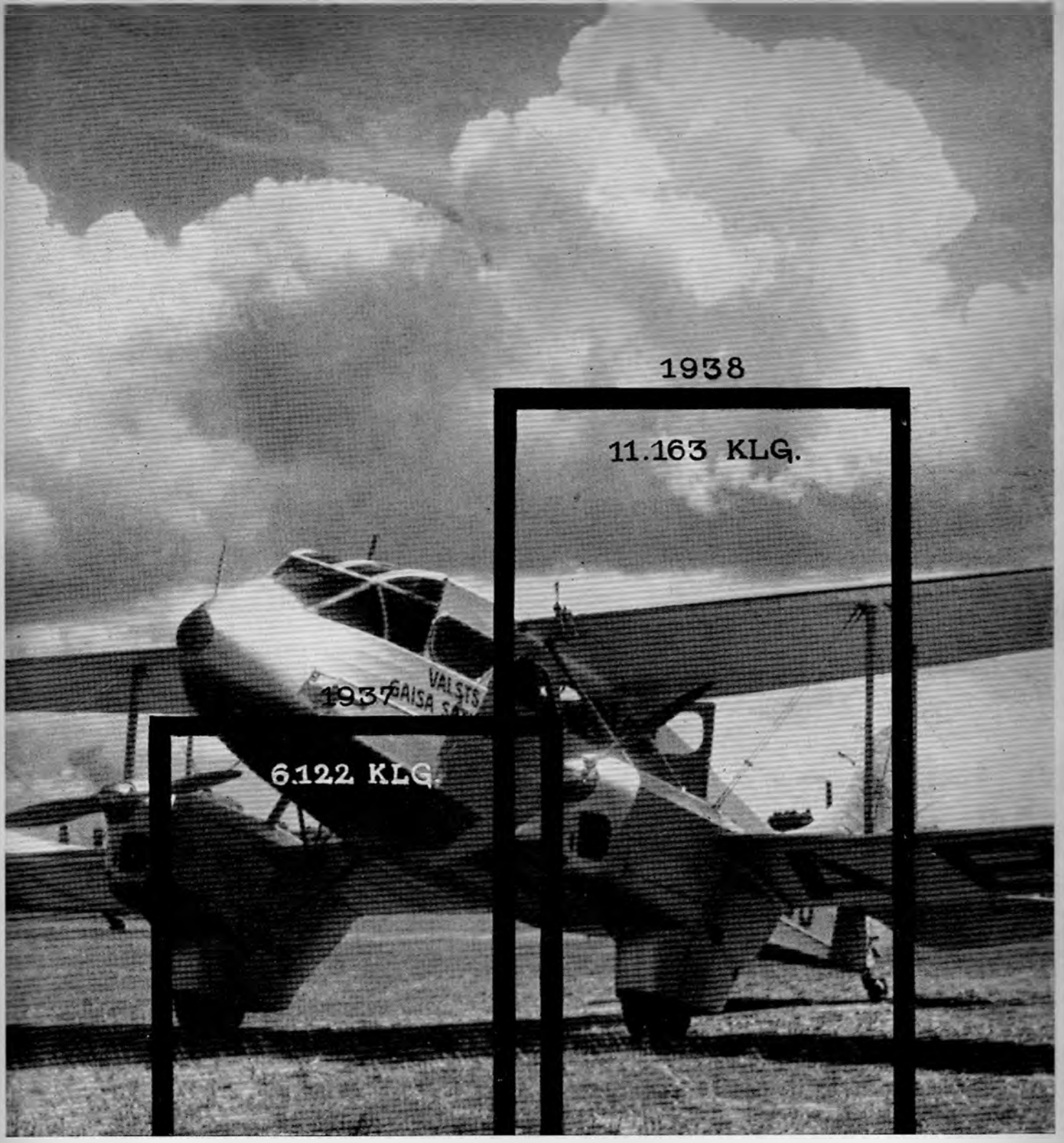

REGULARĀ GAISA SATIKSME STARP RĪGU UN LIEPĀJU.

Šis jaunais pasākums Latvijā guvis lielu piekrišanu. Par to liecina kaut vai pārvadātā pasta daudzums. 1937. g. pārvadāti 6122 kg pasta, bet 1938. g. jau 11.163 kg. Pārvadātā pasta daudzums vienā gadā gandrīz divkāršojies.

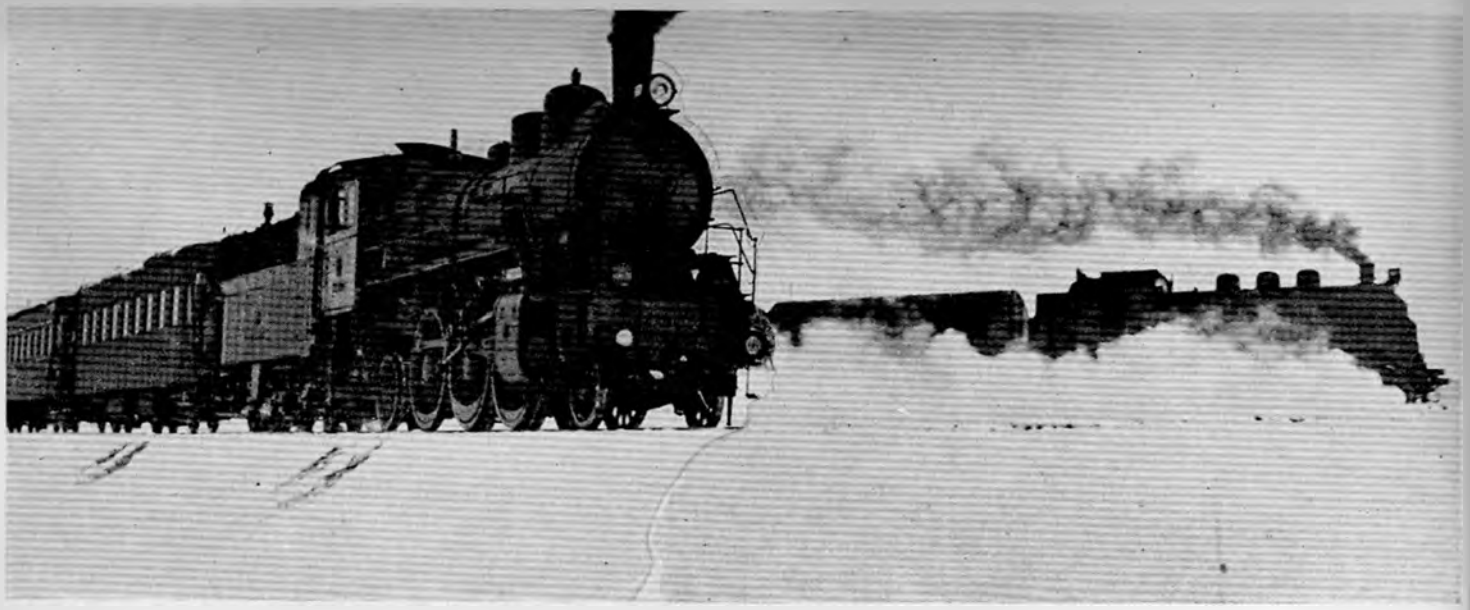

Kopš 1934. gada ļoti daudz panākts dzelzceļu satiksmes paātrināšanā. Agrāk mums vēl nebija tādu līniju, kur vilcieni iet ar 90 km ātrumu stundā, bet tagad šādu līniju kopgarums ir 317,2 km, un pāri par 66 km garā līnijā vilcieni sasniedz 100 km ātrumu stundā.

*

Dzelzceļu darbnīcās būvēts vagons.

Jauniegādātie motorvagoni.

Līdz ar jaunu dzelzceļu līniju pieaugumu pavairojies arī jaunu staciju skaits. Jaunas staltas staciju ēkas celtas netikvien uz jaunām, bet arī uz vecām līnijām. Šīs dižās staciju ēkas līdz ar skolām, pagastu namiem un citām sabiedriskām ēkām pilnīgi pārveido mūsu lauku seju. Mūsu jaunās staciju ēkas var pilnīgi sacensties ar Vakareiropas staciju ēkām.

Pēdējo 5 gadu posmā uzceltas 44 jaunas staciju ēkas, turpretim iepriekšējo 5 gadu posmā uzceltas tikai 24 jaunas staciju ēkas.

Saulkrastu stacijas jaunais ūdens tornis

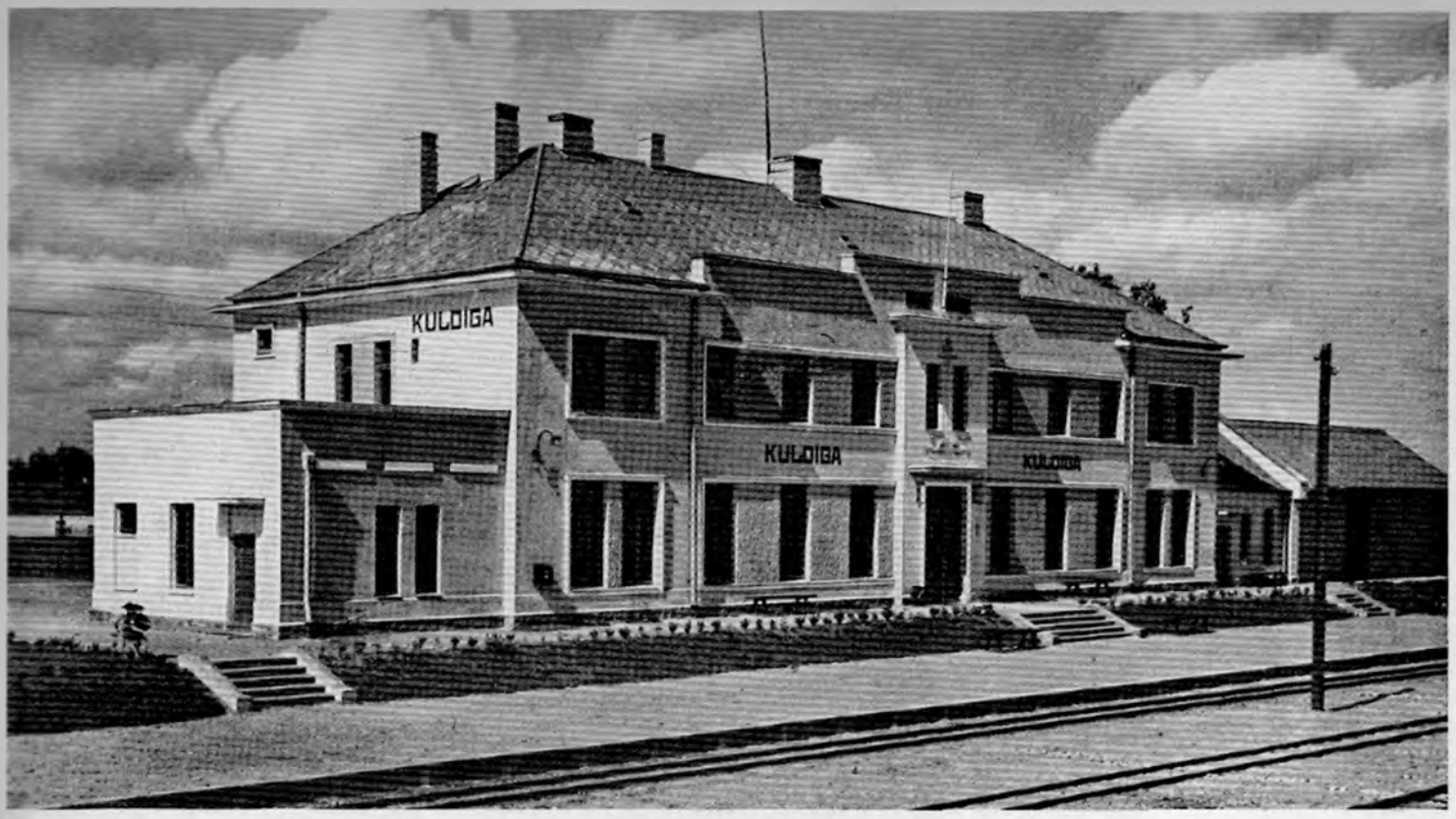

Kuldīgas stacijas jaunā ēka.

Sidgundas stacijas jaunā ēka.

Meirānu stacijas jaunā ēka.

Lilastes stacijas jaunā ēka.

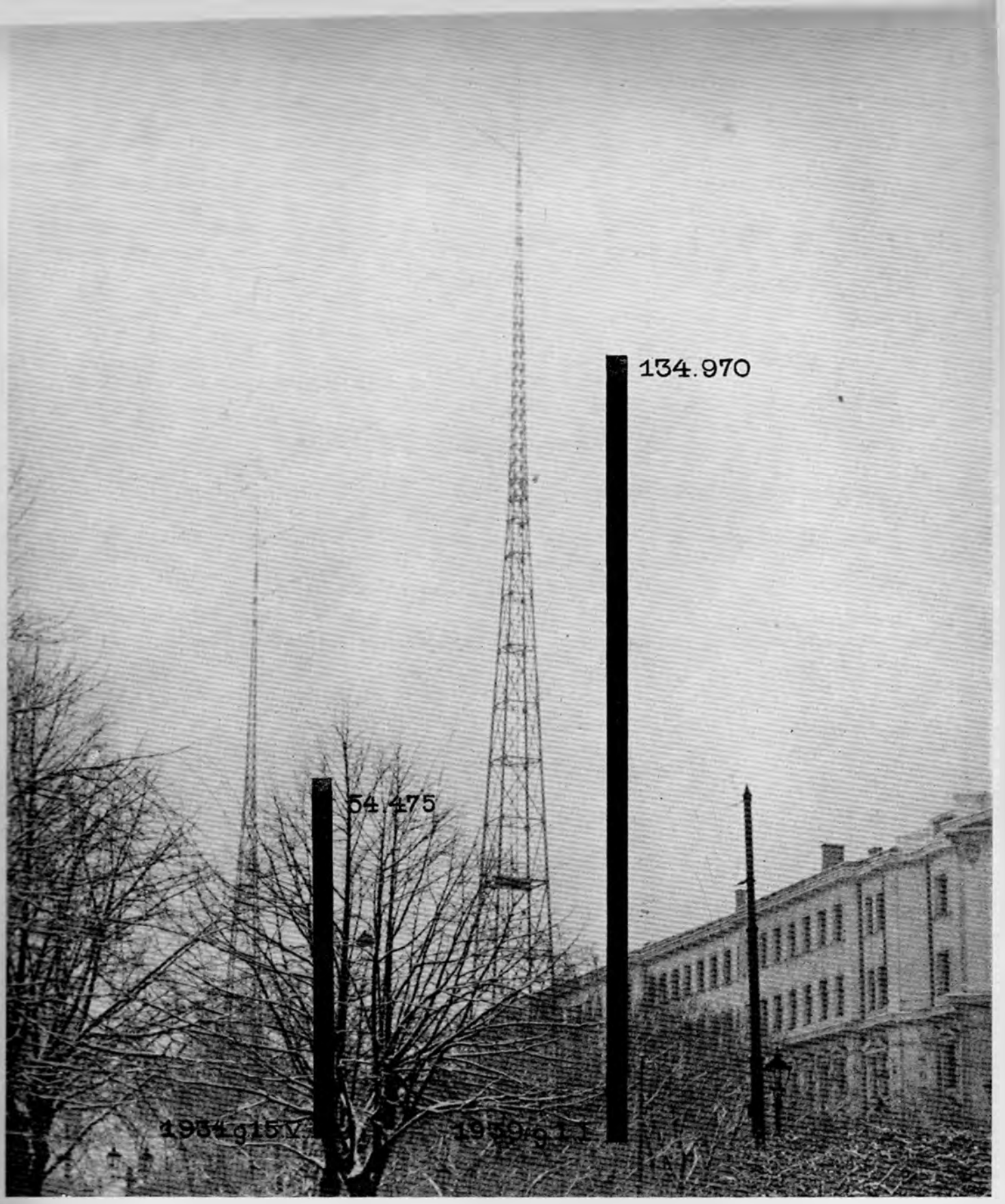

LATVIJAS RADIOFONS.

Latvijas Radiofons pēc savas tehniskās iekārtas piceder pie satiksmes resora, bet, ievērojot Radiofona izcilo nozīmi kulturas uzdevumu pildīšanā, tas pievienots Sabiedrisko lietu ministrijai. — Radiofona abonentu skaits pēdējos 5 gados vairāk kā divkāršojies: 1934. g. tas bija 54 475, bet 1939. g. 1. janv. jau 134.970.

LATVIJAS RADIOFONS 1934.—1939. g.

Atjaunotās valsts pirmie 5 gadi ir devuši Radiofonam krietnu organizaciju, plašu klausītāju saimi, paplašinājuši Radiofona uzdevumus un līdz ar to pilnīgi pārveidojuši Radiofona programu.

Uz 1934. gada 15. maiju Radiofonam bija 54.475 abonentu. Ja iepriekšējo gadu abonentu pieaugumu Radiofons skaitija dažos tūkstošos, tad ar 1934. gadu aina krasi mainas, un ikgadējs radioauditorijas pieaugums svārstas starp 10.000 un 20.000 jaunu abonentu. Piecos gados Radiofona abonentu skaits vairāk kā divkāršojies, sasniedzot uz 1939. gada 1. janvari 134.970.

Radiofona sabiedriski kulturalo uzdevumu pildīšana tagad iespējama nesamērīgi plašākā apjomā. Tagad Radiofons runāto vārdu, muzikas skaņas u. t. t. nevien spēj novadīt ikvienā apdzīvotā vietā un mājā, bet tas vienā un tai pašā laikā saista neskaitamus klausītājus pie uztvērējiem. Lielās svinībās vai lielos tautas svētkos var ņemt dalību visi, kaut arī tie atrastos tālu no svētku vietas. Tieši šai nolūkā valsts svētkos un citos svarīgos gadijumos atklātās vietās uzstāda Radiofonam pieslēgtus skaļruņus.

Zīmējoties uz Radiofona sniedzamo programu, piecu gadu darbs programas plašākā, tas ir muzikas, nozarē formulējams vārdos: labu mākslu, latvisku mākslu.

Latvju izpildošie mākslinieki 1934. gadā no Radiofona saņēmuši Ls 73.000,—, bet 1938. gadā šī suma gandrīz divkāršojusies (Ls 130.000,—). Vēl raksturīgāka aina ir zīmējoties uz Radiofona atbalstu latvju autoriem: 1934. gadā — Ls 33.000,—, bet 1938. gadā Ls 71.000,—.

Pēdējie skaitļi sevišķi svarīgi tai ziņā, ka te manams īpatnējā Radiofona maksājamo autorhonoraru likuma labais iespaids.

Ievērojami mainijušies pēdējos piecos gados arī priekšlasijumu un literarie raidijumi. Lekciju temati cenšas aptvert visu latviskās dzīves loku, veltijot uzmanību profesionaliem jautājumiem, sabiedriskiem un kulturalās dzīves jautājumiem un vispārderīgām praktiskām lietām.

Ar lielu uzmanību ir nokārtoti priekšlasijumi lauksaimniekiem. Vienmēr tie paši vecie jautājumi un tomēr caurausti daudzām jaunām problemām — tie ir apstākļi, kas prasa lauksaimniecības priekšlasijumu ziņā sevišķi plašu plānu. Dramatiskos raidijumos ievērojami samazinājušies sveštautiešu darbi un pavairojušās latvju lugas, uzvedumi, dialogi etc. Tā 1938. gadā dramatisko raidijumu bijis 240 reizes, no tiem latvju autoru darbi 216 reizes.

Ievērojami paplašinājusies arī Radiofona loma zīmējoties uz latvju mākslas propagandu ārpus Latvijas robežām. Ja līdz 1934. gadam Radiofons šai ziņā nebija neko veicis, tad 1938. gadā ar Latvijas Radiofona starpniecību citu valstu radiofonos uzstājušies jau 25 Latvijas mākslinieki. Bez tam pēdējos gados veselus Latvijas Radiofona koncertus pārraidijuši Igaunijas, Lietuvas un citu valstu radiofoni. 1939. gada 14. maijā Latvijas Radiofons uzaicināts raidīt tā saucamo Eiropas koncertu, t. i. koncertu, kuru pārraida vairums Eiropas valstu radiofonu.

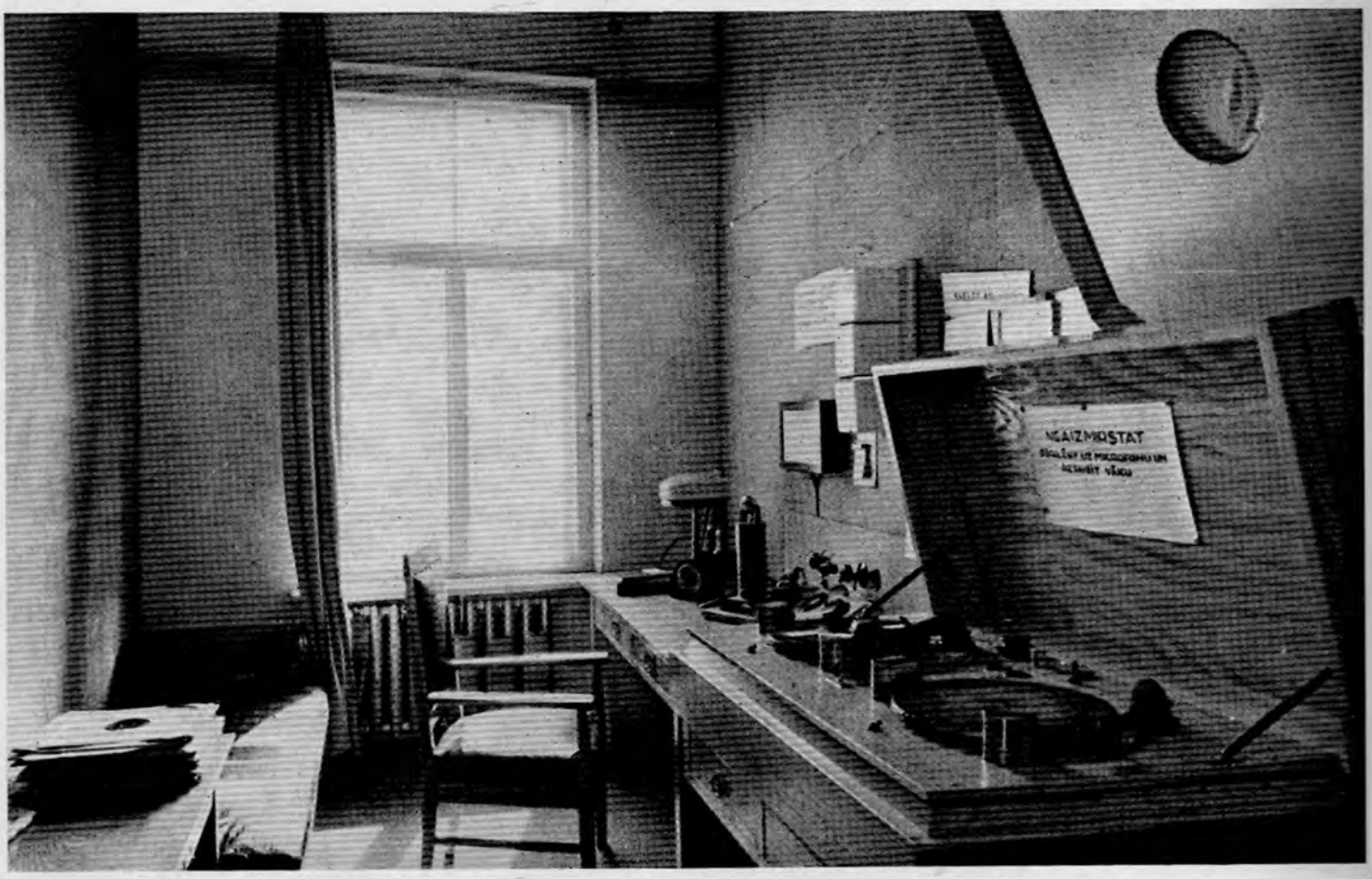

Radiofona 5. studija, kur notiek ziņu nolasīšana un skaņu plašu noraidīšana.

Valsts Prezidents Kārlis Ulmanis Ķeguma spēkstacijas strādnieku vidū.

Atzīmējams ir iedzīvotāju pirktspēju pieaugums, jo tautas ienākumi no ražojumu pārdošanas, no algām un citiem ieņēmumiem ir stipri cēlušies.

Visgaišāko liecību par to dod Ķeguma izbūves darbi, ne tieši paši par sevi, bet gan tādā ziņā, ka iekšējais aizņēmums Ķeguma izbūves finansēšanai deva labus panākumus — nedaudz dienās Ķeguma ķīlu zīmes bija pieprasītas par veselu trešo daļu vairāk kā bija vajadzīgs.

Tā ir laba zīme un pierādijums ne tikai saimnieciskās dzīves rosībai, bet arī pilsoņu atsaucībai, kā arī viņu uzticībai valdībai.

Un vēl vairāk — šis samērā lielais aizņēmums savā iznākumā rādija, ka arī pie mums saimnieciskā lietu izpratne iet dziļumā, jo ķīlu zīmes pieprasija ne tikai bankas, bet daži tūkstoši privatpersonu un mazāku uzņēmumu.

Bet pilsoņi arī tīri idejiski labprāt sasaistijās ar Ķeguma izbūvi, atzīdami tā lielo nozīmi.

Daugavas spēkstacijas izbūve ir svarīgākais līdzšinējais pasākums mūsu zemes bagātību izmantošanā, plašākais darba apjoma un arī līdzekļu ieguldīšanas ziņā. Bet es gribētu pateikt, ka šis darbs tomēr ir vēl tikai sākums mūsu dabas bagātību izmantošanā. Mēs šodien nemaz vēl nevaram pārredzēt, cik tālu sniegsies mūsu panākumi dabas bagātību izmantošanas pasākumos.

Pozitivie, radošie spēki, kas ceļ tautu un valsti, pie mums vairojas. Mēs jūtam un redzam, ka nostiprinas pamati, uz kuriem mēs stāvam un uz kuriem mēs gribam, lai nostājas arī nākamās paaudzes mūsu valstī. Un Daugavas spēka stacija Ķegums ir visspožākā izpausme mūsu neatlaidīgās uz priekšu iešanas pierādijumu virknē.

Daugava atkal vairos mūsu spēkus un arī mūsu varu še šinī zemē uz Daugavas krastiem, tagad un visā nākotnē.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runām.)

ĶEGUMA SPĒKA STACIJA

Ķeguma ūdensspēka stacijas būves darbi iesākti 1936. g. augustā, un tekošā 1939. gada novembrī sāks strādāt 2 pirmās uzstādamās turbīnas un piegādāt elektrisko strāvu Rīgai, Jelgavai, Bauskai, Cēsīm, Valmierai un šīm pilsētām piegulošiem Vidzemes un Zemgales apgabaliem.

Galvenie spēka stacijas elementi ir šādi. Ar masivu betona aizsprostu šķērsām Daugavai un uz tā muguras uzstādītiem dzelzs aizvariem Daugavas ūdens tiek sacelts un radīts 15—16 m (atkarībā no ūdens līmeņa upē) augsts kritums, ko izmantos 4 līdzīgas turbīnas, katra ar 17.500 kW un kopā ar 70.000 kW = 95.200 zirgu spēku lielu jaudu. Uzstādinātā ūdens līmeņa atzīme augšpus aizsprosta būs 32, bet lejpus — 16 m virs jūras līmeņa. Normali strādājot, katra turbīna patērē 140 m^3/sek. ūdens. Paceļot aizvarus, pāri betona dambim varēs viegli pārlaist ledu un plūdu ūdeņus. Vislielākie plūdi Daugavā novēroti 1931. gada maijā, kad ūdens caurteces vairums sasniedz ārkārtīgu lielumu, proti, 9.000 m^3/sek.

Betona dambis, kura platums augšā ir 5 un apakšā 20 m, nolikts tieši uz upes dibenā atrodamās dolomita klints, noņemot tikai 1—2 m biezu virsējo izdēdējušo kārtu. Šādu izbūvi atļauj izdevīgie ģeoloģiskie apstākļi pie Ķeguma, kur upes dibenā, zem caurmērā 5—8 m biezas izturīgu dolomitu kārtas, nāk ūdensnecaurlaidīgi merģeļi un māli ap 12 m biezumā. Lai noslēgtu ūdens caursūkšanos zem aizsprosta pamatiem gulošā dolomitu slānī, betona dambja priekšā izbūvēta 3 m augsta un 2 m plata dzelzsbetona galerija — tunelis, kas iet pāri visai Daugavai no viena krasta uz otru (tuneļa garums ap 750 m) un ielaists ap 5 m dziļi upes dibenā; viņš tā tad pa lielākai daļai pārgriež ūdenscaurlaidīgos dolomita slāņus. Vēl dziļāk zem galerijas pamatiem gulošie klints slāņi piesātināti ar šķidras cementa javas iespiešanu (injekciju) līdz zem tiem atrodošamies, augstāk pieminētiem ūdensnecaurlaidīgiem merģeļiem un māliem. No galerijas dibena izurbtas novērošanas akas, kas, ar specialiem filtriem tanīs, dod iespēju pastāvīgi sekot ūdens stāvoklim un spiedienam zem aizsprosta pamatiem.

Masivā betona dambja augstums virs upes dibena segmentu aizvaru ailēs ir ap 9 un vārstuļu aizvaru ailēs 12 m, jo pirmo aizvaru augstums ir 7,5 un otro — 4,5 m. Otra līdzīga, bet mazāka galerija izbūvēta pašā dambja ķermenī; arī no viņas dibena izurbtas novērošanas akas, kuru uzdevums ir uztvert gruntsūdeņus, kas varētu parādīties zem pašiem dambja pamatiem un radīt spiedienu no apakšas uz augšu un tā vājināt dambja noturību.

Lejpus aizsprosta Daugavas dibens ir nostiprināts ar dzelzsbetona noklāju, kam piešķirta īpatnēja forma, pāri plūstošo ūdensmasu nomierināšanai.

Ar 15—16 m augsto Daugavas aizsprostu izveidojas augšpus Ķeguma ap 40 km garš, vidēji 600 m plats un 10 m dziļš ezers, kas būs viena no krāšņākām ūdens krātuvēm pašā Latvijas vidū un noderēs kā ūdens satiksmei, tā arī sportam.

Spēka stacijas ēka novietota aizsprosta galā, Daugavas labajā krastā. Tās pamati ielaisti un iebetonēti ap 10 m dziļi upes dibenā, dolomitā un merģeļos izkaltās būvbedrēs. Lai aizsargātu turbīnu ieplūdes no vižņiem ziemā un ledus iešanas pavasarī, izbūvēta 5 m augsta dzelzbetona siena uz tādiem pašiem balstiem; ar šo sienu augšpus spēka stacijas izveidojas īpašs noslēgts priekšbaseins; ūdens no upes uz turbīnām plūdīs zem sienas apakšas.

Kā labajā, tā arī kreisajā krastā aizsprostam pieslēdzas ar sevišķu betona balstu palīdzību augsti zemes dambji, kuru platums pa augšu ir 8,5 m un garums labajā pusē ap 200 m, bet kreisajā pāri par 1 km. Šo dambju virsa būs šosēta un tos izmantos satiksmei no viena Daugavas krasta uz otru, jo pāri Daugavai, gar spēka stacijas ēkas augšpusi un aizsprosta lejpusi, iet 6 m plats dzelzs tilts. To cēla pašā darbu sākumā (nobeidza 1937. gada 1. jūlijā) uz provizoriskiem dzelzs balstiem, jo tas noder būves laikā ne tikai kā satiksmes līdzeklis starp abiem upes krastiem, bet arī kā izejas punkts aizsprosta un spēka stacijas ēkas celšanas darbiem. Būves darbu beigās, š. g. septembrī-oktobrī, tiltu ar hidraulisko domkratu palīdzību pacels 7 m augstāk tā galīgā vietā, 3 m virs uzstādinātā ezera līmeņa. Doma izmantot dzelzs tiltu kā izejas punktu galveniem būves darbiem ir izrādijusies par visai laimīgu, jo tas deva drošu piekļūšanu darbiem katrā upes vietā un laikā.

Plostu novadīšanai apkārt aizsprostam, kā arī liellaivu kustībai Daugavas kreisajā krastā izbūvē kuģošanas slūžu kāpni ar četrām 17 m platām, 80 m garām un 1,7 m dziļām kamerām, kas novietotas par apm. 4 m viena par otru zemāk. Pēc iepriekšējiem aprēķiniem caur šīm slūžām varēs izlaist līdz 100 plostu 24 stundās, patērējot ne vairāk par 10 m^3 ūdens sekundē.

Šīs slūžas noderēs arī liellaivu un mazāku kuģu caurlaišanai. Vēlākai lielākai kuģniecībai, līdzās šīm seklākām slūžām, izbūvēta galva 3 m dziļām slūžām, caur kurām varēs izvadīt apkārt Ķeguma aizsprostam vislielākos iekšējo ūdeņu kuģus.

Līdz šim (no 1936. g. 1. augusta — 1939. g. 1. martam) Ķeguma spēka stacijas darbi ir noritējuši saskaņā ar iepriekšējo sastādīto darbu programu un nav šaubu, ka pirmās divas turbīnas varēs uzsākt darbību līgumā ar zviedru firmu „Svenska Entreprenad A. B." paredzētā laikā, 1939. gada novembrī. Trešai turbīnai jābūt gatavai 1940. gada augustā; ceturto uzstādīs vēlāk, bet visi vajadzīgie būves darbi arī šai turbīnai tiks izpildīti jau līdz 1940. gadam.

Ķeguma spēka stacija ir lielākais un sarežģītākais celtniecības pasākums, kāds vispārīgi jebkad Latvijas teritorijā izpildīts. Tanī iebūvējamais betona daudzums pārsniedz 200.000 m^3, stiegrojuma dzelzs 10.000 tonnu un dažādi zemes darbi ap 400.000 m^3. Stacijai piekritīs mūsu saimnieciskās dzīves turpmākā attīstībā ievērojama, vēl pilnīgi gandrīz nepārredzama nozīme.

Pēc elektrības padomes (pie Tirdzniecības un rūpniecības d-ta) sastādīta Latvijas elektrifikacijas plāna elektrības centrales paredzēts iedalīt lielcentralēs, kas ražo enerģiju vairāku apgādes rajonu vajadzībām, rajonu centralēs, kas apgādā galvenokārt vienu rajonu, un palīga centralēs, kas spējīgas apkalpot tikai daļu rajona. Lielcentrales un rajonu centrales pievada elektrību ar 80.000 voltu spriegumu rajonu transformatoru stacijām; šīs 80.000 voltu līnijas izveido Latvijas tālvadu tīklu un tā kopgarums pēc plāna ir 1300 km. Lielās transformatoru stacijas elektrību pārveido no 80.000 uz 15.000 un 20.000 voltiem, ar kādu spriegumu vietējais augstsprieguma izdalīšanas tīkls pievada elektrību transformatoru punktiem, kur spriegumu pazemina līdz 380/220 voltiem un ar šādu zemsprieguma tīklu elektrību piegādā tieši patērētājiem. Izdalīšanas tīkliem pagaidām nav paredzēts iepriekšējs plāns; tos izbūvēs skatoties pēc ikreizējiem apstākļiem.

Par termiskām rajonu centralēm, kas būtu arī palīga centrales Ķeguma ūdens trūkuma gadijumos, plāns paredz sekojošās: Rīgā ar jaudu 45.000 kW, Liepājā 13.000, Ziemeļvidzemē — jaunizbūvējamā kūdras stacija Sedas tīreļa purvā — 10.000 un Dienvidvidzemē ar Latgali — Daugavpilī — 15.000 kW.

Izbūvējot Ķeguma spēka staciju un pieņemot noteiktu elektrifikacijas schemu, mūsu valsts ievada plānveidīgu elektrības saimniecību, kuras pamatprincipi ir šādi: 1) elektrība ir ražojama no vietējiem enerģijas avotiem, kādi pie mums neskaitami — ūdensspēks un kūdra; 2) tās ražošana pēc iespējas koncentrējama lielākās centralēs, jo tur izmaksa ir ievērojami zemāka, un 3) elektrība ir monopolprece, kuras ražošanai un izdalīšanai jānotiek valsts uzraudzībā.

Šādas plānveidīgas saimniecības mērķis ir samazināt ieguldamo kapitalu, palētinot elektrības ražošanu un izdalīšanu, nodrošināt enerģijas piegādi katrā laikā un darīt elektrību pieejamu arī retāk apdzīvotiem apgabaliem.

Ķeguma spēka stacija izmaksās ap 60 miljonu latu; aprēķini rāda, ka šī milzīgā suma tomēr rentēsies no pirmās stacijas darbā laišanas dienas. Pēc stacijas būves nobeigšanas 1940. gadā gadskārtējie izdevumi, ieskaitot ieguldītā kapitala procentus un deldējumu, kā arī tekošās izmaksas, sasniegs ap 6 milj. latu (apm. 10% no būves izmaksas). Kā zinams, Ķeguma spēka stacijas būves aizņēmums ir realizēts par 5%. Bet jau pirmā 1940. darbības gadā Ķeguma spēka stacija nodos Rīgas pilsētai, atsevišķiem rūpniecības uzņēmumiem un lauku tīkliem vismaz 150.000.000 kWh; tā tad 1 kWh izmaksās Ls 6.000.000 : 150.000.000 = 4 sant., kas nepārsniedz lielās modernās tvaika elektriskās centralēs ražotās enerģijas pašizmaksu pie tagadējām ogļu cenām Ls 40,— par tonnu. Turpmākos gados, Ķeguma nododamās enerģijas vairumam pieaugot, tās pašizmaksa ievērojami samazināsies un, kad pa daļai būs amortizēts ieguldītais kapitals, spēka stacija dos krietnu peļņu. Pie pirmās izbūves ar 2 turbīnām tā spēj vidēji saražot gadā 180 milj. kWh gaismai, spēkam un mājturībai. Pēc pilnīgas izbūves ar visām 4 turbīnām varēs ražot minētām vajadzībām, kopā ar augstāk minētām pastāvošām tvaika centralēm kā rezervēm, līdz 350 milj. kWh gadā. Bez tam specialām vajadzībām — elektroķīmiskai rūpniecībai un termiskiem procesiem — varētu nodot ūdens pilnības laikā vēl tālākus 100 milj. kWh tā saucamās atkrituma enerģijas sevišķi lēti, zem 1 sant. par kWh. Šeit pirmā vietā pieminama slāpekļa mēslu, kaustiskās sodas un aluminija ražošana apmēros, kādi atbilst vietējam tirgum. Būs iespējama arī intensivāka mūsu mežu bagātību izmantošana, pārstrādājot kokus ar lētu enerģiju augstvērtīgos produktos, kādi ir celuloza, pape, papīrs un citi.

Nupat minētie aprēķini rāda aptuveni patērētājiem nodotās enerģijas pašizmaksu no Ķeguma spēka stacijas. Tā nav atkarīga no svārstīgiem tirgus apstākļiem, piem., ogļu cenām termiskās centralēs, bet noteikta uz ilgiem gadiem ar kapitala procentu un amortizacijas likmēm, kas ļoti svarīgi visādām kalkulacijām rūpniecībā un saimnieciskā dzīvē vispārīgi.

Visā pasaulē tagad atzīst, ka dzīves saimnieciskā un kulturalā līmeņa pacelšanai nepieciešama tās elektrifikacija, apzīmējot ar pēdējo pēc iespējas plašāku elektrības izlietošanu mājturībā, lauksaimniecībā, transportā, rūpniecībā. Tā kā elektrība ļaujas viegli sadalīties vissīkākās daļās un ērti transportējama pa tieviem metala vadiem uz lieliem attālumiem, elektrifikacija dod iespēju sasniegt visaugstāko mechanizacijas pakāpi un piešķirt cilvēka darbam vislielāko ražīgumu.

Sabiedrības socialo stāvokli var novērtēt pēc elektriskās enerģijas patēriņa skaitļiem, jo augstāka dzīves līmeņa sasniegšana saistīta ar enerģijas plašāku izlietošanu cilvēka darba atvieglošanai un dažādu ērtību radīšanai. Šinī ziņā mēs pašlaik atrodamies uz samērā zema stāvokļa, salīdzinot pat ar mums līdzīgām lauksaimniecības zemēm un nemaz nerunājot par valstīm ar attīstītu rūpniecību un lieliem ūdensspēkiem. Pēc pēdējiem statistiskiem datiem elektriskās enerģijas ražots uz 1 iedzīvotāju 1936. gadā Zviedrijā 815, Somijā 644, Vācijā ap 300, Holandē 274, Dānijā ap 250, Latvijā 73, Igaunijā 49 un Polijā ap 40 kWh.

Ja jau zemais elektrības patēriņš mūsu zemē, sevišķi uz laukiem, ir maz iepriecinošs, tad vēl bēdīgāka parādība ir tā, ka gandrīz visa šī enerģija tiek ražota ar importētu kurinamo — akmeņoglēm un naftu, kuru cenas ir svārstīgas un kara sarežģijuma gadijumos var nostādīt mūs ļoti grūtā, pat bezizejas stāvoklī. Un tas notiek tādos apstākļos, ka mūsu pašu zemē ir enerģijas avoti — ūdensspēks un kūdra, ar ko varam segt mūsu enerģijas patēriņu simtus gadus un pie tam par lētāku izmaksu nekā importēto kurinamo, kā to rāda augstāk apskatītie Ķeguma spēka stacijas rentabilitates aprēķini.

Pētijumi rāda, ka Latvijas upju ūdensspēka vidējā jauda sasniedz 400.000 kW, kuras izmantošanai var izbūvēt elektrības centrales ar apm. 600.000 kW lielu instalētu jaudu, ar ko varētu saražot ap 3.000.000.000 kWh enerģijas. Mūsu lielākie kūdras purvi spēj dot ap 800 miljardu kWh elektriskās enerģijas.

Ķeguma spēka stacijas izbūve ir spilgts piemērs tai pārdomātai un saskaņotai valsts saimnieciskai politikai, ko tik laimīgi ir ievadijis 1934. gada 15. maijs.

Priekšā stāv plašs darba lauks pie Ķegumā ražotās strāvas ievadīšanas mūsu dzīvē, it sevišķi uz laukiem, izbūvējot sadalīšanas tīklus un iekārtojot elektrības pielietošanu pašās saimniecībās. Kā labākais atrisinājums mūsu apstākļos būtu elektrības sadalīšana valsts mērogā, nodibinot akciju sabiedrību un pievelkot tanī kā līdzdalībniekus lielākās pastāvošās elektriskās stacijas, pilsētu un lauku pašvaldības, kā arī stiprākās patērētāju grupas.

INŽ. P. STAKLE.

Ķeguma spēkstacijas celšanas darbos

GĀDĪBA PAR STRĀDNIEKIEM

Lielās pārvērtības Latvijas politiskā dzīvē ievadija ievērojamas pārgrozības valsts socialās dzīves un socialo attiecību izveidošanas darbā. Valsts varai iejaucoties domstarpību kārtošanā starp darba devējiem un darba ņēmējiem, konflikti neizvērtās plašumā, jo tagad tos varēja izšķirt un atrisināt no objektivas taisnības viedokļa, kurš bija pieņemams abām pusēm.

Latvijas strādnieku dzīvē svarīgs posms sākas ar Darba kameras nodibināšanos 1937. gada 15. maijā. Par Darba kameras plašo tiesību un darbības apjomu liecina tas, ka kamera aicināta darboties līdzi to likumu izstrādāšanā, kuri attiecas uz algoto darba spēku, un kameras pienākums dot atsauksmes par likumiem un principialiem soļiem saimnieciskās politikas laukā no algotā darba spēka interešu viedokļa. Tikpat plašs un vispusīgs ir arī Darba kameras praktiskās darbības lauks pašpalīdzības un kulturalā darba nozarēs, tāpat arī gādībā par strādnieku brīvā laika lietderīgu, veselīgu un patīkamu izmantošanu.

Lai sagādātu strādniekiem labu un veselīgu pārtiku par samērā zemu cenu, Darba kamera noorganizējusi strādnieku ēdienu namus visos Rīgas rajonos. Šis pasākums guvis vislielāko piekrišanu un ēdienu namu skaitu nācies arvienu palielināt. Iepriekšējā gadā visos kameras ēdienu namos izsniegtas kopā vairāk nekā 2 milj. porcijas, t. i. katru dienu, kad ēdienu nami bijuši atvērti, tos apmeklējuši 6.700 strādnieku, kas sastāda apm. 12% no visiem Rīgas rūpniecības strādniekiem. Strādnieku ēdienu nami un klubi, kur izsniedz pusdienas, darbojas arī pie daudziem lielākiem rūpniecības un tirdzniecības uzņēmumiem Rīgā, Liepājā u. c. pilsētās, pie kam šie klubi un ēdienu nami atvērti galvenā kārtā pēdējos trijos gados. Kopskaitā Darba kameras un fabriku un uzņēmumu ēdienu namos pusdieno apm. 20% no visiem rūpniecības strādniekiem.

Ļoti ievērojams atbalsts strādnieku ģimenēm ir gādība par daudz tūkstošu strādnieku bērnu novietošanu vasarā lauksaimnieku ģimenēs. Strādnieku bērniem dota iespēja vasaru pavadīt veselīgos lauku apstākļos.

Strādnieku un viņu ģimenes locekļu veselības kopšanai kalpo arī daudzie Darba kameras atpūtas nami un vasaras nometne, kur strādnieki var pavadīt savu atvaļinājuma laiku. Pēdējos divi gados savus atpūtas namus ieguvušas arī vairākas atsevišķas arodbiedrības, — metalisti, tekstilnieki un tirdzniecības darbinieki. Atpūtas namu iekārtošanai un izdaiļošanai arī paši strādnieki ziedojuši prāvus līdzekļus un no fabrikas darba brīvā laikā personīgi strādājuši un savu roku pielikuši.

Ievērojams praktisks atbalsts strādniekiem ir Darba kameras organizētais Juridiskās palīdzības birojs, kas pilnīgi par brīvu sniedz juridisko palīdzību arodbiedrību biedriem visās lietās un uzņemas arī aizstāvniecību tiesā darba algas lietās. Juridiskās palīdzības sniegšana noorganizēta arī lielākos provinces centros.

Uz drošiem un veselīgiem pamatiem nostādītas jaunās strādnieku arodbiedrības. Triju gadu laikā izveidojušās tik plašas un stipras strādnieku arodorganizacijas, kādu Latvijā vēl nekad nav bijis. 52 arodbiedrībās tagad apvienoti vairāk nekā 85.000 strādnieku, kas ir apmēram 75% no visiem Latvijas rūpniecībā nodarbinātiem strādniekiem un daudzkārt pārsniedz agrāko arodbiedrību biedru skaitu. Jaunās arodbiedrības īsā laikā uzkrājušas vairāk nekā Ls 150.000,— lielu kapitalu.

Lielā mērā uzlabotas darba telpas, gādāts par darba drošību uzņēmumos, par sanitarām un higieniskām vajadzībām. Triju gadu laikā pie lielajiem uzņēmumiem atklāti daudzi jauni, priekšzīmīgi iekārtoti strādnieku klubi un atpūtas telpas.

Viens no svarīgākiem likumiem strādnieku interešu aizsardzībai ir jaunais likums par strādnieku un darbinieku veselības aizsardzību uzņēmumos. Pieņemot šo likumu, nacionalā valdība ir vēlējusies radīt tādus apstākļus, lai, darbu pildot, nebūtu apdraudēta strādnieku dzīvība un veselība. Ar jauno likumu katram darba devējam, kas nodarbina algotu darba spēku rūpniecības, būvniecības, amatniecības, tirdzniecības un satiksmes uzņēmumos, vispirms uzlikts par pienākumu iekārtot darba telpas ar darba gaitai nepieciešamo platību un katram strādniekam vajadzīgo gaisa tilpumu. Tālāk paredzēts pienākums gādāt par ventilaciju, apkurināšanu, pienācīgu gaismu, ģērbtuvēm, mazgātavām, labiem sanitariem apstākļiem, drošības ierīcēm u. t. t.

Valdība ir rūpējusies arī par lauku strādniekiem. Lai laukos dzīvojošiem strādniekiem, sevišķi ģimenes cilvēkiem, būtu iespējams savus bērnus pienācīgi apgādāt un izvadīt skolās, valdība 1937. gada aprilī pieņēma likumu par ģimenes piemaksām laukstrādniekiem.

Socialās apdrošināšanas laukā, attiecībā uz slimo kasēm, valdība izvedusi lielākus pārkārtojumus, uzlabojot slimo kasu dalībnieku ārstniecību un panākot šo iestāžu darbības paplašināšanu un lietpratīgu nostādīšanu.

Liela vērība piegriezta darba tarifa līgumiem. Darba kamera kopā ar attiecīgām arodbiedrībām ir rūpējusies par algoto darbinieku izpeļņas un darba apstākļu uzlabošanu, noslēdzot, kur tas bijis iespējams, darba tarifa līgumus. Pēdējā gada laikā noslēgti vairāk nekā 30 darba tarifa līgumi, panākot strādnieku izpeļņas paaugstināšanu caurmērā par 10 līdz 20 procentiem, bet dažos gadijumos pat par 50%. Ar tarifa līgumiem nokārtoti arī jautājumi attiecībā uz svētdienas darbu, virsstundām, naktsdarbu u. t. t.

Pašā pēdējā laikā valdība pieņēmusi likumu par pabalsta fondu darba nespējīgiem algotiem darbiniekiem. Fondā uzkrās līdzekļus no dažādām soda naudām par darba aizsardzības likuma, darba laika un darba kārtības pārkāpumiem un tāpat no citiem ienākumiem. Pabalstus no šī fonda piešķirs tiem algotiem darbiniekiem, kas kļuvuši darba nespējīgi un no slimo kases vai apdrošināšanas sabiedrības vairs pabalstus nesaņem. Pabalsta piešķiršanas tiesības no minētā fonda nodotas Darba kamerai.

Darba aizsardzības likumiem tikai tad ir nozīme, ja valdība gādā, lai šie likumi arī tiešām tiktu pildīti. Šai nolūkā pārkārtota un pastiprināta Darba inspekcijas darbība. Ar darba aizsardzības pārvaldes nodibināšanu un darba inspekcijas pakļaušanu Sabiedrisko lietu ministrijai, inspekciju darbība ievērojami paplašināta un aktivizēta. Latvijas Darba inspekcijai ir daudz plašākas tiesības un pienākumi nekā līdzīgiem institutiem citās zemēs.

Augšā:

Strādnieku atpūtas nams Ķemeros.

Vidū:

Ielu dzelzceļnieku klubs.

Apakšā:

Strādnieku atpūtas nams Majoros.

Strādnieki un viņu ģimenes locekļi atpūtas nama dārzā.

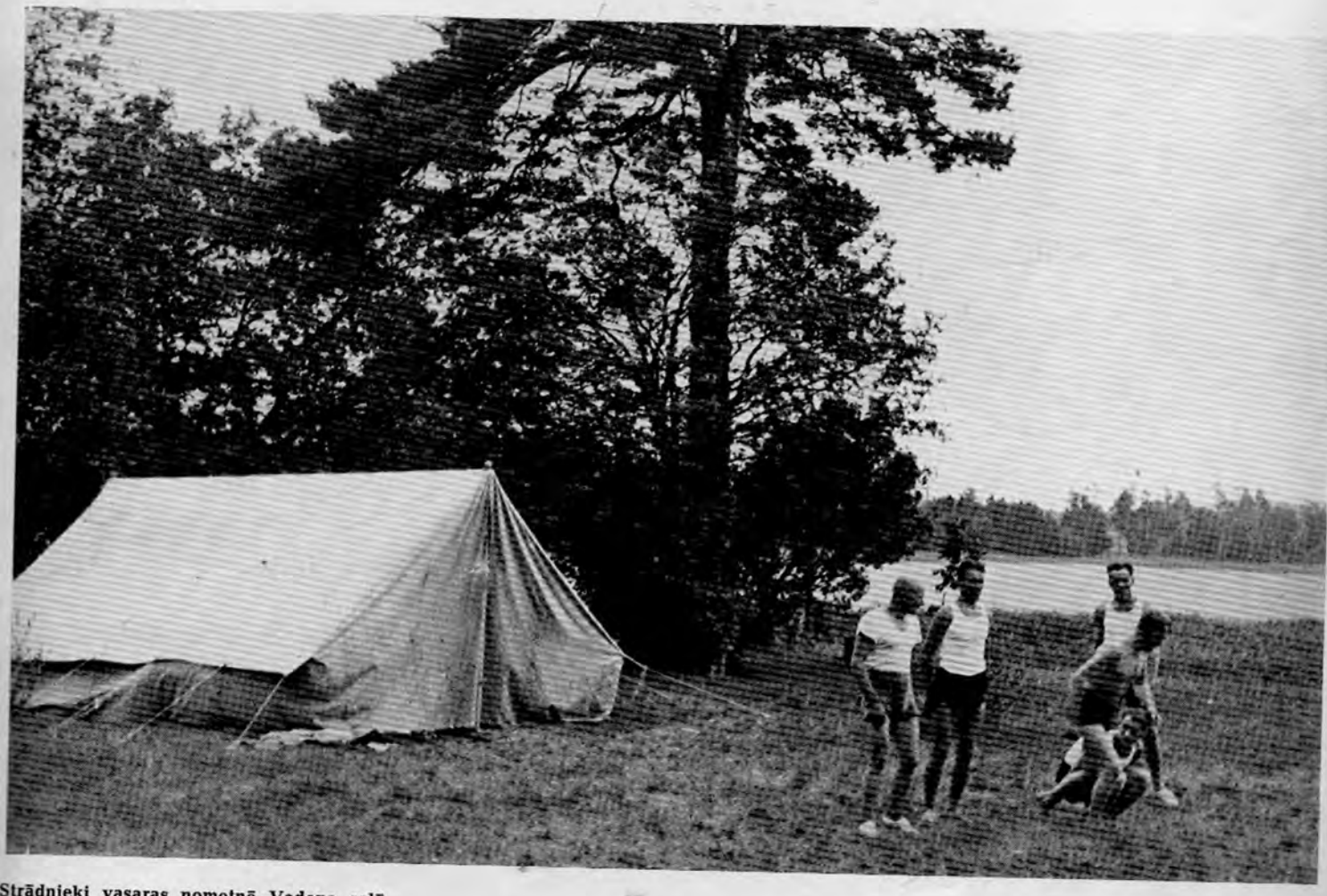

Strādnieki vasaras nometnē Vadoņa salā.

STRĀDNIEKU ĒDIENU NAMOS IZSNIEGTO PORCIJU SKAITS.

Gādībā par strādniekiem ļoti ievērojamu vietu ieņem strādnieku ēdienu namu ierīkošana, kur strādnieki par lētu maksu var saņemt labi sagatavotu ēdienu ērti iekārtotās telpās. 1936. g. izsniegti 824 tūkst. porciju, bet 1938. g. jau pāri par 2 milj. porciju.

NODARBINĀTĪBA.

Slimo kasēs apdrošināto algoto darbinieku skaits. Šis skaits no 163 tūkst. 1934. gada beigās pieaudzis līdz 220 tūkst. 1938. g. novembrī.

Darba kameras nam

ARODBIEDRĪBĀS APVIENOTO STRĀDNIEKU SKAITS 1934.—1938. G

1934. g. arodbiedrībās bija apvienoti 18½ tūkst. strādnieku, bet 1938. g. gandrīz 84 tūkst. Pieaugums 4½-kārtīg

LATVIJAS DARBA KAMERAS UN STRĀDNIEKU ARODBIEDRĪBU DARBĪBA

Strādnieku arodbiedrībās, kas pēc 1934. gada 15. maija no jauna dibinātas, vai arī pārorganizētas un pārveidotas, jau viena gada laikā bija apvienoti 18.639 biedri. Turpmākos gados arodbiedrību biedru skaits strauji audzis. 1936. gada 1. janvarī strādnieku arodbiedrībās bija apvienoti 40.957 strādnieki, 1937. g. — 58.186, 1938. g. — 71.958 un 1939. gada 1. janvarī kopējais visu Latvijas strādnieku arodbiedrību biedru skaits bija 83.933. Līdzīgā kārtā audzis un nostiprinājies arī arodbiedrību materialais stāvoklis. Arodbiedrību uzkrātie fondi, inventars un c. vērtības 1937. gada 1. janvarī sastādija Ls 840.809,—, 1938. g. — Ls 942.539,—, bet 1939. gada 1. janvarī — Ls 1.064.558,—. 1939. gada 1. janvarī Rīgā darbojās 32 arodbiedrības, bet provincē 20 arodbiedrības.

Latvijas darba kameras atsevišķo biroju darbību raksturo sekojošie skaitļi. Kameras Darba aizsardzības birojs panācis strādnieku darba apstākļu uzlabošanu 214 uzņēmumos, no tiem provincē 40 uzņēmumos. Rīgā noslēgti un pašreiz spēkā 15 kolektivie darba līgumi, bet provincē 13 kolektivie līgumi un 21 vienošanās akts par minimalām algām. 1936., 1937. un 1938. gados ar atzinības un goda zīmēm apbalvoti 7348 ilggadīgie strādnieki. No 1936. g. 1. novembra līdz 1939. gada 15. janvarim Darba aizsardzības birojā ienākušas 1258 sūdzības, no kurām pilnīgi noskaidrotas 1224 sūdzības. Ārpus iesniegtām sūdzībām birojs sniedzis paskaidrojumus un norādijumus visdažādākos darba dzīves jautājumos 6679 gadijumos.

Juridiskais birojs palīdzības sniegšanai algotiem darbiniekiem sācis darboties jau 1934. gada beigās. 1934. g. Juridiskā biroja apmeklētāju skaits — 86, 1935. gadā — 4821, 1936. gadā — 5566, 1937. gadā — 5758 un 1938. g. — 7882. Juridiskā palīdzība arodbiedrību biedriem sniegta par brīvu.

Centralā bēru fondā 1935. gada 15. maijā bija apvienoti 1463 dalībnieki ar 1330 ģimenes locekļiem. Uz 1939. gada 1. janvari bēru fonda dalībnieku skaits ir 10.953 ar 12.663 ģimenes locekļiem. Visā savā darbības laikā Centralais bēru fonds izmaksājis pabalstos Ls 157.369,—.

Darba kameras Sporta un atpūtas birojs un Rīgas un provinces strādnieku arodbiedrības 1936., 1937. un 1938. gados kopā sarīkojušas 333 ekskursijas ar kopskaitā 18.185 dalībniekiem. Kameras atpūtas namos 1937. gadā uzturējušies 506 strādnieki ar 5226 pavadītām atpūtas dienām, bet 1938. gadā — 867 strādnieki ar 13.657 pavadītām atpūtas dienām.

Plašs un vispusīgs ir Darba kameras un arodbiedrību kulturas darbs. 1937. gadā strādnieku arodbiedrības sarīkojušas 39 teatra izrādes, 31 koncertu, 6 referatus un 149 dažāda rakstura sarīkojumus ar kopskaitā 92.100 apmeklētājiem. Kamera savukārt sarīkojusi 44 kulturas pēcpusdienas ar 13.000 apmeklētājiem. 1938. gadā kamera sarīkojusi 12 koncertus ar kopskaitā 2300 apmeklētājiem, 14 referatus ar 2200 apmeklētājiem, 24 kino izrādes ar 8500 apmeklētājiem un 3 bērnu rītus ar 2500 apmeklētājiem. Kulturas sarīkojumu skaits arodbiedrībās 1938. g. krietni pieaudzis — sarīkotas 49 teatra izrādes, 24 koncerti, 32 priekšlasijumi un 187 dažāda rakstura sarīkojumi. Kameras rīkotās arodbiedrību dramatisko kopu teatra izrāžu sacensībās piedalijušās 23 arodbiedrības un izrādes noskatijušies 4700 apmeklētāju.

Muzikalās nodarbības arodbiedrībās sāk izveidoties jau 1935. gadā. 1938. gadā pie arodbiedrībām ir 52 muzikalās vienības ar kopskaitā 1292 dalībniekiem. 19 arodbiedrību kori saistijuši 851 dziedātāju, 11 pūtēju orķestri — 167 dalībniekus, 12 stīgu orķestri — 150 dalībniekus, 6 dubultkvarteti — 48 dziedātājus, 3 mutes harmoniku orķestri — 60 muzikas mīļotājus un 2 deju orķestri — 16 dalībniekus. Darbojas arī bērnu koris.

Par dramas mākslu arodbiedrību biedru interese augusi ar katru gadu. 1938. gada beigās jau darbojas 43 dramatiskās kopas ar 1100 dalībniekiem. 1937. gadā kopās notikuši 97 priekšlasijumi, sagatavota mākslinieciska programa 59 sarīkojumiem, noturot 651 mēģinājumu. 1938. gadā kopās notikuši 276 priekšlasijumi, sagatavota programa 130 sarīkojumiem un notikuši 1947 mēģinājumi.

Darba kamera rīkojusi arodu kursus pie Kr. Barona Tautas augstskolas. Jau 1935./1936. mācības gadā kursus apmeklējuši 1303 strādnieku arodbiedrību biedri. 1936./1937. mācības gadā klausītāju skaits ir 1609. 1937./1938. mācības gadā kursi pārkārtoti sakarā ar amatu un arodbiedrību sadarbnieku kursu atdalīšanu.

1936. gadā Darba kamera atvēra 9 ēdienu namus, kuros izsniegtas 824.175 porcijas, 1937. gadā jau darbojas 11 ēdienu namu — izsniegtas 1.676.548 porcijas, bet 1938. g. darbojas 14 ēdienu nami — izsniegtas 2.090.034 porcijas.

Darba kameras Higienas un mājturības birojs 1938. g. aprilī atklāja Mātes skolas kursus, bet 3. oktobrī uzsāka darbību speciala mācības iestāde — Mātes skola. Paraleli skolai darbojas Mātes skolas priekšpusdienas un vakara kursi. Skolu un kursus kopskaitā apmeklējušas 182 skolnieces un kursantes. Atvērts bērnu dārzs Slokā. Pie Rīgas un provinces arodbiedrībām un lielākām darba vietām nodibinātas sieviešu kopas, kopskaitā 45. Noturēti mājturības un rokdarbu kursi 13 arodbiedrībās, kurus apmeklējušas 338 personas. Birojs iekārtojis padomdotuvi mājturības un ģimenes dzīves jautājumos. Padomdotuvē griezušās 1.189 strādnieces.

STRĀDNIEKU EKSKURSIJA.

Darba kameras Sporta un atpūtas birojs un Rīgas un provinces strādnieku arodbiedrības 1936., 1937. un 1938. g. sarīkojušas kopā

STRĀDNIEKI UN AMATNIEKI

Šīs iestādes uzdevums — runāšu galvenā kārtā par Darba kameru — ir, lai viņa patiesi varētu aizstāvēt rūpniecības strādnieku visur, kur aizstāvība ir vajadzīga. Paskatoties drusciņ tālāk mūsu dzīvē, mēs atzīstam par dabisku, ka mēs aizsargājam īpašumu, aizsargājam dabas bagātības, aizsargājam pat zemes auglību. Kāpēc tad lai mēs apstātos, pienākdami pie jautājuma, vai ir aizsargājama mūsu tautas un valsts vislielākā manta, proti, cilvēka darba spēks un darba spējas? Ja jau mēs vispār esam pieejami domai par aizsardzību un aizstāvību, tad taču, protams, arī pie šī punkta mēs nedrīkstam apstāties, bet mums jāķeras pie tā atrisināšanas. Mēs uzskatam par pavisam normalu parādību, ka arī te vajadzīga aizsardzība. Mēs varam par mūsu apstākļiem un stāvokli liecināt un teikt, ka mūsu valsts vara ir darijusi savu pienākumu, un nekad nav šīs lietas aizmirsusi un atbīdijusi tālu prom, bet arvien paturējusi tās sava darba dienas kārtībā.

Ja mēs vispār runājam par to, ka mums ir jāaizstāv strādnieka vajadzības, ka mums jāpalīdz viņam viņa stāvokļa nostiprināšanā, tad es gribētu šinī vietā nevis teikt kādus komplimentus, bet tikai patiesību pateikt, ka šo darbu lielā mērā mums atvieglina un padara patīkamu tas, ka mēs zinam, priekš kā mēs to daram.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas.)

Amatnieki, jūs savu darbu strādādami varat droši domāt, ka jūs esat dalībnieki labklājības celšanā, ka jūs palīdzat valstij un valdībai izpildīt vienu viņas nodomu, un proti to: lai labklājība pie mums atnāktu ne tikai kopsumā, lielajā ciparā, bet lai šī kopsuma, kas mums tagad pēdējos 4 gados ir par 50% pieaugusi, — lai tā sadalītos pēc iespējas daudzās sumiņās. Lai šīs jaunās labklājības sasniegumu dalībnieku skaits būtu pēc iespējas lielāks, visu mūsu pilsoņu starpā.

Es teicu, ka jūs atbalstat valsti, tāpēc es varu teikt, ka arī valsts un valdība jūs neaizmirsīs un neatstās, un palīdzēs jums lētāk ražot un arī labāk ražot.

Pirmā vietā jānostāda darba laba izpildīšana un tikai labu ražojumu izlaišana no jūsu darbnīcām. Lai šie ražojumi būtu labi tādā ziņā, ka tie apmierinātu patērētājus, tad es gribētu, lai jūs izlasītu, ko saka mūsu zinātnieki, senatnes pētītāji par tiem amatnieku darbiem, kurus tagad rok ārā no zemes, un kas ir 1000, 1500 līdz 2000 gadu veci. Ja mēs šos darbus slavējam un sakam, ka tie mūsu amatnieki ir labi strādājuši, ka viņu darbi ir vērtīgi ne tikai kā atmiņas, bet paši par sevi, tad kādā klusākā brīdī padomājiet, ka jums darbs jādara tā, lai tas būtu labs ne tikai tagad, bet ja pēc gadu simteņiem jūsu darbi nonāks to laiku cilvēku rokās, tad lai saka: redziet, kā Latvijas amatnieks ir gājis uz priekšu, redziet, ko Latvijas amatnieki ir spējuši! Viņi nav gribējuši savos sasniegumos apstāties un palikt uz vietas, bet ir gājuši uz priekšu! Ir vajadzīga darba laba prašana, bet vajadzīga arī darba mīlestība, vajadzīga arī sava amata mīlestība un sava amata cienīšana. Jums pašiem būs jācenšas savu ikdienas darbu darīt ar centību un piespiešanos, jums pašiem vajadzēs radīt sev labu slavu un lauzt ceļu sabiedrībā un sadarbībā ar saviem amata un darba biedriem, atbalstot arī savas biedrības un savu kameru. Tad mūsu amatniecība augs un kļūs stipra, tad tā godam ieņems un godam pildīs to vietu, kas tai pienākas mūsu valstī.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runām.)

SASNIEGUMI LAUKSAIMNIECĪBĀ UN ZVEJNIECĪBĀ

ALSTS PREZIDENTS KĀRLIS ULMANIS apmeklē laukus.

TAGAD MĒS AR PILNU TIESĪBU VARAM TEIKT, KA ŠĪ ZEME IR MŪSU ZEME

Tagad mēs ar pilnu tiesību varam teikt, ka šī zeme ir mūsu zeme. Bet pār šo zemi ilgus laikus ir staigājušas svešas pēdas, un šī zeme dunēja zem svešo pēdu spiediena. Tad nevarēja mūsu zemturi priecāties par ražu, par pļauju, par sava darba augļiem.

No zemes nācis mūsu tautas spēks. Zeme un zemnieks ir mūsu visstiprākais pamats un mūsu pastāvēšanas pirmais garants.

Ir pagājis laiks, kad zemturus šķiroja pēc tā, vai tiem ir balti vai pelēki jumti. Tagad sen jau visiem ir jumti vienādi. Lai uz laukiem būtu vienota zemturu saime, viena valsts, viena tēvija, viens mērķis.

Man gribētos, lai kopā ar citām zvaigznēm vārds „zemnieks" dabūtu jaunu spožumu. Vēsturē nav daudz tādu tautu, kas tik ilgi varēja vienā vietā nodzīvot un nostāties pret visām vētrām un negaisiem kā latviešu zemnieku tauta. Tikai zemnieki varēja visu to panest. Tādēļ, atceroties vecos laikus, ļausim, lai vārds „zemnieks" arī jaunajā darbā atspīdētu jaunā gaismā.

Visi mūsu galvenie ienākumi atkarājas no mūsu zemturu darba, un šis grūtais darbs pelna valsts un valdības gādību par to, lai tas daudz maz atmaksātos. Ievērojot to, mums jāpūlas uzturēt un celt lauksaimniecības ražojumu eksportu, jo arvien gaišāk pierādas un apstiprinas daudzkārt izteiktā patiesība, ka lauksaimniecība ir mūsu dzīvo spēku pamats. Rūpēsimies par lauksaimniecības ražošanu, par lauksaimniecības ražojumu tirgu iekšzemē un eksportu uz ārzemēm, par lauksaimniecības ražojumu cenu uzturēšanu, par taisnīgākām cenām, par lauksaimniecības ražojumu cenu taisnīgākiem samēriem ar rūpniecības ražojumu cenām. Lauksaimniecības veicināšanai turpmāk nāksies darīt vairāk nekā darīts agrākos gados, jo šinī virzienā, šinī darbā daudz kas nokavēts. Varētu teikt, ka tas zīmējas uz ražošanas pacelšanu, bet tālāk tas jāattiecina arī uz ražošanas pārtraukšanu un noregulēšanu, piemērojoties valsts vajadzībām un tirgu prasībām iekšzemē un arī ārzemēs.

Mums kopā ar visiem lieliem ieguvumiem ir viens ieguvums, kas ļoti svarīgs arī mūsu lauksaimniecības celšanas darbam, proti, ka mums beidzot ir iespējams teikt un apzināties, ka mums ir viengabalaina, vienota, skaidri saskatama lauksaimniecības politika.

Tagad mēs varam uzstādīt plānus, novilkt savas darbības līnijas un varam būt droši, ka pie tām varēsim turēties, strādāt pēc plāna un savā darbā iet uz priekšu.

Izvirzas pašā pirmā vietā jautājums — gādāt, ja vajadzīgs ar jauniem paņēmieniem un jaunām metodēm, lai zemturis būtu nodrošināts ar nepieciešamo darba spēku.

Tas atkal no savas puses uzliks jaunus pienākumus tiklab valdībai, tiklab iestādēm, kas iet lauksaimniecībai palīgā tās celšanas un veidošanas darbā, kā arī lauksaimniekiem pašiem. Un es gribu pateikt, ka lauksaimniekiem pie šī jautājuma būtu jāpieiet ne tikai ar prātu, bet arī ar sirdi, ne tikai ar aprēķinu, bet arī ar izjūtu.

Tagad vajadzēs sākt dziļāk un sirsnīgāk iedomāties arī tā palīga stāvokli, pie tam pastāvīgi paliekot tālredzīgiem un atmetot to iedomu, ka mēs varam te kaut ko panākt un padarīt, ja mēs apmierinamies tikai ar to, kas sasniegts šodienai, rītam vai nākošam gadam. Mums nāksies domāt par tālāko nākotni.

Turpinādami sāktos darbus bez kavēšanās, tūliņ ķersimies pie tā, lai noskaidrotu visu, kas padarīts, un lai uz padarītā darba pamata un ņemot vērā visas vajadzības, kādas mums ir šinī nozarē, izstrādātu plašu melioracijas plānu visai zemei, kura izvešana varbūt aizņemtu gadus, varbūt gadu desmitus. Bet iznākumā mums būs lielas platības derīgas zemes, būs daudzām ģimenēm jaunas mājas vietas. Būs patiesi pacelta mūsu zemes auglība un mūsu zemes ražība. Tas viss kopā vairos mūsu saimnieciskos spēkus. Un ne tikai to vien. Kopā ar visu citu, kas šinī pašā nolūkā tiks darīts, mēs panāksim arī mūsu tautas dzīvības spēka, dzīvā spēka vairošanu. Plašais melioracijas darbs palīdzēs mums celt mūsu valsts iedzīvotāju skaitu, gādājot jau pie laika, lai būtu vieta, kur viņiem dzīvot, lai būtu nodrošināts darbs un maize jaunajam pieaugumam.

LAUKSAIMNIECĪBA

Ar Nacionalās valdības nodibināšanos 1934. gada 15. maijā kā visā saimnieciskā dzīvē, tā arī lauksaimniecības dzīvē sākās jauns ideoloģisks laikmets. Nacionalās valdības nodibināšanās momentā kā Latvijā, tā arī visā pasaulē vēl bija sajūtama smaga lauksaimniecības krize, no kuras vajadzēja rast izeju. Lai sekmīgi cīnītos ar krizi, bija jāmeklē jauni ceļi kā saimnieciskā ideoloģijā, tā arī praktiskā saimnieciskā politikā. Lielo saimniecisko grūtību iestāšanās momentā mūsu valstī vadošā loma piederēja saimnieciskā liberalisma ideoloģijai. Līdz Nacionalās valdības nodibināšanās momentam tikai vienā otrā vietā bija notikusi atkāpšanās no saimnieciskā liberalisma principiem, kur to pavēloši prasija krizes laika apstākļi. Jauna sistema vecā un bankrotējušā virziena vietā tomēr vēl nebija izveidota. Šis lielais un atbildīgais uzdevums nacionalai valdībai bija jāveic vispirmā kārtā. Saimnieciskā liberalisma laikā mēs, salīdzinot, maz rūpējāmies par to, lai savu valsti pēc iespējas pilnīgāk apgādātu ar savas zemes ražojumiem. Tādēļ ilgāku laiku mēs lielos daudzumos ievedām no ārzemēm kā dažādus rūpniecības, tā arī lauksaimniecības ražojumus. Tā 10 gados, no 1924. līdz 1933. gadam, kviešu bija ievests par Ls 125.188.000,—, rudzu par Ls 113.158.000,—, auzu par Ls 33.134.000,—, miežu par Ls 18.122.000,—, cukura par Ls 108.275.000,—, tauku par Ls 13.177.000,—, olu par Ls 8.739.000,—, gaļas par Ls 7.808.000,— u. t. t. Ārzemju preces mēs ievedām tik lielos daudzumos, ka ārējās tirdzniecības bilance gadu no gada uzrādija lielu pasivitati. Kad 1930. gadā sākās lielā saimnieciskā krize, ārzemju preču imports agrākos apmēros kļuva pilnīgi neiespējams. Tāpat kā citās valstīs, arī mēs bijām spiesti grozīt savu līdzšinējo ekonomisko politiku un nostāties uz saimnieciskā nacionalisma ceļa. Šai nolūkā sākām savas zemes vajadzību apmierināšanai audzēt plašākos apmēros maizes labību, galīgi izveidot savu cukura rūpniecību, pastiprināt dažādu citu lauksaimniecības produktu ražošanu iekšzemes tirgus vajadzībām, kā arī paplašināt rūpniecības produktu ražošanu.

Saimnieciskā nacionalisma virzienu, ko zem nepieredzēti smagās saimnieciskās krizes spiediena iesākām 1930. un 1931. gadā, galīgi izveidoja un noslēdza Nacionalā valdība. Agrākās brīvtirdzniecības vietā tā izveidoja kā lauksaimniecībā, tā arī rūpniecībā nacionalu saimniecības sistemu, kura sprauda sev par mērķi mūsu dabīgo iespējamību robežās izveidot tādu lauksaimniecību un rūpniecību, kura pēc iespējas pilnīgāk varētu apgādāt mūsu zemi ar iekšzemes ražojumiem un līdz ar to ierobežot līdz iespējamam minimumam to svešu zemju preču importu, ko varam ražot pašu zemē.

Ar to mūsu valsts ieguva jaunu, pašreizējiem apstākļiem pieskaņotu, saimniecisku ideoloģiju un no tās izrietošu saimniecisko politiku.

No saimnieciskā liberalisma principiem vajadzēja atsacīties arī citās dzīves nozarēs. Vecās saimnieciskās sistemas pamatojās uz brīvās sacensības principiem. Krizes laika apstākļos šī sistema radija pilnīgu chaosu, un tādēļ no tās arī mums vajadzēja atteikties tāpat kā to darija citas valstis. Neaprobežotas sacensības vietā vajadzēja stāties valsts varas regulējamās saimniecības resp. valsts vadītās saimniecības sistemai. Neaprobežotas konkurences vietā, kuras sekas bija chaoss visā saimnieciskā dzīvē, vajadzēja radīt harmonisku organizaciju un mērķtiecīgu darba plānu.

Turpinot pirmos krizes gados uzsākto darbu, Nacionalā valdība savā īsā darbības laikā izveidoja jaunu, valsts varas regulējamās saimniecības sistemu, kura tagad savā izveidojumā ir jau sasniegusi augstu attīstības pakāpi. Valsts vadītās saimniecības sistema mūsu zemē ir tik tālu izveidota, ka pavisam grūti ir atrast kādu citu zemi visā pasaulē, kur modernie saimnieciskās dzīves principi būtu atraduši praktiskā dzīvē tik plašu pielietošanu kā tas pašlaik pie mums notiek. Tā tad pavisam nedaudzos gados saimnieciskā dzīve vispār, bet it sevišķi lauksaimniecības dzīve, ir nostādīta uz jauniem un vismodernākiem ideoloģiskiem pamatiem.

AGRONOMISKĀS PALĪDZĪBAS REORGANIZACIJA.

Viens no vissvarīgākiem lauksaimniecības veicināšanas līdzekļiem ir zināšanu izplatīšana, kāds uzdevums piekrīt agronomiskās palīdzības organizacijai. Kaut gan agronomiskās palīdzības darbam Latvijā ir jau diezgan gara vēsture, tomēr lietderīgi to nostādīt izdevās tikai pašos pēdējos gados pēc Nacionalās valdības nodibināšanās. Pirmie mēģinājumi agronomiskās palīdzības darbā izdarīti 1903. gadā, kad mūsu Valsts Prezidents Kārlis Ulmanis kā Cīriches augstskolas agronomijas students sarīkoja pirmos lauksaimniecības kursus Ķēčos un Valmierā. Jauns solis uz priekšu bija sperts agronomiskās palīdzības darbā, kad 1905. gadā Kārlis Ulmanis pieņēma rajona agronoma vietu Baltijas lauksaimnieku biedrībā Valmierā. Revolucijas laika apstākļu dēļ plašāku darbību šoreiz vēl attīstīt nebija iespējams. Plānveidīga lauksaimniecības veicināšanas darba iespējas radās pēc tam, kad 1906. gadā nodibinājās Rīgas Lauksaimniecības centralbiedrība. Drīzi pēc tam nodibinājās arī Latviešu lauksaimnieku ekonomiskā sabiedrība. Plašāku darbību jaunās organizacijas varēja attīstīt tikai gadus 4—5 priekš Pasaules kara. Darba sekmes lielā mērā traucēja tas apstāklis, ka abas organizacijas jau drīzi pēc savas nodibināšanās uzsāka viena ar otru asu sacensību, kura brīžiem izvērtās par atklātu apkarošanos. Stāvoklis kļuva vēl ļaunāks pēc valsts nodibināšanās, jo bez priekškara organizacijām — Rīgas Lauksaimniecības centralbiedrības, kura pieņēma Latvijas Lauksaimniecības centralbiedrības nosaukumu, un Latviešu lauksaimnieku ekonomiskās sabiedrības, radās lielāks skaits citu agronomiskās palīdzības organizaciju ar dažādu specialo savienību un apgabalu centralbiedrību nosaukumiem. Dažas no jaundibinātām centralbiedrībām stājās sakaros ar atsevišķām politiskām partijām un uzņēmās sekmēt to mērķus. Visas daudzās jaundibinātās agronomiskās palīdzības organizacijas tiecās pēc valsts pabalstiem, kuru izgādāšanu uzņēmās politiskās partijas. Cik sarežģīts stāvoklis bija radies lauksaimniecības veicināšanas darbā, redzams no tā, ka Nacionalās valdības nodibināšanās momentā pastāvēja 22 agronomiskās palīdzības organizacijas, kuras visas saņēma lielākus vai mazākus valsts pabalstus. Daudzo organizaciju darbā radās liels paralelisms un nesaudzīga savstarpēja apkarošanās. Stāvoklis bija uzkrītoši nenormals, to atzina kā paši lauksaimnieki, tā arī valdība un Saeima. Ar agronomiskās palīdzības jautājuma nokārtošanas mēģinājumiem nodarbojās visas Saeimas, izstrādāja un gadiem ilgi apsprieda dažādus likumprojektus, bet līdz likuma izdošanai nenonāca un apstākļi kļuva arvien sliktāki. Chaotiskais stāvoklis, kāds bija radies agronomiskās

palīdzības darbā, stipri traucēja lauksaimniecības sekmīgu attīstību. Normalus apstākļus šai tik svarīgā lauksaimniecības veicināšanas darbā radija nacionalā valdība, nodibinot Latvijas lauksaimniecības kameru, kura stājās agrāko 22 dažādo agronomiskās palīdzības organizaciju vietā.

Likumu par Latvijas lauksaimniecības kameru izdeva 1935. gada 31. martā. Jau tā paša gada aprilī kamera uzsāka darbību un izveidoja ļoti modernu un plašu agronomiskās palīdzības organizaciju. Lauksaimniecības kameras likumu grozija un papildināja 1936. gada 9. janvarī. Kameras kompetences ir nospraustas ļoti plaši un tā tagad ir viena no vismodernākām lauksaimniecības veicināšanas organizacijām Eiropā.

Bez lielāka skaita atbildīgo darbinieku, specialistu, kas darbojas kameras centralā birojā tās 15 nodaļās, uz vietām darbojas 10 novadu vecākie agronomi un 100 rajonu agronomu. Bez tam vēl darbojas lielāks skaits lopkopības inspektoru un instruktoru — Vidzemē 28, Zemgalē 12, Kurzemē 9, Latgalē 12. Bez tiem kamera uz vietām uztur 21 dārzkopības instruktoru, 2 dārzkopības tehniķus, 9 biškopības instruktorus, 34 rajonu mājturības instruktores, 2 zivkopības instruktorus, 2 kopdarbības instruktorus, 6 technikas un lauku labierīcības instruktorus, 13 mazpulku inspektorus un 27 kulturtechniķus. Tad vēl kamera uz vietām uztur 55 darba birojus un to vadītājus.

Šis darbinieku uzskaitijums vien jau rāda, cik plaša un daudzpusīga ir Latvijas lauksaimniecības kameras darbība.

Lai padarītu sekmīgāku agronomiskās palīdzības darbu, tad Lauksaimniecības kameras agronomi ir izraudzijuši 491 atbalsta saimniecību, kurās viņi, piemērojoties attiecīgo apvidu īpatnībām un vajadzībām, cenšas uzskatami parādīt praksē pareizas saimniekošanas paņēmienus. Šai 491 atbalsta saimniecībai tuvākā laikā vēl pievienosies 1000 tālumnieku saimniecību, kuru uzlabošanai valdība atvēl 1 milj. latu aizdevumos uz ļoti atvieglinātiem noteikumiem.

LAUKSAIMNIECĪBAS BIEDRĪBU IZVEIDOŠANA.

Lauksaimniecības veicināšanas darbā izcila loma piekrīt lauksaimniecības biedrībām. Mūsu lauksaimniekiem tās ir pazīstamas jau vairāk kā 60 gadus. Tomēr pagātnē lauksaimniecības biedrību tīkla izveidošana gāja uz priekšu ļoti gausi. Lielāka rosība biedrību dibināšanā sākās pēc valsts nodibināšanas. Biedrības gan dibināja lielā skaitā, bet trūka šai darbā sistemas. Bez parastām lauksaimniecības biedrībām dibināja vēl dažādas specialas biedrības atsevišķām lauksaimniecības nozarēm, kā dārzkopībai, biškopībai, mājturībai un citām nozarēm. Bez tam vēl dibināja dažādas vispārizglītojošas biedrības, kā kulturas veicināšanas biedrības, izglītības biedrības, bibliotekas un vēl dažādas citas biedrības.

Tādā kārtā uz laukiem radās daudz dažādu organizaciju, un dažos pagastos to bija vairāki desmiti. Šāda organizaciju dibināšana bez noteikta plāna un sistemas nevarēja nākt par labu lauksaimniecības attīstībai un lauku dzīves celšanai. Biedrību gan bija daudz, bet lielais vairums no tām darbojās vāji mazā biedru skaita un piedzīvojušu darbinieku trūkuma dēļ.

Tagad, Nacionalās valdības laikā, lauksaimniecības biedrību jautājums ir radikali nokārtots.

Darbu uzsākot, tūdaļ noskaidrojās vecās kārtības trūkumi. Izrādijās, ka 242 pagastos, tā tad gandrīz pusē no visiem pagastiem, jādibina pavisam jaunas lauksaimniecības biedrības, jo tajos līdz tam laikam nedarbojās nekādas lauksaimniecības nozaru biedrības. Pārējos pagastos darbojās 687 lauksaimniecības rakstura biedrības, no tām 368 zemkopības, 28 dārzkopības, 158 biškopības, 56 mājturības, 77 zvejniecības un citas biedrības. Piemērotas pārveidošanai uz jauniem statutiem izrādijās tikai 75 lauksaimniecības biedrības. Pārējās lauksaimniecības nozaru biedrības nebija piemērotas pārorganizēšanai un tām, saskaņā ar likuma noteikumiem, vajadzēja pievienoties jaundibinātām vai pārveidotām lauksaimniecības biedrībām vai arī likvidēties. No šiem datiem redzams, ka saskaņā ar likuma noteikumu, ka katrā pagastā darbojas viena lauksaimniecības biedrība, vajadzēja veikt lielu organizēšanas darbu, no kura lielākā daļa jau paveikta. Pašlaik lauksaimniecības biedrības ir jau nodibinātas visos pagastos. To skaits sasniedz 518. Atsevišķu lauksaimniecības nozaru biedrību dibināšana nav paredzēta, bet tās atvietos pie lauksaimniecības biedrībām nodibinātās sekcijas. Līdz šim jau nodibinātas 1036 sekcijas, no kurām 900 sekcijas ir jau apstiprinātas un uzsākušas darbību. Sekciju dibināšana turpinas.

Ar lauksaimniecības biedrību tīkla izveidošanu paveikts ļoti liels organizatorisks darbs, kura nozīme lauksaimniecības veicināšanas darbā ir ļoti liela.

MAZPULKU ORGANIZACIJA.

Jaunās paaudzes sagatavošana lauksaimniecības darbam piekrīt mazpulku organizacijai. Mazpulku kustības ierosinātājs ir Valsts Prezidents Kārlis Ulmanis. Konkretas formas šī kustība pieņēma 1929. gada 8. novembrī, kad Ezerē nodibinājās pirmais mazpulks ar 13 dalībniekiem. Pirmos pastāvēšanas gados mazpulku kustība attīstijās diezgan gausi. 1932. gadā darbojās 101, 1933. gadā — 179 mazpulki. Līdz 1934. gada 15. maijam bija nodibinājušies 377 mazpulki ar 5846 dalībniekiem.

Valsts dzīves jaunā laikmetā mazpulku kustība sāka attīstīties ļoti strauji. Jau 1935. gadā darbojās 807 mazpulki ar 18.269 dalībniekiem, 1936. gadā mazpulku skaits pieauga uz 942, 1937. gadā — uz 1055, 1938. gadā uz 1062. 1938. gadā mazpulku dalībnieku skaits sasniedza 38.347. Pašlaik mazpulku dalībnieku skaits ir apmēram 40.000. Tā tad no 1934. līdz 1939. gadam mazpulku skaits ir pieaudzis no 377 uz 1062, tā tad kļuvis apmēram trīs reizes lielāks, bet mazpulku dalībnieku skaits no 5846 personām 1934. g. ir pieaudzis uz apmēram 40.000 personām vai pavairojies septiņkārtīgi.

PIENA LOPU PĀRRAUDZĪBAS BIEDRĪBAS.

Piena lopu pārraudzības biedrības ir viens no plašākiem un pazīstamākiem lauksaimniecības organizaciju veidiem Latvijā. Uz tām balstas viss mūsu lopkopības pacelšanas darbs.

Piena lopu pārraudzības biedrību organizacija ļoti daudz ieguva ar Latvijas lauksaimniecības kameras nodibināšanu. Līdz tam laikam šīs biedrības bija padotas dažādām centralām organizacijām, caur ko darbā trūka vajadzīgās saskaņas un bieži vien atsevišķas biedrības savā starpā veda sīvu cīņu. Tagad, pēc Lauksaimniecības kameras nodibināšanas, kā visā lauksaimniecības veicināšanas darbā, tā arī piena lopu pārraudzības biedrību darbā valda lietderība un saskaņotība. Šis organizacijas veids pēdējo 5 gadu laikā ir daudz ieguvis ne tikai no jaunu biedrību dibināšanas, bet arī to dalībnieku skaita pieauguma, bet vēl vairāk ir iegūts caur pašas organizacijas uzlabošanu.

Ja agrāk dažādas centralās organizacijas savā starpā cita ar citu konkurēdamas visu vērību grieza uz to, lai nodibinātu pēc iespējas lielāku biedrību skaitu, kaut arī tās būtu sīkas un nīkuļojošas, tagad pie plānveidīga darba vairs nav vajadzības visu vērību piegriezt biedrību skaita pavairošanai, bet gan to labākai nostādīšanai.

Uz 1934. gada 1. aprili Latvijā darbojās 847 piena lopu pārraudzības biedrības ar 118.926 slaucamām govīm. Pēc pēdējām ziņām, kuras attiecas uz 1938. g. 1. oktobri, piena lopu pārraudzības biedrību un to grupu skaits bija 1046, kur bija apvienotas 27.872 saimniecības ar 214.522 slaucamām govīm. No šiem skaitļiem redzams, ka pašu biedrību skaits ir tikai nedaudz pavairojies, toties pārraugamo piena govju skaits ir pieaudzis no 118.926 1934. gada 1. aprilī uz 214.522 govīm 1938. gada 1. oktobrī. Tā tad apmēram četru ar pus gadu laikā zem pārraudzības stāvošo piena govju skaits ir kļuvis divas reizes lielāks. Par šī organizacijas veida straujo attīstību liecina kaut tāds fakts, ka laikā no 1938. gada 1. apriļa līdz tā paša gada 1. oktobrim pārraudzības biedrībās apvienoto saimniecību skaits pieaudzis par 19,5%, bet pārraugamo govju skaits pavairojies par 20,3%. Uz 1938. gada 1. oktobri mūsu valstī zem pārraudzības atradās 24,5% no slaucamo govju kopskaita. Šis procents ir tik augsts, ka piena lopu pārraudzības ziņā mēs ieņemam vienu no pirmām vietām Eiropā.

Augstāks kā pie mums, zem pārraudzības stāvošo piena govju procents ir Dānijā. Šis procents ir augstāks arī Vācijā, kur jau vairākus gadus atpakaļ ir ievesta obligatoriska piena lopu pārraudzība. Visās pārējās Eiropas valstīs zem pārraudzības stāvošo piena govju procents ir zemāks kā Latvijā.

DĀRZKOPĪBAS PĀRRAUDZĪBAS BIEDRĪBAS.

Dārzkopības pārraudzības biedrību uzdevumi ir līdzīgi piena lopu pārraudzības biedrību uzdevumiem. Bet tā kā dārzkopībai mūsu lauksaimniecībā piekrīt daudz mazāka loma kā lopkopībai, tad ir saprotami, ka dārzkopības pārraudzības biedrību skaitam jābūt stipri mazākam par piena lopu pārraudzības biedrību skaitu. Bet arī šis biedrību veids Nacionalās valdības laikā ir stipri gājis plašumā.

Tā 1933. gadā pie mums darbojās 43 dārzkopības pārraudzības biedrības, bet 1938. gadā to skaits pacēlās uz 86 organizacijām, tā tad arī šo biedrību skaits 5 gadu laikā kļuvis divas reizes lielāks.

CITAS PĀRRAUDZĪBAS BIEDRĪBAS.

Bez piena lopu pārraudzības biedrībām un dārzkopības pārraudzības biedrībām Latvijā ir izmēģināti arī citi pārraudzības biedrību veidi, bet tie neguva tādus panākumus kā augstāk minētie divi pārraudzības biedrību veidi. Daudz uzmanības ir izpelnijušās laukkopības pārraudzības biedrības. To skaits 1934. gadā sasniedza 64. Bet šis organizacijas veids pilnā mērā neattaisnoja uz viņu liktās cerības, kādēļ Lauksaimniecības kamera pie plānveidīgās agronomiskās palīdzības noorganizēšanas no šādu biedrību tālākas uzturēšanas atteicās. To vietā stājās 100 agronomiskie rajoni. Zinamus panākumus pagājušos gados guva arī mājturības pārraudzības biedrības un 1935. gadā to skaits sasniedza 43. Arī šis organizacijas veids netika tālāk attīstīts, un tā vietā stājās Lauksaimniecības kameras mājturības rajonu instruktores.

LAUKSAIMNIECĪBAS KURSI UN PRIEKŠLASIJUMI.

No augstāk teiktā jau ir zinams, cik stipri ir paplašinājusies agronomiskās palīdzības organizacija pēdējo 5 gadu laikā. Lauksaimniecības biedrību tīkla noorganizēšana, mazpulku organizacijas straujā attīstība, piena lopu un dārzkopības pārraudzības biedrību skaita pieaugums, kā arī agronomisko darbinieku skaita pavairošana un to darba racionalizēšana izsauca lielu rosību agronomiskās palīdzības darbā. Tā jo sevišķi spilgti izpaužas dažādu agronomisku sarīkojumu skaita pieaugumā.

Dažādu lauksaimniecības kursu 1933. gadā noturēts 607, bet 1937. gadā — 1235, tā tad 4 gadu laikā to skaits kļuvis divas reizes lielāks.

Ļoti stipri pieaudzis arī priekšlasijumu skaits, kā tas redzams no Latvijas lauksaimniecības kameras pēdējā darbības pārskata. Tā 1935./36. darbības gadā kameras centra darbinieki noturējuši 361 priekšlasijumu 45.025 klausītājiem, bet 1937./38. darbības gadā 668 priekšlasijumus 93.488 klausītājiem.

Rajona darbinieki 1935./36. darbības gadā noturējuši 3574 priekšlasijumus 289.627 klausītājiem, bet 1937./38. darbības gadā tie noturējuši 4648 priekšlasijumus 399.372 klausītājiem.

Pavisam kameras darbinieki 1935./36. darbības gadā noturējuši 3935 priekšlasijumus 334.652 klausītājiem, bet 1937./38. darbības gadā 5.316 priekšlasijumus 492.860 klausītājiem. Tā tad 1937./38. darbības gadā Lauksaimniecības kameras darbinieku sarīkotos priekšlasijumus apmeklējuši gandrīz pusmiljons klausītāju. Tā tad Lauksaimniecības kameras trīs darbības gadu laikā lauksaimniecības priekšlasijumos klausītāju skaits pieaudzis par apmēram 50%. Vēl lielāku pieaugumu uzrāda Lauksaimniecības kameras sarīkoto kursu apmeklētāju skaits.

Tā 1935./36. darbības gadā kameras rajonu darbinieku sarīkotos lauksaimniecības kursus apmeklējuši 26.619 klausītāji, bet 1937./38. darbības gadā kursu klausītāju skaits sasniedzis 69.237, tā tad kļuvis divas ar pus reizes lielāks.

Lauksaimniecības kursu un priekšlasijumu apmeklētāju skaita ārkārtīgi straujais pieaugums pēdējo 3 gadu laikā norāda uz to, cik daudz mūsu lauksaimniecības veicināšanas darbs ir ieguvis ar Lauksaimniecības kameras nodibināšanos.

Lielai rosībai, kāda pašlaik valda agronomiskās palīdzības darbā, būs ļoti labvēlīgi panākumi mūsu lauksaimniecības attīstībā un lauku dzīves apstākļu uzlabošanā. Ja pagaidām vēl ne vienmēr šo panākumu apmērus var izteikt precizos skaitļos, tad jau tuvākos gados tie kļūs visiem jo skaidri saredzami mūsu lauksaimniecības ražošanas spēju straujā attīstībā.

LAUKSAIMNIECĪBAS MĀCĪBAS IESTĀDES.

Lauksaimniecības veicināšanas darbā izcila loma piekrīt arī šīs nozares mācības iestādēm — zemākām lauksaimniecības skolām, lauksaimniecības vidusskolām un pēdīgi Universitates audzēkņiem, kas studē lauksaimniecības zinātnes. Mācības iestāžu darbībā īsākā laikā radikalas pārmaiņas izvest ir diezgan grūti, it sevišķi kas attiecas uz pārmaiņām, kas būtu izsakamas noteiktos skaitļos. Uzlabojumi mācības iestāžu darbībā var izteikties netikvien skolēnu skaita pieaugumā, bet arī skolu iekārtas pārveidojumos, jaunu skolas ēku būvē, labāku mācības līdzekļu sagādāšanā un skolnieku apmācības un audzināšanas labākā nostādīšanā.

Notecējušos 5 gados uzlabojumi lauksaimniecības mācības iestādēs ir notikuši visos augstāk minētos virzienos. Tai pašā laikā varam konstatēt arī tādus sasniegumus, kuri izsakami skaitļu valodā. Tas vispirms ir jo viegli izdarams attiecībā uz pārmaiņām kā skolu, tā arī skolotāju un skolēnu skaitā.

Zemākās lauksaimniecības skolas*.

Mācības gadi	Skolu skaits	Skolēnu skaits	Skolotāju skaits	Skolas beigušo skaits
1937./38.	50	2 074	319	—
1936./37.	48	1.885	260	990
1935./36.	56	1.890	162	951
1934./35.	50	1.685	158	803
1933./34.	50	1.533	156	726

* Latvijas statistikas gada grāmata 1937./38. gadam.

Šī tabula, kura rāda zemāko lauksaimniecības skolu attīstības gaitu, sniedz mums visai iepriecinošas ziņas par šī tipa skolu attīstību. Kā no tabulas datiem redzams, skolu skaits gan 5 gadu laikā nav pieaudzis. Pārmaiņas skolu skaitā izskaidrojamas ar tiem pārkārtojumiem, kas lauksaimniecības skolu dzīvē iznāca sakarā ar Latvijas lauksaimniecības kameras nodibināšanos, kura pārņēma savā pārzināšanā tās skolas, kuras agrāk uzturēja dažādas centralbiedrības. Racionalizējot zemāko lauksaimniecības skolu tīklu, Lauksaimniecības kamerai dažas no tām vajadzēja likvidēt. Šī pārkārtošana ir nesusi zemākām lauksaimniecības skolām ievērojamus uzlabojumus. Kā no tabulas datiem redzams, skolēnu skaits no 1533, kāds tas bija 1933./34. mācības gadā, ir pieaudzis uz 2074 skolēniem 1937./38. gadā.

Pavisam strauju pieaugumu uzrāda zemāko lauksaimniecības skolu skolotāju skaits, jo 1933./34. mācības gadā šāda veida skolās ir darbojušies 156 skolotāji, bet 1937./38. gadā jau 319, tā tad divas reizes vairāk. Tik liels skolotāju skaita pieaugums ir jāatzīst par visai ievērojamu zemāko lauksaimniecības skolu sasniegumu.

Vēl atzīmējams zemākās lauksaimniecības skolas beigušo skaita pieaugums. 1933./34. mācības gadā šādas skolas beidza 726 audzēkņi, 1934./35. g. 803, 1935./36. g. 951 un 1936./37. g. 990 audzēkņi.

Lauksaimniecības vidusskolas*.

Macības gadi	Skolu skaits	Skolēnu skaits	Skolotāju skaits	Skolas beigušo skaits
1937./38.	6	909	95	—
1936./37.	6	852	62	99
1935./36.	5	716	42	—**
1934./35.	5	680	34	108
1933./34.	5	603	34	113

* Latvijas statistikas gada grāmata 1937./38. gadam.

** Sakarā ar mācības laika pagarināšanu izlaiduma nebija.

Lauksaimniecības vidusskolu skaits 5 gadu laikā ir palielinājies tikai par 1 skolu, bet toties skolēnu skaits ir pieaudzis par 50%, bet skolotāju skaits kļuvis gandrīz trīs reizes lielāks. Skolnieku un skolotāju skaita straujais pieaugums pa daļai izskaidrojams ar to, ka 1935./36. mācības gadā arī lauksaimniecības vidusskolās notika pāreja no četrgadīga un piecgadīgu kursu. Šis apstāklis ir pēdējos gados iespaidojis arī lauksaimniecības vidusskolu kursu beigušo skaitu, kurš ir nedaudz samazinājies.

Visai svarīgs solis augstākās lauksaimniecības izglītības labā ir Lauksaimniecības akademijas dibināšana, kura savu darbību uzsāks 1939. gada rudenī Jelgavā. Akademija atradīsies Viestura piemiņas pilī, kuru šai nolūkā paplašina ar ceturtā korpusa būvi. Akademijai būs lauksaimniecības un mežkopības fakultates, un tā sagatavos agronomus un mežzinātņu inženierus.

Runājot par pēdējo 5 gadu sasniegumiem lauksaimniecības izglītības laukā, vēl jāatzīmē, ka šajos gados ir uzceltas vairākas lauksaimniecības skolu ēkas.

LAUKSAIMNIECĪBAS KOOPERACIJA.

Lauksaimniecības sekmīga attīstība mūsu dienās nav domājama bez labi nostādītas lauksaimnieku pašdarbības, kura izpaužas dažādos kopdarbības pasākumos — kooperativos.

Mūsu Valsts Prezidents Kārlis Ulmanis savā 40 gadus ilgā mūsu lauksaimniecībai un visai tautai veltītā darbā izcilu uzmanību ir piegriezis lauksaimnieku kopdarbības pasākumu veicināšanai. Savos daudzos rakstos un runās viņš arvienu ir uzsvēris šo pasākumu lielo nozīmi. Kopdarbības lomas iztirzāšanai lauksaimniecības dzīvē savā plaši pazīstamā grāmatā „Kā pacelt un padarīt ienesīgu mūsu lauksaimniecību" Kārlis Ulmanis ir veltijis īpašu nodaļu, kur uz siltāko ieteic rūpēties par kopdarbības pasākumu attīstīšanu.

Ņemot vērā Vadoņa lielo interesi par kopdarbības pasākumiem, ir saprotama Nacionalās valdības lielā gādība par šo pasākumu sekmīgu attīstību un uzplaukumu, kura izpaudusies vairākos virzienos.

Pēc miera laika apstākļu iestāšanās mūsu zemē sāka lielā skaitā dibināties dažādi kooperacijas veidi. Bet drīzi vien noskaidrojās, ka mūsu kooperativā kustībā ir dažādi nopietni trūkumi, kuru dēļ daudzi kopdarbības pasākumi cieta neveiksmi un bija spiesti likvidēties. Daudzos gadijumos kooperativi bija cietuši lielus zaudējumus, kurus vajadzēja segt likvidējamās organizacijas biedriem ar saviem pajiem, bet ja ar tiem nepietika, tad piedzina iztrūkumu uz statutos paredzētās papildu atbildības pamata. Bankrotējušie kooperativi dažos gadijumos saviem biedriem sagādāja diezgan nopietnus zaudējumus. Tas lauksaimniekos izsauca lielu sarūgtinājumu un satricināja uzticību kopdarbības pasākumiem. Kooperativā kustībā bija iestājusies smaga krize, no kuras visvairāk cieta patērētāju biedrības. Nacionalā valdība uzņēmās kopdarbības pasākumu atveseļošanas un reorganizacijas darbu, lai to nostādītu uz pareiziem un drošiem pamatiem. Šī mērķa sasniegšanu lielā mērā sekmēja jauna likuma izdošana par kopdarbības sabiedrībām un to savienībām, kas stājās spēkā ar 1937. gada 1. jūliju.

Lai kooperativus pasargātu no bankrota varbūtēju zaudējumu gadijumā, valdība nodibināja Kopdarbības fondu ar 1 miljonu latu lielu pamata kapitalu, ko iemaksāja no valsts līdzekļiem. Šim fondam par labu gadskārtējas iemaksas izdara arī paši kooperativi. To iemaksas aprēķina pēc kooperativu apgrozijumiem, to bilances vai tīrās peļņas, ņemot vērā arī atsevišķo kooperativu īpatnības. Kopdarbības fonda uzdevums ir sniegt palīdzību grūtībās nonākušiem kooperativiem.

Lai nodrošinātu tautas uzticību kreditkooperativiem valdība nodibināja īpašu Drošības fondu, kurā kā pamat kapitalu no valsts līdzekļiem iemaksāja 1 miljonu latu. Šī fonda uzdevums ir garantēt naudas noguldītājiem kreditu kooperativos noguldītās naudas atmaksu. Kooperativu darbības sekmēšanas nolūkos reorganizēja arī lauksaimniecības kooperativu reviziju, ko nodeva Latvijas

lauksaimniecības kamerai, līdz ar to pie tās nodibinot īpašu kooperativu organizacijas un revizijas padomi.

Visiem šiem Nacionalās valdības kooperacijas labā spertiem soļiem bija ļoti labi panākumi, kā to rāda dati par kooperacijas attīstību.

Pirmā tabula mums sniedz ziņas par patērētāju biedrību attīstību 5 gadu laikā no 1934. g. 1. janvara līdz 1938. g. 1. janvarim.

Patērētāju biedrības*.

Gadi	Sabiedrību skaits	Veikalu skaits	Biedru skaits	Preču apgrozījums latos	Tirā peļņa latos	Zaudējums latos	Bilance latos	Pašu kapitals latos
1934	192	375	28.358	19.293.951	238.003	43.720	7.985.282	3.420.182
1935	194	393	27.597	22.159.423	341.646	19.716	8.184.270	3.546.298
1936	187	399	27.047	28.978.536	450.336	15.040	8.992.879	3.766.063
1937	183	429	27.711	36.695.000	794.149	10.996	10.593.000	3.867.000
1938	206	493	33.331	58.900.000	—	—	13.400.000	4.947.000

* Pēc Latvijas lauksaimniecības kameras sakopotiem datiem.

Kā no tabulas datiem redzams, pirmie divi gadi vēl neuzrāda kaut cik jūtamas uzlabošanās pazīmes. Tikai nākošos gados, kad valdība vairāk varēja savu uzmanību veltīt kooperativām organizacijām, sākās to atveseļošanās un uzlabošanās process.

Kā jau augstāk atzīmēts, likums par kopdarbības sabiedrībām un to savienībām stājās spēkā ar 1937. gada 1. jūliju. Ar šo dienu sākās jauns laikmets mūsu kooperativās organizacijās. Bet tā kā dati, ko sniedz šeit apskatamā tabula, beidzas ar 1938. gada 1. janvari, mūsu rīcībā ir ziņas tikai par ļoti īsu laiku. Tomēr izrādas, ka jau viena pusgada laikā patērētāju biedrības jaunos apstākļos ir jūtami atspirgušas. Ja 1937. gada 1. janvarī patērētāju biedrību bija 183, tad gadu vēlāk — 1938. g. 1. janvarī to jau bija 206. Biedrību veikalu skaits tai pašā laikā ir pieaudzis no 429 uz 498, bet biedru skaits no 27.711 pacēlies uz 33.331. Preču apgrozijumos uzlabošanās sākās jau agrāk un var uzrādīt ļoti ievērojamus sasniegumus. Ja 1934. gada sākumā preču apgrozijumi par iepriekšējo gadu bija 19.293.951 lats, tad 1938. g. 1. janvarī bija konstatēts, ka notecējušā 1937. gadā preču apgrozijumi bija sasnieguši 58.900.000 latu, tā tad taisni trīs reizes lielāku sumu.

Tabulas dati rāda, ka tirā peļņa 4 gadu laikā ir pieaugusi trīskārtīgi, bet zaudējumi tai pašā laikā samazinājušies četrkārtīgi.

Ievērojami pieaugusi arī patērētāju biedrību bilanču kopsuma un pašu biedrību kapitals.

Kooperativās krājaizdevu sabiedrības*.

Gadi	Sab-bu Skaits	Biedru Skaits	Bilance latos	Pašu kapitali latos	Noguldījumi latos	Aizdevumi latos	Tirā peļņa latos	Zaudējumi latos
1934	618	202.234	102.065.712	21.045.080	32.533.727	43.906 004	642.104	741.843
1935	606	205.495	104.713.465	21.562.955	35 505.567	42.968 348	682.610	593.934
1936	532	202.696	105.703.639	22.485.289	35.108.368	43.017.563	754.829	488.874
1937	505	206.693	110.000.000	23.353.000	39.327 000	43 256.000	782.769	63 234

* Pēc Latvijas lauksaimniecības kameras sakopotiem datiem.

Kā pievienotā tabula rāda, krājaizdevu sabiedrības 4 gadu laikā, par kuriem ir pieejami dati, uzrāda vēl mazas pārmaiņas. Tabulā ievietotās jaunākās ziņas attiecas uz 1937. g. 1. janvari, bet jaunais likums par kopdarbības organizacijām, kā tas jau no agrāk teiktā ir zinams, stājās spēkā tikai tā paša 1937. gada 1. jūlijā.

Bet arī tos 4 gados, par kuriem ziņas sniedz šeit pievienotā tabula, ir saskatama noteikta apstākļu uzlabošanās. Visu krājaizdevu sabiedrību zaudējumu kopsuma 1933. gadā bija sasniegusi 741.843 latus, 1934. g. — 593.934 1935. g. — 488.874, bet 1937. gadā vairs tikai 63.234 latus. Tā tad 4 gadu laikā zaudējumu kopsuma ir samazinājusies vairāk kā desmitkārtīgi. Arī tīrā peļņa tai pašā laikā uzrāda kāpjošu tendenci.

Lauksaimniecības dzīvē izcila loma piekrīt piensaimnieku sabiedrībām. To sasniegumi pēdējo piecu gadu laikā redzami šeit pievienotā tabulā. Tabulas skaitļu izprašanai ir vajadzīgi daži paskaidrojumi.

Piensaimnieku sabiedrības*.

Gadi	Sabiedrību skaits	Pienotavu skaits	Piena piegādātāju skaits	Pārstrādātā piena daudzums tonnās
1934	326	1.089	50.456	449 996
1935	294	1.109	56 585	494.818
1936	268	1 036	56.446	542.590
1937	259	976	56.667	603.158
1938	252	981	63 585	726.000

* Pēc Latvijas lauksaimniecības kameras sakopotiem datiem.

No tabulas datiem vispirms ir redzams, ka visus piecus gadus piensaimnieku sabiedrību skaits ir slīdējis uz leju. Šo parādību nekādi nevar uzskatīt par pagurumu vai atpakaļ iešanu, bet gan par atveseļošanās procesu. Piensaimniecības uzplaukuma gados bija novērojama ļoti strauja piensaimnieku sabiedrību dibināšana un koppienotavu celšana. Bet tad drīzi vien noskaidrojās, ka pienotavu ir uzcelts vairāk, nekā tas ir nepieciešams. Daudzās kopmoderniecībās pārstrādājamā piena daudzums bija nepietiekošs, caur ko apstrādāšanas izdevumi iznāca stipri augsti. Ja tādas koppienotavas sākumā vēl kaut kā varēja darboties ar panākumiem, tad cenu sabrukuma laikā to stāvoklis kļuva neciešams, jo apstrādāšanas izdevumi pie zemām sviesta cenām iznāca nesamērīgi augsti. Tādēļ vajadzēja uzņemties koppienotavu tīkla racionalizaciju. Piensaimnieku sabiedrības, kur dalībnieku skaits bija par mazu, lai racionali nostādītu piena apstrādāšanu, likvidēja un pievienoja kaimiņu sabiedrībām, lai tādā ceļā radītu spēcīgas sabiedrības, kur būtu pietiekoši liels piena daudzums, lai tā apstrādāšanu varētu veikt ar minimaliem izdevumiem par katru ražotā sviesta kilogramu. Koppienotavu tīklu racionalizacijas procesā daudzas no agrāk uzceltām pienotavām nācās likvidēt pavisam vai arī pārvērst par krejotavām.

Apskatamās tabulas otrā ailē ir parādīts koppienotavu un krejotavu kopskaits. Kā skaitļi rāda, pienotavu un krejotavu kopējais skaits piecu gadu laikā ir samazinājies par apmēram vienu simtu, lai ar to samazinātu piena apstrādāšanas izdevumus.

Kā apskatamās tabulas dati rāda, pašā pēdējā gadā ir jūtami pieaudzis to lauksaimnieku skaits, kuri piena pārstrādāšanu nodod koppienotavām. Ļoti jūtami ir pieaudzis arī pārstrādājamā piena daudzums. Mazāka kļuvusi Zemes bankas aizdevumu kopsuma, tā ka koppienotavām parādu nasta ir kļuvusi tai pašā laikā vieglāka.

Kooperativās apdrošināšanas sabiedrības*.

Gadi	Sabiedrību skaits	Biedru skaits	Apdrošināšanas suma latos	Bilanču kopsuma latos	Pašu kapitals latos	Tirā peļņa latos	Zaudējumi latos
1934	454	114 514	579.487.932	5.613 123	4.195.751	428.974	72.611
1935	456	118.279	644 071.354	6.080.805	4.572.601	515.861	33.109
1936	454	122.445	671.338.067	6.571.126	4.909.328	540.576	68.530
1937	448	125 536	709.916.824	7.087.672	5.364 421	556 784	30.233

* Pēc Latvijas lauksaimniecības kameras sakopotiem datiem.

Pēdējās tabulas četru gadu dati par apdrošināšanas sabiedrībām neuzrāda lielākas pārmaiņas. Tabulas ziņas nobeidzas ar 1937. g. 1. janvari. Tā tad arī šai kopdarbības nozarē Nacionalās valdības izdotais jaunais likums par kopdarbības sabiedrībām un to savienībām vēl nebija paspējis atstāt savu labvēlīgo iespaidu. Dati tomēr rāda, ka arī šīs organizacijas uzrāda noteiktu uzlabošanās tendenci.

Apdrošināšanas sabiedrību skaits gan nav pieaudzis, bet biedru skaits ir diezgan jūtami palielinājies, tāpat pieaugusi apdrošināšanas suma, pašu sabiedrību kapitali un tīrā peļņa, bet zaudējumi uzrāda krītošu tendenci.

Bez augstāk apskatītiem lauksaimniecības kooperativu veidiem, Nacionalās valdības laikā radās jauns kopdarbības pasākums — kooperativas spirta dedzinātavas. Agrāk gandrīz visas spirta dedzinātavas atradās privatu uzņēmēju rokās. Par spirta kopdedzinātavu iesākumu uzskatams 1937. gada 3. februaris, kad Valsts Prezidents saaicināja dažu kopdarbības jautājumu pārrunāšanai saimniecisko darbinieku apspriedi. Pie spirta kopdedzinātavu noorganizēšanas ķērās Latvijas lauksaimniecības kamera kopā ar Finansu ministrijas Nodokļu departamentu, Valsts zemes banku un citām ieinteresētām iestādēm. Pirmās spirta kopdedzinātavas ierīkoja Kuldīgā, Ugālē un Alojā. Pašlaik ceļ vēl divas spirta kopdedzinātavas — Istrā un Dagdā.

Spirta kopdedzinātavu normalstatutus Ministru kabinets apstiprināja 1937. gada 29. jūlijā.

Līdztekus jaunu spirta dedzinātavu celšanai ir notikusi jau pastāvošo spirta dedzinātavu atpirkšana, lai tās pārvērstu par kopdarbības pasākumiem. 1937. gadā kopdedzinātavu sabiedrības atpirka 9 spirta dedzinātavas no viņu agrākiem īpašniekiem, bet 1938. gadā atpirka vēl 12 dedzinātavas. Kopā ar 3 jaunceltām dedzinātavām pašlaik jau strādā 24 spirta kopdedzinātavas. Bez šīm 24 kooperativām kopdedzinātavām valstij pieder 2, pašvaldībām 2 un vienai piensaimnieku sabiedrībai 1 spirta dedzinātava. Pašlaik vēl apmēram puse no visām valstī pastāvošām spirta dedzinātavām atrodas privatu uzņēmēju rokās, kuras turpina uzpirkt kopdedzinātavu sabiedrības. 1937./38. gads bija kopdedzinātavām pirmais darbības gads. Šai pirmajā gadā darbojās 12 dedzinātavas, no kurām 3 bija jaunceltas un 9 vecās, kuras no to agrākiem īpašniekiem bija atpirkušas kopdedzinātavu sabiedrības. Pirmā darbības gadā visās 12 kopdedzinātavās bija 1584 biedri. Dedzinātavas pārstrādāja 140.666 kvintalus kartupeļu, no kuriem ražoja 1.695.597 litru alkohola. 10 no minētām spirta dedzinātavām darbības gadu slēdza ar Ls 32.780 tīru peļņu, bet 2 no kopdedzinātavām pirmajā gadā cieta zaudējumus.

Nākošā 1938./39. darbības gadā darbojās jau 24 spirta kopdedzinātavas. Tās apvienoja 2814 biedrus ar 687.705 latiem paju kapitala un ražoja gadā 3.271.080 litrus alkohola. Šāds spirta daudzums bija ražots, kad darbības gads vēl nebija noslēdzies. Līdz sezonas beigām — 30. jūnijam kopdedzinātavas paredz saražot 5,7 miljonus litru spirta. Kopdedzinātavas tā tad būs saražojušas 44% no visa valstī ražotā jēlspirta. Tā tad šis viens no visjaunākiem lauksaimniecības kooperativiem pasākumiem pavisam īsā laikā — tikai 2 gados ir guvis ļoti ievērojamus panākumus*.

* Ziņas par kopdedzinātavu stāvokli ņemtas no Latvijas lauksaimniecības kameras sakopotiem materialiem.

KOPDARBĪBAS CENTRALAS ORGANIZACIJAS.

Kopdarbības sabiedrību sekmīgai darbībai ir nepieciešamas labi nostādītas centralās organizacijas. Arī par tādu izveidošanu ir rūpējusies nacionalā valdība. Sevišķi daudz pūļu prasija patērētāju biedrību savienības jautājuma nokārtošana. Vajadzēja nostādīt uz drošiem pamatiem šo kopdarbības pasākumu centralo organizaciju. Tādēļ 1937. gadā valdība apstiprināja centralās savienības „Turība" statutus. Sevišķu vērību tā piegriež lauksaimnieku apgādāšanai ar ražošanas līdzekļiem, kā lauksaimniecības mašīnām, mākslīgiem mēsliem, spēkbarību un citiem ražošanas līdzekļiem.

Pārorganizēta ir arī piensaimnieku sabiedrību centralā organizacija. 1934. gada 21. decembrī Ministru kabinets apstiprināja paju sabiedrības „Latvijas Centralais sviesta eksports" statutus. Ar šīs sabiedrības nodibināšanos tai tika nodota tiesība vienai pašai visā valstī eksportēt un laist iekšzemes tirgū pienotavu sviestu un sieru. Sabiedrības dibināšanā piedalijās Latvijas Piensaimniecības centralā savienība, Latgales Lauksaimniecības centralais kooperativs un vēl trīs privatas firmas, kuras nodarbojās ar sviesta eksportu. Visa sviesta eksporta nodošana vienas organizacijas rokās bija liels solis uz priekšu piensaimniecības racionalizēšanā un mūsu stāvokļa nostiprināšanā ārzemju tirgos.

Vēlāk paju sabiedrību „Centralais sviesta eksports" likvidēja un tā funkcijas nodeva jau agrāk dibinātai Latvijas Piensaimnieku centralai savienībai, kura līdz ar to tika pārorganizēta un pārvērtās par visu piensaimnieku sabiedrību centralo organizaciju.

Apdrošināšanas kooperativu vadošais centrs ir Savstarpējās apdrošināšanas centralā savienība, kuras statuti arī ir grozīti un pieskaņoti šīs kopdarbības nozares tagadējiem uzdevumiem.

TIRDZNIECĪBAS UN RŪPNIECĪBAS AKCIJU SABIEDRĪBU DIBINĀŠANA.

Lauksaimniecības daudzo un dažādo vajadzību apmierināšanu nevarēja paveikt jau augstāk aprakstītās kopdarbības sabiedrības un to savienības, kādēļ bija vajadzība dibināt vēl dažas akciju sabiedrības tādu uzdevumu veikšanai, kuriem kooperativās sabiedrības bija mazāk piemērotas. Šeit apstāsimies pie galvenām akciju sabiedrībām, kuras nodibinātas lauksaimniecības vajadzību apmierināšanai uz valdības iniciativu un kuru apgrozijuma līdzekļu sagādāšanā piedalas valdība.

Ļoti svarīgi uzdevumi lauksaimniecības dzīvē piekrīt akciju sabiedrībai „Bekona eksports". „Bekona eksportam" piešķirtas tiesības vienam pašam eksportēt dzīvas cūkas un bekonu. Nacionalās valdības laikā 1936. gada 27. oktobrī pieņēma „Bekona eksportam" jaunus statutus, ar kuriem paplašināja tā darbību, uzdodot tam starp citu arī regulēt gaļas produktu un mājkustoņu tirdzniecību iekšzemē. Savienībai arī pēc jauniem statutiem pieder vienai pašai visā valstī dzīvu cūku un bekona eksporta tiesības.

„Bekona eksports" ne tikai veic mājlopu un gaļas produktu eksportu, bet arī ņem dzīvu dalību iekšzemes tirgus apgādāšanā ar gaļas produktiem, cenšoties regulēt gaļas lopu cenas iekšzemes tirgū.

Mājlopu uzpirkšanai kā eksportam, tā arī iekšzemes vajadzībām „Bekona eksports" iekārtoja šo mājlopu pieņemšanu pie kādām 107 galvenām dzelzceļu stacijām. Saskaņā ar valdības norādijumu Latvijas lauksaimniecības

kamera kopdarbībā ar attiecīgām pagastu un pilsētu pašvaldībām pie šīm stacijām izveido moderni iekārtotus mājlopu tirgus, lai līdz ar to lauksaimniekiem atvieglotu mājlopu pārdošanu.

Pēdējos gados A/S. „Bekona eksports" savu darbību ir ievērojami paplašinājusi, un tās tirdznieciskie apgrozījumi un līdz ar to arī nozīme gaļas lopu tirgus regulēšanā ir stipri pieaugusi.

Viens no nopietnākiem mūsu lauksaimniecības ienākuma avotiem ir dažāda sēklas materiala pārdošana. Latvija jau no sendienām ir pazīstama kā sēklas eksporta zeme. Lauksaimnieki ir stipri ieinteresēti sēklu tirdzniecības pareizā nostādīšanā. Sēklu tirgus regulēšana bija uzsākta jau agrāk, tomēr galīgi šo jautājumu izdevās nokārtot tikai Nacionalās valdības laikā.

Likumu par sēklu tirdzniecības kontroli izdeva 1933. gada 16. jūnijā. Šai likumā starp citu bija teikts, ka tirdzniecība ar lauksaimniecībā un dārzkopībā lietojamām sēklām pakļauta Zemkopības ministrijas kontrolei. Sēklu tirdzniecības uzraudzību un sēklu kontroli Zemkopības ministrija izdarija caur viņai pakļauto Valsts sēklu kontroles staciju.

Bet ar sēklu tirdzniecības kontroli vien lauksaimnieku vajadzības šai nozarē nebija vēl apmierinātas. Lauksaimniecības intereses prasija pēc labākas sēklu tirdzniecības organizacijas, it sevišķi, kas attiecās uz sēklas materiala eksportu. Lai apmierinātu šo lauksaimniecības vajadzību, tad 1935. gadā nodibināja īpašu akciju sabiedrību „Latvijas Centralais sēklu eksports". Statutos noteikts, ka sabiedrības mērķis ir iepirkt un pieņemt izvešanai uz ārzemēm un pārdošanai iekšzemē, kā arī ievest no ārzemēm linu, āboliņa, timotiņa, pļavu zāļu, labības, sakņaugu un citas sēklas, kā arī kartupeļus, visādi veicināt sēklu ražošanu, selekcionēšanu, standartizēšanu un eksportu, kā arī regulēt sēklu tirdzniecību iekšzemē.

Jaundibinātā savienība uzsāka plaša vēriena darbību sēklas materiala tirdzniecības nokārtošanā, kuras svarīgākais uzdevums ir lauksaimnieku ražotā sēklas materiala izvērtēšana. Ar akciju sabiedrības „Latvijas Centralais sēklu eksports" noorganizēšanu ir atrisināts un nokārtots mūsu lauksaimniecībai ļoti svarīgais sēklu tirdzniecības jautājums. Šis Nacionalās valdības paveiktais darbs par lielu svētību nāk tiem mūsu lauksaimniekiem, kuri plašāk nodarbojas ar linsēklu, āboliņa sēklu un citu sēklas materialu ražošanu.

Līdz Nacionalās valdības nodibināšanās laikam pavisam nenokārtots bija ādu un vilnas tirdzniecības jautājums. Tagad arī šis jautājums ir radikali atrisināts pēc tam, kad apstiprināja akciju sabiedrības „Ādu un vilnas centrale" statutus. Saskaņā ar šiem statutiem sabiedrības mērķis ir: iepirkt un pieņemt izvešanai uz ārzemēm, pārdošanai iekšzemē, kā arī ievest no ārzemēm aitu vilnu un dažādu mājkustoņu un meža dzīvnieku ādas, atverot šim nolūkam vajadzīgās vilnas un ādu iepirkšanas, šķirošanas un žāvēšanas vietas, noliktavas, eksporta un importa nodaļas, pārstāvības, kantorus un aģenturas iekšzemē un ārzemēs; visādi veicināt ādu un vilnas pareizu ražošanu, standartizēšanu un eksportu; regulēt ādu un vilnas tirdzniecību iekšzemē. Šis „Ādu un vilnas centrales" mērķu uzskaitijums jau rāda, ka šī sabiedrība ir uzņēmusies pilnā mērā atrisināt un nokārtot ādu un vilnas tirdzniecību.

Atminoties, ka līdz ar „Ādu un vilnas centrales" nodibināšanu valdība noteica arī cietas cenas ādām un vilnai, mēs sapratīsim, ka arī šo tirdzniecības nozari Nacionalā valdība ir radikali atrisinājusi un nokārtojusi. Līdz ar šo valdības soli bija likts drošs pamats aitkopības izveidošanai par nopietnu un ienesīgu lauksaimniecības nozari, jo ar cieto cenu noteikšanu valdība deva iespēju lauksaimniekiem ražot vilnu, samērā plašā iekšzemes tirgus vajadzību apmierināšanai, kādu uzdevumu agrāk veica citu zemju lauksaimnieki.

Lauksaimniecības interešu labā strādā arī dažas citas jaunākā laikā dibinātas tirdzniecības un rūpniecības akciju sabiedrības, pie kurām pieskaitamas arī A/S. „Ķieģeļnieks" un A/S. „Kaļķis".

A/S. „Ķieģeļnieks" darbībai ir liels sakars ar lauksaimniecību, un tās nodibināšanu lauksaimnieki var uzskatīt par svarīgu ieguvumu. „Ķieģeļnieks" apgādā lauksaimniekus ne tikai ar viņiem nepieciešamo būvmaterialu ugunsdrošām būvēm, bet arī ražo lauksaimniecībai tik nepieciešamās drenu caurules, kuru sagādāšana līdz šim ir bijusi saistīta ar diezgan nopietnām grūtībām.

Ļoti līdzīga „Ķieģeļniekam" pēc uzdevumiem un nozīmes ir tirdzniecības un rūpniecības akciju sabiedrība „Kaļķis".

Arī šī akciju sabiedrība lauksaimniekiem var izdarīt vērtīgus pakalpojumus ar pareizu kaļķu ražošanas un tirdzniecības nostādīšanu, jo šis materials lauksaimniekiem ir vajadzīgs kā būvniecībā, tā arī daudzās vietās tas ir nepieciešams zemes uzlabošanai. Nākotnē, kad zemes auglības pacelšanai veltīs vairāk uzmanības, vajadzība pēc kaļķiem lauksaimniecībā stipri pieaugs.

LAUKSAIMNIECĪBAS NODROŠINĀŠANA PRET DABAS KATASTROFĀM.

Līdz šim mēs apskatijām dažādus lauksaimniecības pasākumus, ko veic lauksaimniecības idejiskās biedrības ar savu centralo organizaciju — Latvijas Lauksaimniecības kameru priekšgalā, lauksaimniecības kooperativi vai arī dažādas lauksaimniecības vajadzību apmierināšanai domātas akciju sabiedrības.

Turpmāk jāpakavējas pie dažām lauksaimniecības nozarēm, kuru kārtošana nav vairs pa spēkam augstāk apskatītām iestādēm un organizacijām, bet jau prasa valdības organu ciešāku līdzdalību. Pie šādas dabas problemām vispirmā kārtā pieder lauksaimniecības nodrošināšana pret dabas katastrofām. Arī šo jautājumu ir radikali atrisinājusi Nacionalā valdība ar 1936. gada 30. jūnijā izdoto likumu, kas „Lauksaimniecības nolikumā" ievietots ar nosaukumu „Palīdzība dabas katastrofās cietušiem" un satur šādus noteikumus. Pie Zemkopības ministrijas pastāv fonds palīdzības sniegšanai pagastu administrativās robežās esošām lauku saimniecībām par vētrās, plūdos vai krusas negaisā bojātām ēkām, augļu kokiem un zivju dīķu ūdens ierīcēm, kā arī par plūdos vai krusas negaisā bojātiem sējumiem, zālājiem un dārzājiem.

Palīdzību dabas katastrofās cietušiem sniedz no īpaša fonda, kura līdzekļi sastādas: 1) no valsts budžetā paredzētām sumām; 2) no ziedojumiem; 3) no lauku nekustamas mantas valsts nodokļa maksātāju iemaksām, kas ņemamas 0,05% apmērā no lauku nekustamās mantas ienesīguma vērtības.

Palīdzību izsniedz par augstāk minētiem objektiem, ja postijumi nodarīti vismaz 25% apmērā no to vērtības.

Palīdzību izsniedz atkarībā no bojāto objektu nozīmes lauksaimniecības ražošanā, un tā nedrīkst pārsniegt 75% no Zemkopības ministrijas aprēķinātās zaudējumu sumas.

Likums par palīdzības sniegšanu no dabas katastrofām cietušiem problemu atrisina ļoti vispusīgi un radikali

Lauksaimniekiem nodrošināta palīdzība visdažādāko dabas katastrofu gadījumos. Tik vispusīgu nodrošinājumu gan laikam ļoti grūti būs kādā citā zemē atrast. Mūsu zemē šai problemai rastais atrisinājums katrā ziņā ir jāatzīst par ļoti radikalu un lietderīgu, jo mūsu zemes apstākļos, kur dabas katastrofas, piem., krusa un viesuļvētras piemeklē samērā maz, problemas labāku atrisinājumu nemaz nevar iedomāties.

ZEMES MELIORACIJA.

Latvijas lauksaimniecībā izcilu vietu ieņem zemes uzlabošanas darbs. Mūsu klimatiskajos apstākļos zeme ļoti bieži cieš no pārmērīga mitruma. Bez tā novēršanas nav iespējams iegūt kaut cik drošas un apmierinošas ražas. Nosusināšanas darbi ir nepieciešami kā tīrumiem, tā arī pļavām un ganībām. Darbu daudzums, kas jāveic zemes mitruma apstākļu pareizai nokārtošanai, ir ļoti liels, jo līdz valsts nodibināšanai šai nozarē vēl ļoti maz kas bija izdarīts. Zemes melioracijas idejas Latvijā bija pazīstamas jau labi sen, bet praktiskā darbība šai virzienā uzsākta tikai pēdējos gadu desmitos priekš Pasaules kara.

Pirmos 5 valsts pastāvēšanas gadus — no 1918. līdz 1923. gadam — var uzskatīt par zemes uzlabošanas darbu atjaunošanas un noorganizēšanas laiku. Lielāka rosība zemes uzlabošanas darbos iesākās ar 1924. gadu un turpinājās līdz 1929. gadam.

Pēc 1929. gada visā pasaulē iestājās smaga lauksaimniecības krize, kura ļoti jūtami nomāca arī mūsu lauksaimniecību, un līdz ar to sašaurinājās zemes uzlabošanas darbi. Pa krizes gadiem kulturtechniķu skaits bija stipri samazinājies, un 1934. gadā vairs darbojās tikai 26.

Pēc 1934. gada 15. maija, kad sākās jauns laikmets visās dzīves nozarēs, arī zemes uzlabošanas darbu gaita kļuva daudz straujāka. Līdz ar Latvijas Lauksaimniecības kameras nodibināšanu, tās pārzināšanā pārgāja visi zemes uzlabošanas darbi, ko līdz tam laikam veica dažādu lauksaimniecības centralo organizaciju kulturtechniskie biroji.

Pēc Nacionalās valdības nodibināšanās zemes uzlabošanas darbi ir stipri paplašinājušies. Tā 1935. gadā kulturtechniskā darbā strādāja 19, bet 1938. gadā jau 41 kulturtechniķis. Četru gadu laikā, sākot ar 1935. un beidzot ar 1938. gadu, Zemkopības ministrijas, Latvijas Lauksaimniecības kameras un Valsts zemes bankas kulturtechniķi apmeklējuši 13.241 saimniecību, uzņēmuši 64.499 ha meliorējamas zemes un nosprauduši 14.131 km grāvju. Pēdējo 5 gadu laikā nosprausts gandrīz tikpat daudz grāvju, kā iepriekšējos 15 gados.

Melioracijas darbu sekmīgai realizēšanai ir nepieciešami attiecīgi likumi, kas regulē tādus zemes uzlabošanas darbus, kuros ir ieinteresēti vairāki īpašnieki. Šo jautājumu nokārtoja ar 1925. gadā izdotiem noteikumiem par grāvju un citu ūdens būvju ierīkošanu uz svešām zemēm zemes nosusināšanas un apūdeņošanas nolūkos. Šai gadā izdeva arī noteikumus par melioracijas sabiedrībām.

Jau 1928. gadā nācās izdot pārgrozijumus un papildinājumus noteikumos par grāvju un citu ūdens būvju ierīkošanu uz svešām zemēm zemes nosusināšanas un apūdeņošanas nolūkos.

Šie likumi tomēr nespēja vēl pienācīgi regulēt zemes melioracijas darbu realizēšanu, un tādēļ Nacionalā valdība izdeva jaunu plašu melioracijas likumu, kurā uz līdzšinējo piedzīvojumu pamata dots vispusīgs melioracijas darbu reglaments. Jaunais melioracijas likums ietver vispārīgus noteikumus par melioraciju, noteikumus par melioracijas ietaišu ierīkošanu un uzturēšanu vispār, noteikumus par grāvju un citu melioracijas ietaišu ierīkošanu un uzturēšanu uz svešas zemes, noteikumus par melioracijas sabiedrībām, noteikumus par valsts pabalstiem un valsts darbiem zemes melioracijas veicināšanai, noteikumus par melioracijas komisijām un, pēdīgi, noteikumus uzraudzībai par ūdens noteku un citu melioracijas ietaišu uzturēšanu un kopšanu.

Jaunā melioracijas likuma galveno nodaļu uzskaitījums rāda, cik vispusīgi tagad ir nokārtota melioracijas darbu realizēšana un cik liels ieguvums ir jaunais melioracijas likums. Šis likums zemes uzlabošanas darbos ienesis vēl lielāku rosību.

PĀRMAIŅAS SĒJUMU PLATĪBĀS.

Lauksaimniecības pamats ir laukkopība un ražas, ko no laukiem iegūst. Lauku ražas dod maizi cilvēkiem un arī galveno barību mājkustoņiem. No lauku ražām ir atkarīgas visas pārējās lauksaimniecības nozares. Tā tad šīs nozares panākumi lielā mērā nodrošina gandrīz visu pārējo lauksaimniecības nozaru sekmes.

Tādēļ, runājot par sasniegumiem lauksaimniecības ražošanas spēju celšanā, vispirmā kārtā šie panākumi jākonstatē lauku kulturās. Panākumi izpaužas ražu pieaugumā, kam par iemeslu var būt vai nu sējumu platības pieaugums, vai arī caurmēra ražu celšanās.

Laukaugu sējumu platība 1000 hektaros Latvijā.

Kulturas	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.
Rudzi	257,9	268,2	270,8	257,9	288,5	284,5
Kvieši	125,0	142,0	140,4	129,0	136,9	141,0
Mieži	184,5	180,1	193,2	189,3	181,4	177,9
Auzas	306,6	300,2	332,7	339,2	335,4	347,9
Mistrs	68,7	71,8	70,6	77,1	77,5	78,9
Zirņi	40,5	44,1	41,8	39,4	36,4	35,5
Kartupeļi	104,1	107,6	123,7	119,8	127,0	137,7
Cukurbietes	13,1	14,5	15,5	11,7	13,8	13,6
Sakņaugi u. c. dārzāji . .	53,6	53,1	50,3	52,4	55,0	58,5
Lini	41,5	46,3	68,0	67,2	69,3	65,5
Āboliņš un tīruma zālāji .	507,5	506,1	509,5	535,6	537,2	569,2
Kopā . . .	1.703,0	1.734,0	1.816,5	1.818,6	1.858,4	1.910,2

Šeit pieliktā tabula sniedz ziņas par pārmaiņām sējumu platībās, sākot ar 1933. un beidzot ar 1938. gadu, tā tad par sešu gadu ilgu laika posmu.

No tabulas datiem redzams, ka lauku augu sējumu kopplatība 1934. gadā ir bijusi jūtami lielāka nekā 1933. gadā. Sējumu platības salīdzinot, nelielie pieaugumi, acīm redzot, ir izskaidrojami ar lauksaimniecības krizes apstākļiem, kuri 1933. un 1934. gadā vēl bija diezgan stipri sajūtami.

Bet tad, sākot ar 1935. gadu, laukaugu sējumu kopplatība sāk pieaugt straujāk. Sevišķi liels šis pieaugums ir 1937. un 1938. gadā.

Piegriežot uzmanību atsevišķām kulturām, redzam, ka to sējumu platības no gada uz gadu uzrāda zinamas svārstības, kas var stāvēt sakarā ar klimatiskiem un ekonomiskiem apstākļiem. Jūtamu sējumu platības pieaugumu pēdējos divos gados uzrāda rudzi. 1933. gadā to sējumu platība bija 257.900 ha, 1937. gadā 288.500 un 1938. gadā 284.500 ha. Kviešu sējumu platība pēc 1934. gada vairs nav pieaugusi. Diezgan lielas svārstības uzrāda miežu sējumu platība.

Noteiktu paplašināšanās tendenci uzrāda auzu sējumi. 1934. gadā ar auzām bija apsēti 300.200 ha, bet četrus gadus vēlāk, 1938. gadā, jau 347.900 ha. Tāpat paplašināšanās tendenci uzrāda mistra sējumi.

Ļoti noteiktu kāpjošu tendenci uzrāda kartupeļu sējumu platība, jo 1933. gadā tie aizņēma 104.100 ha, 1934. gadā — 107.600 ha, bet 1938. gadā jau 137.700 ha.

Ļoti iepriecinošu paplašināšanos uzrāda linu sējumi: 1933. gadā tie aizņēma 41.500 ha, 1934. gadā — 46.300 ha, bet 1937. gadā jau 69.300 un 1938. gadā — 65.500 ha. Jūtamu paplašināšanos uzrāda arī tīrumu zāļu lauki. 1933. gadā tie aizņēma 507.500 ha, 1934. gadā — 506.100 ha, bet 1938. gadā jau 569.200 ha.

Tā ka ražas atkarīgas no klimatiskiem apstākļiem, tad tās ir arī ļoti svārstīgas. Par pārmaiņām lauku augu ražās var spriest tikai pēc vairāku gadu caurmēriem. Šai nolūkā pieliekam tabulu, kur sniegtas caurmēra ražas par 5 gadu caurmēriem. Pirmam 5 gadu caurmēram ņemam 1929.—1933. gadus un otram 5 gadu caurmēram 1934.—1938. gadu caurmēru.

Laukaugu caurmēra ražas no 1 ha kvintalos 1929.—1938. g.

Kulturas	5 gadu caurmēra raža no 1 ha kvintalos no 1929. g.—1933. g.	5 gadu caurmēra raža no 1 ha kvintalos no 1934. g.—1938. g.	Pieaugums vai samazināšanās 1934. g.—1938. g. 1929. g.—1933. g. = 100
Rudzi	11,24	13,55	120,6
Kvieši, ziemas	13,97	14,76	105,7
Kvieši, vasaras	11,13	11,16	100,3
Mieži	10,68	11,17	104,6
Auzas	10,66	11,57	108,5
Mistrs	13,00	13,98	107,5
Kartupeļi	123,56	130,89	105,9
Cukurbietes	157,54	207,37*	131,6
Linu sēklas	3,31	3,09	93,4
Linu šķiedra	3,35	3,32	99,1

* Cukurbietes — 4 gadu caurmērā.

Dažādās zemēs izdarītie novērojumi rāda, ka caurmēra ražu celšana ir diezgan grūts uzdevums, kura veikšanā jūtamus panākumus var sasniegt tikai ilgākos gados. Šo atzinumu pastiprina arī šeit pieliktā caurmēra ražu tabula. No tās redzams, ka jūtamu caurmēra ražas pieaugumu uzrāda tikai rudzi un cukurbietes. Sevišķi stipri cēlusies šīs pēdējās kulturas raža, jo pieaugums ir 31,6%. Pārējās kulturas uzrāda tikai nelielu caurmēra ražu celšanos, bet dažos gadijumos ražas pat nedaudz kritušās. Tas izskaidrojams ar klimatiskiem apstākļiem, kuru dēļ ražas mūsu lauksaimniecībā no gada uz gadu izrāda relativi lielas svārstības; to iespaidu 5 gadu caurmērs vēl nespēj pilnīgi izlīdzināt.

Tālāk savu uzmanību piegriezīsim laukaugu kopražu attīstībai pēdējos 6 gados, iesākot savu apskatu ar 1933. gadu un noslēdzot ar 1938. gadu. Šajos 6 gados iegūtās ražas rāda šeit pieliktā tabula.

Laukaugu kopraža (1000 kvintalos).

Kulturas	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.
Rudzi	3.559,9	4.117,6	3.638,9	2.860,1	4.214,5	3.762,9
Kvieši	1.830,3	2.191,1	1.774,6	1.434,8	1.715,2	1.919,2
Maizes labība (rudzi un kvieši)	5.381,2	6 308,7	5.413,5	4.294,9	5.929,7	5.682,1
Mieži	1.949,7	2.177,5	2.046,2	1.650,4	2 184,2	2.205,7
Auzas	3.307,0	3.885,7	3.859,1	2.844,1	4.050,1	4.466,2
Mistrs	917,8	1.070,7	973,2	852,7	1.149,2	1.205,3
Zirņi	413,8	423,0	428,6	325,6	376,5	393,2
Kartupeļi	14.025,6	14.458,0	14.611,6	16.114,6	17.820,0	17.513,6
Cukurbietes	1.856,8	3.384,6	2.927,4	2.348,4	2.799,9	2.306,5
Linu sēklas	123,2	151,6	206,0	184,2	223,5	205,9
Linu šķiedra	124,0	161,8	248,1	185,4	231,2	219,5
Āboliņa siens	16.121,8	12.066,0	13.294,6	15.835,7	11.950,8	18.201,7

Kā jau augstāk atzīmēts, laukaugu ražas mūsu apstākļos ļoti svārstas atkarībā no klimatiskiem apstākļiem. Šīs svārstības rāda arī apskatamā tabula. Caur šīm svārstībām diezgan grūti saskatīt kopražu pakāpenisko pieaugumu. Šī mērķa sasniegšanai pievienojam jaunu tabulu kura rāda 5 gadu caurmēra kopražas: 1929.—1933. g. un 1934.—1938. g.

Laukaugu kulturu ražas 1929.—1938. g.

Laukaugu kulturas	Latvijas 5 gadu caurmēra kopraža 1000 kvintalos no 1929. g.—1933. g.	Latvijas 5 gadu caurmēra kopraža 1000 kvintalos no 1934. g.—1938. g.	Pieaugums vai samaz. 1934. g. līdz 1938. g. caurmērā 1929. g.—1933. g. = = 100
Rudzi	2.807,7	3.723,6	132,6
Kvieši	1.186,8	1.807,0	152,3
Maizes labība (rudzi un kvieši)	3.994,5	5.530,6	138,5
Mieži	1.949,3	2.052,8	105,3
Auzas	3.356.3	3.821,0	113,8
Mistrs	807,8	1.050,2	130,0
Zirņi	379,8	389,4	102,5
Linu sēklas	151,0	194,2	128,6
Linu šķiedra	152,0	209,2	137,6
Kartupeļi	11.917,2	16.103,6	135,1
Cukurbietes	980,8	2.865,1*	292,1
Āboliņa un tīruma zālāju siens	15.269,5	14.269,8	93,5

* Cukurbietes — 4 gadu caurmera dati.

Šī pēdējā tabula rāda mums ļoti iepriecinošu ainu, jo no tās skaitļiem nepārprotami saskatama ļoti ievērojama kopražu celšanās.

1934.—1938. gada caurmēra kopraža, salīdzinot ar iepriekšējo 5 gadu — 1929.—1933. gada caurmēra kopražām, ir pieaugusi rudziem par 32,6%, kviešiem par 52,3%, maizes labībai — rudziem un kviešiem kopā — par 38,5%, miežiem par 5,3%, auzām par 13,8%, mistram par 30,0%, zirņiem par 2,5%, linu sēklām par 28,6%, linu šķiedrai par 37,6%, kartupeļiem par 35,1%, cukurbietēm par 192,1%, bet tīruma zālāju siena kopraža tanī pašā laikā ir samazinājusies par 6,5%.

Laukaugu kopražu pieaugumu pēdējo 10 gadu laikā, kā to rāda apskatamās tabulas dati, var atzīt par ļoti labu. It sevišķi tas sakams par maizes labības — rudzu un kviešu — kopražu pieaugumu. Tāpat ļoti ievērojams ir arī cukurbiešu, linu sēklu, linu šķiedras un kartupeļu kopražas pieaugums.

MĀKSLĪGO MĒSLU PATĒRIŅŠ.

No augstāk teiktā mēs zinam, ka laukaugu kopraža pēdējo 5, 6 gadu laikā ir ievērojami cēlusies. Lai to sasniegtu, bija nepieciešama rūpīgāka zemes apstrādāšana un arī mēslošana. Norādijumus par progresu zemes mēslošanā sniedz dati par mākslīgo mēslu patēriņa pieaugumu. Tādēļ mūsu lauksaimniecības attīstības gaitas pilnīgākai raksturošanai pievienojam arī pieejamos datus par mākslīgo mēslu patēriņu.

Par mākslīgo mēslu patēriņu Latvijā Romas Starptautiskais lauksaimniecības instituts savā statistiskā gada grāmatā 1937./38. gadam sniedz sekojošas ziņas.

Mākslīgo mēslu patēriņš tonnās Latvijā 1933.—1937.

Mākslīgo mēslu šķirnes	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.
Tomasmilti	12.600	14.100	14.600	19.000	25.500
Superfosfats	57.300	70.400	68.900	80.500	121.200
Kalijs (K_2O)	5.100	3.100	5.900	5.000	9.000
Čīles salpetris	6.500	6.600	6.700	3.000	4.500
Sērskābais amonjaks	2.900	800	2.200	3.300	4.200
Kaļķa salpetris	4.700	3.900	8.800	7.600	13.400
Kopā	89.100	98.900	107.100	118.400	177.800

Tabulas dati rāda, ka mākslīgo mēslu patēriņš mūsu lauksaimniecībā 5 gadu laikā ir ļoti ievērojami pieaudzis. Mākslīgo mēslu 1933. gadā izlietots 89.100 tonnas, bet 1937. gadā jau 177.800 tonnas, tā tad taisni divas reizes vairāk.

Sevišķi strauji mākslīgo mēslu patēriņš pieaudzis 1937. gadā, kas izskaidrojams ar valdības izdarīto mākslīgo mēslu salētināšanu, kā arī ar valdības piemaksām un pārvadāšanas maksas izlīdzināšanu.

Mākslīgo mēslu patēriņa pieaugums ir bijis ļoti straujš, kas savukārt liecina par mūsu lauksaimniecības ražošanas spēju sekmīgu celšanos.

LAUKSAIMNIECĪBAS MAŠĪNAS UN DARBA RĪKI.

Viens no labākiem lauksaimniecības progresa raksturošanas līdzekļiem ir lauksaimniecības mašīnu un moderno darba rīku pieaugums. Tādēļ būtu ļoti interesanti mūsu lauksaimniecības attīstību raksturot arī no šī viedokļa. Bet te mums ir jāatduras uz zinamām grūtībām, jo nodarbināto mašīnu un darba rīku skaitu konstatē tikai lauksaimniecības skaitīšanas laikā. Tādi dati mūsu rīcībā ir tikai par 1923., 1929. un 1937. gadu. Ar šo skaitļu palīdzību mums nav iespējams precizi konstatēt lauksaimniecības mašīnu un darba rīku pieaugumu šeit apskatamo 5 gadu laikā.

Mēs tomēr izlietojam pēdējo divu lauksaimniecības skaitīšanu datus, lai ar tiem raksturotu mūsu lauksaimniecības mechanizēšanās procesu laikā pēc 1929. gada. Lai iegūtu jēdzienu par šī procesa attīstību taisni pēdējos 5 gados, tad skaitīšanas datus mēs varam papildināt ar datiem par importēto lauksaimniecības mašīnu un rīku daudzumu un vērtību pēdējos gados. Lauksaimniecības mašīnu un darba rīku pieaugumu laikā no 1929. līdz 1937. gadam rāda šeit pievienotā tabula.

No skaitļiem par spēka mašīnu skaita pieaugumu vispirms jāmin elektromotoru skaita pieaugums. Kamēr iepriekšējā skaitīšanā tie nemaz nav uzrādīti, 1937. gadā to bijis jau 402.

Divkārtīgi pieaudzis traktoru skaits. 1929. gadā to bija tikai 313, bet 1937. gadā to skaits sasniedzis 617. Arī pēc 1937. gada to skaits joprojām strauji pieaug, un tagad mūsu lauksaimniecībā nodarbināto traktoru skaitam vajaga būt tuvu pie 1000.

Tvaika mašīnu skaits nav pieaudzis, jo tās pa daļai atvieto elektromotori un traktori, kuru skaits, kā tikko konstatējām, ir jūtami pieaudzis.

Parasto arklu skaits nav kaut cik jūtami pieaudzis. Dažāda veida arklu kopskaits ir gan kļuvis par 10,6% lielāks, bet tas ir augstāk konstatēto sējumu platības pieauguma dēļ.

Daudz zīmīgāki jau ir dati par moderno darba rīku — atsperu ecēšu, kultivatoru un dzelzs čuguna veltņu skaita pieaugumu.

No tabulas datiem redzams, ka laikā no 1929. līdz 1937. gadam, tā tad 8 gadu laikā, atsperu ecēšu skaits pieaudzis par 23,1%, dzelzs ecēšu — par 45,0%, kultivatoru skaits par 52,0% un dzelzs čuguna veltņu skaits pieaudzis par 34,9%.

Ļoti ievērojami pieaudzis arī dažādu sējmašīnu skaits. Izklaidu sējmašīnu skaits palicis gandrīz agrākais, tas ir pat nedaudz samazinājies, jo lauksaimnieki ir pārgājuši uz modernākām — rindu sējmašīnām. Šo pēdējo sējmašīnu skaits ir pieaudzis par 47,1%, āboliņa sējmašīnu skaits pieaudzis par 76,6%, bet mākslīgo mēslu sējmašīnu skaits pavairojies par 21,4%.

Lauksaimniecības mašīnas un darba rīki Latvijā.

Mašīnu nosaukums	Skaits 1929. g	Skaits 1937. g.	Pieaugums vai samazināšanās 1929. g. = 100
1. Spēka mašīnas:			
Tvaika mašīnas	2.233	2.148	96,2
Iekšdedzes motori	1 208	2.181	180,6
Elektromotori	—	402	—
Traktori	313	617	197,1
Kopā	3.754	5.348	142,5
2. Arkli:			
Vienlemeša	245.924	269.325	109,5
Divlemešu	9 281	10 108	108,9
Vairākiemešu	8.367	9.246	110,5
Speciali arkli	2.091	3.635	173,8
Kopā	265.663	292.314	110,0
Dažādu arklu kopskaits	439 003	485.385	110,6
3. Ecēšas, kultivatori un veltņi:			
Atsperu ecēšas	136.871	168.537	123,1
Dzelzs ecēšas (cik-cak)	16.424	23.812	145,0
Kultivatori	3.913	5.948	152,0
Dzelzs čuguna veltņi	3.920	5 289	134,9
Kopā	161.128	203.586	126,4
Dažādu ecēšu kopskaits	445 328	497.449	111,7
4. Sējmašīnas:			
Izklaidsējmašīnas	2.555	2.450	95,9
Rindu sējmašīnas	2.669	3 925	147,1
Āboliņa sējmašīnas	1 540	2.719	176,6
Mākslīgo mēslu sējmašīnas	1.068	1.296	121,4
Kopā	7.832	10.390	132,7
5. Ražas novācamās mašīnas:			
Labības pļaujmašīnas	19 385	25.050	129,2
Zāles pļaujmašīnas	28.696	49.031	170,9
Pie zāles pļaujmašīnām pielikamie labības aparati	6.033	9 731	161,3
Zirga grābekļi un siena ārdītāji	24.113	38.062	157,9
Kartupeļu racēji	3 666	6.312	172,2
Kopā	81.893	128.186	156,5
6. Kuļmašīnas:			
Labības un āboliņa tīrkūlēji ar tvaiku vai citu mech. dzinējspēku	3.354	3.934	117,3
7. Graudu tīrītāji un šķirotāji:			
Vētijamās mašīnas	38.515	42.678	110,8
Graudu šķirotāji un linsēklu tīrītāji	3.878	9.661	249,1
Kopā	42.393	52.339	123,5
8. Linu apstrādāšanas mašīnas:			
Linu stiebriņu laužamās mašīnas	18.255	18.593	101,9
Ar kāju darbinamie linu kulstamie rati	3.304	4 297	130.1
Kopā	21.559	22 890	106,2
9. Pārējās mašīnas:			
Ekseļu mašīnas	16 034	18.500	115,4

Ļoti svarīgas mūsu apstākļos ir ražas novākšanas mašīnas, jo tās var aiztaupīt cilvēku darba rokas. Kā tabulas skaitļi rāda, arī šai virzienā mēs varam atskatīties uz labiem panākumiem, jo mašīnu skaits ir stipri audzis. Labības pļaujmašīnu skaits ir pieaudzis par 29,2%, zāles pļaujmašīnu — par 70,9%, zāles pļaujmašīnu labības aparati — 61,3%, zirgu grābekļi un siena ārdītāji — 57,9% un kartupeļu racēju skaits pieaudzis par 72,2%. Visu ražu novākšanas mašīnu skaits kopā pieaudzis par 56,5%.

Kuļmašīnu skaits uzrāda mazāku pieaugumu, jo to skaits ir bijis jau pietiekošs ražas izkulšanai, un pēc lielākas jaunu kuļmašīnu iegādāšanas, acīm redzot, nav bijusi vajadzība. Kā tabulas dati rāda, labības un āboliņa tīrkūlēju ar tvaika vai citu mechanisku dzinēja spēku nodarbinamo kuļmašīnu skaits pieaudzis par 17,3%, vētija-

mo mašīnu par 10,8%, graudu šķirotāju un linsēklu tīrītāju skaits pavairojies par 149,1%. Ļoti iepriecinošs ir taisni šo mašīnu pieaugums, jo tas rāda, ka mūsu lauksaimnieki ir sākuši labāki sagatavot sēklas materialu, to rūpīgāk tīrot un šķirojot, kas var jūtami ietekmēt ražu pieaugumu.

Gandrīz bez pārmaiņām ir palicis linu stiebriņu laužamo mašīnu skaits. Tikai linu kulstamo ratu skaits ir pieaudzis par 30,1%, kas norāda uz to, ka mūsu lauksaimnieki ir nopietni strādājuši pie linu kulstīšanas darbu mechanizacijas.

Kā jau atzīmēts, iztirzājamās tabulas skaitļi attiecas uz lauksaimniecības mašīnu un rīku pieaugumu laikā no 1929. līdz 1937. gadam. Te nu var rasties jautājums, kurā laikā tieši pieaudzis konstatētais lauksaimniecības mašīnu skaits. Tā kā pēc 1929. gada sākās smagākie lauksaimniecības krizes gadi, tad var pielaist, ka mašīnu skaits galvenā kārtā būs pieaudzis jaunākā laikā, kad jau darbojās Nacionalā valdība. Zinamu apstiprinājumu šim apgalvojumam dod dati par lauksaimniecības mašīnu importa pieaugumu. Pēc šiem datiem lauksaimniecības mašīnu un rīku no ārzemēm ievests 1933. gadā 855 tonnas, 1934. gadā — 1350 tonnu, 1935. gadā — 2207 tonnas, 1936. gadā — 3742 un 1937. gadā — 4016 tonnu. Tā tad 1937. gadā, pēc svara rēķinot, lauksaimniecības mašīnu ievests gandrīz 5 reizes vairāk nekā 1933. gadā. Apmēram to pašu rāda arī ievesto mašīnu vērtība. Tā 1933. gadā lauksaimniecības mašīnu un rīku ievests par Ls 1.077.000,—, 1934. gadā par Ls 1.350.000,—, 1935. gadā — Ls 2.096.000,—, 1936. gadā — Ls 3.596.000,— un 1937. gadā par Ls 5.680.000,—. Tā tad 1937. gadā ievesto lauksaimniecības mašīnu un rīku vērtība ir bijusi vairāk nekā 5 reizes lielāka par 1933. gada importa vērtību.

MĀJLOPU SKAITA PIEAUGUMS.

Mūsu lauksaimniecībā izcilu vietu ieņem lopkopība, tādēļ par lauksaimniecības attīstību ļoti pārliecinošus norādijumus var sniegt mājlopu skaita pieaugums. Dati par mājlopu skaita pieaugumu sakopoti šeit pievienotā tabulā.

Mājlopu skaits Latvijā (tūkstošos).

	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.
Zirgi	370,2	375,2	384,9	388,8	391,9	400,1
Govslopi (kopskaits)	1.155,8	1.157,6	1.274,9	1.261,4	1.209,9	1.224,4
Slaucamās govis	802,9	807,1	875,0	880,0	873,3	878,0
Cūkas	585,9	686,4	801,8	674,4	739,3	813,5
Aitas	1.114,3	1.208,9	1.345,0	1.351,6	1 334,0	1.360,5

Tabulas dati rāda, ka audzis visu mājlopu skaits, kaut gan tas gadu no gada uzrāda mazas svārstības, kas vedamas sakarā ar svārstībām lopbarības ražās.

Laikā no 1933. līdz 1938. gadam zirgu skaits ir pieaudzis par apmēram 30.000 galvu, kas izskaidrojams ar konstatēto sējumu platības pieaugumu. Govslopu skaits tai pašā laikā pacēlies no 1.155.800 uz 1.224.400 galvām, pieaugums tā tad ir 68.600 galvu. Vēl lielāku pieaugumu uzrāda piena govju skaits, kādu 1933. gadā bijis 802.900, bet 1938. gadā jau 878.000. Pieaugums tā tad apmēram 75.000. Sevišķi strauji pieaudzis cūku skaits. 1933. gadā to skaitijās 585.900, bet 1938. gadā jau 813.500 galvu. Cūku skaits uzrāda zinamas svārstības, kas izskaidrojams ar svārstīm tiem apstākļiem.

Diezgan jūtamus panākumus uzrāda arī aitu skaita pieaugums. Kā tabulas dati rāda, 1933. gadā aitu bija 1.114.300, 1935. gada lauksaimniecības skaitīšanā to jau konstatēts 1.345.000, bet 1938. gadā to bija 1.360.500.

Aitkopību ļoti labvēlīgi ietekmējusi vilnas tirgus nokārtošana sakarā ar Ādu un vilnas centrales nodibināšanu, tā ka var sagaidīt šīs nozares tālāku uzplaukumu.

Labus panākumus uzrāda arī putnkopības attīstība, kā tas redzams no pieliktās tabulas.

Mājputnu skaits Latvijā (tūkstošos).

Mājputni	1929. g.	1932. g.	1935. g.	1937. g.
Vistas	1.853,7	2 921,7	3.633,5	3.667,6
Pīles	84,1	195,7	224,8	196,9
Zosis	59,7	96,8	153,7	170,8
Tītari	18,5	54,0	79,8	86,1
Kopā	2.016,0	3.268,2	4.091,8	4.121,4

Tabulas dati rāda visu mājputnu skaita strauju pieaugumu, jo laikā no 1929. līdz 1937. gadam visu mājputnu kopskaits pieaudzis no 2.016.000 uz 4.121.400, tā tad kļuvis divas reizes lielāks.

DĀRZKOPĪBA.

Arī dārzkopība ir sekojusi mūsu lauksaimniecības vispārējai straujai attīstības gaitai, kā tas redzams no šeit pievienotās tabulas.

Augļu koki un krūmi.

Augļu koku un dārzogu krūmu nosaukums	Augļu koku un dārzogu krūmu skaits		Pieaugums, pieņemot 1929. g. par 100
	1929. g.	1935. g.	
Ābeles	2.200.900	3.349.400	152,2
Bumbieres	185 700	270.200	145,5
Ķirši	824.700	1 819 600	220,6
Plūmes	722.500	1.045.700	144.7
Kopā augļu koku	3.933.800	6.484.900	164,9
Dārzogu krūmi	2.736.000	4 911.000	179,5

Augļu koku un krūmu skaitu konstatē tikai lauksaimniecības skaitīšanās, tādēļ nav iespējams noteikt, kādas pārmaiņas to skaitā ir notikušas apskatamo 5 gadu laikā. Tabulas dati rāda augļu koku un krūmu skaitu 1929. un 1935. gadā. No šiem datiem redzams, ka 1935. gadā, salīdzinot ar 1929. gadu, augļu koki un krūmi uzrāda šādu, procentos izteiktu, pieaugumu: ābeles — 52,2%, bumbieres — 45,5%, ķirši — 120,6%, plūmes — 44,7%, visi augļu koki kopā — 64,9%, dārzogu krūmi — 79,5%.

LAUKSAIMNIECĪBAS DARBA SPĒKA APSTĀKĻU UZLABOŠANA.

Ļoti svarīga loma mūsu lauksaimniecībā piekrīt darba spēka apstākļiem. Kā jau minēts, pēdējos gados mūsu lauksaimniecība uzrāda spēcīgas paplašināšanās tieksmes. Tas neizbēgami noved pie pastiprinātiem darba spēka pieprasijumiem, kuru dabiskās sekas ir laukstrādnieku trūkums, jo veicamo darbu daudzums pieaug ātrāk par strādnieku skaitu.

Darba roku trūkums pēdējos gados sagādā mūsu lauksaimniekiem diezgan nopietnas rūpes, jo novērojama tendence ražošanu attīstīt plašāk nekā pašreizējos apstākļos

ar mūsu rīcībā esošo darba spēku tas būtu iespējams. Lai cīnītos ar laukstrādnieku trūkumu, pēdējos gados mēs ievedām vairākus desmittūkstošus laukstrādnieku no ārzemēm. Pašā pēdējā laikā Nacionalā valdība spraudusi sev par mērķi atrisināt sasāpējušo laukstrādnieku jautājumu — lai pašu zemei būtu arī pašu arājs. Problemas atrisināšanai sperti jau vairāki visai nopietni soļi. Šai nolūkā vispirms ievestas precētiem pastāvīgiem laukstrādniekiem ģimenes piemaksas — 4 ls mēnesī katram par 10 gadiem jaunākam bērnam. Nodibināts specials laukstrādnieku dzīvokļu izbūves fonds, kurā no valsts budžeta sumām vien nākošā saimniecības gadā paredzēts iemaksāt 1.000.000 latu. Bez tam vēl pašā pēdējā laikā uzsākta plaša vēriena darba racionalizacija kā pašā lauksaimniecībā, tā arī citās dzīves nozarēs, lai vairāk taupītu cilvēka darba spēku, pēc iespējas mazāk atvelkot to no lauksaimniecības. Varam sagaidīt, ka plānveidīga, visās nozarēs izvesta darbu racionalizacija atrisinās arī laukstrādnieku jautājumu.

LAUKSAIMNIEKU MEŽSAIMNIECĪBA.

Mežsaimniecības propaganda pēc 1934. g. sasniedz savu kulminaciju.

Agrāk lauksaimnieku mežsaimniecības kārtošanai nebija neviena speciala darbinieka. 1936. gadā LLK nodibina mežkopības nozari, 1938. gadā Mežu departaments — privatmežu sekciju. Mežsaimniecība tiek atzīta arī agronomiskās palīdzības darbā.

1937. gada mežu aizsardzības likums noteica visos lauksaimnieku mežos plānveidīgu saimniecību. Apmežošanu lauksaimnieku zemēs valsts ar šo likumu uzņēmās uz sava rēķina.

Plānveidīgas saimniecības realizēšanai LLK ar Mežu departamenta materialo atbalstu 1938. gadā uzsāka lauksaimnieku mežsaimniecības iekārtošanu, paredzot visā Latvijā to nobeigt 10—15 gadu laikā. Mežkopības instruktori apstaigās visas saimniecības, uz vietas dos lauksaimniekiem padomus, izdarīs mežu taksaciju, izstrādās pilnīgus apsaimniekošanas plānus vai arī vienkāršotā veidā katrai saimniecībai noteiks vēlamo ciršanas kārtību un mežu atjaunošanā un kopšanā veicamos darbus. 1938. g. pie LLK darbojās 8 mežkopības instruktori. Iekārtošanu izdarija 15 pagastos ar 15.000 ha mežu kopplatību.

Lauksaimnieku mežu platības pēc 1929. gada lauksaimniecības skaitīšanas ir 241.949,46 ha, pēc 1935. gada — 306.438,85 ha. Pilnvērtīgo mežu platība faktiski ir vēl lielāka, 400.000—450.000 ha, bez tam vēl ir lielas mazvērtīgo mežu platības — pļavu un ganību meži 300—400.000 ha, kuri dod apm. 1 m³ pieaugumu gadā no ha. Pēdējo pārvēršana vai nu pilnvērtīgos mežos, vai arī to zemes kultivēšana ir mežsaimniecības un lauksaimniecības kopējais uzdevums, kura atrisināšana pašlaik ievadīta.

Prof. P. STARCS.

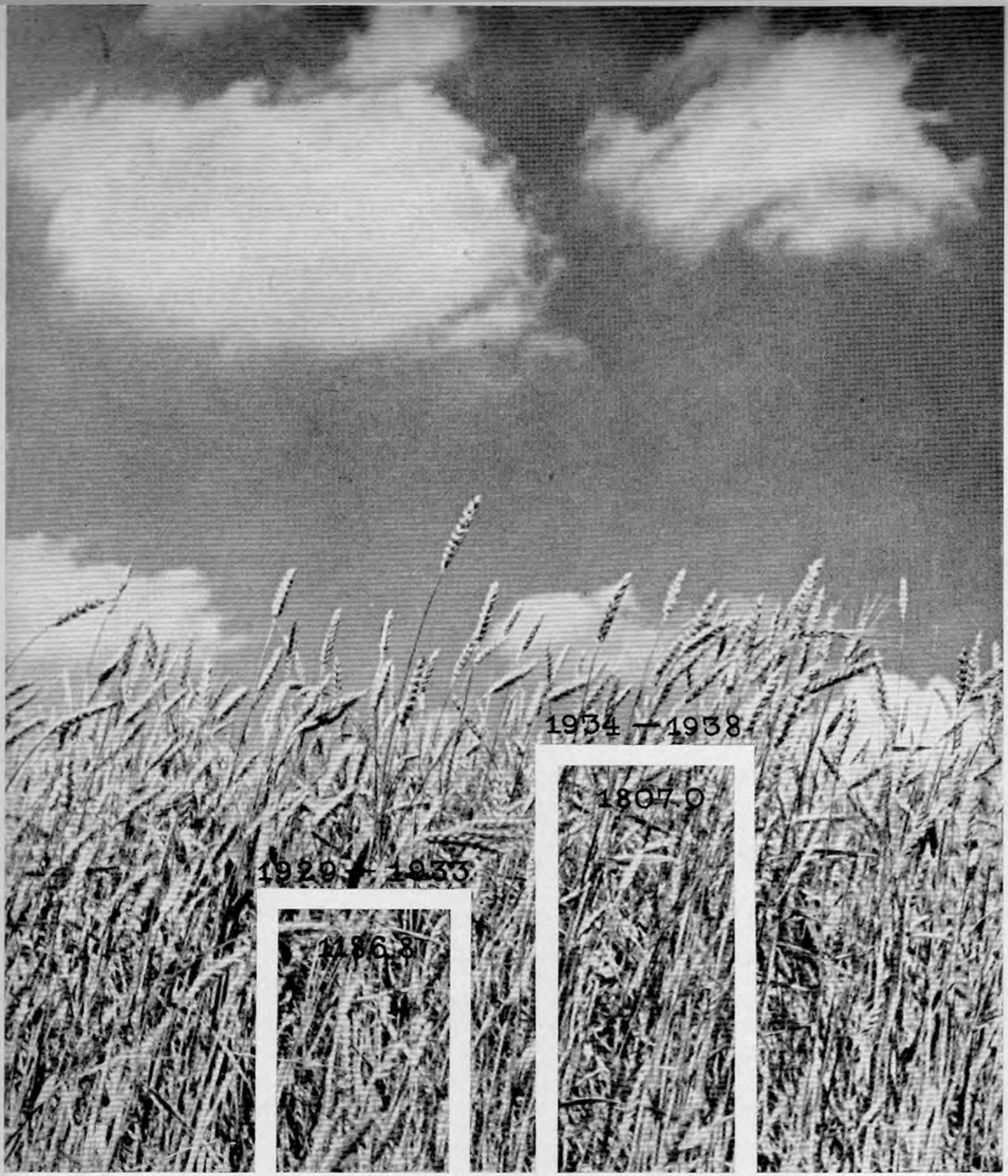

LAUKAUGU KULTURU RAŽAS 1929.—1938. G. (1000 kvintalos). KVIEŠI.

Kviešu kopraža no 1929. līdz 1933. gadam, t. i. 5 gadu posmā, bija 1 milj. 187 tūkst. kvintalu, bet nākamā 5 gadu posmā, no 1934. līdz 1938. gadam, — 1 milj. 807 tūkst. kvintalu, kas nozīmē ražas pieaugumu par 52,3%.

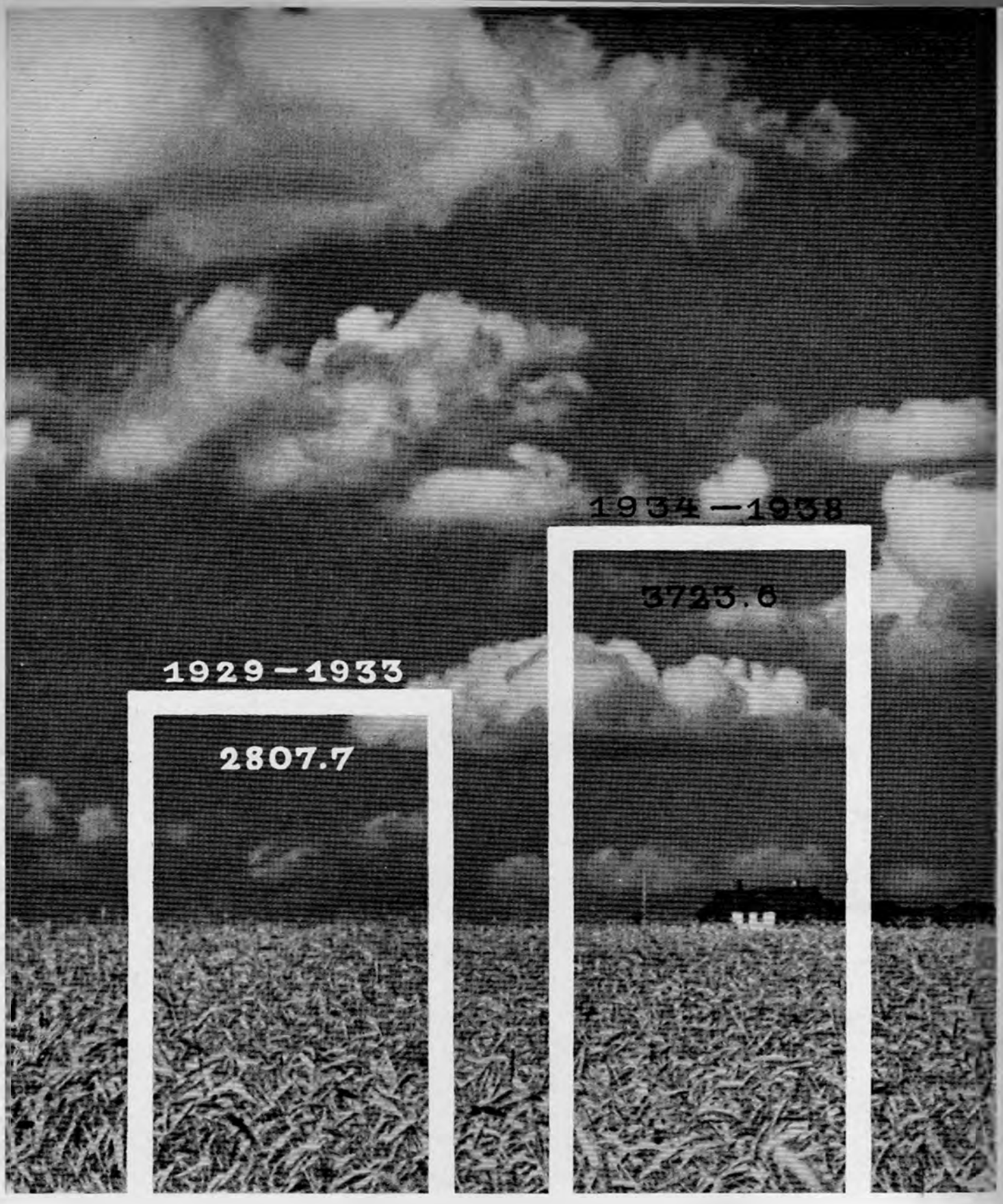

LAUKAUGU KULTURAS RAŽAS 1929.—1938. G. (1000 kvintalos). RUDZI.

Rudzu kopraža no 1929. līdz 1933. gadam bija 2 milj. 807 tūkst. kvintalu, bet nākamos 5 gados, no 1934. g. līdz 1938. gadam, — 3 milj. 723 tūkst. kvintalu. Rudzu kopražas tā tad pieaugušas par 32,6%.

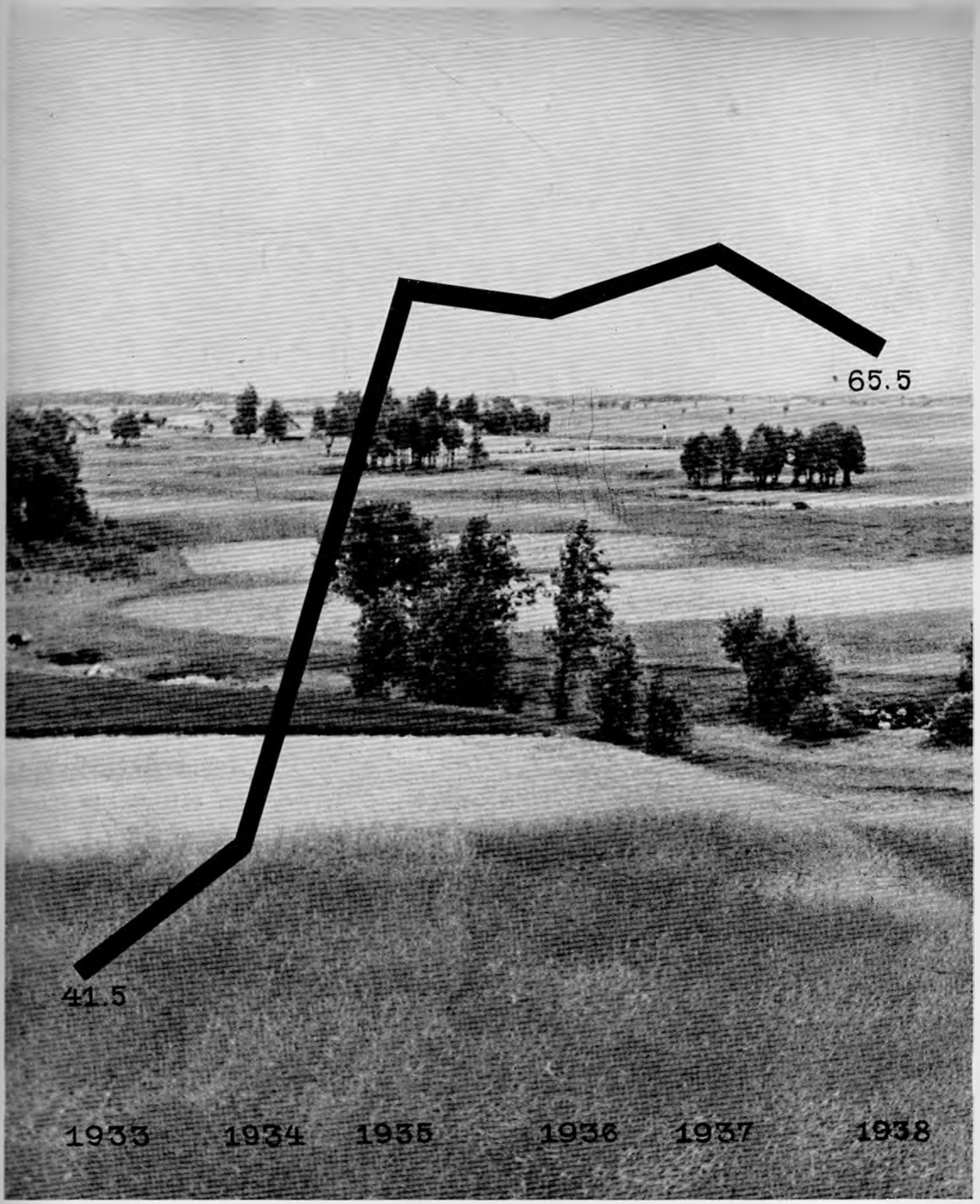

LAUKAUGU SĒJUMU PLATĪBA (1000 ha). LINI.

Ievērojamas pārmaiņas sējumu platībā uzrāda lini. 1933. gadā tie aizņēma 41.500 hektaru, bet 1938. gadā — 65.500 hektaru.

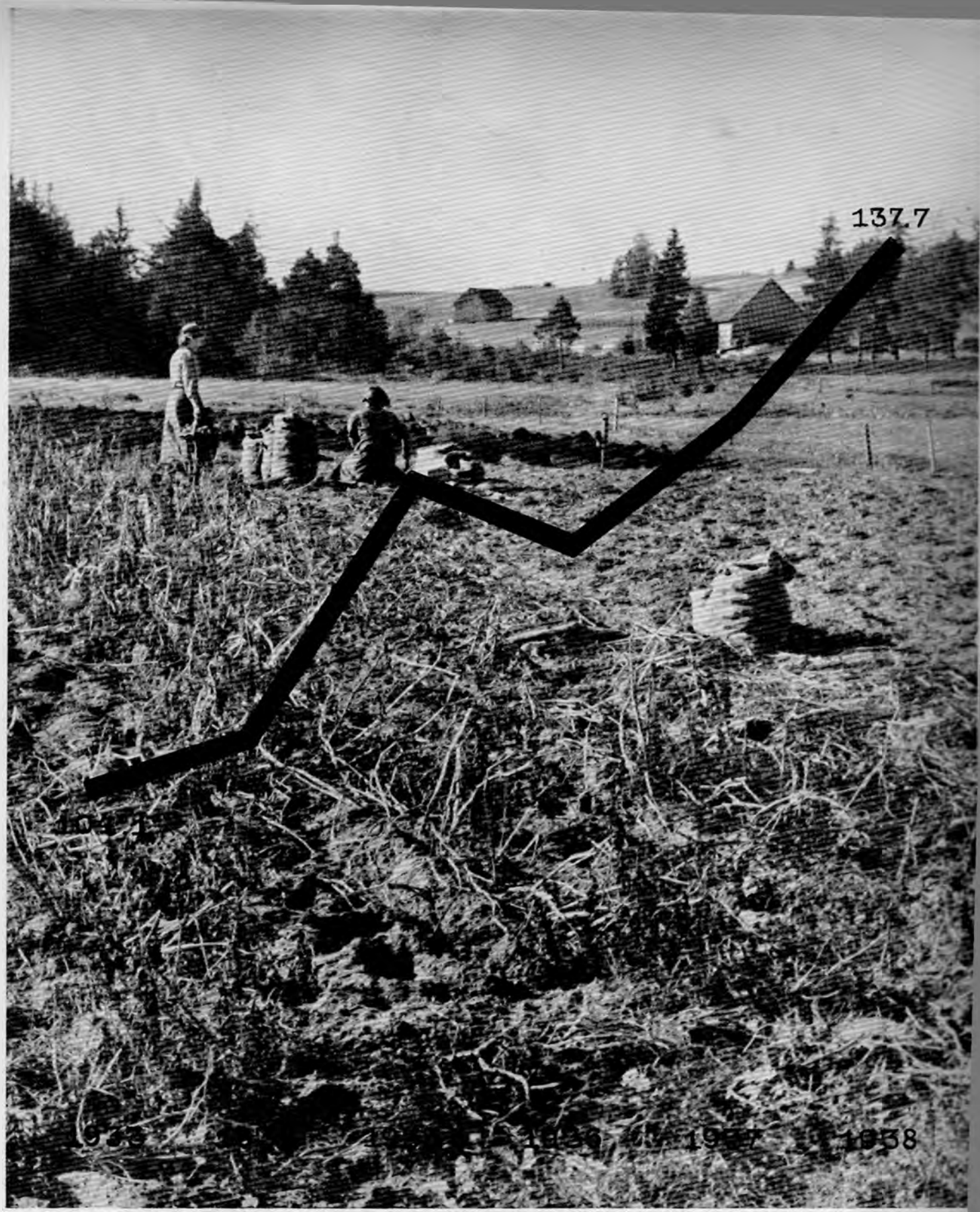

LAUKAUGU SĒJUMU PLATĪBA (1000 ha). KARTUPEĻ

139 Kartupeļu sējumu platība uzrāda stipri kāpjošu tendenci. 1933. gadā tie aizņēma 104.100 hektaru, bet 1938. gadā jau 137.700 hektaru

LAUKAUGU SĒJUMU PLATĪBA (1000 ha). ĀBOLIŅŠ UN TĪRUMA ZĀLĀJI.

Tīruma zālāji 1933. gadā aizņēma 507.500 hektaru, 1938. gadā jau 569.200 hektaru.

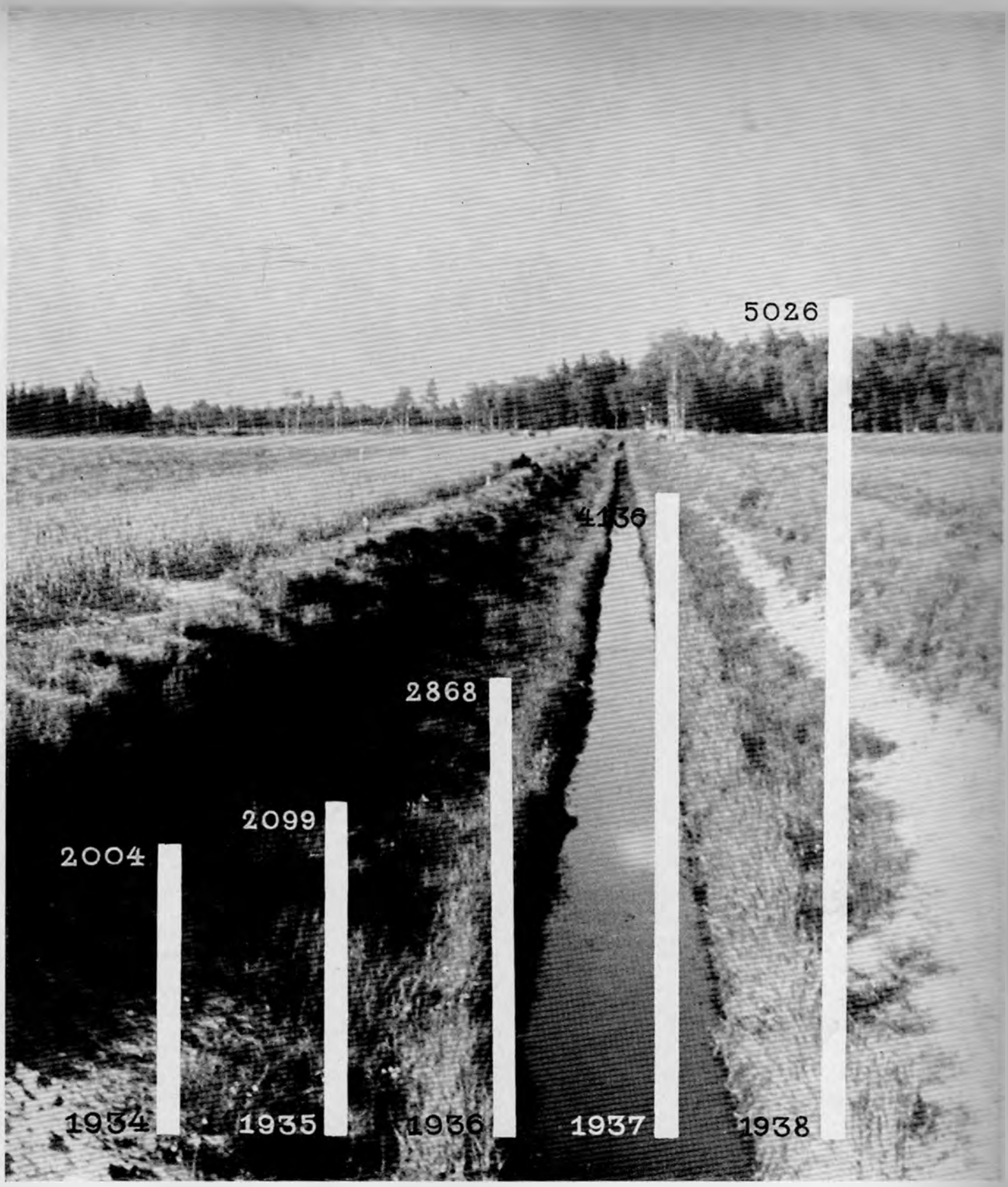

ZEMES MELIORACIJA. NOSPRAUSTO GRĀVJU KOPGARUMS KILOMETROS PĒC GADIEM, 1934.—1938. G.

Līdz 1934. gadam nosprausto grāvju kopgarums gadā bija vislielākais 1930. g., proti: 2341 km, turpretim 1933. g. bija nosprausti 1809 km. Sākot ar 1934. g., kad nosprausto grāvju kopgarums bija 2004 km, šis skaits arvien pieaug un 1938. gadā jau ir 5026 km. Vienā gadā nosprausto grāvju kopgarums no 1934. līdz 1938. gadam pieaudzis $2^1/_2$-kārtīgi.

VALSTS PREZIDENTS KĀRLIS ULMANIS apskata veiktos melioracijas darbus.

Celmu spridzināšana.

ARAMZEMES PLATĪBAS PIEAUGUMS 1929.—1937. G. (1000 ha).

Aramzemes platība visu laiku pieaugusi, bet sākot ar 1935. gadu šis pieaugums ir sevišķi straujš, 1937. gadā sasniedzot 2 milj. 167 tūkst. hektaru pret 1 milj. 911½ tūkst. hektaru 1929. g. un 2 milj. 88 tūkst. 1935. gadā.

MĀKSLĪGO MĒSLU PATĒRIŅŠ 1934.—1937. G. (tonnās).

Mākslīgo mēslu patēriņš lauksaimniecībā pēdējos 5 gados ievērojami pieaudzis. 1934. gadā izlietoti 99 tūkst. tonnu, bet 1937. gadā jau turpat 178 tūkst. tonnu. Pieaugums gandrīz divkārtīgs.

LAUKAUGU SĒJUMU KOPPLATĪBA 1934.—1938. G. (1000 ha).

Sējumu platība 1934. g. bija 1 milj. 734 tūkst. hektaru, bet 1938. g. — 1 milj. 889 tūkst. hektaru bez dārzājiem, bet ar dārzājiem 1 milj. 910 tūkst. hektaru.

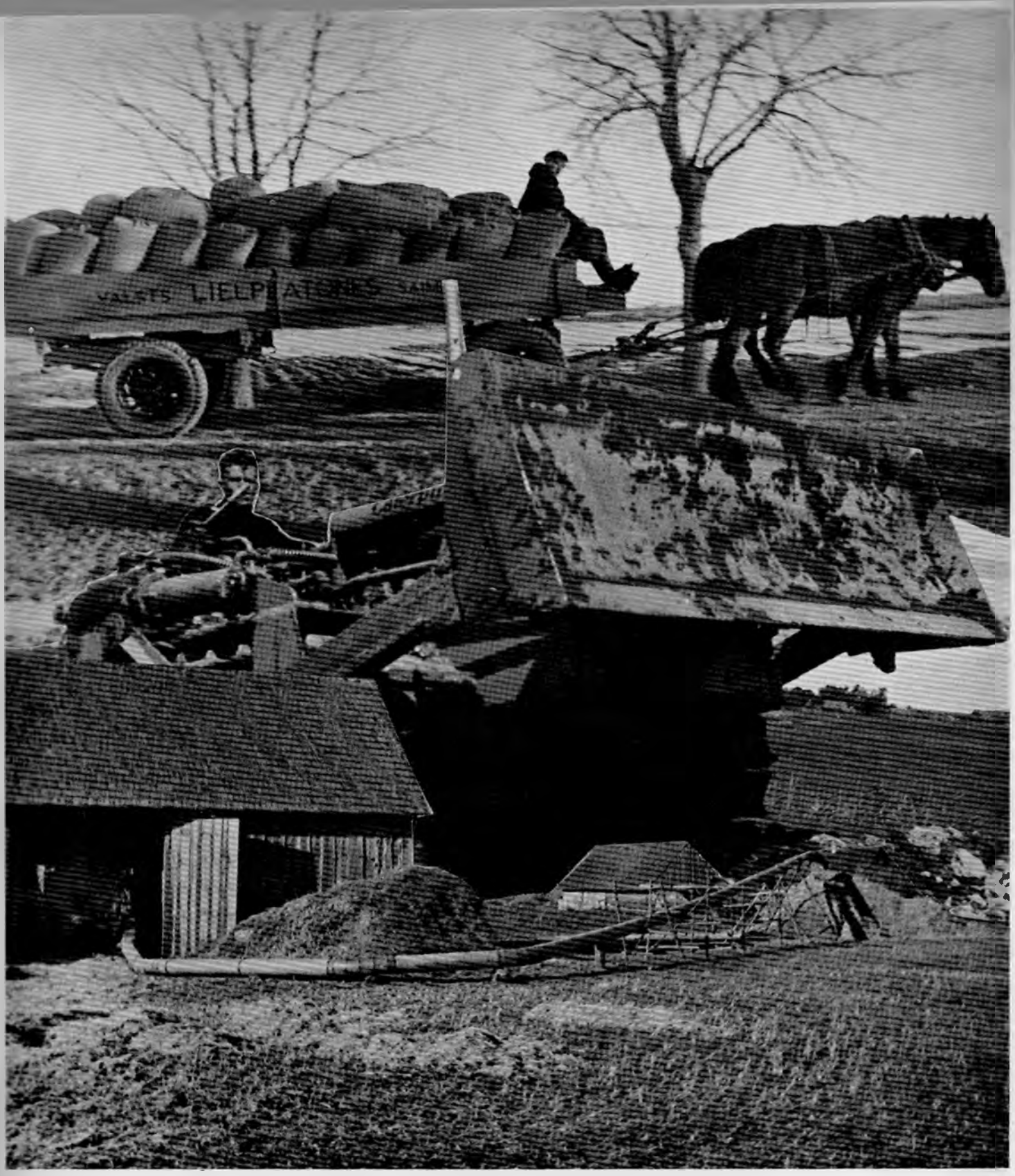

Jauna veida darba rati, zemes izlīdzinātājs-šķūre un salmu krāvējs.

RACIONALIZACIJA LAUKSAIMNIECĪBĀ.

Darba sasniegumi lauksaimniecībā lielā mērā atkarīgi no zemes apstrādāšanas, apsaimniekošanas metodēm. Lauksaimniecības mašīnas un uzlaboti darba rīki atvieto darba rokas, padara darbu ražīgāku.

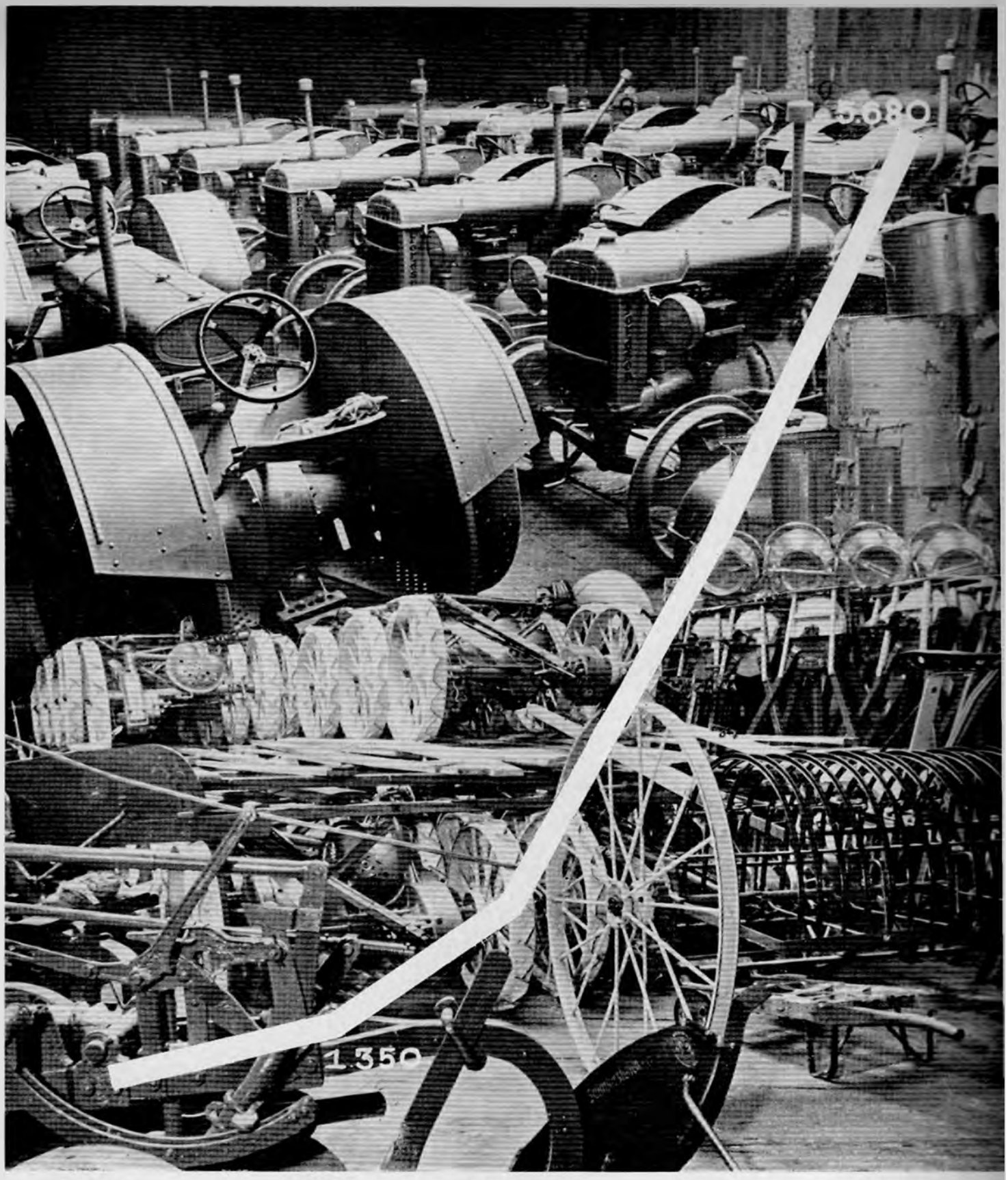

LAUKSAIMNIECĪBAS MAŠĪNU UN DARBA RĪKU IMPORTS 1934.—1937. G. (1000 ls)

Sakarā ar lielo vērību, kādu valdība piegriež lauksaimniecības mechanizacijas jautājumam, lauksaimniecības mašīnu un darba rīku imports uzrāda strauju pieaugumu kā tonnās, tā vērtībā. 1934. gadā ievests 1350 tonnu mašīnu 1 milj. 350 tūkst. latu vērtībā, bet 1937. gadā ievests 4016 tonnu 5 milj. 680 tūkst. latu vērtībā.

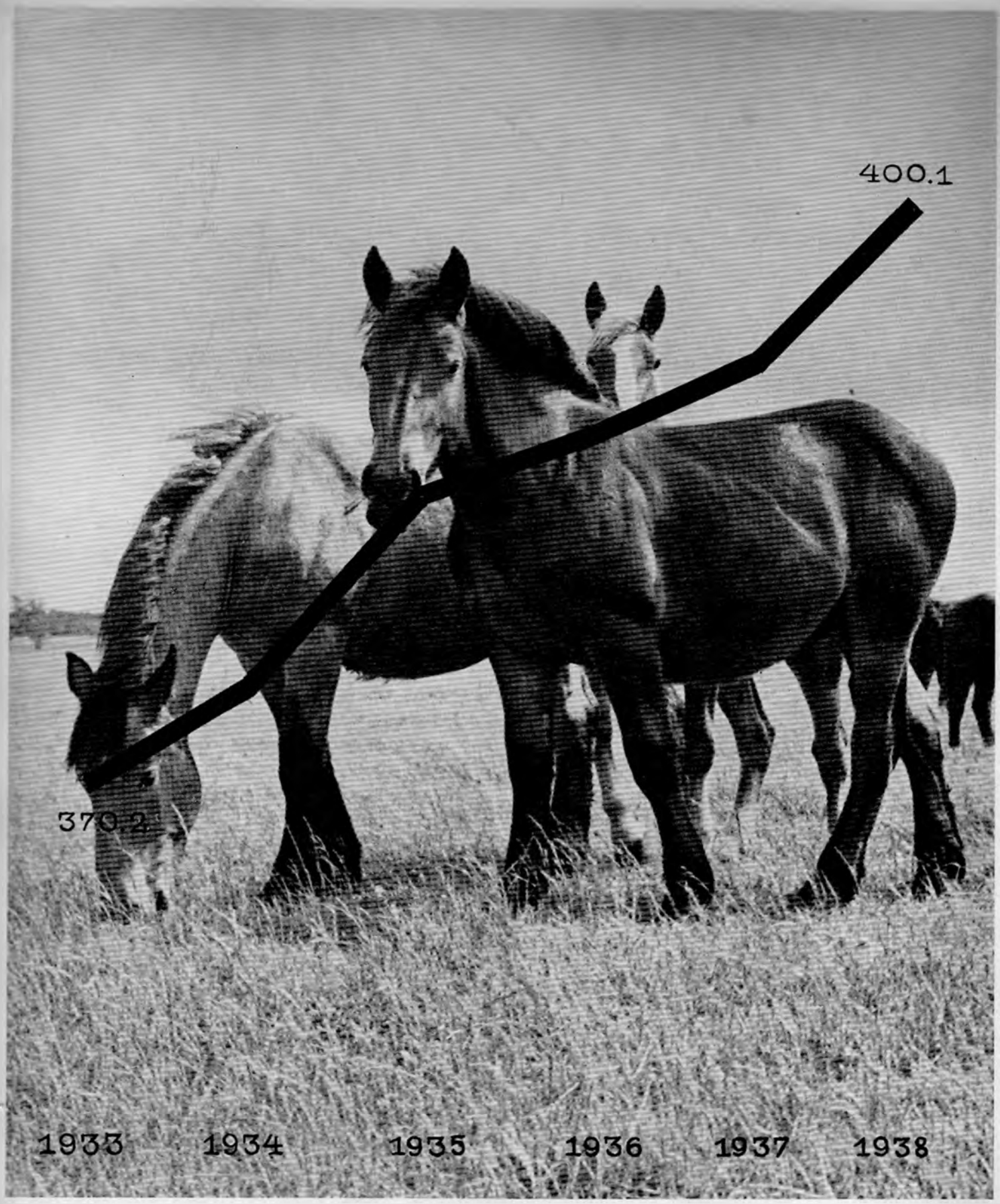

MĀJLOPU SKAITS 1933.—1938. G. (tūkstošos). ŽIRGI.

Zirgu skaits 1933. gadā bija 370.200, bet 1938. gadā 400.100. Pieaugums — apm. 30 tūkst. galvu.

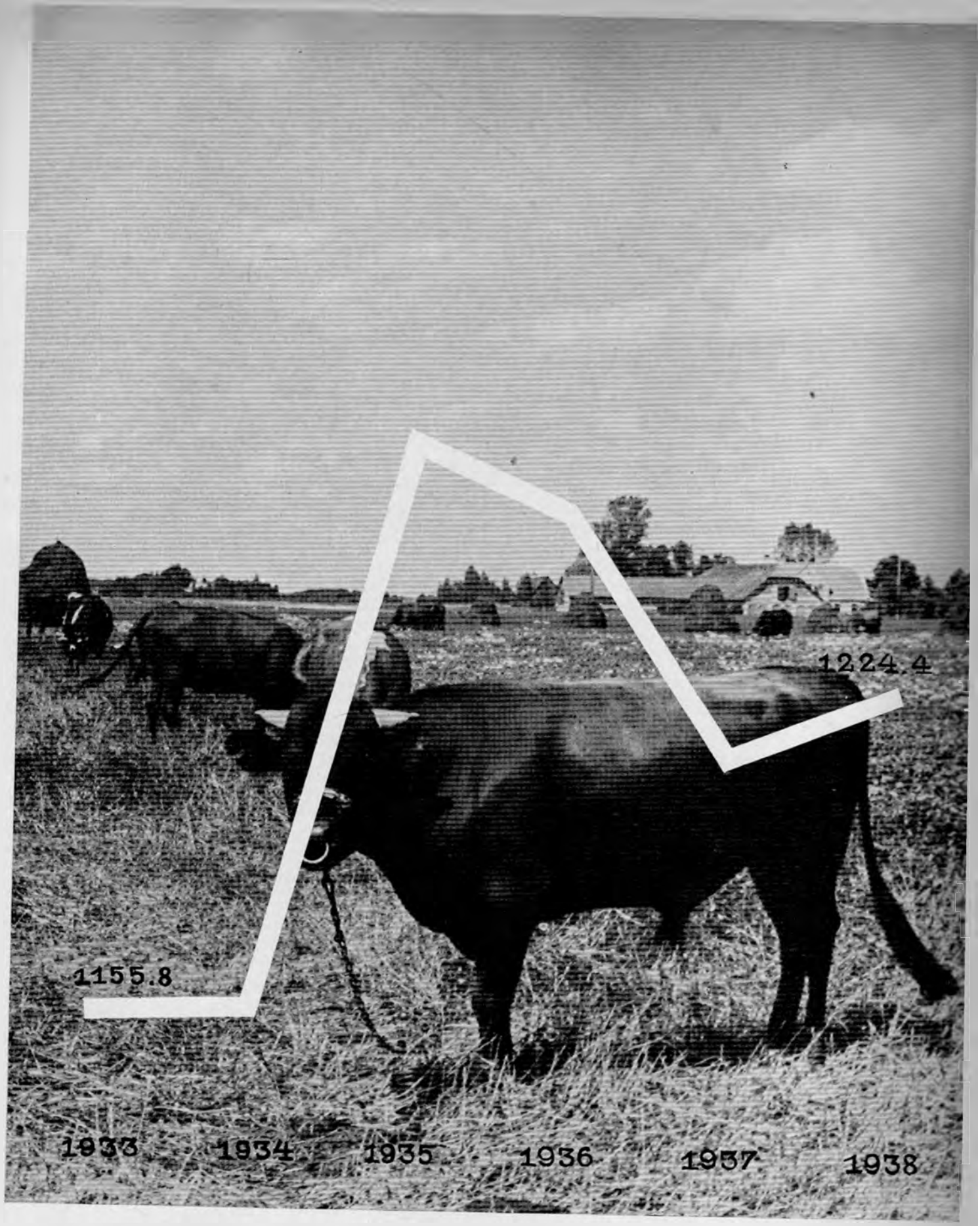

MĀJLOPU SKAITS 1933.—1938. G. (tūkstošos). GOVSLOPI

Govslopu skaits 1933. gadā bija 1 milj. 156 tūkst., bet 1938. g. 1 milj. 224 tūkst.; pieaugums 68 tūkst. galvu

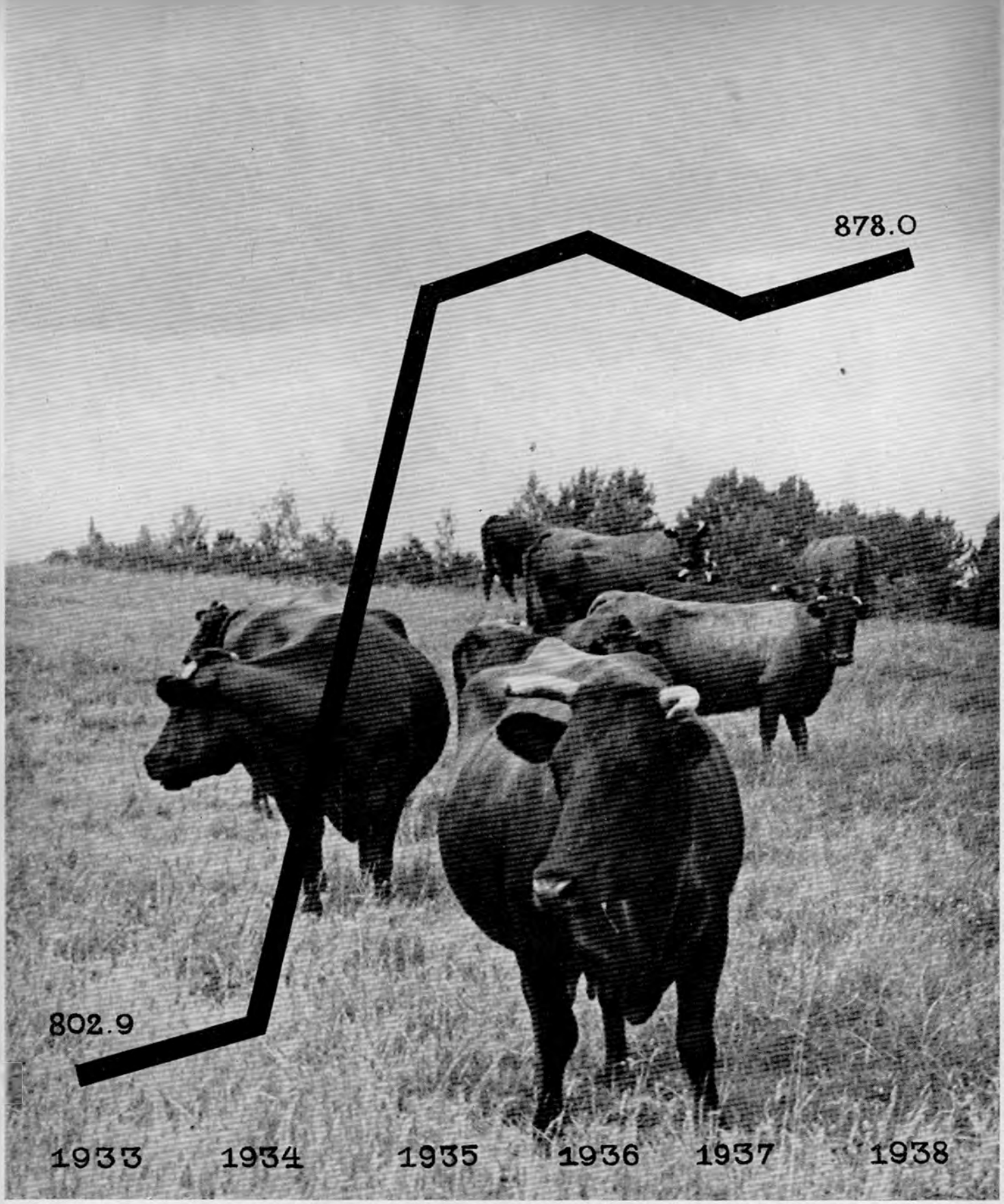

MĀJLOPU SKAITS 1933.—1938. G. (tūkstošos). SLAUCAMAS GOVIS.
1933. gadā bija gandrīz 803.000 slaucamu govju, bet 1938. gadā 878.000. Pieaugums apmēram 75.000 galvu.

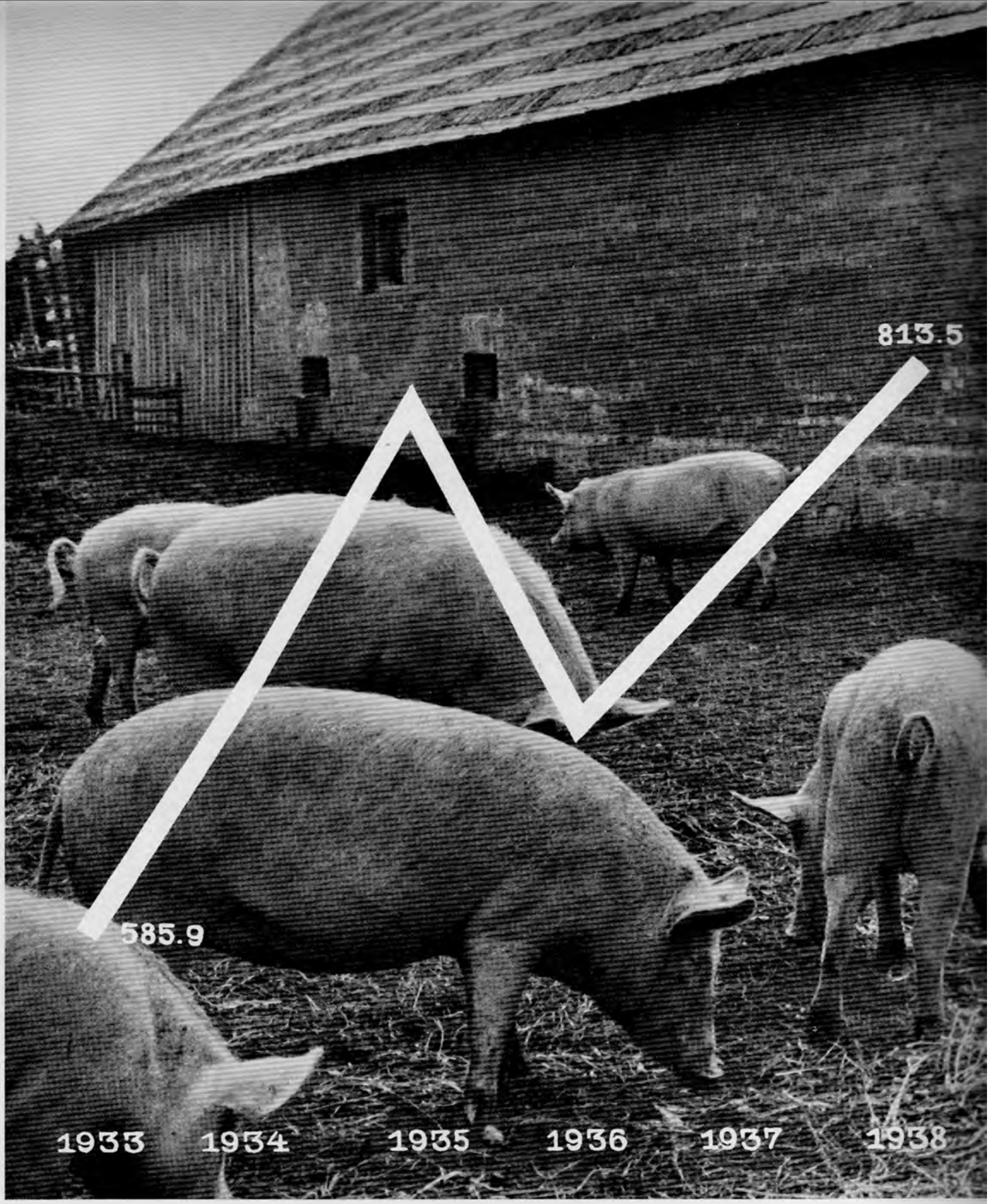

MĀJLOPU SKAITS 1933.—1938. G. (tūkstošos). CŪKAS

Cūku skaits 1933. g. bija gandrīz 586.000, bet 1938. g. 813.500. Cūku skaits uzrāda sevišķi strauju pieaugumu — gandrīz 228 000 galvu

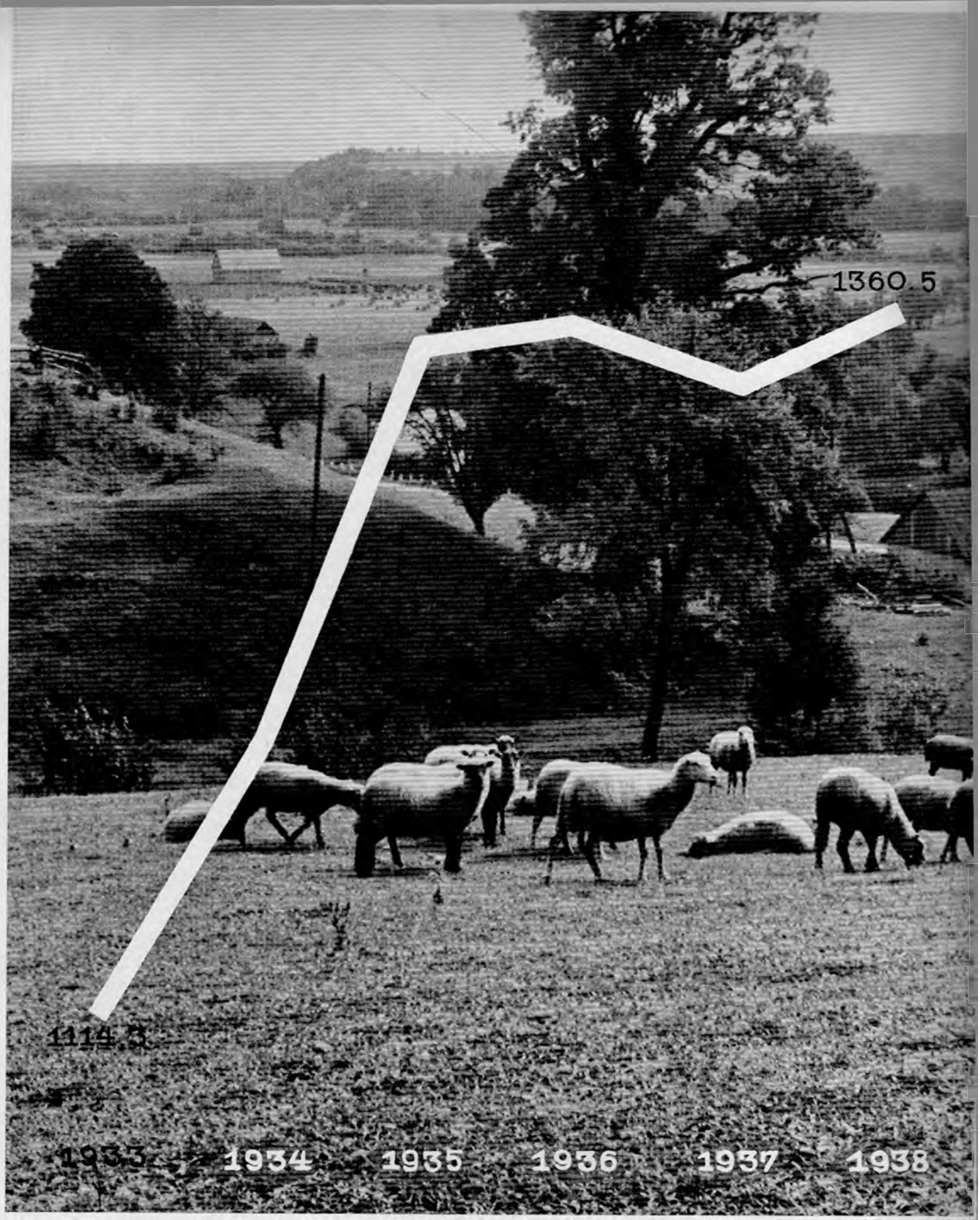

MĀJLOPU SKAITS 1933.—1938. G. (tūkstošos). AITAS.

Aitu skaits 1933. gadā bija 1 milj. 114 tūkst., bet 1938. gadā jau 1 milj. 360 tūkst. Arī aitu skaits uzrāda jūtamu pieaugumu.

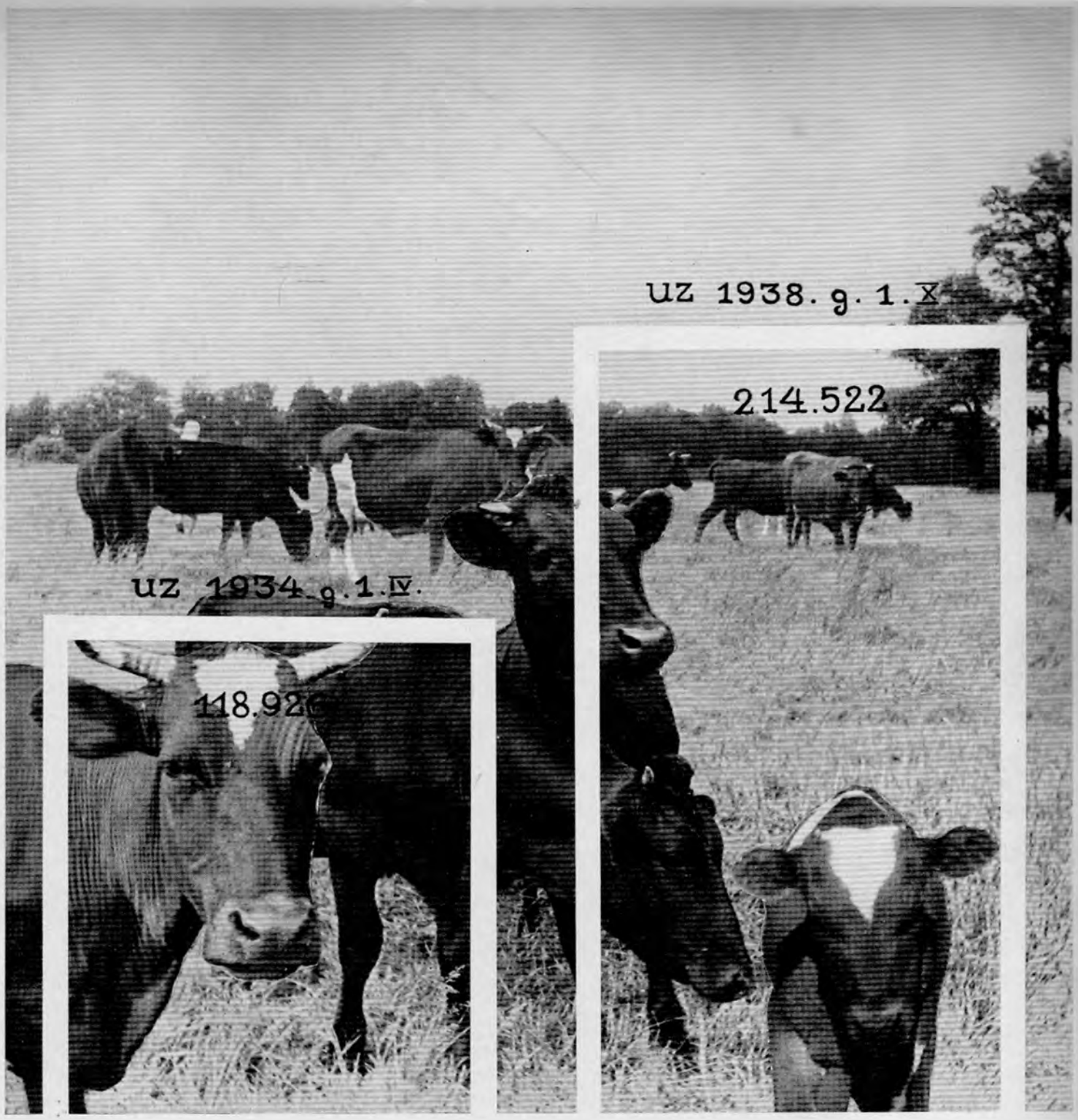

PIENA LOPU PARRAUDZĪBAS BIEDRĪBU KONTROLĒJAMĀS SLAUCAMĀS GOVIS 1934. G. 1. APRILĪ UN 1938. G. 1. OKTOBRĪ.

1934. gadā pārraudzības biedrībās bija reģistrēti gandrīz 119.000 slaucamu govju, bet 1938. gadā jau 214.522. Pieaugums ļoti ievērojams.

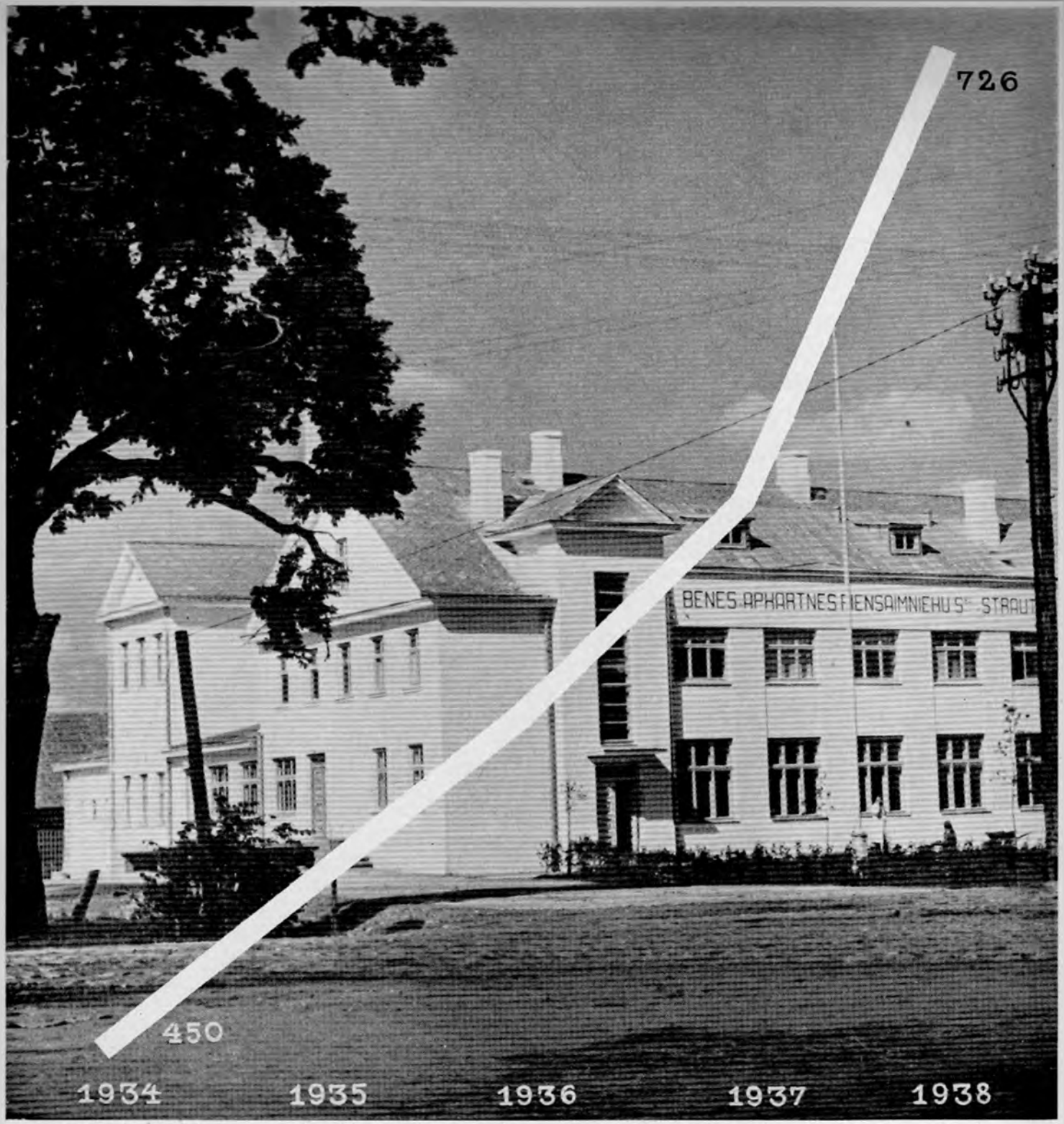

PIENSAIMNIEKU SABIEDRĪBAS PĀRSTRĀDĀTĀ PIENA DAUDZUMS 1934.—1938. G. (1000 tonnās).

1934. gadā pārstrādātā piena daudzums sasniedza 450 tūkst. tonnu, bet 1938. gadā jau 726 tūkst. tonnu.

KOPDARBĪBA LAUKSAIMNIECĪBĀ

PATĒRETĀJU BIEDRĪBU PREČU APGROZIJUMS 1934.—1938. G. (1000 ls).

1934. gada sākumā preču apgrozijuma vērtība par iepriekšējo gadu bija 19 milj. 294 tūkst. ls, bet 1938. g. 1. janvarī konstatētie apgrozijumi par 1937. gadu sasniedz jau gandrīz 59 milj. ls vērtību. Apgrozijums pavairojies trīskārtīgi.

PATĒRĒTĀJU BIEDRĪBU BILANCE 1934.—1938. G. (1000 ls).

1934. gadā bilance bija apmēram 8 milj. ls, bet 1938. g. jau $13^1/_2$ milj. ls.

MAZPULKI.

57 Līdz 1934. gada 15. maijam bija nodibinājušies 377 mazpulki ar 5846 dalībniekiem, bet 1938. gadā mazpulku skaits pieaudzis līdz 1062 un dalībnieku skaits sasniedz 38.347. Mazpulku kustība pēdējos gados attīstijusies ļoti strauji.

MUMS VISCAUR NEATLAIDĪGI JĀSĒJ MEŽI

Man nepietiek ar tiem dažiem simtstūkstošiem koku, kas iestādīti pagājušā gadā un iepriekšējos gados. Es gribētu un vēlētos, un aicinu jūs pievienoties, lai simtstūkstošu vietā šogad būtu miljoni, un tāpat arī nākošos gados. Un lai šie koki, agrāk vai vēlāk stādīti, būtu stādīti skaistumam un krāšņumam, jo skaistuma un krāšņuma arī pie mums par daudz nekad nebūs.

Mēs stādīsim kokus arī saimnieciskos nolūkos. Pēc iespējas plaši jāapmežo lauksaimniecībā citādi nelietojamie zemes gabali, lai uz tiem augtu kaut jel koki, lai būtu meži. Jācenšas, lai katra pēda tiktu pēc iespējas vislabāk, visizdevīgāk izmantota.

Kad bērzi saliks savas galotnes kopā, zars ar zaru satiksies un lapa lapai stāstīs, tad gādāsim par to, lai viņām būtu labs ko teikt, jo tas zīmēsies uz mums, kā mēs būsim strādājuši un rīkojušies. Ļausim, lai dzīvie pieminekļi izaugtu par liecinieciem mūsu centieniem, mūsu centībai un darbam.

(No PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas Meža dienas atklājot, 1935. gada 26. aprilī.)

Šis aicinājums ir aicinājums ciešāk saistīties visiem ar zemi, laist dziļākas saknes šinī zemē, lai jaunatne apzinātos savus nākotnes pienākumus un uzdevumus. Un tad lai nu katrs no viņiem vēlāk darbā stāvēdams un atbildību nesdams atminētos, ka kaut kur viņam zinamā vietā, ja nu ne vairāk, tad vismaz viens koks aug un zaļo, kaut jel viens kociņš viņa paša rokām dēstīts un viņa paša roku noglāstīts. Lai tad viņš atminētos, ka aug kur kupls koks, kura saknes sien un saista arī pašu šī koka dēstītāju pie mūsu zemes, pie mūsu mīļās, dārgās zemes, kas pirkta smagiem upuriem, un kura mums arvien jāmīlē, par kuru mums jālīksmo, un kurai mums jāstrādā, par kuru mums, ja vajadzīgs, jācieš, un kurai mums jāatdodas.

Jūs zinat, ka raža no katra cilvēka darba savā kuplumā parādīsies tikai pēc ilgāka laika: gada, desmit gadiem, varbūt simts gadiem, un kas pēc simts gadiem te stāvēs, tas gribēs labprāt atminēties šīsdienas notikumus. Darīsim visi savu darbu, un katrā vietā centīsimies pildīt savu pienākumu tā, lai nebūtu iemesla domāt, ka mēs neesam bijuši patiesi savās vietās un aizmirsuši varbūt savu pienākumu. Atminēsimies to, un darīsim vislabāko. Tad mums būs ieguvumi šodien, un tie atspoguļosies pēc 10 un 100 gadiem nākotnē.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runām Meža dienās.)

MEŽA DIENAS

Mūsu meži, birzis un apstādijumi ir mūsu zemes lielākais krāšņums un bagātība.

Mežiem piekrīt liela, ne ar ko neatvietojama nozīme mūsu tautas saimniecībā. Nemaz nerunājot par dedzinamo malku, ko iegūstam no meža un ko galvenā kārtā lietojam apsildīšanai un mājturībā, meži arī dod lauku un pilsētu ēku būvēm būvmaterialus. Pēc kara ar meža materialiem — ar „zaļo zeltu" atjaunotas karā nopostītās ēkas un izbūvētas jaunsaimniecības. Reti kāds zinās, ka valsts pastāvēšanas 20 gados lauku būvniecības vajadzībām no valsts mežiem vien izsniegts 23,1 milj. m³ būvkoku 146 milj. latu kopvērtībā. Tas ir tāds vairums, kura segšanai vajadzētu no vietas nocirst 128.000 ha normala pieauguša 100-gadīga meža. Ja šos kokus saliktu vienu aiz otra, tad ar tiem varētu 20 reizes apjozt zemes lodi. Tieši no augšminētā koku vairuma jaunsaimniecību un karā izpostīto ēku būvniecībai izsniegti 14,5 milj. m³ būvkoku 103,4 milj. latu kopvērtībā, bet valsts par tiem saņēmusi tikai 18,1 milj. ls. Starpība 85,3 milj. latu uzskatama kā valsts pabalsts šīm vajadzībām. Tādā kārtā meži palīdzējuši sekmīgi veikt mūsu plašo un svarīgo agrarreformu. Un ne tikai to. Meži valsts pastāvēšanas pirmos gados valstij sagādājuši galvenos ienākumus un bijuši vienmēr galvenā mūsu zemes eksporta prece. Koksne mūsu eksportā vienmēr devusi $^1/_3$—$^1/_2$ no visa kopeksporta vērtības, bet pēc vairuma caurmērā 84%.

Nevar aizmirst arī to, ka Pasaules karš nopostija ne tikai mūsu ēkas, bet arī lielas meža platības. Tāpat nevar aizmirst, ka agrarreformas izvešanai sadalīti 300.000 ha mežu, kas pa lielākai daļai nocirsti. Ar atzinību gan jāmin, ka lielākā daļa no šīm nocirstām platībām kultivēta lauksaimniecībā, bet uz lielas daļas vēl atrodas tikai celmi.

Viss tas rāda, ka mūsu meži, kas pārcietuši Pasaules kara un vācu okupacijas varas postijumus, ir apmierinājuši ārkārtīgi plašās agrarreformas prasības un seguši valsts pirmās izbūves pastiprinātās vajadzības pēc koksnes. Tomēr jāsaka, ka augšminētās ārkārtējās prasības uz mežiem atstājušas savu negativo ietekmi. Pilnīgi dabiski, ka mums jārūpējas, lai mežu platības nesamazinātos un mežu stāvoklis nepasliktinātos.

Šī uzdevuma veikšanai sākot ar 1930. gadu uz mežkopju un mežu darbinieku ierosinājumu Latvijā sāk rīkot vispārējās „meža dienas". Līdz šim notikušo meža dienu attīstības gaitu raksturo zemāk pievestie skaitļi par meža dienu dalībnieku, apstādīto vietu un meža dienās iestādīto koku un krūmu skaitu no 1930. līdz 1938. gadam.

Gadi	Dalībnieku skaits	Cik vietās rīkotas meža dienas	Iestādito koku un krūmu skaits
1930. . . .	20.000	200	30.000
1931. . . .	25.000	300	47.000
1932. . . .	40.900	612	63.500
1933. . . .	63.800	1.080	216.500
1934. . . .	67.000	920	195.000
1935. . . .	256.000	5.400	1.400.000
1936. . . .	257.000	5.900	1.438.000
1937. . . .	254.000	5.030	1.429.000
1938. . . .	252.000	5.000	1.350.000
Kopā . .	1.235.700	24.442	6.169.000

Šie skaitļi rāda, ka meža dienu dalībnieku skaits un darba rezultati līdz 1934. gadam pakāpeniski lēnām pieaug. Bet pēc 1934. gada 15. maija meža dienas norisinas neparedzēti plašos apmēros, darba rezultati vairākkārt pārsniedz iepriekšējos gados veiktos. Pie tam jāatzīmē, ka līdz 1934. gadam meža dienu darbos galvenā kārtā piedalijās lauku mazpulku un skolu jaunatne, bet pēc 1934. gada

uz Prezidenta Kārļa Ulmaņa ierosinājumu

meža dienu darbos ņem dalību visplašākās tautas aprindas, kā laucinieki, tā pilsētnieki. Tāpēc arī meža dienu darbu rezultati ar katru gadu palielinājušies un kļūst redzamāki.

Cik daudz padarīts meža dienās mūsu dzimtenes izdaiļošanas darbā, to rāda zemāk pievestie statistiskie dati:

Darbu veidi	Izpildīti līdz 1934. g.	Izpildīti no 1934. g. līdz 1938. g.	Kopā
Apstādītas skolas	363	4 238	4.601
Apstādītas baznīcas un lūgšanas nami	68	377	445
Apstādītas kapsētas un brāļu kapi . .	137	725	862
Apstādīti pilskalni, vēsturiskas kaujas vietas, pieminekļi un birzis 15. V 1934. g. u. c. vēsturisku notikumu piemiņai	20	599	619
Apstādītas dažādas valsts, pašvaldību un sabiedrību celtnes	626	2.549	3.175
Apstādītas mežu darbinieku mājas . .	42	1.326	1.368
Apstādītas lauku saimniecības	493	9.858	10.351
Ierīkoti parki, alejas u. c. apstādijumi	455	1.781	2.236
Kopā apstādīto objektu skaits . .	2.204	21.453	23.657

Šajos meža dienu darbos iestādīts šāds koku un krūmu skaits:

	Līdz 1934. g.	No 1934. g. līdz 1938. g.	Kopā
Iestādīti koki	307.057	4.566.020	4.873 077
„ krāšņuma krūmi . .	47.162	878.900	926.062
„ augļu koki	2.292	246 230	248.522
„ ogulāji	489	120.850	121.339

Bez tam meža dienās 1937. gadā apkopti apm. 400.000 un 1938. gadā apm. 800.000 iepriekšējos gados iestādītie koki.

Bez augšā minētiem darbiem meža dienās vēl veikti šādi jau tieši mežu sēšanas un stādīšanas, kā arī mežu audzēšanas un saudzēšanas propagandas darbi:

	Līdz 1934. g.	No 1934. g. līdz 1938. g.	Kopā
Sēts un stādīts mežs, hektari	117	988	1.105
Radiofonā nolasīti speciali priekšlasijumi	20	58	78
Noturēti speciali priekšlasijumi:			
skaits	365	2.066	2.431
klausītāju skaits	45.564	301.700	347.264
Notikušas specialas kino izrādes:			
skaits	31	139	170
skatītāju skaits	15.500	69.800	85.300
Sarīkotas ekskursijas:			
skaits	257	816	1.073
dalībnieku skaits	23.129	57.800	80.929

Augstāk uzrādītie meža dienās veikto darbu apmēri patiesībā ir tikai tie, kas organizēti no vietējām meža dienu komitejām un izpildīti sabiedriskā kārtā. Lielus ap-

stādīšanas darbus veikuši meža dienās arī katrs zemes īpašnieks savās saimniecībās, par ko vēl nav sakopotu datu.

Kā redzams no šī pārskata, meža dienās veiktais darbs ir vainagojies izciliem panākumiem. Lielā interese par meža dienām, kuplais meža dienu dalībnieku skaits, kā arī padarītā darba apmēri nostiprina drošu pārliecību, ka Latvijas mežu nākotne ir nodrošināta.

Meža dienās veiktie darbi pēc gadiem (kopsavilkums).

Izpildītie darbi / Gadi	1934.	1935.	1936.	1937.	1938.	Kopā (1934.—1938.)	Pavisam (1930.—1938.)
I. Cik vietās rīkotas meža dienas	920	5.400	5.900	5.030	5.000	22.250	24.442
II. Personu skaits, kas piedalījās meža dienu sarīkotos darbos	67.000	256.000	257.000	254.000	252.000	1.086.000	1.235 700
III. Iestādīti:							
1) koki	154 720	1.234.300	1.241.000	1.100.000	836.000	4 566.020	4.873.077
2) krāšņuma krūmi	37.400	133.000	140.500	191.000	377 000	878.900	926 062
3) augļu koki	1.930	20.800	33.500	95.000	95 000	246.230	248 522
4) ogulāji	950	11.900	23.000	43.000	42.000	120.850	121.339
Kopā	195.000	1.400.000	1.438.000	1.429.000	1.350.000	5 812 000	6.169 000
IV. Apstādīts:							
1) skolas	330	1.592	910	586	820	4 238	4 601
2) baznīcas un lūgšanas nami	33	86	100	93	65	377	445
3) kapsētas un brāļu kapi	42	150	170	183	180	725	862
4) pilskalni, vēsturiskas kaujas vietas, piemineklī un birzis 15. V 34. g. u. c. vēsturisku notikumu piemiņai	13	209	176	113	88	599	619
5) dažādas valsts, pašvaldību un sabiedrību celtnes	234	864	554	427	470	2.549	3.175
6) mežu darbinieku mājas	30	240	374	382	300	1.326	1.368
7) lauku saimniecības	120	1.356	2.512	2.870	3.000	9.858	10 351
8) parki, alejas u. c. apstādījumi	88	193	754	371	375	1.781	2 236
Kopā	890	4.690	5.550	5 025	5.298	21.453	23.657
V. Sēts un stādīts mežs, ha	100	130	185	373	200	988	1.105
VI. Radiofonā nolasīti speciali priekšlasijumi	8	15	15	11	9	58	78
VII. Noturēti speciali priekšlasijumi:							
skaits	81	845	500	340	300	2.066	2 431
klausītāju skaits	5.400	89.300	85.000	72.000	50.000	301.700	347.264
VIII. Notikušas specialas kino izrādes:							
skaits	11	46	36	26	20	139	170
skatītāju skaits	6.300	21.200	15.300	12.000	5.000	69.800	85 300
XI. Sarīkotas ekskursijas:							
skaits	200	319	173	84	40	816	1.073
dalībnieku skaits	13.700	18.200	12.900	9.000	4.000	57.800	80 929

PREZIDENTS KĀRLIS ULMANIS meža dienās:

„Ko mēs sējam, tas dīgst un aug, ko mēs dēstam, tas zaļo un kuplo. Mēs esam centušies uzmeklēt vislabāko sēklu, labāko un apsološāko dēstu."

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas.)

*

Meža dienu uzdevums un mērķis ir apstādīt kokiem netikvien šosejas, ceļus un laukumus, bet arī apmežot lauksaimniecībai nederīgās zemes platības un smiltājus. Tur, kur tagad vējš putina smiltis, pēc gadiem šalks meži.

Dalībnieku skaits

252.000

Iestādīto koku un krūmu skaits

1.350.000

MEŽA DIENAS

No 1930. līdz 1933. gadam meža dienu dalībnieku skaits kopā bija 149.700; iestādīto koku un krūmu skaits — 357.000.

No 1934. līdz 1938. gadam meža dienu dalībnieku skaits kopā bija 1 milj. 86 tūkst.; iestādīto koku un krūmu skaits kopā — 5 milj. 812 tūkst.

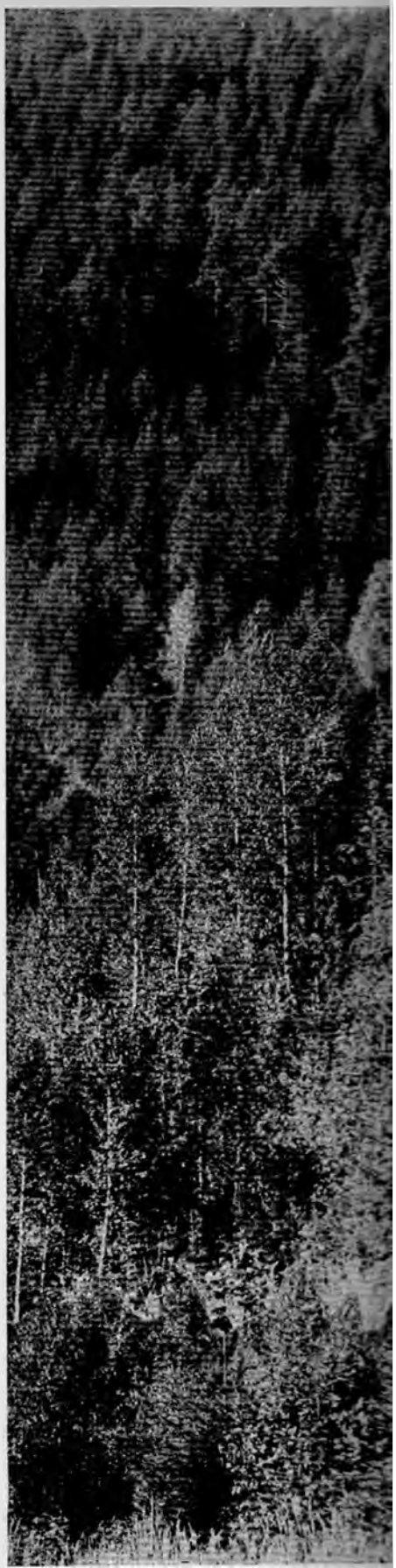

67.000

195.000

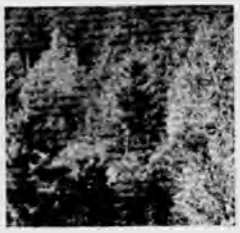

1934 1938 1934 1938

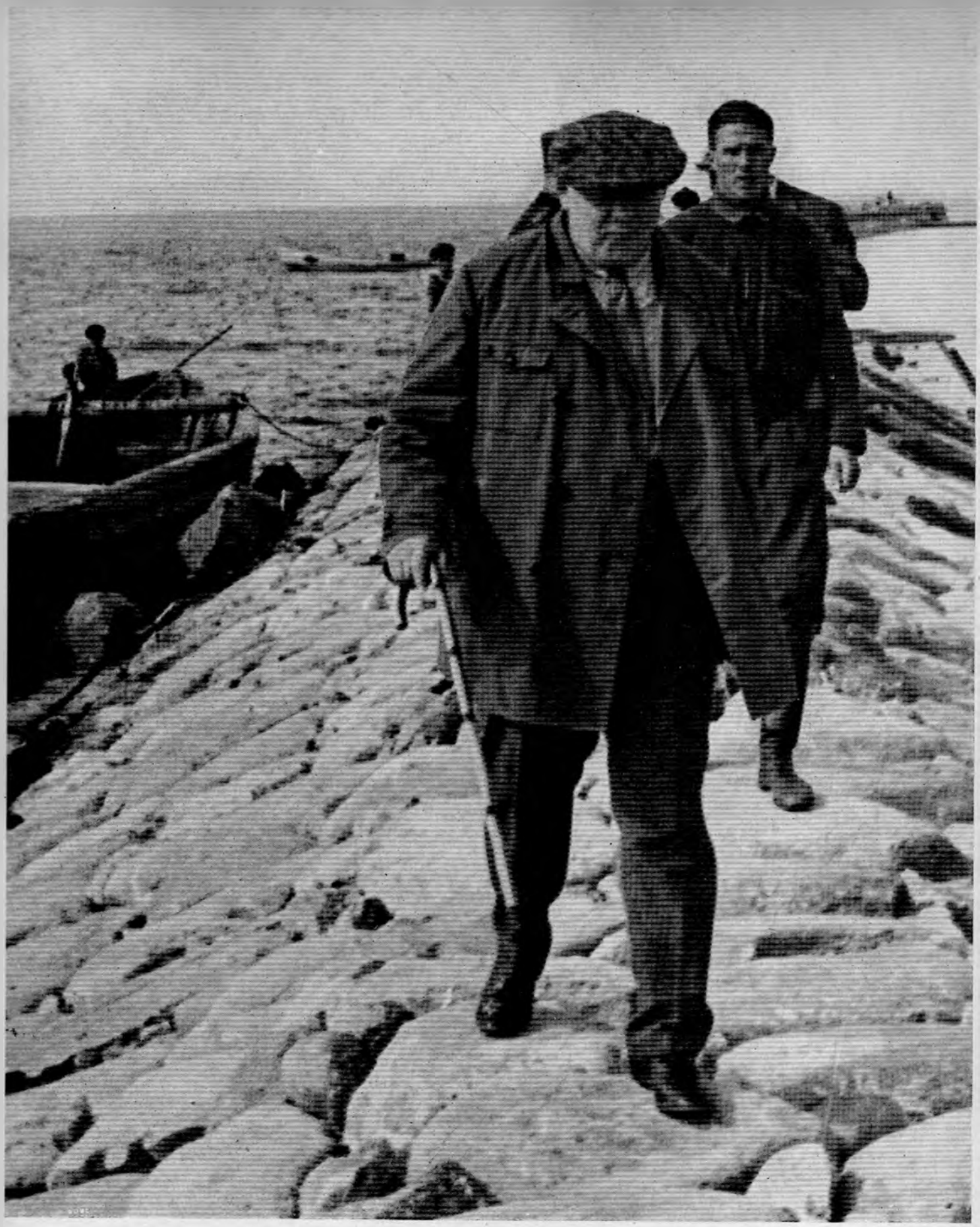

VALSTS PREZIDENTS KĀRLIS ULMANIS apmeklē zvejniekus.

SASNIEGUMI ZVEJNIECĪBĀ

Jūras zvejniecība. Mūsu jūras piekraste ir ap 500 km gara. Piekrastes joslā dzīvo ap 4000 aktivu zvejnieku, neskaitot ģimenes locekļus un visus tos, kas palīdz zivju pārstrādāšanā un izvietošanā.

Zvejnieku saimnieciskā stāvokļa uzlabošanai ievērojams solis — **zemes piešķiršana zvejniekiem.** Izvedot agraro reformu laikā no 1919.—1937. g., pavisam iedalītas 2972 zvejnieku saimniecības, kopplatībā 14.098 ha. Zvejnieku saimniecību platība no 4—7 ha. Piemērojoties vietējiem apstākļiem, zeme iedalīta parasti 3 vietās: 0,1—0,5 ha sētas vieta jūrmalā, ap 2 ha tīrumi un attālākā vietā — pļavu starpgabali.

Jūrā ikgadus iet bojā ap 10—15 zvejnieku. Pēdējos gados, uzlabojot zvejas techniku, šis skaitlis ir mazāks, bet arī tagad vēl joprojām zvejnieki bieži cieš vētrās un jūras nelaimēs. Lai nelaimes gadījumos cietušais nebūtu atstāts bez palīdzības un nāves gadījumos ģimene bez apgādnieka, zvejnieki apdrošināti. Tas izdarīts tieši Tautas labklājības ministrijā, pie kam premiju maksas sedz valsts.

Zvejnieku informēšanai par gaidamiem laika apstākļiem Z. M. Zvejniecības un zivkopības nodaļa ierīkojusi jūrmalā 119 zvejniecības radiopunktus. Tie 2 reizes dienā uztver gaidamā laika ziņojumu, uzraksta un izliek zvejniekiem redzamā vietā. 20 vietās darbojas vētras signalmasti, kuros, vētrai tuvojoties, uzvelk attiecīgus signalus.

Lai uzlabotu zivju pārstrādāšanu un izvietošanu, zvejnieku ciemos nodibinātas zvejnieku sabiedrības un izsniegti pabalsti zivju kopžāvētavu un sālītavu ierīkošanai. Sākot ar 1936. gadu mazie zvejnieku kooperativi apvienoti lielākās, spēcīgākās kopdarbības sabiedrībās, kā arī izsniegti lielāki pabalsti zivju pārstrādāšanas un citu ietaišu ierīkošanai. Liepājā Zemkopības ministrija pēc vēsturiskā 15. maija ierīkojusi zvejnieku vajadzībām plašu zivju kopžāvētavu, sālītavu, ledus pagrabu, laivu būvētavu, divas tvertnes degvielu uzglabāšanai un zivju miltu fabriku. Zivju pārstrādāšanas ietaises ar Zemkopības ministrijas atbalstu vēl ierīkotas: Papē, Nīcas Jūrmalciemā, Pāvilostā, Ventspilī, Lūžņās, Sīkragā, Mazirbē, Saunagā, Kolkasragā, Purciemā, Rojā, Ragaciemā, Lapmežciemā, Dubultos un Skultē. Ventspilī ierīkota arī zvejas virvju darbnīca, bet Skultē un Apšuciemā motoru remontu darbnīca. Lai uzlabotu zvejnieku vispārējo saimniecisko stāvokli, nokārtota arī zvejnieku kreditēšana uz piemērotiem noteikumiem Latvijas zemnieku kredita bankā un zvejas motorlaivu apdrošināšana Finansu ministrijas apdrošināšanas uzņēmumā. Sākot ar 1937. gadu zvejas motorlaivas pieņem apdrošināšanā par 1% gadā. Zemkopības ministrija ķērusies arī pie jūrmalas smilšu zemju uzlabošanas. Vērtīgo jūras mēslu uzkrāšanai izbūvē jūrā vairākās vietās īpašus molus.

Gādāts arī, lai ražošanas līdzekļi nebūtu dārgi un tos varētu iegādāt. Zvejas motori, bez kuriem sekmīga zvejas attīstība nav iespējama, nevien atbrīvoti no ievedmuitas, bet to iegādei izsniedz pat **piemaksas**, lai cena būtu pieejama. Piemaksa ir Ls 40,— par zirga spēku.

Motorlaivu skaits audzis šādi:

1924. g. —	110	motorzvejlaivas	843 HP,
1932. g. —	524	„	3.746,5 „
1933. g. —	538	„	3.847 „
1934. g. —	582	„	4.169,5 „
1935. g. —	628	„	4.438,5 „
1936. g. —	659	„	4.909,5 „
1937. g. —	725	motorzvejlaivas	5.138,0 HP,
1938. g. —	786	„	5.695,5 „

Lielas pārmaiņas, un tieši pēdējos gados, notikušas zivju izvietošanā iekšējā tirgū. Šai ziņā pēckara gados zvejniecībā pastāvēja grūtības. Arī ārzemju tirgi bija pārveidojušies un no jauna iekarot tos nācās diezgan grūti. Zivju pārstrādāšanas uzlabošanai un zivju izvietošanas paplašināšanai dibināja zvejnieku kooperativus, izsniedza pabalstus zivju sālītavu un kopžāvētavu ierīkošanai u. t. t. Apstākļi ievērojami mainījās, kad stājās darbā mūsu nacionalā valdība un uz mūsu valsts dzīves vadītāja Valsts un Ministru prezidenta KĀRĻA ULMAŅA ierosinājumu sāka sevišķu vērību piegriezt mūsu iekšējo zivju tirgu paplašināšanai. Jau 1934. gadā, kad valdība iegādāja pirmos zivju transporta automobiļus un nodeva tos zvejnieku organizaciju rīcībā, uzlabojās zivju cenas. Pirmajā 1934. g. šie automobiļi pārvadāja vēl nedaudz zivju, resp. 96.000 kg, jo zivju izvietošana nebija vēl plaši noorganizēta, bet 1935. gadā šie pārvadājumi sasniedza jau 830.000 kg, 1936. gadā — 1,6 milj. kg, 1937. gadā — 2,55 milj. kg un 1938. g. — 2,6 milj. kg. Darbā pašreiz 11 zivju transporta automobiļi.

Izvietojot zivis iekšzemē, kur tās agrāk maz pārdeva, zivju raža tik lielā mērā kā agrāk nesaplūda vairs galvas pilsētā, un zivju cenas nenoslīdēja vairs tik zemu. Ievedot zvejniecībā arī svētdienas mieru, panākts, ka zvejas raža iet tirgū vienmērīgos daudzumos.

Latvijas zvejniecībai sekmīgi attīstoties, beidzamajos gados ievērojami pieaugusi jūras zivju nozveja. Beidzamo trīs gadu, t. i. 1936., 1937. un 1938. g. nozveja sastāda vidēji 13.923 t gadā, turpretim nozveja laikā no 1924. līdz 1935. gadam bija vidēji tikai 10.665 t, resp. Latvijas jūras piekrastes nozveja uzrāda pieaugumu par 30,6%.

Beidzamajos gados turpināja uzlaboties arī zivju cenas un ievērojami pieaugt ienākumi no zvejas.

Nozvejoto jūras zivju vērtība bija:

1935. g.	Ls	1.882.768,—
1936. g.	„	2.346.554,—
1937. g.	„	3.112.092,—
1938. g.	„	3.636.082,—

1938. gada zvejas ienākumi pārsniedz iepriekšējo 14 gadu nozvejas vidējo ienākumu Ls 2.406.420,— par 51,1%, bet vissliktākā, 1932. gada, ienākumus pat par 124,3%.

Uzlabojoties nozvejai un vairojoties kopējiem ienākumiem no zvejas, ievērojami pieauguši arī katra atsevišķa jūras zvejnieka vidējie ienākumi. 1938. gadā tie pārsniedz visaugstāko līmeni, kāds jebkad bijis Latvijas zvejniecībā.

Pieņemot, ka zvejnieks, kuram zvejniecība blakus nodarbošanās, nozvejo $^1/_8$ no tā, ko zvejnieks-arodnieks, 1 zvejnieka-arodnieka vidējie ienākumi no zvejas bija:

1935. g.	Ls	619,—
1936. g.	„	761,—
1937. g.	„	1.032,—
1938. g.	„	1.218,—

Salīdzinot ar 1935. gadu, 1 jūras zvejnieka-arodnieka vidējais ienākums no zvejas pieaudzis: Rīgas jūras līča apgabalā par 75,6%, Kolkasraga — 181,6%, Ventspils jūrmalas — 80,4% un Liepājas jūrmalas — 165,4%.

Arī zivju cenas turpina ievērojami uzlaboties.

Galveno zivju sugu 1 kilograma vidējā cena latos:

Zivju suga	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.
Lasi un taimiņi	2,85	3,25	3,62	3,73
Plekstes un ates	0,20	0,20	0,22	0,25
Mencas	0,18	0 13	0,13	0,12
Reņģes	0,12	0,13	0,18	0,24
Brētliņas	0,12	0,14	0,25	0,43

Salīdzinot ar 1933. gadu, jūras zivju caurmēra cenas uzlabojušās par 85,7%.

Vidējās jūras zivju cenas bija par kilogramu: 1933. g. Ls 0,14; 1934. g. Ls 0,18; 1935. g. Ls 0,19; 1936. g. Ls 0,17; 1937. g. Ls 0,23 un 1938. g. Ls 0,26.

Iekšējo ūdeņu zvejniecība.

Lai vairotu zivju bagātības mūsu zvejas ūdeņos, zvejniecības un zivkopības nodaļa ierīkojusi Tomē zivju audzētavu, ar nodaļām Kārļos, Pelčos un Krāslavā (izbūves stadijā). Šajās audzētavās, sākot ar 1935. g., izaudzēti un ielaisti mūsu ūdeņos šādi zivju daudzumi:

Lašu mazuļu	5.134.000	gab.
Taimiņu	9.846.000	„
Upes sīgu	4.787.500	„
Ezersīgu	32.805.000	„
Līdaku	2.045.500	„
Zušu	600.000	„
Strautu foreļu	164.000	„
Varavīksnes foreļu	49.000	„
Zandartu	200.000	„
Kopā	55.331.000	gab.

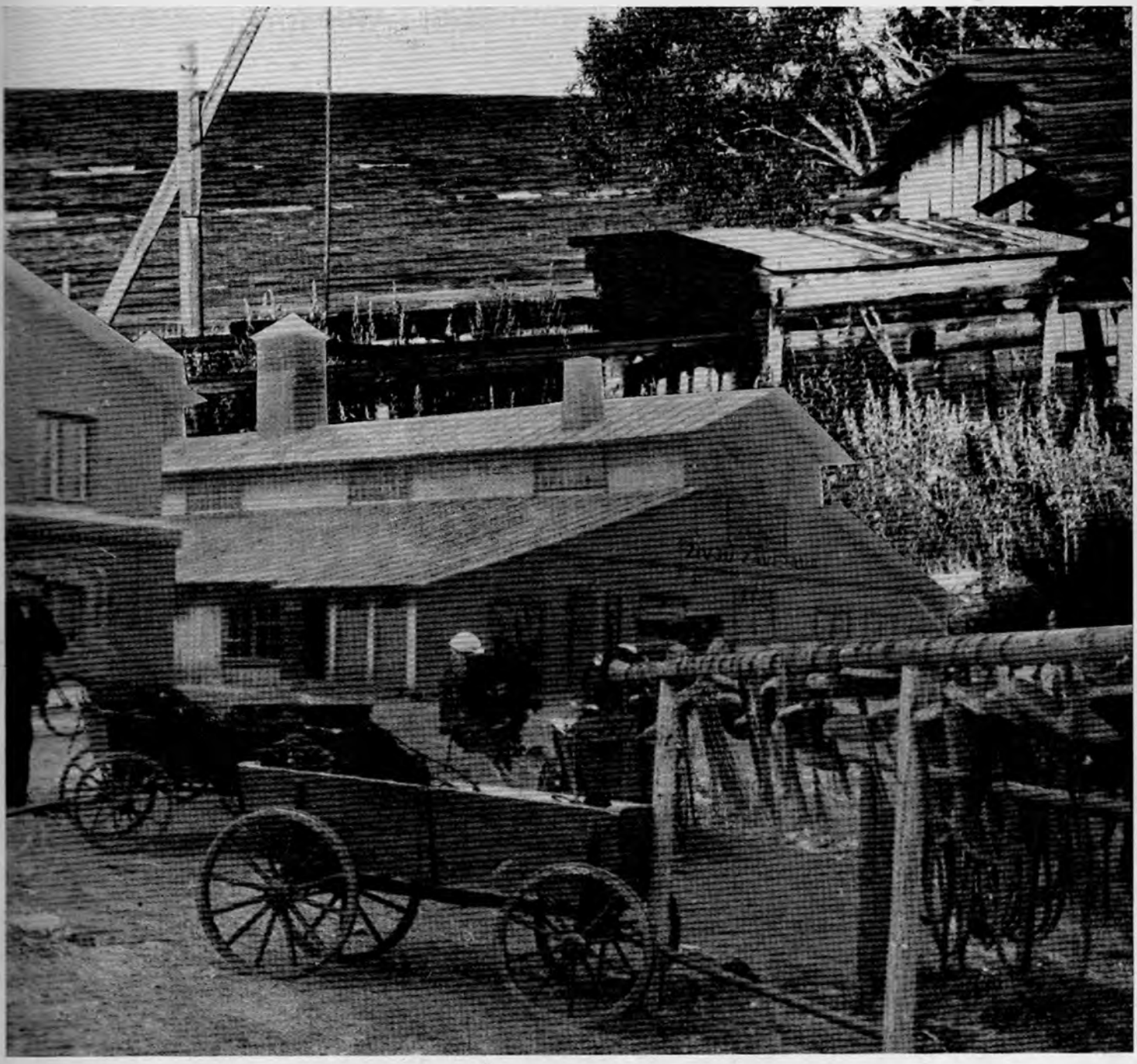

Veca, primitiva zivju žāvētava un moderni ierīkota žāvētava.

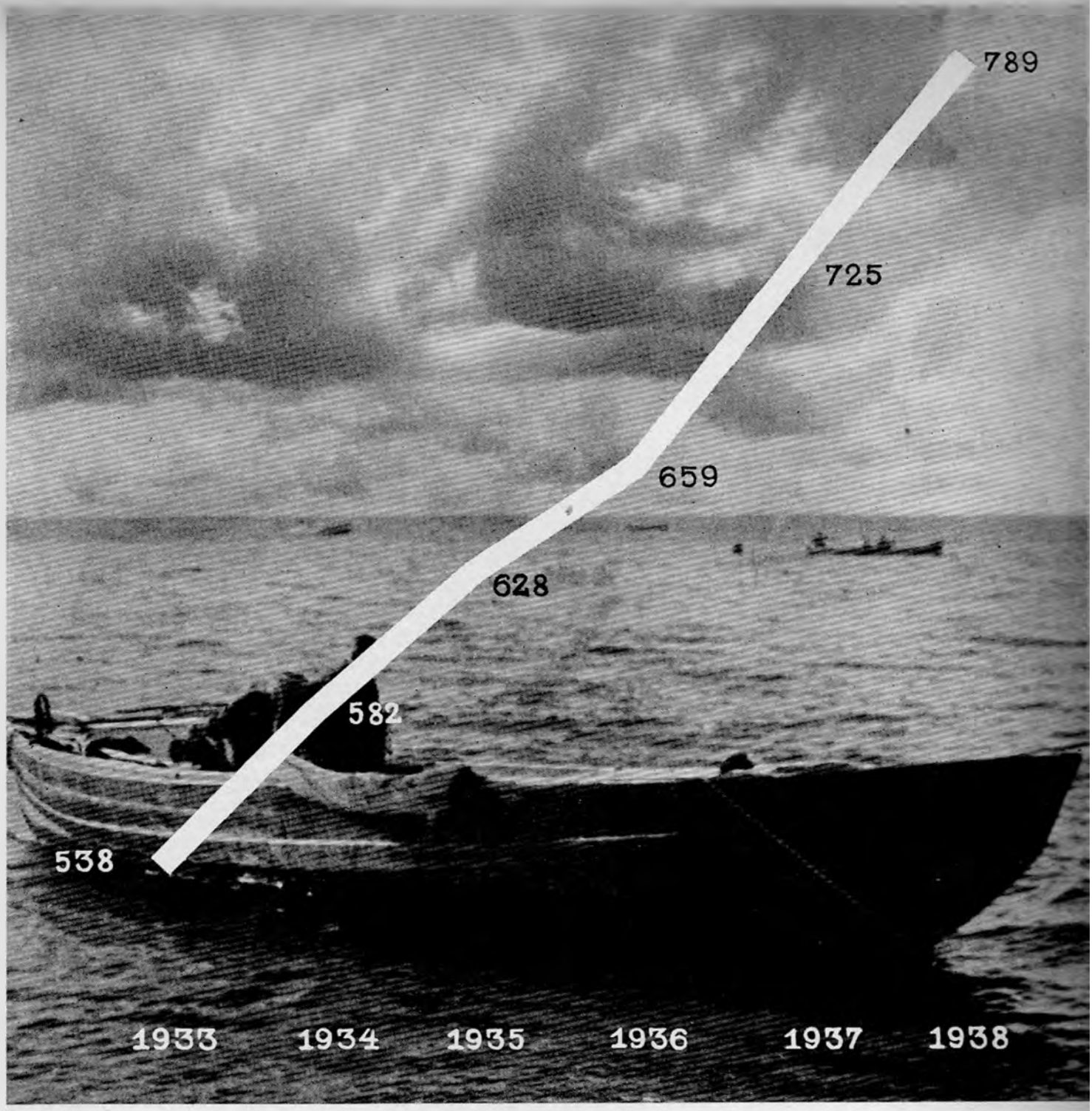

ZVEJAS MOTORLAIVU SKAITS 1933.—1938. g

1933. gadā bija 538 motorlaivas, bet 1938. gadā to skaits pieaudzis līdz 789

NOZVEJOTO JŪRAS ZIVJU VERTĪBA 1935.—1938. g. (1000 ls).

1935. gadā zvejas ienākumi bija 1 milj. 883 tūkst. ls, bet 1938. gadā — 3 milj. 636 tūkst. ls. 1938. gada zvejas ienākumi pārsniedz iepriekšējo 14 gadu nozvejas vidējo ienākumu — 2 milj. 406 tūkst. — par 51,1%.

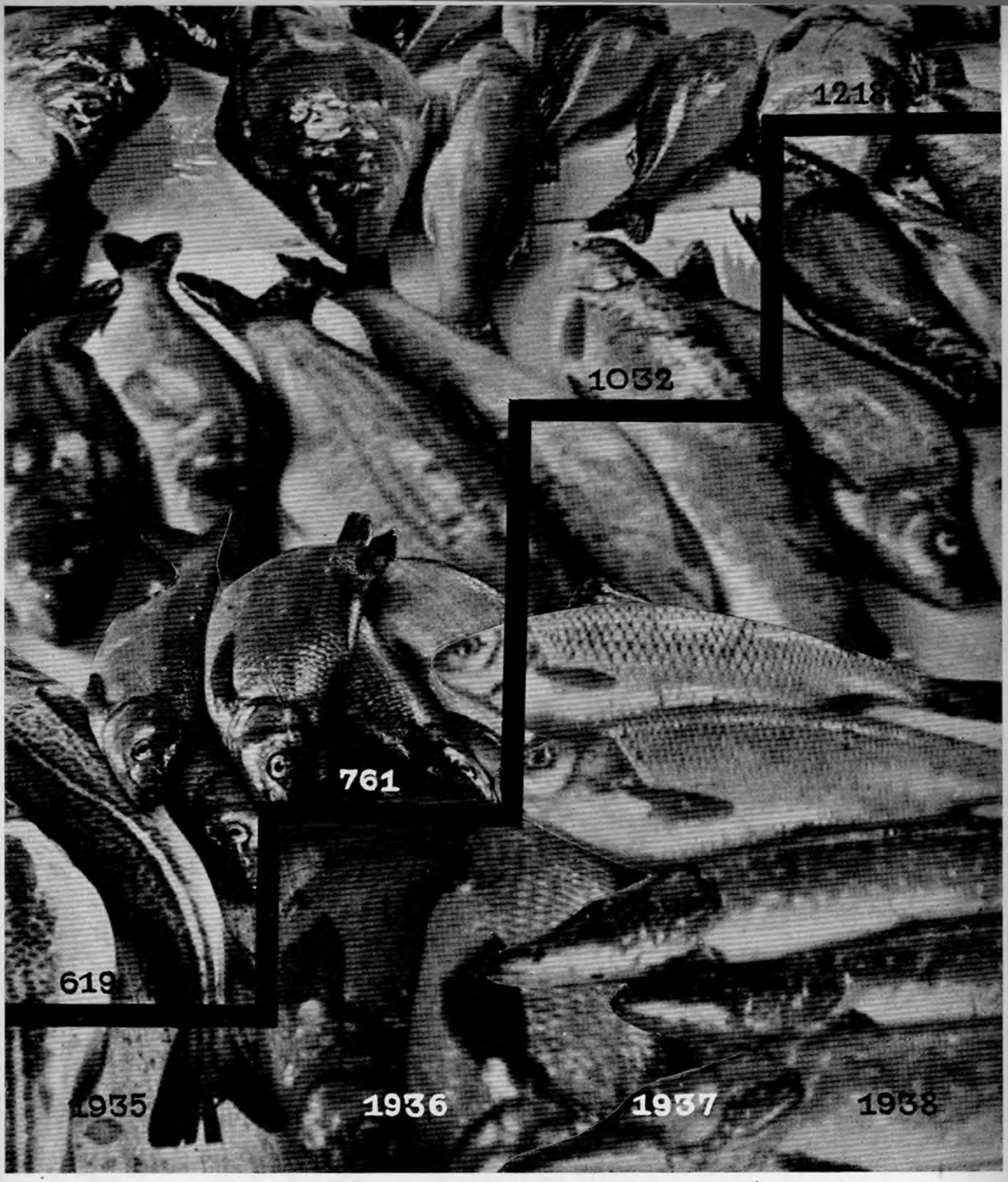

VIENA ZVEJNIEKA ARODNIEKA VIDĒJIE IENĀKUMI NO ZVEJAS 1935.—1938. G.

1935. g. šie ienākumi bija 619 ls, bet 1938. g. — 1218 ls; ienākumi divkāršojušies.

ZIVJU TRANSPORTA AUTOMOBIĻOS PĀRVADĀTO ZIVJU SKAITS 1934.—1938. g. (1000 kg).

Zivju transporta automobiļi 1934. gadā pārvadājuši tikai 96 tūkst. kg zivju, bet 1938. gadā jau 2 milj. 600 tūkst. kg.

Zemkopības ministrijai uzdod gādāt par jūras zvejnieku darba apstākļu atvieglošanu un ieņēmumu pacelšanu, par pirmo uzdevumu uzskatot kuģu iegādāšanu tālzvejai jūrā, izstrādāt likumprojektu par jūras zvejnieku zvejas rīku un piederumu apdrošināšanu.

(No Nacionalās valdības deklaracijas 1935. g. 30. aprilī.)

PILSĒTU UN LAUKU PAŠVALDĪBAS

Jaunatnes pausmes dalībnieki apsveic Vadoni 15. maija laukumā.

Latvju varoņu gars ceļ Rīgu, latvieši paši valda pilī, atdzimst mūsu laiku Rīga, stalta, daiļa, dižena.

Šis jaunais laukums, kas tagad ir atbrīvots no vecu laiku mūriem un gruvešiem, šis atkarotais laukums, kuram mēs ar nodomu devām 15. maija laukuma nosaukumu, lai tas arī ar savu vārdu, ne tikai vien ar savu esamību, pasaka it visiem mums un visiem citiem, jauniem, veciem, pastāvīgiem Rīgas iedzīvotājiem un caurbraucējiem, ka arī šis laukums vēsta citus laikus.

(No PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas.)

A u g š ā: Archibīskapa katedrales apkaimē noplēš vecos namus, lai atbrīvotu vietu laukumam.

A p a k š ā: Jaunais 15. maija laukums.

GALVAS PILSĒTAS RĪGAS SAIMNIECĪBA 1934.—1939. G.

Pārņemot 1934. g. 25. maijā Rīgas pilsētas vadību, jaunā Pilsētas valde atrada Galvas pilsētas finanses grūtā stāvoklī. Iepriekšējo gadu budžeti pilsētas saimniecībā bija noslēgušies ar deficitiem, un sakarā ar to bija netikvien izsmelti visi pilsētas brīvie līdzekļi un izsaimniekotas pilsētas rezerves, bet izdarīti arī aizņēmumi no pilsētai peponētiem kapitaliem. Pilsētas kasei chroniski trūka līdzekļu tekošu izdevumu segšanai, un pilsētas iestādes nepēja pildīt uzņemtās saistības pret saviem uzņēmējiem un piegādātājiem. Neapskaužamā stāvoklī bija nokļuvuši arī pilsētas darbinieki, kuri saņēma algas sīkās daļās ar vairāku mēnešu nokavēšanos.

Izskaidrojums šim bagātās Rīgas pilsētas finansialam bezdarbam bija meklējams pirmā kārtā nelietpratīgā rīcībā pilsētas saimniecībā, kur trūka noteiktas vadošas līnijas. No otras puses, pilsētas saimniecībā rezultatus lielā mērā ietekmēja saimnieciskā krize, kuras sekas izteicās pilsētas saimnieciskās dzīves apsīkšanā un līdz ar to pilsētas ieņēmumu sarukšanā.

Jaunā pilsētas valde savā darbā stādija par mērķi saimniekot tā, lai līdzsvarotu pilsētas izdevumus ar ieņēmumiem un iekļautu pilsētas saimniecību kā organisku vienību kopējā valsts saimniecībā.

Pirmās jaunās valdes rūpes bija veltītas pilsētas saimniecības pārkārtošanai. Reorganizēja pilsētas administratīvo iekārtu, samazināja atsevišķu nodaļu (valžu) skaitu un sašaurināja lielo pilsētas darbinieku skaitu, lai tādā kārtā samazinātu pilsētas neproduktīvos, galvenā kārtā administratīvos, izdevumus. Valde pielika pūles, lai paceltu pilsētas ieņēmumus, racionalizējot šai nolūkā nodokļu un nodevu uzlikšanas un iekasēšanas kārtību, kā arī piedzenot no nekārtīgiem maksātājiem, pilsētas parādniekiem, nenokārtotus maksājumus, kas iepriekšējos gados bija uzkrājušies lielās sumās. Lielu vērību piegrieza pilsētas uzņēmumiem, paceļot to apgrozījumus un tādā kārtā vairojot pilsētas ieņēmumus.

Pateicoties vispārējam saimnieciskam uzplaukumam valstī, kā arī pilsētas vadības izdarītajiem pārkārtojumiem pilsētas saimniecībā, Galvas pilsētas finansu stāvoklis pamazām, soli pa solim, ir uzlabojies un sasniedzis noteicējušos 5 gados stabilu stāvokli.

Jau ar 1934. gadu izbeidzās chroniskie deficiti pilsētas budžetu izpildījumos, radās netikvien iespēja atmaksāt izdarītos aizņēmumus dažādiem pilsētas kapitaliem, bet uzkrāt arī no jauna rezerves, kas tik nepieciešamas, lai pilsētas saimniecība ritētu vienmērīgi un netraucēti arī nebaltās dienās.

Tai pašā laikā piešķirti jo plaši līdzekļi pilsētas labierīcību uzturēšanai un tālākai izveidošanai, kā arī iedzīvotāju sabiedriskām un kulturalām vajadzībām:

	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938. g.	1939. g.
	(miljonos latu)					
Aizgādībai	5,1	5,3	5,7	5,6	6,2	6,5
Izglītībai	8,5	7,6	7,3	7,6	8,1	8,6
Veselības kopšanai	5,3	5,1	5,5	6,0	7,3	8,9
Labierīcībām (ceļiem, dārziem u. t. t.)	2,6	3,2	3,8	5,9	8,2	8,1

No šiem skaitļiem redzams, ka pilsēta beidzamos gados līdzekļu upurējusi nepieciešamo labierīcību ierīnāktu to, ko iepriekšējā pilsētas vadība bija nokavējusi, un lai mūsu Galvas pilsēta pildītu prasības, kādas tagadējā dzīve stāda pilsētām ar prāvu iedzīvotāju skaitu.

Ja agrāk pilsētas vadība bija rūpējusies galvenā kārtā par pilsētas iestāžu un uzņēmumu ēku un iekārtu uzturēšanu lietošanas kārtībā, nedomājot par to kapitalremontiem vai paplašināšanu, tad sākot ar 1934. gadu pilsēta uzņēmusi savā budžetā katru gadu arvien lielākas sumas arī kapitalieguldijumiem pilsētas labierīcību, iestāžu un uzņēmumu tālākai izveidošanai un paplašināšanai. Šai sakarībā notecējušos gados ir izdots ārkārtējā budžetā kapitalieguldijumiem:

	1933. g.	1934. g.	1935. g.	1936. g.	1937. g.	1938 g.	1939. g.
	(miljonos latu)						
Izglītībai	0,01	0,352	0,555	0,320	0,403	0,465	0,435
Veselībai	0,06	0,037	0,211	0,628	0,676	0,574	1,470
Aizgādībai	—	—	0,034	0,350	0,085	0,385	0,297
Uzņēmumiem	0,970	2,255	2,193	2,113	2,932	5,255	7,222
Labierīcībām (ceļiem, tirgiem u. t. t.)	0,560	0,274	0,882	1,142	1,714	1,278	2,125

Kā tabula rāda, tad lielākus līdzekļu ieguldijumus ir prasijuši pilsētas techniskie pasākumi — elektrības, gāzes, ūdensvadu un satiksmes uzņēmumi. Tas izskaidrojams ar to apstākli, ka tagad uzņēmumi plānveidīgi tiek paplašināti un apgādāti ar jaunām iekārtām, racionalizējot ekspluataciju, lai sekmīgi varētu kalpot pilsētas iedzīvotāju prasību apmierināšanai. Šai grupā beidzamos 2 gados uzņemti arī izdevumi pilsētas autobusu uzņēmuma iekārtošanai, modernizējot un pārveidojot šo pilsētas satiksmes veidu pēc beidzamiem technikas sasniegumiem. Tamlīdzīgi šai grupā figurē samērā lieli izdevumu posteņi, kas stāv sakarā ar Rīgas pilsētas pieslēgšanos Ķeguma spēkstacijai.

Taču Galvas pilsētas ievadītā saimniecības pārkārtošanā un pilsētas labierīcību un uzņēmumu tālākā modernizēšanā un racionalizēšanā stāv priekšā daudz vēl neatrisinātu problemu un uzdevumu, kuru veikšana prasīs daudz līdzekļu. Šo uzdevumu finansēšana nav domājama ar pilsētas kārtējā budžeta ienākumiem, jo pēdējie izlietojami pirmā kārtā pilsētas tekošo vajadzību segšanai. Te nepieciešami ārkārtēji ieņēmumi, kuri pilsētai jāsagādā ilggadīgu aizņēmumu ceļā, lai tādā kārtā panāktu ārkārtējo izdevumu (kapitalieguldijumu) taisnīgu sadalījumu uz vairākām nodokļu maksātāju paaudzēm, neapgrūtinot tekošo kārtējo izdevumu budžetu.

Rīgas pilsētas bilances dati rāda, ka tanī uzņemtās saistības un parādi, no kuriem lielākā daļa ir ilgtermiņa rakstura, sastāda samērā nelielu procentu, proti, 7% no bilances kopsumas — 375 milj. ls. Salīdzinot šo Rīgas pilsētas parādu stāvokli ar citu ārzemju pilsētu parādu nastu, jānāk pie slēdziena, ka tas uzskatams kā Rīgas budžeta neliels apgrūtinājums.

Parādu samērs pret bilanci:

Rīgai	— 7%
Helsinkiem	— 55%
Kopenhagenai	— 65%

Vācijā daudzās pilsētās parādu kopsuma pat pārsniedz budžeta kopsumu, kā, piem., Ķelnē — 463 milj. Mk. pie budžeta 242 milj. Mk., Frankfurtē pie M. — 295 milj. pie

II Rīgas valsts ģimnazija.

No sacītā var secināt, ka Rīgas pilsētas kreditspējas nav izsmeltas un iespējams tās plašāki izmantot iepriekš minēto uzdevumu vispusīgai veikšanai.

Notecējušos 5 gados Pilsētas valde uzsākusi finansu iekārtas reorganizēšanas darbus, kurus vēl joprojām intensivi turpina, liekot to pamatā modernāko pilsētu saimniecību atziņas un jaunākos sasniegumus. Lielu vērību pilsēta piegriež darbu racionalizacijai grāmatvedībā un darbvedībā,pielietojot tanīs, kur vien tas iespējams, darba paņēmienu mechanizaciju.

Līdztekus pilsētas norēķinu vienkāršošanas darbiem ievadīta pilsētas darba budžeta plāna un schemas pārkārtošana, pieskaņojoties priekšzīmīgāko ārzemju pilsētu budžetu paraugiem, bet pamatā liekot Rīgas pilsētas saimniecības īpatnības.

No citiem ievērojamākiem sasniegumiem pilsētas finansu lietās minams Rīgas pilsētas izlīgums ar Londonas bankas namu Lazard Brothers & Co. Rīgas pilsētas 1913./14. g. $4^1/_2{}^0/_0$ aizņēmuma lietā. Šis aizņēmums bija palicis nenokārtots un gaidija atrisinājumu kopš 1919. gada. Vienošanās rezultatā aizņēmuma kopsuma tika samazināta par $40^0/_0$, t. i. no 1.255.540 angļu mārciņām uz 753.324, procentu likme reducēta no $4^1/_2{}^0/_0$ uz $4^0/_0$ un tika pilnīgi svītrotas rentes par notecējušo laiku (no 1917. gada līdz 1934. gada 14. jūlijam), pie kam aizņēmuma deldēšana uzsākama pēc 10 gadiem, t. i. ar 1945. gadu. Valdība, uz kuras ierosinājumu šī izlīgšana notika, atbalsta pilsētu ar $15^0/_0$ no aizņēmuma deldējuma un kuponu renšu kopsumas.

No šī īsā Rīgas pilsētas finansu lietu pārskata redzams, ka visas grūtības un sarežģijumi pilsētas saimniecībā ir pārvarēti un pilsētas finansialais stāvoklis 5 gados ir visumā bijis stabils un drošs.

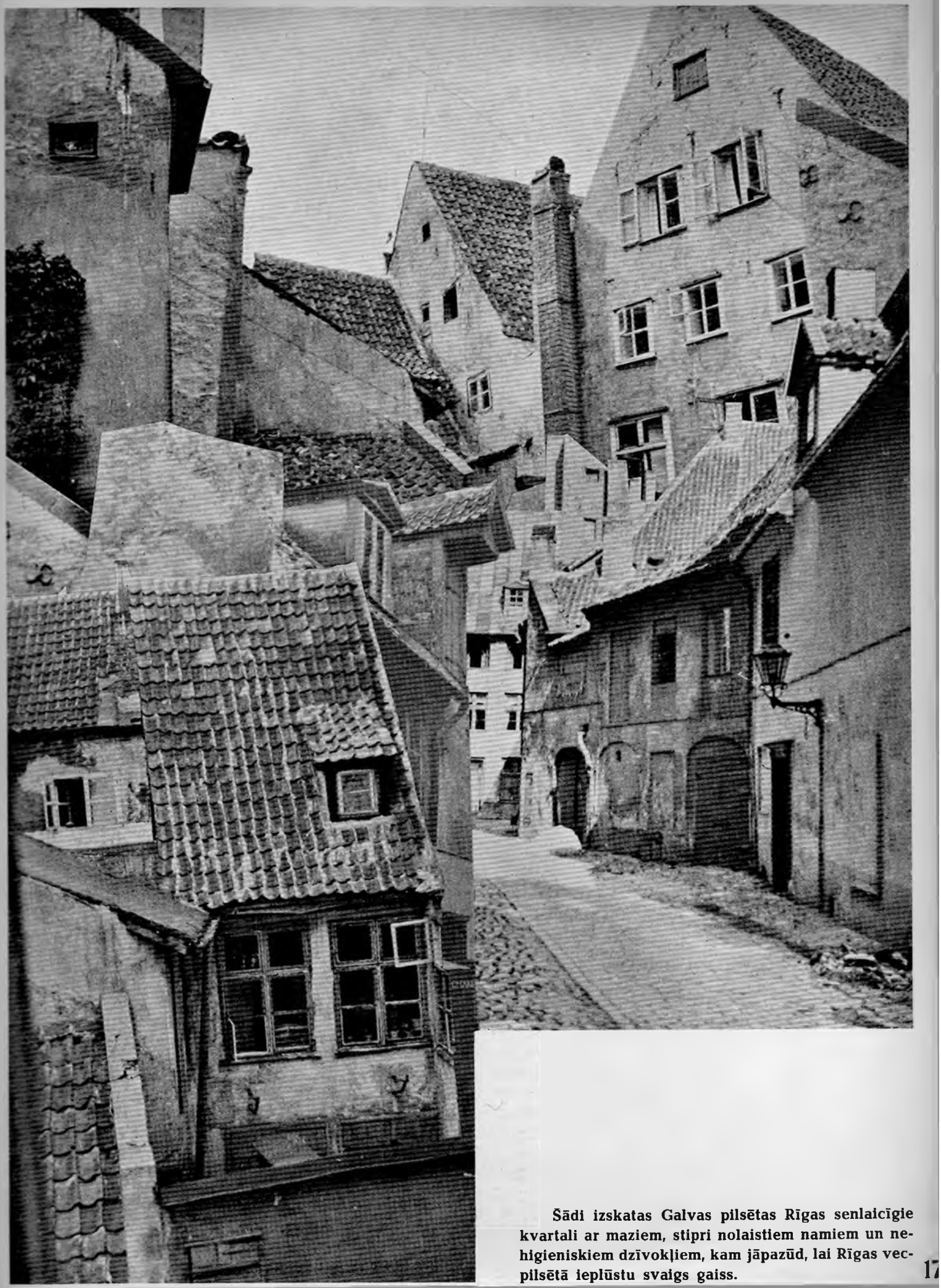

Šādi izskatas Galvas pilsētas Rīgas senlaicīgie kvartali ar maziem, stipri nolaistiem namiem un nehigieniskiem dzīvokļiem, kam jāpazūd, lai Rīgas vecpilsētā ieplūstu svaigs gaiss.

No 1935. līdz 1938. gadam novāktas 42 dzīvojamās ēkas un 28 saimniecības ēkas, lai dotu vietu ielu un laukumu izbūvei un jaunceltnēm. Ielu jaunbūves un pārbūves kopplatība 5 pēdējo gadu laikā ir 574.000 kv. metru, un darbu veikšanai izdots 4 milj. 453 tūkst. latu. Pārbruģēšanai, kapitalremontiem, darvošanai, bituminēšanai 5 gadu laikā izdots 1 milj. 585 tūkst. latu.

Pa kreisi:
„Pulvera tornis" — līdzšinējais Kara muzejs, vecu, pussagruvušu ēku aplipināts.

Apakšā:
Kara muzeja jaunā celtne.

Galvas pilsētā uzsākta plaša apjoma ielu un laukumu izbūve un pārbūve. Jaunu laukumu radīšanai un ielu virziena un platuma pārveidošanai vairākās vietās izdarīti ielu un laukumu regulējumi; vietām atpirkti veseli privati gruntsgabali ar visām ēkām, kuras novāktas, un zemes platība pievienota ielām. Citās vietās ielu regulēšanas vajadzībām iegūtās zemes joslas atbrīvotas no vecām ēkām, žogiem, apstādijumiem u. t. t. Šādā veidā pilsētas īpašumā pārņemto zemes joslu platība sasniedz 487.103 kv. m.

Viestura prospekts Meža parkā.

Tagad vēl vairāk kā jebkad mēs varam liecināt, ka nu beidzot Rīga ir iekustējusies, sakustējusies, Rīga nu atjaunojas, dabū latvisku, arvienu latviskāku izteiksmi un seju. Rīga, kas gatavojas uz priekšu būt ne vairāk tā, kā agrāk un senatnē, tikai mūsu strādīgo, mūsu darbīgo roku celtā Rīga, celta ar mūsu spēku un svešiem rīkotājiem un savā iznākumā bezkrāsainā, vispirmā kārtā materialistiskā Rīga, īsam mūžam celtā Rīga. Tagadējā Rīga, nākotnes Rīga, atjaunotā Rīga būs mūžībai ceļamā un celtā Rīga, būs celta mūsu pašu rīkojumiem, mūsu vienības, vienprātības, mūsu roku labprātīgā, sirsnīgā darba celtā Rīga. Tā būs nākotnes Rīga, tā būs jaunā, atjaunotā Rīga.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas.)

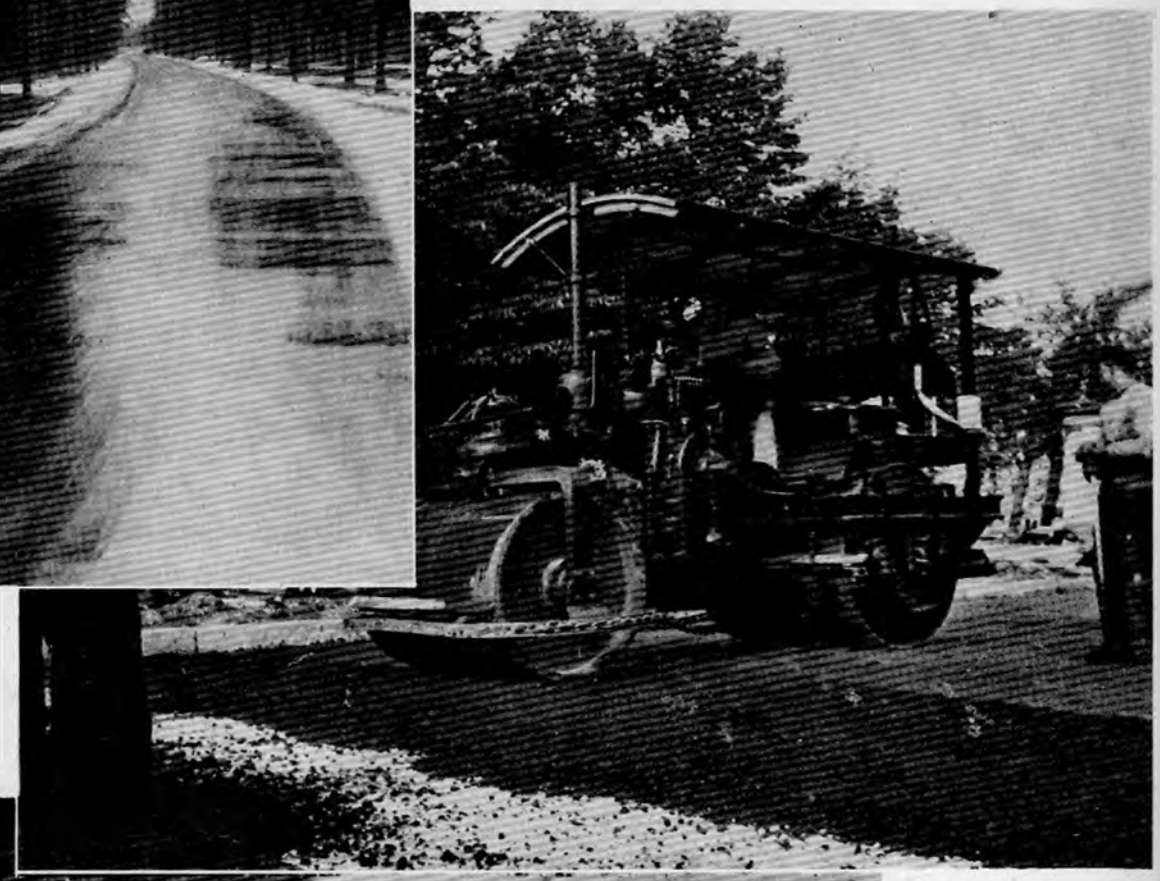

Modernizē Galvas pilsētas Rīgas ielu segu.

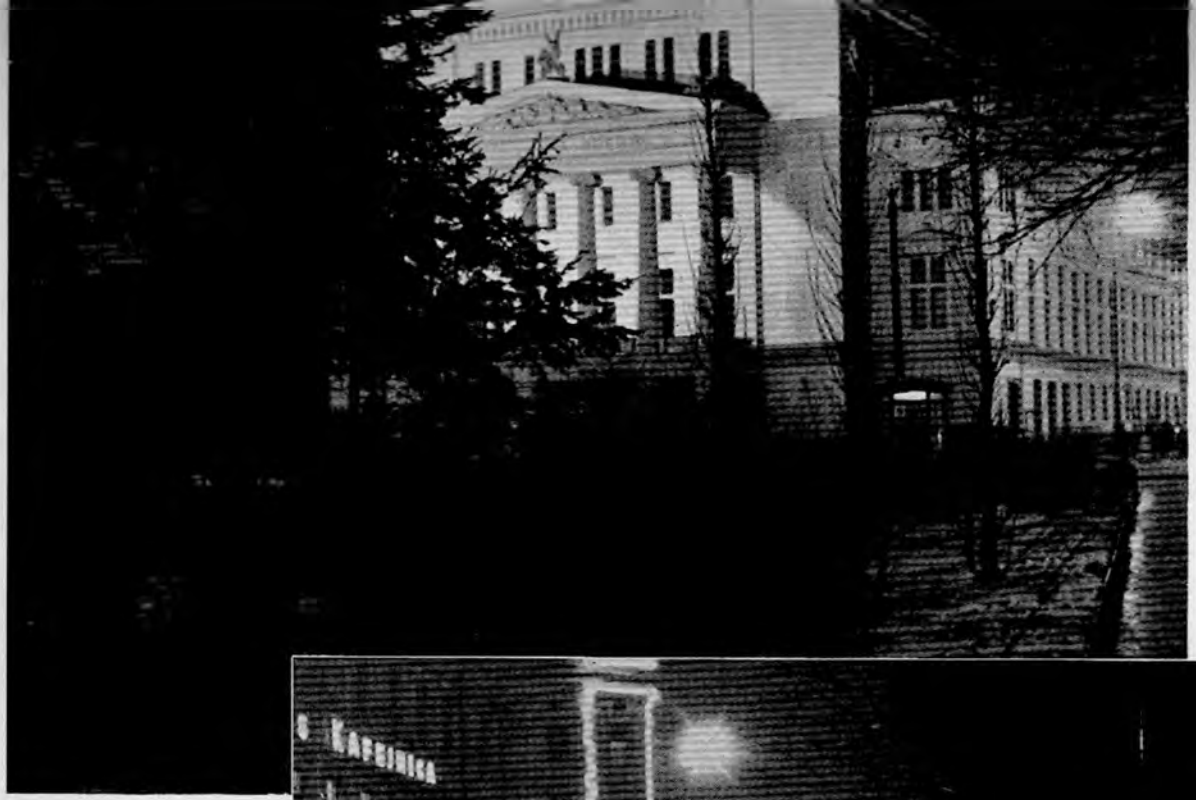

Apgaismotais oper
nams.

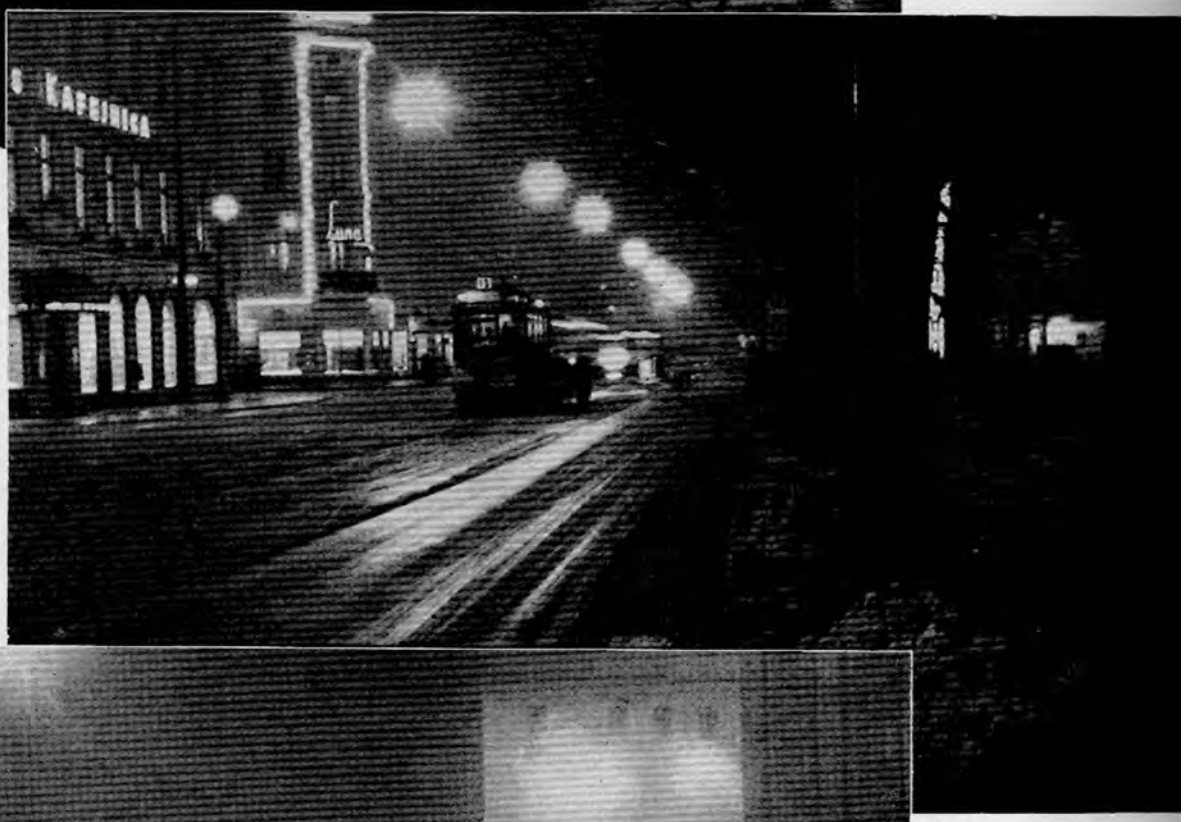

Aspazijas bulvāris.

Aspazijas bulvā

Augšā:
Galvas pilsētas Rīgas vecā ielu sega.

Pa kreisi:
Modernizētā Elīzabetes iela.

Galvas pilsēta Rīga, modernizējot ielas, nopietni ķērusies arī pie satiksmes modernizēšanas. Pakāpeniski pārveido ielu dzelzceļu satiksmi, bet krasas pārmaiņas vērojamas pilsētas autobusu satiksmē. Sākot ar 1938. gada 1. jūliju Galvas pilsēta pati sākusi ekspluatēt autobusu līnijas, pakāpeniski pārņemot tās savās rokās. 1940. gadā apgrozībā vairs nebūs vecu, nemodernu, neērtu autobusu — to vietā nāks moderni dīzeļmotoru autobusi.

Vecais autobuss un jauniegādātais dīzeļmotoru autobuss, kādu apgrozībā jau ir 62

1932.—1933. g. Rīgas regularai satiksmei kalpoja 112—115 autobusi, 1934. g. — 135, 1935. g. — 146 un 1936. g. — 157

PILSĒTU PAŠVALDĪBAS

Pilsētu pašvaldību darbību pagājušos piecos gados noteica 1934. gada 25. maijā izdoti svarīgi noteikumi, kas grozija pilsētu pašvaldību pārvaldes sistemu.

Agrākās neatbildīgās domes vietā darbā stājušās piemērotas un savam uzdevumam sagatavotas personas. Tagad pilsētas īstais saimnieks ir pilsētas galva. Tam dotas lielas tiesības un līdz ar to uzlikti lieli pienākumi un liela atbildība.

Ar jauno kārtību pilsētu pašvaldības ir varējušas vadīt pilsētu saimniecības saskaņā ar apstiprinātiem budžetiem un agrāk tik parasto budžetu deficitu vietā rast prāvus līdzekļus no budžetu atlikumiem un pat uzkrāt kapitalus.

Pilsētu pašvaldību darbība un saimnieciskā rosība arvien paplašinājās. Uz pilsētu saimnieciskās dzīves uzplaukumu norāda pilsētu budžetu pieaugumi. Pēdējos piecos gados visu pilsētu budžetu kopsumas ir sekošas:

1934. g. — 46,4 milj. latu
1935. g. — 50,6 milj. latu
1936. g. — 54,6 milj. latu
1937. g. — 56,6 milj. latu
1938. g. — 61,3 milj. latu
1939. g. — 70,7 milj. latu

Pilsētu pašvaldībām vislielāko izdevumu posteni sastāda izdevumi izglītības veicināšanai. Šie izdevumi pēdējos gados ir stipri pieauguši. 1934. gadā izglītības veicināšanai izdots 10,2 milj. latu, bet 1939. gadā paredzēts izdot jau 13,2 milj. latu vai 18,7% no budžetu kopsumas. Šie izdevumi ir kārtējie un te nav pieskaitīti kapitalieguldijumi izglītības veicināšanai, kā skolu būvēs, mācības līdzekļu un inventara iegādei. Pēdējos gados ir izbūvētas priekšzīmīgas skolu ēkas daudzās pilsētās. Kur jaunas ēkas nav bijušas vajadzīgas, tur savestas kārtībā pastāvošās skolu ēkas, likvidēti klasu pārslodzijumi, iegādāts vajadzīgais inventars un uzlaboti higieniskie apstākļi. Liela vērība piegriezta arī skolu ēku apkārtnes izdaiļošanai.

Pilsētu pašvaldības arvien vairāk gādājušas arī par ārpusskolas izglītības veicināšanu, sarīkojot kursus, priekšlasijumus, ierīkojot un papildinot bibliotekas u. t. t.

Pilsētu pašvaldības pēdējos gados ir piegriezušas vajadzīgo vērību tautas dzīvā spēka sargāšanai, uzlabojot veselības kopšanas apstākļus pilsētās.

Izdevumi veselības aizsardzībai ieņem otro vietu pilsētu izdevumos. Agrāk veselības aizsardzības jautājumiem viegli pagāja garām, aizbildinoties ar līdzekļu trūkumu. Tagad, turpretim, šis jautājums uzskatams par lietderīgi nokārtotu. Veselības aizsardzībai 1934. gadā izdots 6,5 milj. latu, bet 1939. gadā paredzēts izdot jau 9,6 milj. latu, kas sastāda 13,5% no visiem pilsētu izdevumiem.

Pilsētu pašvaldības rūpējas par saviem trūcīgiem un nespējīgiem pilsoņiem. Pilsētās darīts viss iespējamais, lai trūcīgie un darba nespējīgie iedzīvotāji būtu pienā-

Sabiedriskai palīdzībai 1934. gadā izdots 5,1 milj. latu, t. i. 10,9% no visiem pilsētu izdevumiem. 1939. gada budžetos šai vajadzībai paredzēti jau 8,3 milj. latu, kas sastāda 11,6% no visiem izdevumiem.

Rūpējoties par piemērotām telpām sociali apgādājamiem, pilsētu pašvaldības ir novērsušas pastāvošo telpu trūkumu, remontējot, pārbūvējot un ceļot jaunas ēkas nespējnieku novietošanai. Piegriezta arī vajadzīgā vērība nespējnieku uztura uzlabošanai patversmēs.

Pilsētu labierīcību uzturēšanai pašvaldības izdod prāvus līdzekļus, cenšoties saviem iedzīvotājiem sniegt pēc iespējas vairāk ērtību.

Izdevumi labierīcību ierīkošanai un uzturēšanai ieņem trešo lielāko posteni pilsētu izdevumu budžetos. 1934. gadā pilsētas šīm vajadzībām izdeva tikai 3,3 milj. latu vai 7,1 proc. no budžetu kopsumas, bet 1939. gadā šī suma jau pieaugusi līdz 8,6 milj. latu vai 12,2%.

Pilsētas tagad pastiprinātā kārtā gādā par pilsētu administratīvās robežās esošo ielu un ceļu modernu izbūvi. Šinī darbā pašvaldībām talkā nākusi arī valsts ar savu pabalstu, pārņemot daudzās pilsētās galvenās caurejošās satiksmes maģistrales savā uzturēšanā. Visas pilsētas izdevušas saistošus noteikumus par ietņu ierīkošanu, un šo noteikumu pildīšanai stingri seko.

Pilsētu ārējais izskats stipri grozijies, pateicoties izdarītiem izdaiļošanas darbiem, izkoptiem pilsētu parkiem un dārziem. Saskaņā ar 1935. gada 1. oktobra likumu par sagruvušu būvju savešanu kārtībā vai nojaukšanu, pilsētu pašvaldības ir gādājušas, lai šādas būves vairs nebojātu pilsētu izskatu.

Neraugoties uz to, ka pilsētu pašvaldību uzdevumi ir pieauguši, darbinieku skaits pieaudzis ļoti mazā mērā un administratīvie izdevumi pat samazinājušies.

1934. gadā pilsētu pašvaldību administratīvie izdevumi bija 5,8 milj. latu, t. i. 12,5% no budžetu kopsumas, 1939. gada budžetos paredzēts šim mērķim izdot 5,7 milj. latu vai 8,1%. Tas norāda, ka pilsētu pašvaldības savus pārvaldes aparatus racionalizē, rodot šinī postenī iespējamus ietaupijumus.

Pilsētas centušās pēc iespējas samazināt kārtējos izdevumus, lai varētu atlicināt vairāk līdzekļu vērtību uzkrāšanai — vajadzīgiem kapitalieguldijumiem.

Kapitalieguldijumiem paredzētās sumas pieaugušas no 5,6 milj. latu 1934. gadā līdz 17,9 milj. latu 1939. gadā.

Notecējušos piecos gados stipri uzlabojušies pilsētu pašvaldību saimnieciskie un finansialie apstākļi. Jūtami pieaugusi pilsētu mantas un īpašumu vērtība, ko raksturo bilance, kuras kopsuma pēdējos gados uzrāda šādu ainu:

1934. g. bilances kopsuma 197,3 milj. latu
1935. g. „ „ 408,— „ „
1936. g. „ „ 420,4 „ „
1937. g. „ „ 431,3 „ „

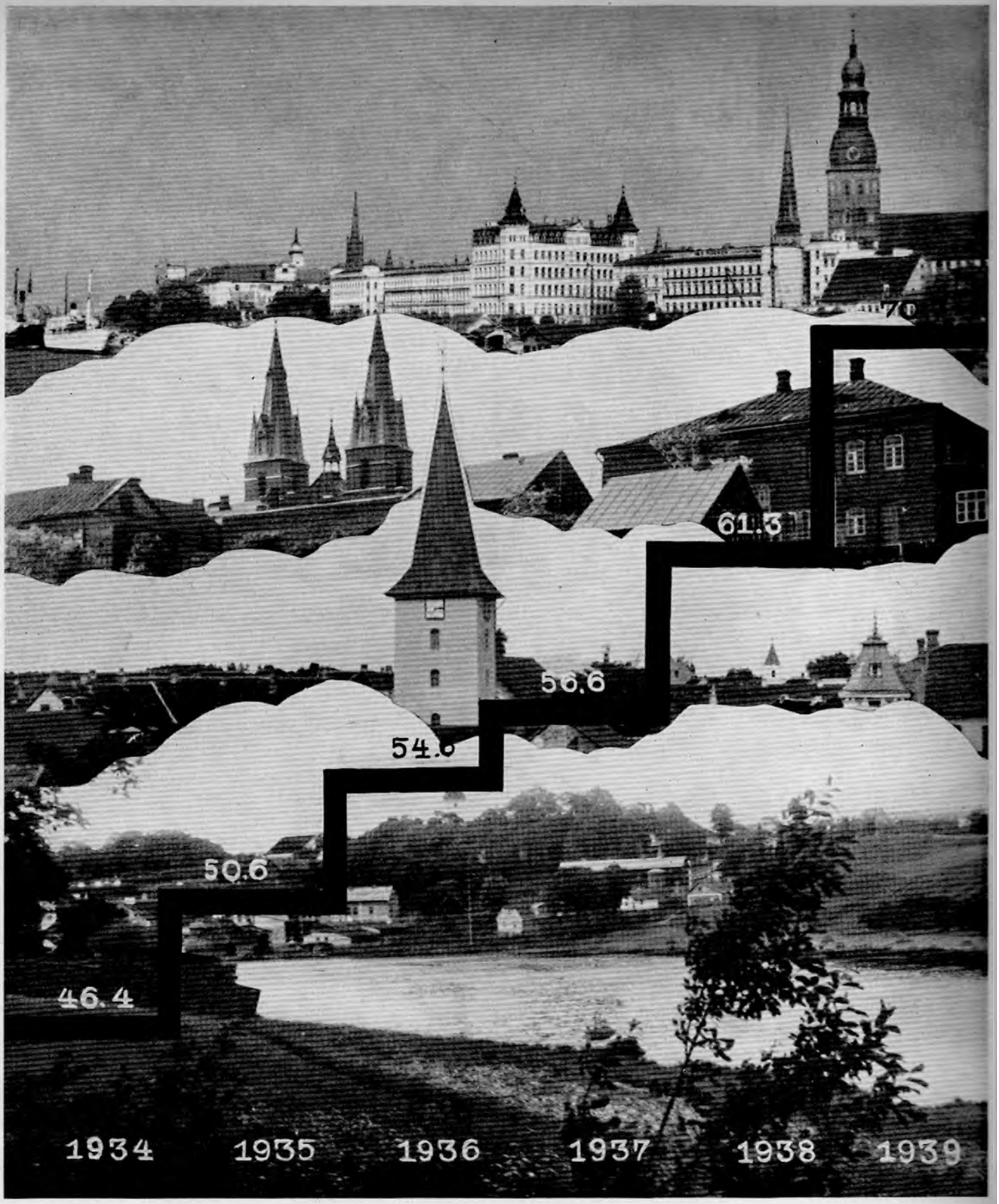

PILSĒTU PAŠVALDĪBU BUDŽETI 1934.—1939. G. (miljonos ls]

1934. gadā pilsētu budžeti bija 46 milj. 400 tūkst. ls, 1938. g. — 61 milj. 300 tūkst. un 1939. g. jau 70 milj. 700 tūkst. l

RAKSTURĪGAS PĀRMAIŅAS CĒSU PILSĒTAS IZBŪVĒ.

Augšā:

Tukšais laukums pie baznīcas un tas pats laukums jauniestādīto koku un krūmu rotā.

Vidū un apakšā:

Vecais un jaunais Cēsu pilsētas valdes nams.

Jelgavas pilsēta sākusi asfaltēt ielas un laukumus.

Augšā:

Vienkārši bruģētais laukums.

Vidū un apakšā:

Asfaltētais laukums un iela.

Augšā un vidū:
Vecais un jaunais pasta nams.

Vidū un apakšā:
Vecās tirgus būdas un jaunceltnes tirgus laukumā.

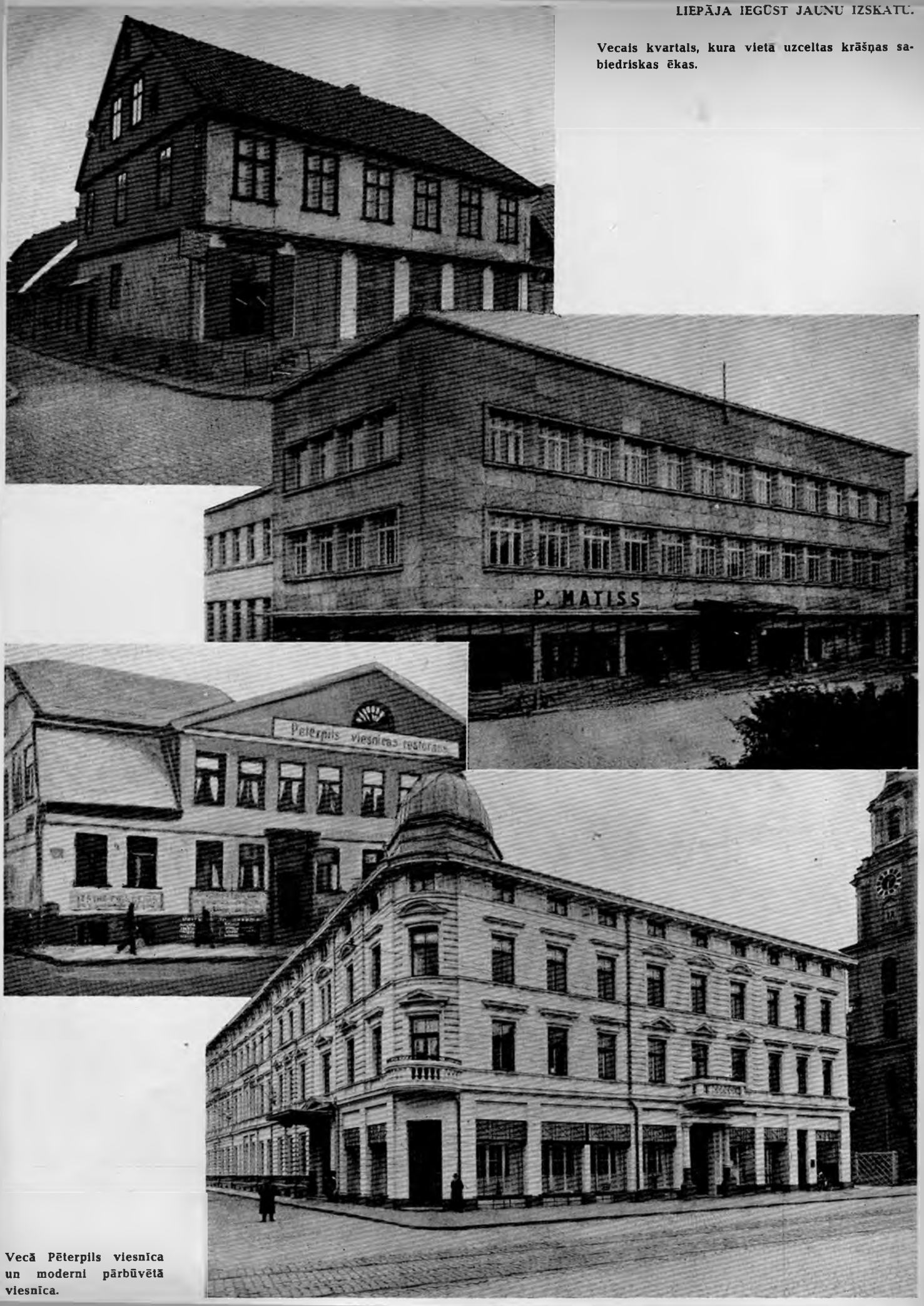

Vecais kvartals, kura vietā uzceltas krāšņas sabiedriskas ēkas.

Vecā Pēterpils viesnīca un moderni pārbūvētā viesnīca.

A u g š ā:
Vecā „kūrmāja".
A p a k š ā:
Jaunā staltā viesnīca

ĶEMERI, mūsu lielākā dziedniecības vieta, ar savu iestāžu izbūvi un jaunceltnēm ieņem redzamu vietu līdzīgu pasākumu starpā Eiropā.

ZILUPES ROBEŽSARGU VECAIS UN JAUNAIS VEIKALS.

Galvas pilsētas Rīgas un citu lielāko pilsētu paraugam seko arī mazās pilsētas. Sevišķu vērību piegriež mūsu robežjoslas kulturas līmeņa pacelšanai. Ar katru gadu samazinas starpība ārējā izskatā starp pierobežas novadiem un citiem apgabaliem.

PAGASTU PAŠVALDĪBAS

Jaunais likums par lauku pašvaldībām ir radijis jaunus pamatus pašvaldību darbiniekiem, vispirmā kārtā laukos, bet tāpat arī pilsētās. Šis jaunais likums ir paplašinājis lauku pašvaldību uzdevumus, tanī pašā laikā tīri dabīgi arī vairāk prasot no pagastu darbiniekiem, bet galvenais, ko jaunais likums ir nesis un devis, ir tas, ka tagad pagastu priekšgalā ir atkal nostādīts atbildīgs pagasta vecākais.

Jūs, apriņķu vecākie un pagastu vecākie, piederat pie tiem darbiniekiem valstī, kas nostādīti svarīgā un atbildīgā vietā. Jūs esat valdības uzticības vīri katrs savā tuvākā apkārtnē, katrs savā darbības iecirknī ar jo plašiem uzdevumiem.

Mums visiem ir viens mērķis — tauta un valsts, tautas un valsts dzīve un labklājība, un mums ir arī tikai viens pavēlnieks. Mums visiem ir vienas jūtas un viena gādība — jums pagastos un apriņķos un mums visiem kopā — par valsts labklājību. Tas mums visiem ir vienīgais pavēlnieks, kam mums jāklausa, tas ir mūsu mērķa spraudējs un ceļa rādītājs.

Centīsimies visiem spēkiem tikt uz priekšu pa vienu ceļu — pa pareizo ceļu un kalpot, strādāt ne tikai sev, ne tikai saviem draugiem, radiem vai kaimiņiem, bet visam pagastam, apriņķim, visai tautai, visai zemei.

Lauki ir un paliek pats celms visā mūsu dzīvē. Lauki ir — un tiem arī jābūt tādiem — klints, uz kuras paceļas un stāv pašas pilsētas. Lauki ir mūsu dzīves sākums, tās spēks un stiprums.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas.)

*

Pagājuši 5 gadi pašvaldību izveidošanas darbā. Šis darbs pārkārtots, norit pēc noteikta plāna un pašvaldības uzrāda spējus panākumus savas darbības visās nozarēs.

1934. gada 17. jūlijā izdoti divi svarīgi likumi. Viens no minētiem likumiem attiecas uz apriņķu pašvaldību likvidēšanu, bet otrs uz pagastu pašvaldību darbības pārveidošanu. Likvidēts nelietderīgais apriņķu pašvaldību aparats un to darbība ar 1935. g. oktobri pilnīgi izbeigta, bet pagastu pašvaldību darbs pārkārtots, dodot tām plašāku darbības lauku ar jauniem pienākumiem.

Pagasta padomes — kā lielākās koleģijas — funkcijas mazinātas, bet pagasta valdes pienākumi pieauguši. Pagasta pašvaldības priekšgalā tagad stāv pagasta vecākais ar plašām tiesībām un pienākumiem.

Smagais lemšanas aparats vājināts un ar to pagastu pašvaldības ieguvušas. Pagastu pašvaldību darbība kļuvusi elastīgāka un pilnvērtīgāka. Devize — „Pats dari, pats atbildi" gūst pašvaldībās piepildijumu.

Agrākās neatbildīgās koleģijas vietā nāk vīra atbildība un pienākums. Dota iespēja nākt īstiem saimniekiem, kas grib droši vadīt pašvaldību dzīvi, bet arī labprāt uzņemas atbildību par savu darbu.

Pagastu pašvaldību darbība paplašinājas un līdz ar to pagasti palielina arī izdevumus savu pienākumu veikšanai. Tas izteicas pagastu budžetu apmēros.

Notecējušos piecos gados budžetu kopsumas pagastos valsts mērogā latos bijušas šādas:

1934./35. g. — 14.251.318
1935./36. g. — 14.244.661
1936./37. g. — 15.432.768
1937./38. g. — 17.736.189
1938./39. g. — 18.085.216.

Bet ne tikai paši sumu apmēri raksturo pagastu pašvaldību veikto uzdevumu plašumu. Līdzekļu plānsaimnieciskā un lietderīgā izmantošana kļuvusi par svarīgu sasniegumu pašvaldību finansēs un saimniecībā.

Pagasta pašvaldības priekšgalā tagad ir atbildīgais pagasta vecākais, kam kā gādīgam saimniekam uzlikts pienākums vest pagasta dzīvi pretim uzplaukumam.

Pagastu pašvaldības gādībā par iedzīvotāju garīgo un materialo labklājību notecējušos 5 gados sasniegušas ievērojamus rezultatus. Tiešai līdzdalībai izglītības veicināšanā, veselības aizsardzībai, sabiedriskai apgādībai, skolu, pagastu namu u. c. sabiedrisku ēku celtniecībai, līdzdalībai dažādos pasākumos, organizaciju atbalstīšanai u. t. t. pagastu pašvaldības izdod arvien lielākas sumas.

Pagastu pašvaldību darbības plašumu raksturo tie līdzekļi, kādus pagastu pašvaldības uzņem pēdējo gadu budžetos.

Viens no svarīgākiem pagastu pašvaldību uzdevumiem — izglītības veicināšana. Šim postenim pagasti paredz ievērojamas sumas savos budžetos. 1934./35. g. šīm vajadzībām bija paredzēti 2,5 milj. latu vai 17,5% no izdevumu kopsumas, bet 1938./39. g. jau 3,8 milj. latu vai 21,05%.

Izdevumi izglītības veicināšanai pagastu budžetos strauji pieauguši. Tas izskaidrojams ar pagastu pašvaldību jauniem pienākumiem un uzdevumu paplašināšanos. Pagastu pašvaldības pārņēmušas no valsts skolotāju sabiedrisko apdrošināšanu, sedzot darba devēju iemaksas slimo kasēs un pensiju fondā, kā arī uzņemot budžetos 0,5 milj. latu tieši skolotāju algošanai.

Bez algām skolotājiem un skolotāju sabiedriskai apdrošināšanai izdodamām sumām pagastu pašvaldības dod līdzekļus: trūcīgo skolēnu pabalstiem, skolēnu veselības pārbaudīšanai, skolu kancelejas uzturēšanai, skolu apkalpotāju atalgošanai un to sabiedriskai apdrošināšanai, mācības līdzekļu iegādei, skolu uzturēšanai, kārtējiem

remontiem, ēku apkārtnes izdaiļošanai un citiem saimnieciskiem izdevumiem.

Atzīmējams arī, ka pēc 1934. gada 15. maija pagastu pašvaldības arvien vairāk dod līdzekļus vispārējas izglītības un kulturas līmeņa augstākai pacelšanai pagastos, atļaujot sumas lasītavu un biblioteku vajadzībām, kursu un priekšlasijumu sarīkošanai, tāpat arī atbalsta mazpulkus un dažādas kulturalas organizacijas.

Ievērojamas sumas pagastu pašvaldību budžetos jāparedz pagastu valžu administrativiem izdevumiem, kas 1938./39. g. sastāda 5,1 milj. latu vai 28,16% no visas budžetu kopsumas. Tas arī dabiski, jo līdz ar pagastu pašvaldību darbības paplašināšanos nepieciešamam organizacijas aparatam vajadzīgi līdzekļi pagastu pašvaldību daudzpusīgu uzdevumu labākai pildīšanai. Bet tomēr te atzīmējams, ka absolutos skaitļos administrativiem izdevumiem (pagastu un apriņķu valžu) 1934./35. g. paredzēts tāpat kā 1938./39. g. 5,1 milj. latu, bet ņemot procentuali no visas izdevumu budžetu kopsumas, administrativie izdevumi nav vis pieauguši, bet gan samazinājušies. Tā 1934./35. g. tie sastādija 35,74%, bet 1938./39. g. tikai 28,16% no visu izdevumu kopsumas. Tā tad administrativa aparata uzturēšanā pagastu pašvaldības ievērojušas taupību, samazinot izdevumu apmērus, bet ceļot augstāk darba izpildijuma kvalitati.

Notecējušos piecos gados pagastu pašvaldības saimniecisko un finansialo stāvokli stipri uzlabojušas. Pašvaldības mazinājušas savus parādus, krāj un uzkrājušas jūtamus kapitalus, kas dod iespēju nostabilizēt pagastu pašvaldību saimniecību un finanses. Pašvaldību mantas un kapitalu apmērus raksturo bilance, kuras kopsuma pēdējos gados uzrāda augošu tendenci. 1934. gada 1. aprilī pagastu pašvaldību bilanču kopsuma bija 66,7 milj. latu, 1935. g. — 65,95 milj. latu, 1936. g. — 71,4 milj. latu, 1937. g. — 73,6 milj. latu un 1938. g. — 77,4 milj. latu. Tā tad bilanču kopsuma no 1934. gada 1. apriļa līdz 1938. gada 1. aprilim palielinājusies par 10,7 milj. latu. Bilanču kopsuma uz vienu iedzīvotāju uz 1938. gada 1. aprili caurmērā visā valstī ir 61,33 ls.

PAGASTU PAŠVALDĪBU BILANCES.

1938. g. — 77,4 milj. latu
1937. g. — 73,6 „ „
1936. g. — 71,4 „ „
1935. g. — 65,55 „ „
1934. g. — 66,7 „ „

Tagad pagastu pašvaldībām ir samērā lielas brīvo līdzekļu sumas.

Pagastu pašvaldību budžetu realizacija pēdējos saimniecības gados devusi lielākus budžeta pārpalikumus. 1935./36. g. budžetu atlikumi bija 432 pagastiem 2,3 milj. latu, 1936./37. g. — 419 pagastiem — 1,92 milj. latu un 1937./38. g. — 418 pagastiem — 1,73 milj. latu. Nedaudziem pagastiem bija arī iztrūkumi, bet tie nesastādija lielas sumas. Tā 1935./36. s. g. 84 pagastiem 360.000 latu, 1936./37. s. g. 99 pagastiem 295.000 latu un 1937./38. s. g. 100 pagastiem — 275.000 latu. Tā tad visumā minētie saimniecības gadi noslēgušies ar pārpalikumiem — 1935./36. s. g. 1,9 milj. latu, 1936./37. s. g. — 1,6 un 1937./38. s. g. — 1,5 milj. latu.

Kā pieauguši pagastu pašvaldību maksājumu līdzekļi pēdējos piecos gados, redzams no naudas kasē, noguldijumiem un sumām tekošos rēķinos katra gada 1. aprilī milj. latos:

	Kasē skaidra naudā	Tek. rēķinos un noguldijumos	Kopā
1934.	0,63	1,34	1,97
1935.	0,85	2,10	2,95
1936.	0,60	3,90	4,50
1937.	0,47	4,61	5,08
1938.	0,38	5,40	5,78

Tā tad pagastu pašvaldību maksājumu līdzekļi pēc 1934. gada 15. maija pārvērtībām piecu gadu laikā trīskārtojušies. Tas radies, iekasējot nodokļu parādus un plānveidīgi nostādot pagastu saimniecību. Tādēļ pagastu uzkrātie kapitali vairs neatrodas pie nodokļu maksātājiem, bet ir ieguldīti kreditiestādēs.

Lielus sasniegumus pagastu pašvaldības uzrādijušas nodokļu un nodokļu parādu iekasēšanā.

Atjaunotās Latvijas pirmajos gados nodokļu iekasēšana radija pagastu pašvaldībām lielas grūtības, iekrātie parādi sniedzās jau pat līdz vesela gada aplikumam un uz 1934. gada 1. aprili nodokļu parādu kopsuma sastādija 11 milj. latu.

Bet pašvaldības darbinieku un pārraudzības organu neatlaidība panāca noteiktu un strauju uzlabošanos nodokļu iekasēšanā. Nodokļu parādi no 11 milj. latu, kādi tie bija 1934. gada 1. aprilī, samazinājušies uz 2,3 milj. latu 1938. gada 1. aprilī un 1939. gada 1. martā agrāko gadu parādi iztaisa jau tikai 0,9 milj. latu.

Lielu darbu pagastu pašvaldības veic būvniecības laukā. Agrāk pagastu pašvaldību pasāktās būves bieži palika pusceļā. Notecējušie pieci gadi iezīmē lielu celtniecības laikmetu, kuram kā gaiši liecinieki pacēlušās staltas skolas, slimnīcas, pagastu nami, tautas nami, nespējnieku patversmes, saimniecības ēkas un arī citas celtnes.

Pēc 1934. gada 15. maija no jauna uzceltas 120 jaunbūves, bet pavisam uzceltas jaunas, pabeigtas jau iesāktās un izdarītas pārbūves: 179 skolas, 92 pagastu nami, 74 sabiedriskas ēkas, 36 nespējnieku patversmes, 30 ārstu mājas un 209 dažādas saimniecības, uzņēmumu u. c. ēkas, tā tad kopā pavisam 620 ēku. Šinīs celtnēs ieguldītie līdzekļi sasniedz 16.500.000 latu. No šīs sumas 9.800.000 latu izdots skolu un 6.700.000 latu pārējo ēku būvēm.

Bez tam pašvaldību sadarbes apvienības uzcēlušas 3 jaunas slimnīcas, un 2 slimnīcas paplašinātas un pārbūvētas, kas izmaksāja kopā Ls 775.000,—.

Priekš 1934. gada 15. maija — 16 gados — visā valstī pagastos uzceltas vai pārbūvētas 169 skolas, 82 pagastu nami, 42 nespējnieku nami, 60 ārstu mājas, 124 tautas nami un 180 saimniecības ēkas, kopā 657 celtnes, apmēram 15 miljonu latu kopvērtībā.

Lai pārmērīgi neapgrūtinātu pagastu budžetus, bet krātu kapitalus turpmāko gadu būvniecības plāna realizēšanai, pēdējo gadu budžetos pagastu pašvaldības cenšas celtniecības izdevumus sadalīt pa lielākiem darba posmiem. Šim nolūkam izstrādāts 6 gadu plāns, lai panāktu būvniecības vienmērīgu attīstību, pieskaņojoties pašvaldību līdzekļu iespējām un patiesām vajadzībām.

Pēternieku pagasta nams.

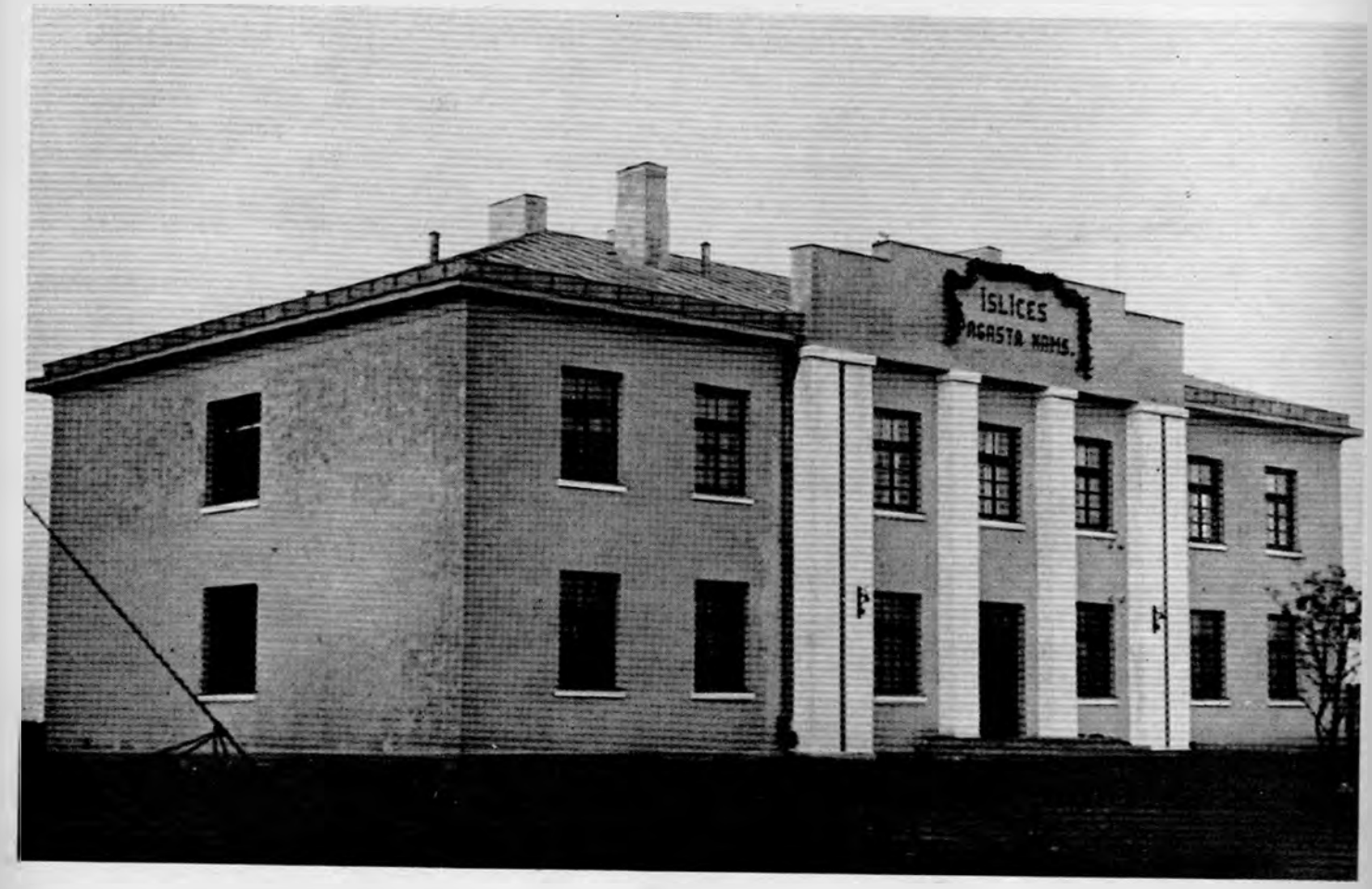

Īslīces pagasta nams.

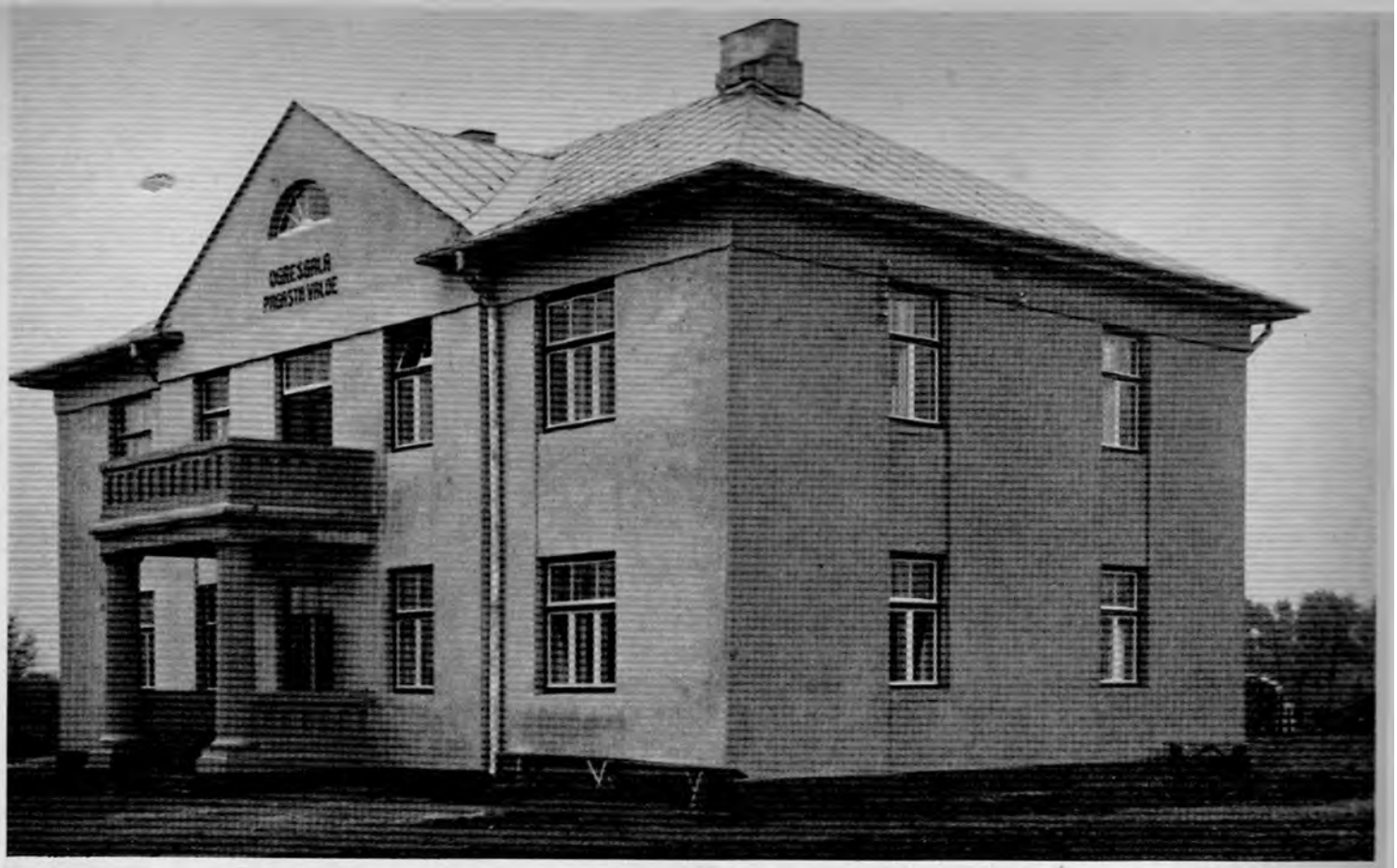

Ogresgala pagasta nams.

Saldus pagasta nams.

Slimnīcas jaunbūve Limbažos.

PAŠVALDĪBU SADARBES APVIENĪBAS
uzcēlušas 3 jaunas slimnīcas, un 2 slimnīcas paplašinātas un pārbūvētas.

Celtnes īpašnieka nosaukums	Kādas pašvaldības apvienojušas	Izmaksa Ls	Kāda celtne
Limbažu un apkārtnes veselības aizsardzības savienība.	2 pilsētu pašvaldības un 14 pagastu pašvaldības ar 17.461 iedzīv.	215.420,31	Slimnīcas jaunbūve
Madonas un apkārtnes veselības aizsardzības savienība.	1) Madonas pils., 2) Praulienas, 3) Kusas, 4) Sarkaņu, 5) Saikavas, 6) Ļaudonas un 7) Lazdonas pagastu pašvaldības. . . .	83.287,92	Slimnīcas jaunbūve
Jēkabpils apriņķa pašvaldību sadarbes apvienība.	19 pagastu pašvaldības.	120.000,—	Chirurģiskās nodaļas jaunbūve
Valmieras apriņķa pašvaldību sadarbes apvienība.	24 pagastu pašvaldības ar 37.969 iedzīvotājiem.	96.000,—	Dikļu papildu sanatorijas būve (Pārbūvēta Dikļu pilī)
Ludzas apriņķa pašvaldību sadarbes apvienība.	1) Brīgu, 2) Ciblas, 3) Istras, 4) Kārsavas, 5) Mērdzenes, 6) Nautrēnu, 7) Nirzas, 8) Pasienes, 9) Pildas, 10) Rundēnu, 11) Šķaunes, 12) Zvirgzdenes pag. pašvaldības ar 85.327 iedzīvotājiem.	259.977,—	Slimnīcas jaunbūve
		774.685,23	

TAUTAS VESELĪBA
GĀDĪBA PAR MĀTI UN BĒRNU

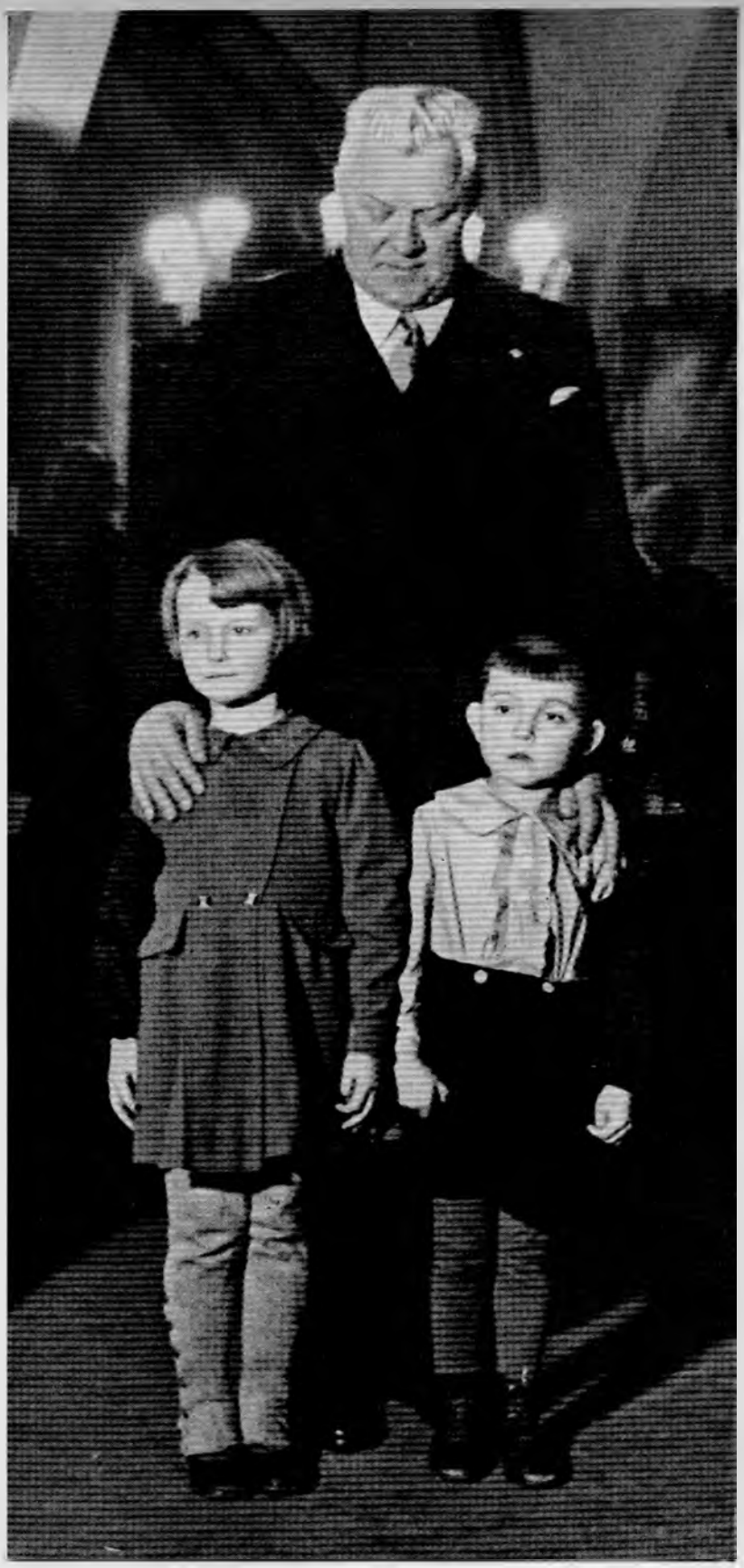

Es ticu mūsu zemnieku dēliem un meitām, tam labākajam un dārgākajam auglim, ko mūsu zeme un mājas var dot; es ticu viņu sirdsskaidrībai, viņu labai gribai un viņu rakstura stiprumam; es ticu, ka viņu darbs — sirsnība un dedzība — dos mūsu zemei to, kas viņai vēl trūkst; uz viņiem es lieku cerības par mūsu nākotni.

KĀRLIS ULMANIS.

TAUTAS VESELĪBA, GĀDĪBA PAR MĀTI UN BĒRNU

TAUTAS VESELĪBA.

Ar 1934. gada 15. maiju veselības aizsardzības un veselības veicināšanas darbs lēnām, bet noteikti ievirzījās jaunās sliedēs. Vispirms jāatzīmē, ka izbeidzoties bezdarbam, sakarā ar saimnieciskās dzīves uzplaukumu un pastiprināto celtniecību, slimo kasu dalībnieku skaits palielinājies tādā apmērā, kāds vispār Latvijas pastāvēšanas laikā nav bijis. Pārveidotas slimo kasu pārvaldes, slimo kasēs noteikti darbinieku štati un samazināti pārvaldes izdevumi, pārkārtotas valsts izmaksājamās piemaksas slimo kasēm. Agrāk valsts piemaksāja vairāk tām slimo kasēm, kurās nodrošināti darbinieki ar lielākām algām, turpretim tagad valsts piemaksā visām slimo kasēm vienādi, t. i. proporcionali dalībnieku skaitam. Ar valsts piemaksu pārkārtošanu ir dota iespēja tām slimo kasēm, kurās nodrošināti darbinieki ar zemām algām, uzlabot un paplašināt palīdzības veidus un apmērus. Lai uzlabotu mazāko slimo kasu dalībniekiem sniedzamos palīdzības veidus un apmērus, apvienotas 9 slimo kases ar citām slimo kasēm. Tādējādi slimo kasu skaits samazinājies no 39 uz 30. Ar visiem augšminētiem pārkārtojumiem slimo kasēm ir bijusi iespēja uzlabot noteikumus par pagaidu strādnieku nodrošināšanu; samazināti dažādi uzgaidamie laiki kā dalībniekiem, tā arī viņu ģimenes locekļiem, paredzēti jauni ārstēšanas veidi, kādus pagaidu strādniekiem nesniedza. Pieaugot nodarbinātībai audzis arī darbā cietušo skaits. Tautas labklājības ministrijas Nelaimes gadījumu apdrošināšanas nodaļa ir sniegusi ārstēšanas palīdzību un maksā pensijas daudz lielākos apmēros nekā priekš pieciem gadiem:

cietušo skaits:	izlietotās sumas:	
1934. g. 18.974	1933./34. b. g. . .	Ls 1.106.195,75
1935. g. 18.281	1934./35. b. g. . .	„ 1.093.392,82
1936. g. 21.388	1935./36. b. g. . .	„ 1.399.738,51
1937. g. 26.754	1936./37. b. g. . .	„ 2.892.303,62
1938. g. 26.042	1937./38. b. g. . .	„ 2.077.078,02

Vispārējā apdrošināšanas sabiedrībā nelaimes gadijumos 1933. g. bija 105.458 apdrošināto, 1937. g. to bija jau 155.256.

Pieņemoties nodarbošanās intensitatei, vairojas gan arī negadijumu skaits, arī izdevumi par cietušo ārstēšanu un viņu pensijām, tomēr smago nelaimes gadijumu skaits mazinājies, kas liecina, ka strādnieki ir mācijušies darbā izsargāties no nejaušībām. Izdevumi uz 1 cietušo ir līdz ar to mazinājušies: 1933. gadā Ls 136,—, bet 1937. gadā Ls 121,02.

Vispārējās apdrošināšanas sabiedrības nelaimes gadijumos statistiskais pārskats.

Gadi	Apdrošināto gada strādnieku skaits	Nelaimes gadijumos cietušo skaits	Apdrošināto darba vietu skaits	Izdevumi, ieskaitot kapitalizētās pensijas	Izdevumi uz 1 cietušo
1933	105.458	13.498	20.218	1.835.766,—	136,—
1934	121.143	17.371	20.453	1.890.903,—	108,85
1935	124.233	16.568	22.326	2.059.438,—	124,30
1936	135.354	19.571	23.675	2.318.155,—	118,45
1937	155 256	26.754	25.546	3.237.817,—	121,02

Liela vērība piegriezta bērnu un mātes veselības aizsardzībai. Daudzās slimo kasēs bērniem samazinātas vai arī pavisam bērni atbrīvoti no ārstēšanas piemaksām pie ārstēšanās slimnīcās, sanatorijās, zobārstēšanas u. t. t. Sevišķi tas sakams par Rīgas slimo kasēm. Slimo kasēs, kurās nesniedza pabalstus dzemdību gadijumos, tādi tagad ievesti.

Ar 1938. g. 1. jūniju tiek izvesta gada laukstrādnieku ģimenes apgādnieku un viņu ģimenes locekļu nodrošināšana slimo kasē. Šis svētīgais darbs lielā mērā sekmēs darba roku atgriešanos atpakaļ uz laukiem. Jo sevišķi tas kopā ar ievestajiem ģimeņu pabalstiem atvieglos daudzbērnu ģimenes apgādnieku stāvokli, kas labvēlīgi iespaido tautas veselību. Tikpat labvēlīgs iespaids uz tautas veselību ir laukstrādnieku dzīvokļiem, kas ar valdības atbalstu tagad tik pilnīgi tiek izveidoti simtām un tūkstošām ģimenēm.

Nacionalā valdība moraliski un materiali atbalsta ģimenes. Jaunpiedzimušo pūriņi, ko izsniedz veļas komplekta veidā lielam dzemdētāju skaitam (vairāk kā 9000 pūriņu gadā), sagādā higieniskus apstākļus dzemdētājām un jaunpiedzimušajiem.

Vispārējais pārskats par dzemdētāju un jaunpiedzimušo pūriņu apgrozību laikā no 1936. g. 24. augusta līdz 1939. g. 1. janvarim.

Sagatavoto pūriņu skaits un vērtība:

1936./37. s. g. 24. VIII — 31. III . .	3.000 p.	Ls 95.763,—
1937./38. s. g. 1. IV — 31. III . .	8.702 „	„ 299.585,23
1938./39. s. g. 1. IV — 31. XII . .	4.000 „	„ 132.644,—
Kopā . .	15.702 p.	Ls 527.992,23 vērtībā.

Rajonu vecmātēm un pašvaldībām nodoto pūriņu skaits un vērtība:

1936./37. s. g. 24. VIII — 31. III .	2.676 p.	Ls 85.632,—
1937./38. s. g. 1. IV — 31. III .	5.807 „	„ 201.753,93
1938./39. s. g. 1. IV — 31. XII .	6.081 „	„ 202.735,92
Kopā .	14.564 p.	Ls 490.121,85

Rajonu vecmātes un pašvaldības izsniegušas dzemdētājām:

1936./37. s. g. 24. VIII — 31. III .	1.954 p.	Ls 62.528,—
1937./38. s. g. 1. IV — 31. III .	5.227 „	„ 181.972,33
1938./39. s. g. 1. IV — 31. XII .	5.844 „	„ 195.266,51
Kopā .	13.025 p.	Ls 439.766,84

Bērna veselībai tagad mums dota iespēja sekot no pirmām dienām: tiek ievestas jaunpiedzimušo pases (j. apraksts pēc dzimšanas un novērojumi pirmās 10 dienās). Vēlāk bērnu veselībai seko Veselības punktos. Skolas vecumā šo sekošanu veic skolu ārsti. Tādējādi bērnu veselības stāvoklis tiek dokumentēts līdz skolas beigšanai.

Nav šaubu, ka bērna attīstībai labvēlīgākie apstākļi ir laukos, tādēļ arī slimo kasu dalībnieku bērniem dota iespēja vasaru pavadīt laucinieku ģimenēs.

No jauna noorganizēta zobārstnieciskā palīdzība lauku iedzīvotājiem. Šim nolūkam pa daļai izmantoti pastāvošie veselības punkti, bet galvenām kārtām noorganizēti pilnīgi jauni zobārstu rajoni. Pilnīgu šā zobārstu tīkla izveidošanu cerams beigt pēc dažiem gadiem, kad nebūs vairs sagatavotu zobārstu trūkuma.

Starp daudziem likumiem un noteikumiem, kas nodrošina cilvēku labklājību, minams Tuberkulozes apkarošanas likums, kas spēkā no 1936. gada. Neatbrīvojot pašvaldības un apdrošināšanas iestādes no pienākuma rūpēties par tuberkulozes slimnieku ārstēšanu un apgādību, valsts uzņēmusies virsuzraudzības un darba saskaņošanas pienākumus. No šī brīža valsts ir krietni palielinājusi tuberkulozes apkarošanai paredzētos līdzekļus. Pastāv obligatoriskā draudīgo tuberkulozes slimnieku reģistrēšana, izsekošana un ārstēšana. Radītas vairākas papildsanatorijas.

Valsts iestādes ir atradušas vislielāko atbalstu sabiedrībā, un šo iestāžu savstarpējā sadarbība ar privatām ve-

selības aizsardzības biedrībām ir izveidojusies vislielākā saskaņā. Vēl vairāk ir apvienojušās arī privatās organizacijas, izveidojot spēcīgo Veselības veicināšanas biedrību. Pēdējā arvienu vēl attīsta un izveido savu darbību ir plašumā ir dziļumā. Vislielākās cerības mēs liekam uz jaunāko šīs biedrības iestādi — Tautas dzīvā spēka pētīšanas institutu.

PILSĒTU IEDZĪVOTĀJU BĒRNU NOVIETOŠANA VASARĀ UZ LAUKIEM.

Valsts Prezidenta Kārļa Ulmaņa ierosinājums nosūtīt uz laukiem veselības stiprināšanai lielāko pilsētu iedzīvotāju bērnus radis lielu atsaucību un piekrišanu. 1934. g. vasarā laukos novietoja 1238 bērnus, bet pēdējos gados bērnu skaits jau sasniedz 10.000. Laukos pavadītais laiks sniedz lielu ieguvumu ne tikai bērnu veselībai un garīgai atpūtai, bet lielā mērā tuvina pilsētu jaunatni lauku dzīvei, dodot iespēju vērot un saprast lauksaimnieku darbu un mācot to cienīt. Mazturīgiem vecākiem atkrīt arī rūpes par savu bērnu apgādību. Novietošanas ilgums noteikts bērniem, kas iet skolā — līdz 3 mēnešiem, pārējiem līdz $3^1/_2$ mēnešiem, laikā starp 15. maiju un 15. septembri. Par trūcīgo iedzīvotāju bērnu uzturēšanu maksā valsts, bet par saviem līdzekļiem bērnus izsūta slimo kases, valsts darbinieku ārstniecības nodaļa, dzelzceļu virsvaldes ārstniecības un sanitarā daļa, kara invalidu palīdzības fonda dome, pilsētu pašvaldības un sabiedriskas organizacijas.

ĢIMENES PIEMAKSAS GADA LAUKSTRĀDNIEKIEM.

Sevišķa vērība piegriezta laukstrādnieku bērniem. Ģimenes piemaksas saņem gada laukstrādnieki par katru bērnu līdz 10 gadu vecumam. Likums par ģimenes piemaksām lauksaimniecībā nodarbinātiem gada strādniekiem nosaka, ka par pirmiem 2 bērniem laukstrādnieks saņem Ls 4,— mēnesī par katru bērnu, bet par nākošiem — Ls 5,— par katru. Saņemot ģimenes piemaksu, laukstrādnieks nedrīkst atrauties no darba līgumā paredzēto parasto darbu pildīšanas. Ģimenes piemaksa izlietojama vajadzībām, kas veicina bērnu un mātes fizisko un garīgo attīstību vai sekmē visas ģimenes labklājību. Saņemto ģimenes piemaksu kārtīgai izlietošanai seko pašvaldība, bērnu aizgādības komiteja un darba devējs.

DAUDZBĒRNU ĢIMEŅU PABALSTĪŠANA.

Paturot vērā tautas dzīvā spēka vairošanās nepieciešamību un daudzbērnu ģimeņu lomu dzīvā spēka celšanā, valdība nav aizmirsusi arī trūcīgās daudzbērnu ģimenes. Vairākus gadus atpakaļ jau uzsākta palīdzības sniegšana pabalstu veidā. Vadoties no atziņas, ka daudzbērnu ģimeņu vecāki parasti nespēj sagādāt pietiekoši lielus līdzekļus savu bērnu vajadzībām, valsts izsniedz regularus pabalstus produktu un apģērbu veidā trūcīgām daudzbērnu ģimenēm. Šāda pabalstu izsniegšana uzsākta jau 1935./36. saimniecības gadā. 1935./36. s. g. izsniegto pabalstu vērtība bija tikai apm. 47.000 ls, bet 1937./38. s. g. izsniegti pabalsti par 372.000 ls un pagājušā saimniecības gadā (līdz 1. II) jau par 434.000 ls. Pēdējos gados daudzbērnu ģimeņu pabalstus saņem gandrīz 3.000 ģimenes.

ZĪDAIŅU NAMI UN BĒRNU DĀRZI.

Tautas labklājības ministrijas pārziņā atrodas 3 valsts zīdaiņu nami un 1 bērnu nams, kopā ar vairāk kā 600 vietām. Šinīs iestādēs par brīvu uztur tikai atradeņus, bet pārējos trūcīgo vecāku bērnus uztur ar pašvaldību līdzdalību izdevumu segšanā. Zīdaiņu namos bērni paliek no $1^1/_2$—2 gadiem, bet bērnu namā parasti neilgu laiku, jo bērnu nama audzēkņus nodod audzināšanā svešās ģimenēs un tāpēc bērnu namā tiem jāpaliek tikai tik ilgi, kamēr atrodas audžu vecāki.

Pēdējos 5 gados (no 1934.—1939.) valsts zīdaiņu namos uzņemts sekojošs bērnu skaits:

Valsts Rīgas zīdaiņu namā . . .	787 bērni
Valsts Grīvas zīdaiņu namā . . .	508 bērni
Valsts Liepājas zīdaiņu namā . .	834 bērni

vai kopā 2129 bērni. Līdz ar bērniem zīdaiņu namos minētā laikā uzturējās arī 1026 mātes. Valsts Majoru bērnu nams pēdējos 5 gados devis ilgāku vai īsāku patvērumu 914 bērniem.

DAUDZBĒRNU ĢIMENĒM IZSNIEGTO PRODUKTU DAUDZUMS.

Sviests. 1935. 36. g. izsniegti 5300 kg sviesta, bet 1938./39. g. (līdz 1. februarim) jau 47.000 kg.
Gaļas produkti. 1935. 36. g. izsniegts 6900 kg, bet 1938./39. g. (līdz 1. febr.) 48.800 kg.

DAUDZBĒRNU ĢIMENĒM IZSNIEGTO PRODUKTU DAUDZUMS.

Piens (1000 litros). 1935. 36. g. izsniegti 130 tūkst. litru, bet 1937. 38. g. jau 882 tūkst. litru.

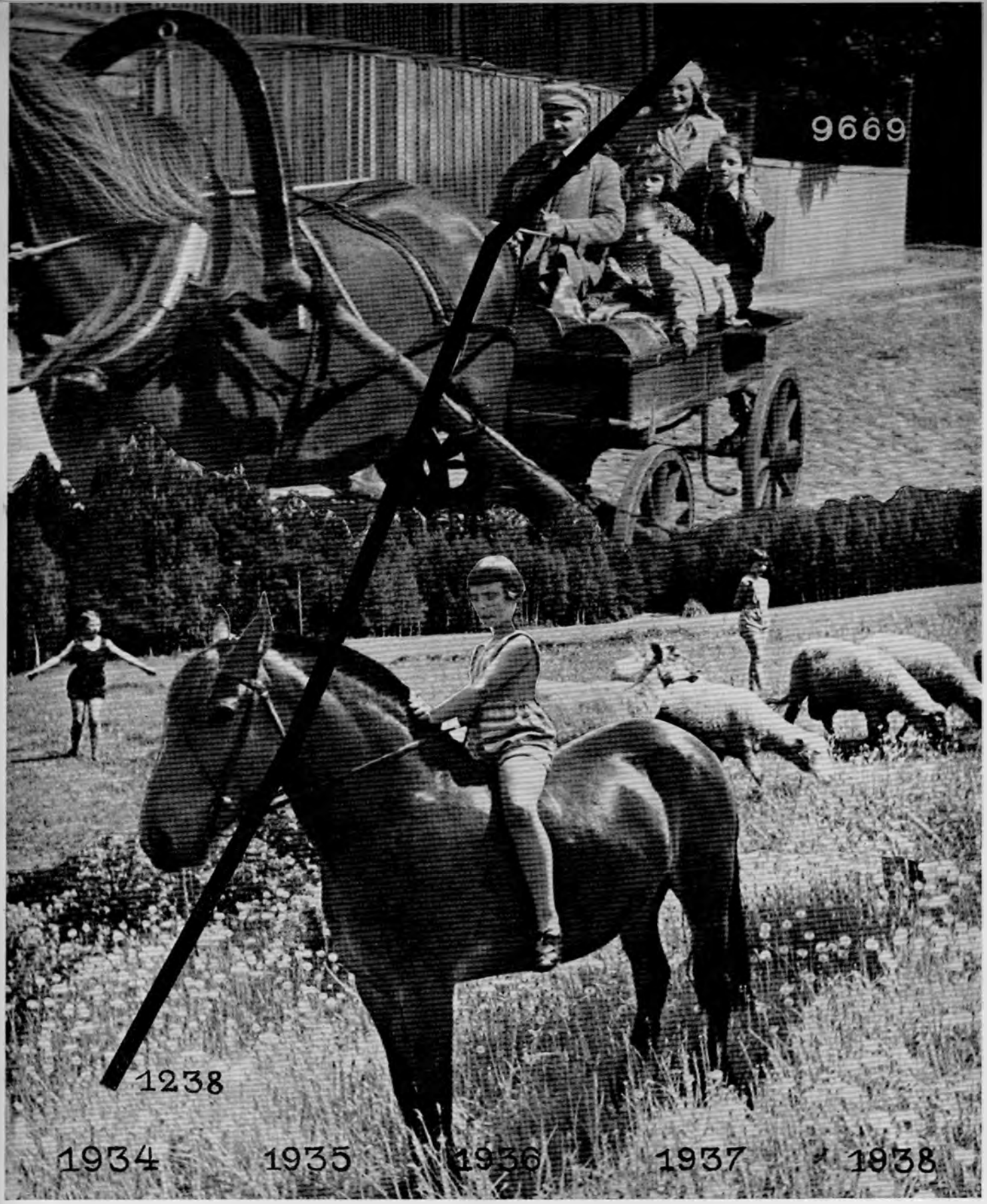

PILSĒTU IEDZĪVOTĀJU BĒRNU NOVIETOŠANA VASARĀ UZ LAUKIEM.

1934. gada vasarā laukos novietoja 1238 bērnus, bet 1938. gadā šis skaits sasniedza jau 9669.

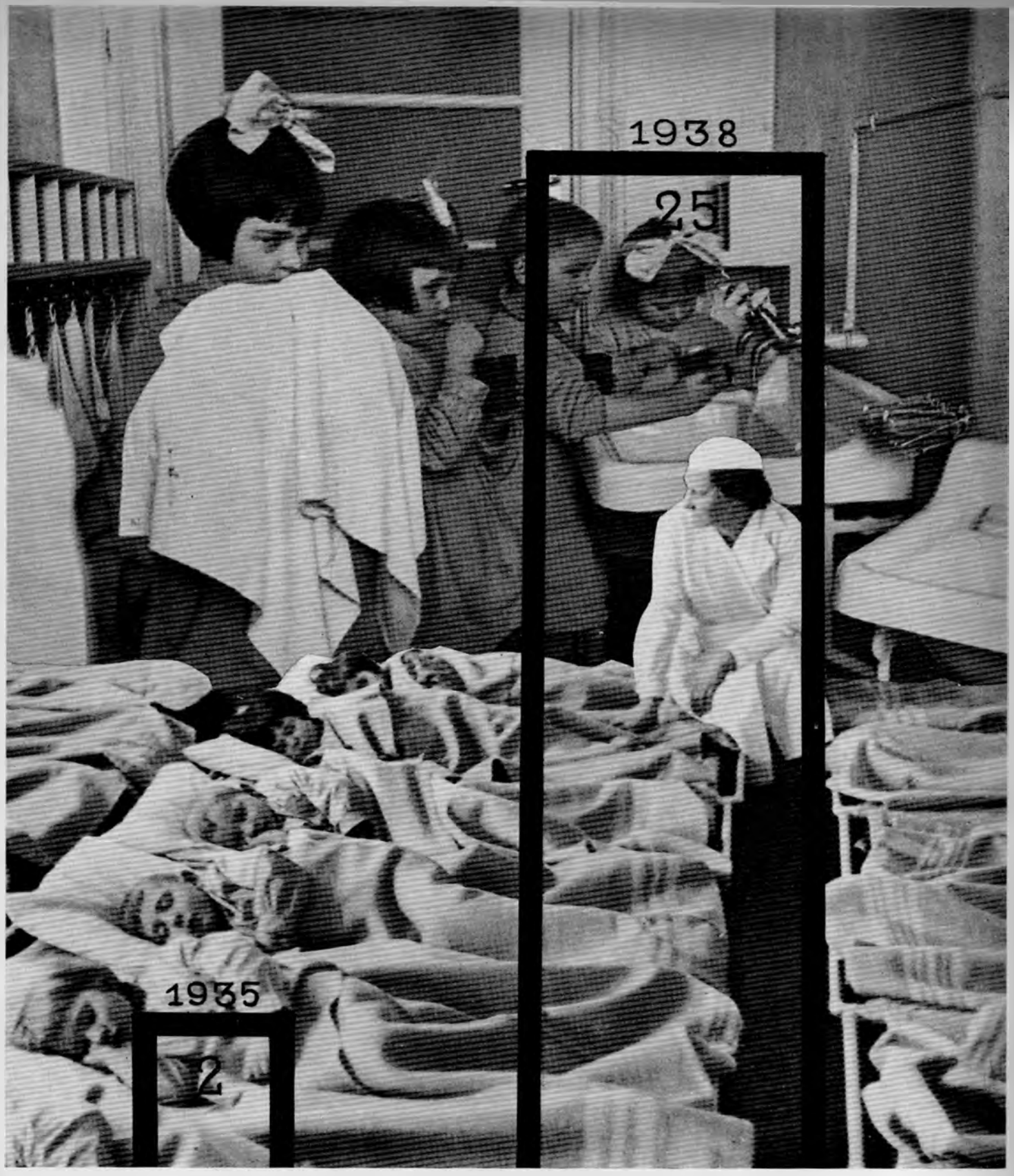

VALSTS PABALSTĪTO BĒRNU DĀRZU SKAITS.

1935. gadā šādu bērnu dārzu bija 2, bet 1938. g. jau 25.

JAUNATNE UN ĢIMENE

15. maija Latvija ir radusies rūpēs par mūsu tautas nākotni. Tādēļ viens no pašiem galvenajiem nacionālās valdības mērķiem un uzdevumiem ir stiprināt ģimenes pamatus un dot mūsu jaunatnei iespēju attīstīties veselīgos apstākļos un izaugt par garā un miesā stipriem Latvijas pilsoņiem. Nākusi atkal godā senā atziņa, ka bērnos mūsu nākotne, un tāpēc kā valdība, tā arī sabiedrība dara visu iespējamo, lai sagādātu bērniem labākus dzīves apstākļus un laimīgākas dienas kā ģimenē, tā ārpus tās.

Bērnu priekam tagad Latvijā ik pavasari rīko jaunatnes svētkus. Brīvā dabā pavadītās dienas ir neaizmirstamas visiem jaunatnes svētku dalībniekiem. Šajos svētkos izpaužas jaunatnes audzināšana kopības apziņā, un mūsu tautas nākotne stiprinas vienības garā. Un pēdējo gadu novērojumi rāda, ka jaunatnes sirdīs šādiem kopēji rīkotiem jaunatnes svētkiem bijis liels un svētīgs iespaids — mūsu jaunajā paaudzē vairs nav naida pret citu aprindu piederīgiem, bet gan tuvas saites, kas ar katru gadu paliek vēl ciešākas. Tie mācas saprast viens otru un dzīvo kā vienas zemes piederīgie, kuriem ir viena tēvu zeme un vienādi prieki. Un šādā garā audzinātā jaunatne tad arī dienās pratīs pildīt Prezidenta Kārļa Ulmaņa patriotisko aicinājumu:

„Jaunatne! Jūs saņemat skaistāko mantojumu — tautas brīvību, patstāvīgu valsti. Gādājiet, lai šis mantojums arvien spodrāks un mirdzošāks top. Savā jaunības dedzībā un straujumā esiet vienoti garā, vienoti darbā, nesiet visi savās sirdīs vienu cerību, savos plānos vienu gribu, atminēdamies, ka jūs un arī mūs vieno kopīga pagātne, kopīga nākotne, kopīgs mērķis, kopīgs uzdevums."

Līdztekus jaunatnes dienām Latvijā katru gadu tiek rīkotas arī mātes dienas, kuras ar pagājušo gadu guvušas vēl plašāku jēdzienu un tagad tiek svinētas kā ģimenes dienas. Latvju tautas laime ir bijusi mātes lielā loma ģimenē; māte joprojām valda pār mums — nevien tikumiski ar savu gaišo oreolu, bet arī faktiski kā saprātīga vadītāja vissarežģītākās dzīves lietās. „Māte ir lielākā varone pasaulē", saka kādā vietā Prezidents Kārlis Ulmanis. Mātes dienu rīkošana ikgadus atgādināja sabiedrībai tās augstāko pienākumu, pienākumu pret māti. Ģimeņu dienu centrā tagad sevišķi izcelta daudzbērnu māte.

Jaunatne, audz liela, audz dižena, audz stipra idealismā, nezaudē savus jauno dienu idealus! Un cerēsim un vēlēsimies un gādāsim, lai šie ideali nezustu un nebālētu nevienam arī vēlākā dzīvē: ne tiem, kas tagad ir jauni še mūsu vidū, ne arī mums, kas tik jauni vairs neesam. Bet tai pašā laikā, lai mēs katrs sev uzstādītu visstingrākās un visgrūtākās prasības. Tas lai būtu augstākais ideals ir jaunajiem, nāzajiem dzīvi sākot, ir mums, vecākajiem, visos dzīves posmos. Un lai izaug jaunā paaudze raksturā stingra, lai šis stingrais, nelokamais raksturs savus spēkus smeltos sirdsskaidrībā, taisnībā un patiesībā. Lai šis raksturs būtu tik stiprs, ka viņš varētu un spētu vispārības labklājību nostādīt augstāk par katra atsevišķa cilvēka labklājību, par savu labklājību. Un lai paliktu raksturs izturīgs un nelokams dzīves grūtībās un vētrās.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runas.)

SKATS NĀKOTNĒ

Būsim pašapzinīgi un lepni uz to, ko tagad daram, bet skatīsimies atpakaļ arī uz to, kas pagātnē darīts, jo tikai tā mēs krāsim spēkus nākotnei un liksim pamatus mūsu nākotnes darbam.

Mēs esam gājuši visu laiku uz priekšu. Mēs iesim uz priekšu vēl. Pirmie darba gadi ir bijuši auglīgi gadi, un turpmākais darbs tāpat būs pārdomāts, plānveidīgs darbs, neatlaidīgi uz priekšu ejot. Valdība, iestādes un arī paši pilsoņi varēs droši un ar pilnām tiesībām teikt, ka mūsu ceļš ir bijis ne tikai darba ceļš, bet arī uzvaru ceļš, tādu uzvaru ceļš, kura katra mūs ir stiprākus padarijusi, nostiprinājusi mūsu valsts pamatus, stiprinājusi tautu saimnieciski, politiski un garīgi, darijusi mūsu dzīvi pilnīgāku un cēlusi mūsu labklājību uz augstākas pakāpes. Un galvenais un vissvarīgākais ir tas, ka šī augstāk paceltā labklājība top arvien vispārīgāka.

Kā redzams, liela daļa mūsu programas izpildas, bet mēs savu programu vēl paplašinam, un ja mums prasa, kāpēc tāda plaša, arvien augoša programa — mēs tad atbildam: tāpat kā cilvēks aug līdz ar lielākiem uzdevumiem, tāpat arī tautas un valsts dzīve izveidojas un sasniedz augstākos panākumus, jo plašāka ir uzstādītā programa. Pie šīs plašās programas, kuras mērķis ir celt dzīvi visos valsts novados, visās cilvēku darbības un nodarbības nozarēs, līdzstrādāt ir aicināti visi — bet, kas ir vēl vairāk — visiem arī jāpiedalas. Jo jāzin mūsu divi miljoniem tautas, ka mēs visi, kam še mājas un dzimtene, tēvija — mēs visi, nevienam neatraujoties un neizpaliekot — mēs visi piederam mūsu valstij Latvijai. Lai strādājam un pūlamies, viņas klētīs un krātuvēs lai vairojam materialās un garīgās mantas.

Latviešu zemniecībai un latviešu valodai, latviešu uzņēmībai un latviešu garam ar valdības izdotiem likumiem ir ierādīta tāda vieta, kāda tiem jau sen pienākas, pēc kā mēs visu laiku esam ilgojušies un centušies.

Veselu latviešu paaudžu un mūsu labāko tautas dēlu ilgu piepildijums! Lēni, bet noteikti mēs tuvojamies tālai, līdz galam izdomātai domai, kādam pilnīgam idealam:

Tā ir doma par jauno Latviju.

(No VALSTS PREZIDENTA KĀRĻA ULMAŅA runām.)

ATTĒLI

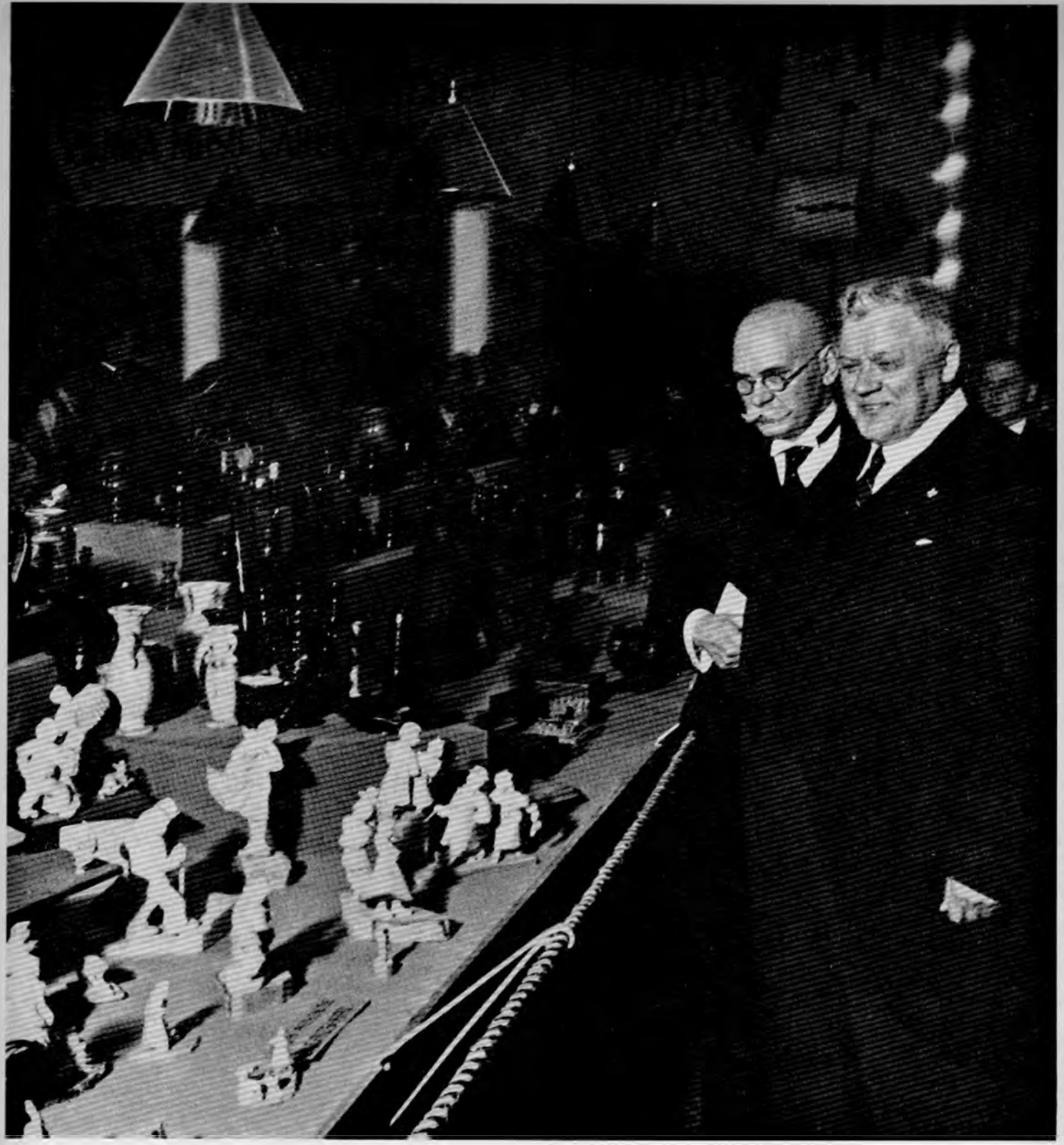

VALSTS PREZIDENTS KĀRLIS ULMANIS daiļamatniecības izstādē. 2

Stūrītis daiļamatniecības izstādē.

Stūrītis daiļamatniecības izstādē.

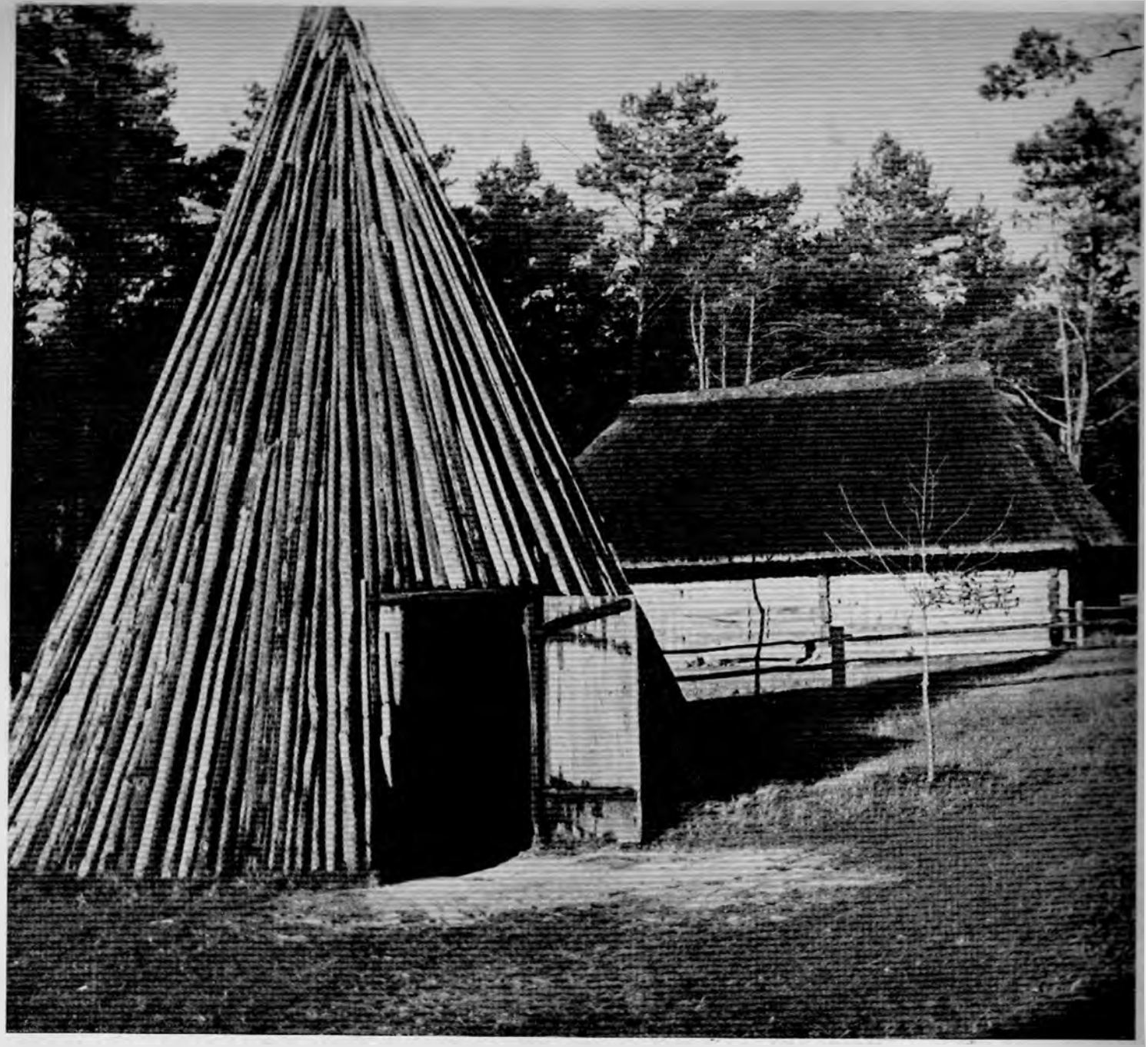

Skats Brīvdabas muzejā.

Vienības nams Daugavpilī.

Finansu ministrijas jaunceltne.

Izdaiļo dzelzceļa stacijas.

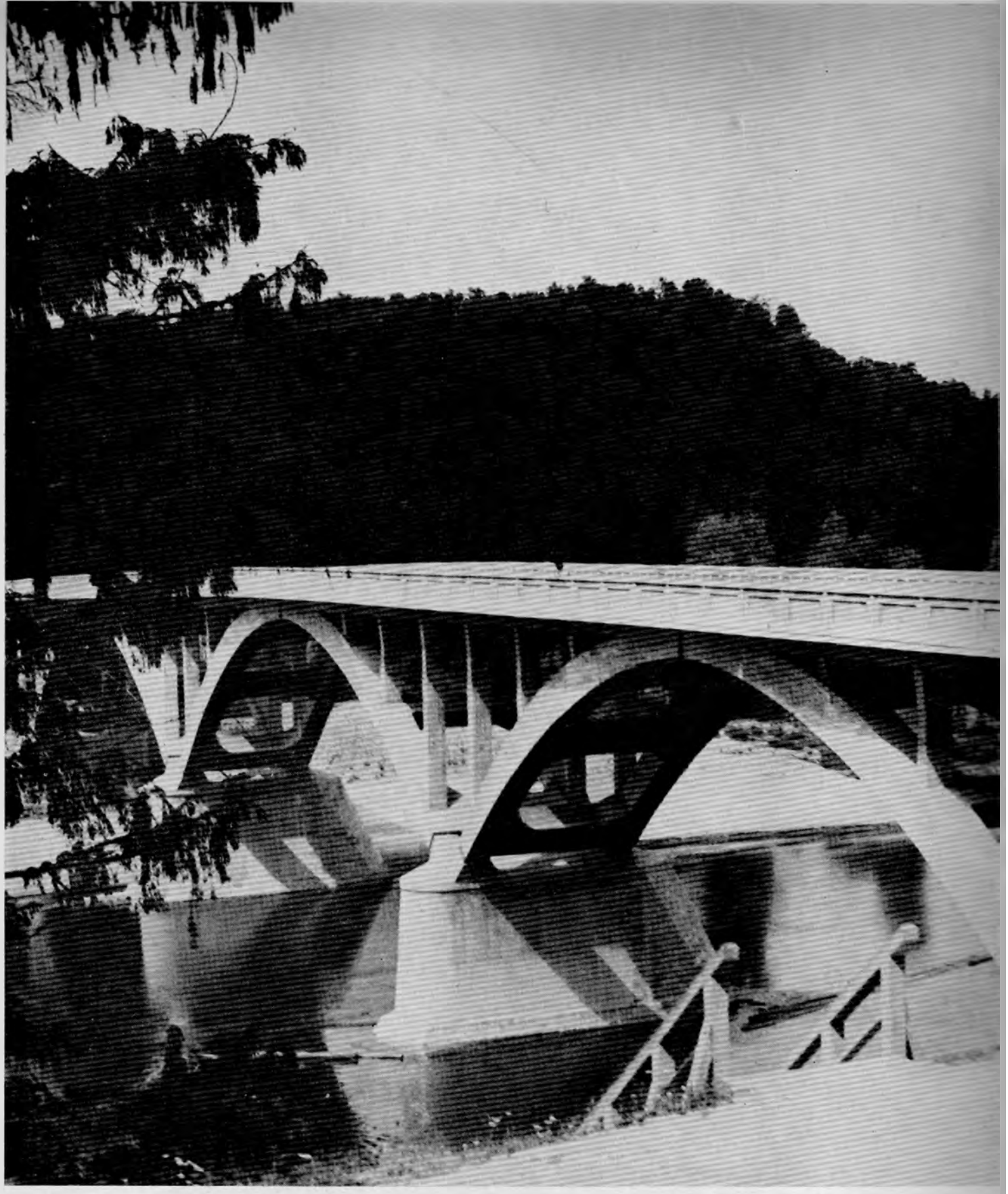

Jaunais tilts pār Gauju Siguldā.

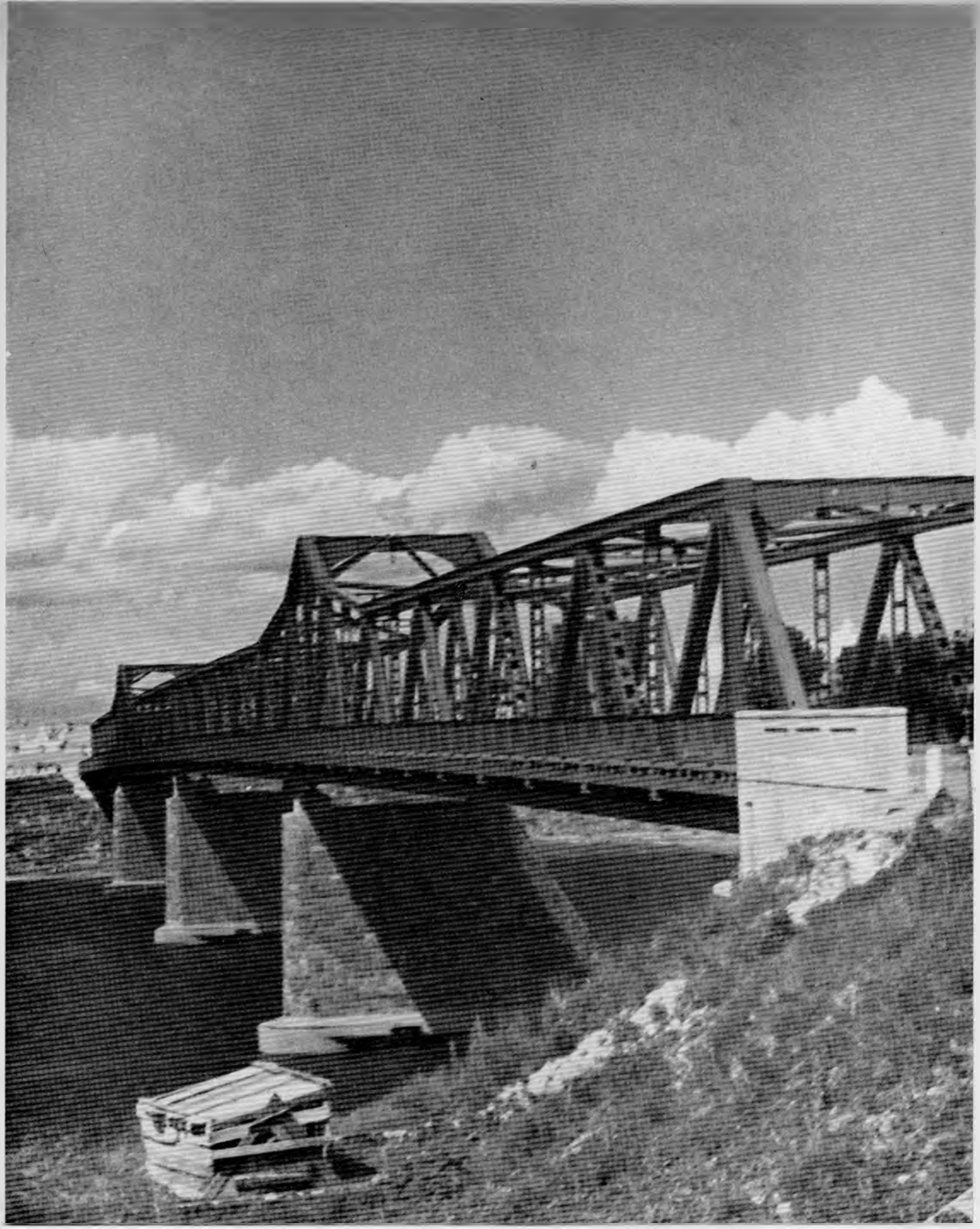

Vienības tilts Daugavpilī.

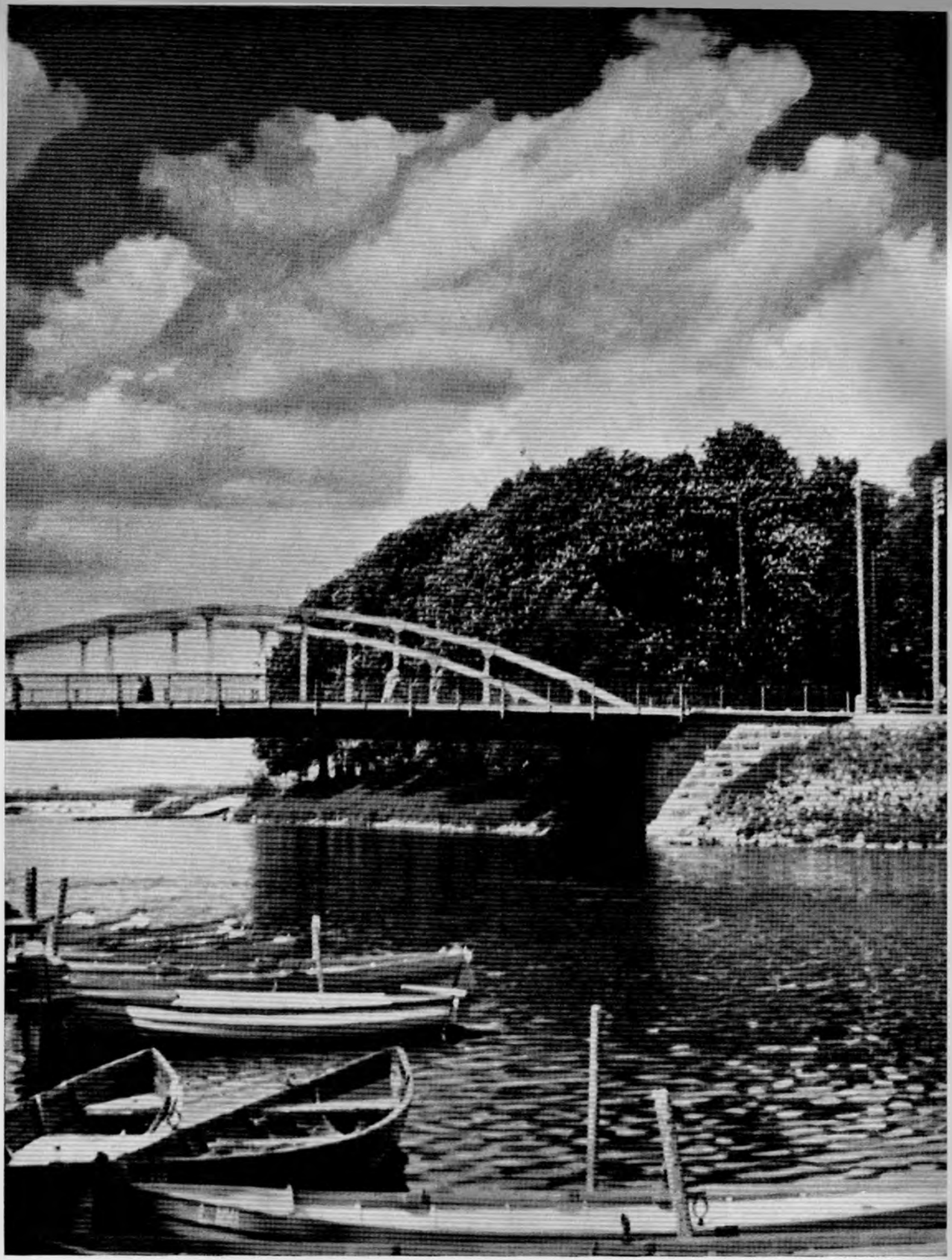

Tilts pār Driksu Jelgavā.

Zemgales apgabala izstāde Jelgavā 1937. gadā.

Cementa fabrika Brocenos.

Zemes šķūre darbā.

Traktors darba.

Labības pļaujmašīna.

Plaujkūlējs.

Kuļmašīna un gumijas riepu rati.

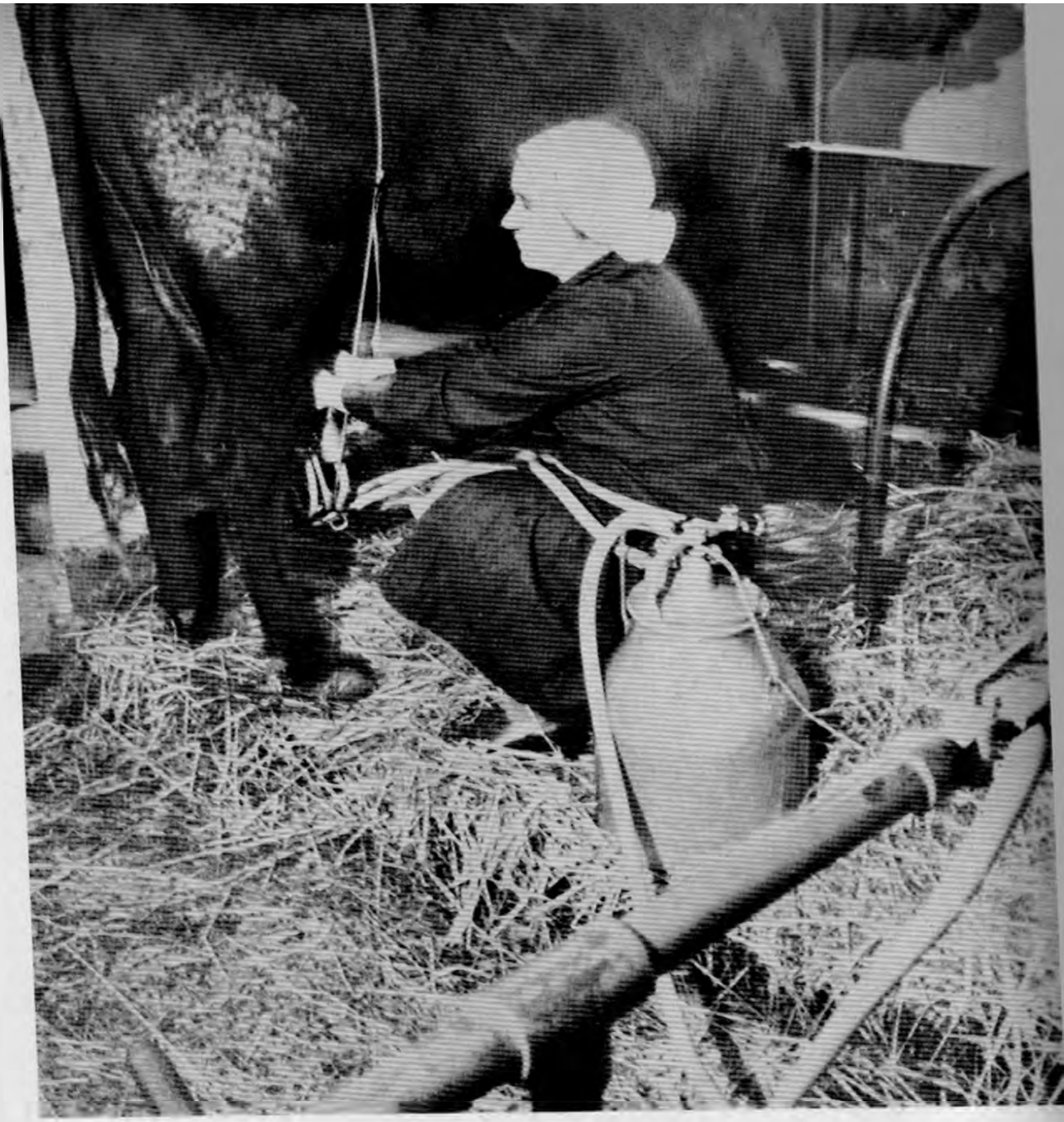

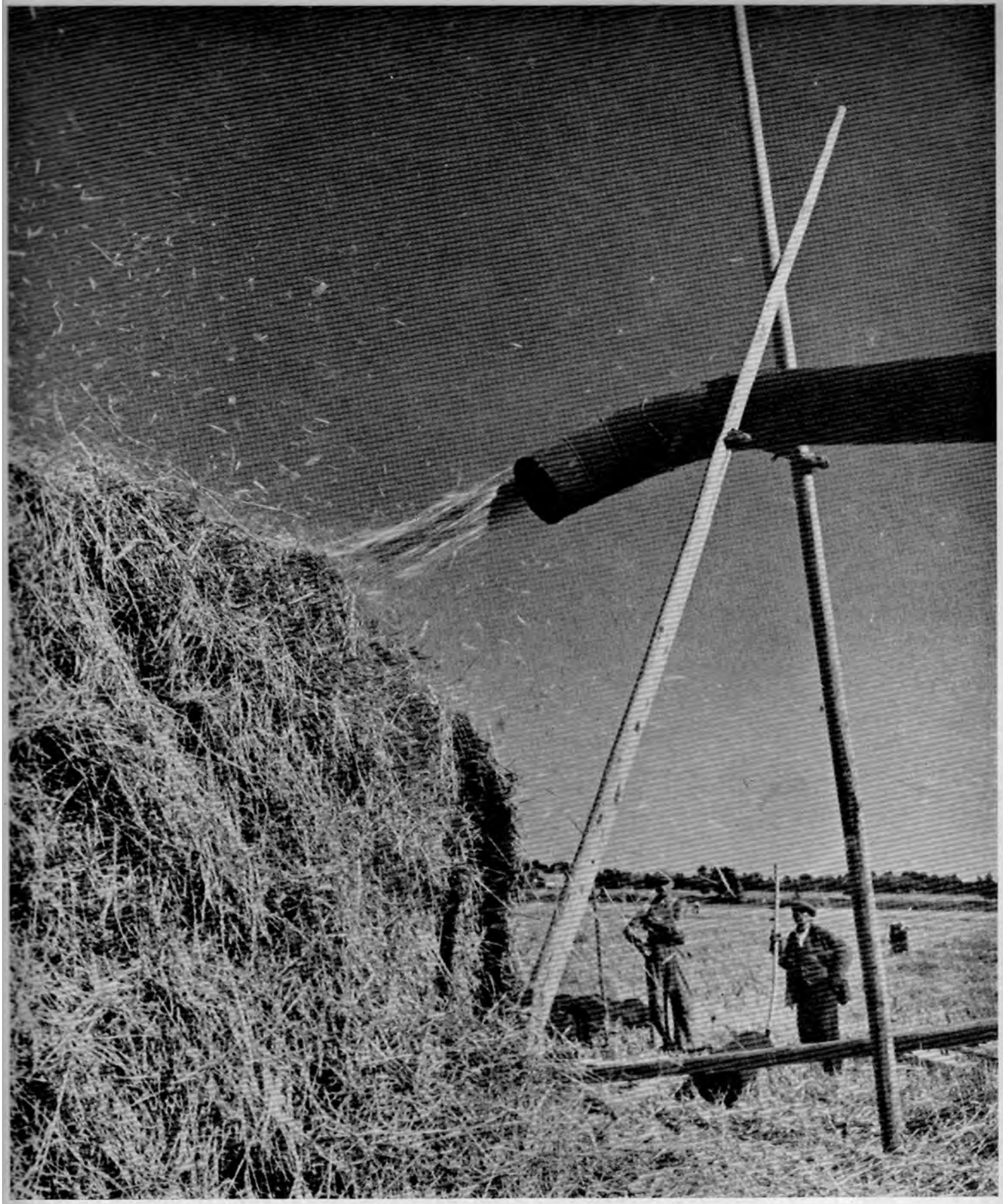

Salmu krāvējs.

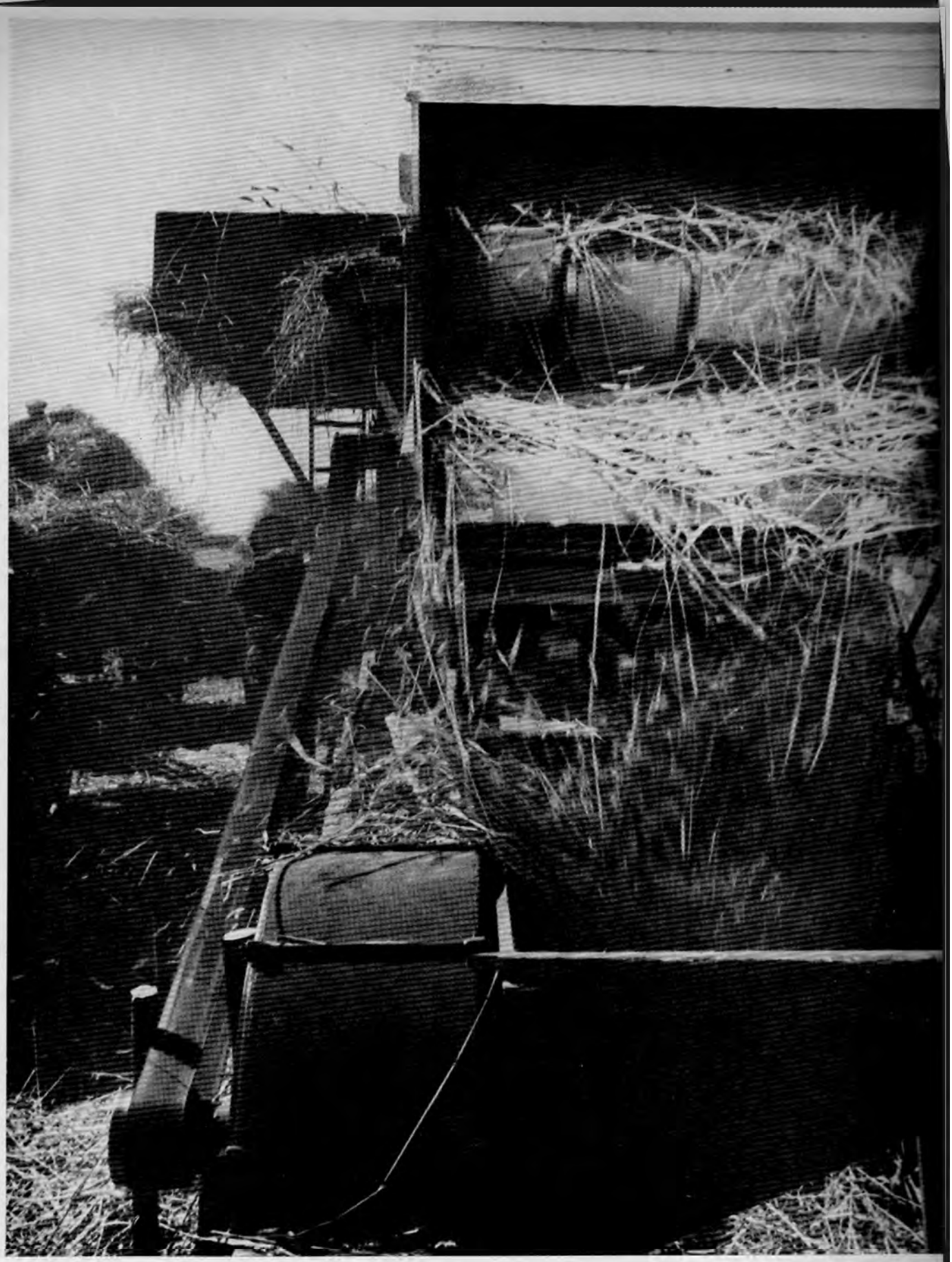

Salmus no kulmašīnas aiztransportē mechaniskiem līdzekļiem

Salmu prese.

Kūlīšu sējējs dar

Kultivators darbā.

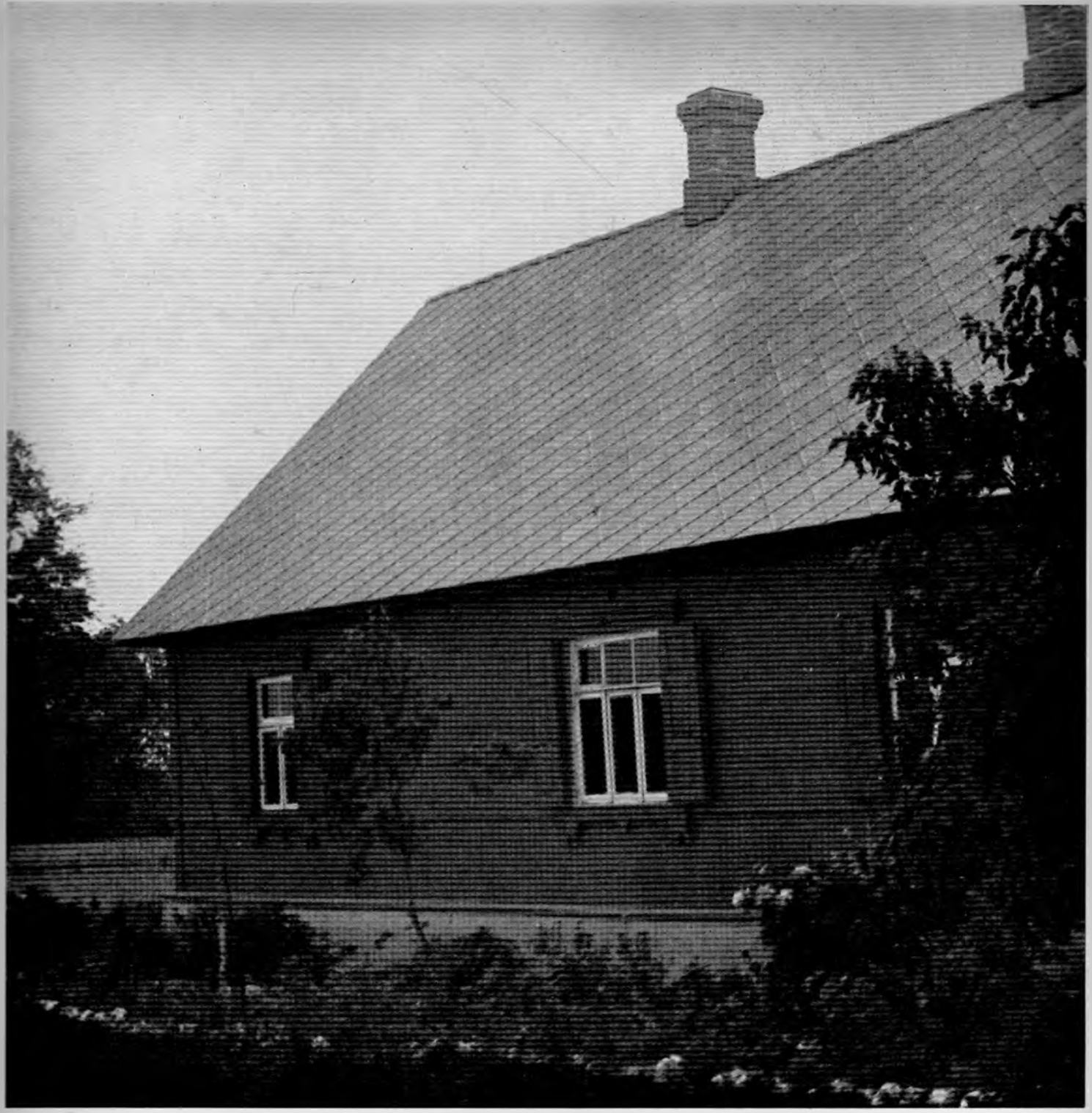

Glīta lauku dzīvojamā māja ar šīfera jumtu.

Arī laukstrādnieki tiek pie patīkamiem mājokļiem.

Atjaunotās Latvijas pirmie Pļaujas svētki Koknesē.

IX latviešu dziesmu svētku plašā klausītāju saime Uzvaras laukumā

Darbs ir mums drošākais līdzeklis pierādīt sev un visiem, ka mūsu zeme un mūsu valsts mums ir patiesi svēts mantojums.

Un es saku jums visiem — nekad mēs nedrīkstam, nekad jūs nedrīkstiet svētā mantojuma patiesību aizmirst, nekad jūs nedrīkstiet pieļaut to aizmirst nevienam, ne draugam, ne kaimiņam, ne svešniekam. Bet atminot šo patiesību, ļaujiet iemājot jūsu prātos tikai vienai domai, jūsu sirdīs degt tikai vienai liesmai, vienu izpausmi tikai pieškiriet jūsu darbiem un jūsu atpūtai, proti — no zemes šīs mēs izauguši esam, par zemi šo mums galvas jānoliek. Šinī izjūtā, šinī degsmē mūsu spēks. Tikai šinī zemē, tikai mūsu pašu valstī Latvijā, vienībā un uzticībā celtajā Latvijā, patstāvīgā, neatkarīgā, ir mūsu dzīve, droša pašu dzīve tagad un visā nākotnē. Tikai māņi — pa kreisi vai pa labi no tā. To dzirdiet un atminiet.

KĀRLIS ULMANIS

Brīvības piemineklī

VISPIRMS BRĪVĪBA, TAUTA, VALSTS UN TIKAI TAD ES PATS.

KĀRLIS ULMANIS.

S A T U R S

15. MAIJS.

Lpp.

Valdības manifests 8
15. maijs 10
15. maijs un armija 13
Latviskā Latvija 14
Vienotā tauta 15
Viens likums — viena taisnība visiem 16

VALSTS AIZSARDZĪBA.

Valsts un armija 18
Aizsargi 26

VALDĪBAS ATZINUMI TURPMĀKAI DARBĪBAI.

Valdības atzinumi turpmākai darbībai 30

IZGLĪTĪBAS UN KULTURAS VEICINĀŠANAS DARBS.

Draudzīgais aicinājums . . . . . 37 un 44
Izglītības un kulturas veicināšanas darbs 38
Kulturas fonds, Draudzīgais aicinājums un Tēvzemes balva 53
Senatnes pieminekļu aizsardzības, vākšanas un pētīšanas darbs 58

NACIONALĀ SAIMNIECĪBA.

Saimnieciskās dzīves kārtošana 69
Centieni un sasniegumi nacionalā saimniecībā 70
Satiksme un transports 1934.—1938. 90
Latvijas radiofons 1934.—1939. 103
Ķeguma spēka stacija 105
Gādība par strādniekiem 112
Latvijas darba kameras un strādnieku arodbiedrību darbība 118

SASNIEGUMI LAUKSAIMNIECĪBĀ UN ZVEJNIECĪBĀ.

Lauksaimniecība 124
Meža dienas 160
Sasniegumi zvejniecībā 165

PILSĒTU UN LAUKU PAŠVALDĪBAS.

Galvas pilsētas Rīgas saimniecība 1934.—1939. g. 174
Pilsētu pašvaldības 182
Lauku pašvaldības 190

TAUTAS VESELĪBA, GĀDĪBA PAR MĀTI UN BĒRNU.

Tautas veselība, gādība par māti un bērnu 197
Jaunatne un ģimene 202

SKATS NĀKOTNĒ. ATTĒLI . . . . . 203—237